

ధర్మము

విచారణ

శ్రేపడులు

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కుక మహర్షి

గురు నాటర మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షప్తి

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాఠి

గురు గోరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి బేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మహాత్మాగాంధీ

గురు చిత్తాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన **భారత ప్రభుత్వపు** వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) **భారత ప్రభుత్వపు** వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2990100071650

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం **ఉచితంగా** eBook రూపంలో **భారత ప్రభుత్వపు** సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none"> Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none"> INSA	<ul style="list-style-type: none"> Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	<ul style="list-style-type: none"> Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

ఓం

పదములు

(వందాక్షర మాలికలు)

(దైవకవి తిరువళ్లవర్ రచించిన తిరుక్కుళి అను ద్రావిడ
గ్రంథమునకు అనువాదమును, అనుబంధమును, గల శ్రీకారాంత
వందాక్షరమాలికలలో విరచితమైన ధర్మార్థకామ త్రివర్గవిషయము)

“నక్కవిహంస”

శాంతి శ్రీపతి శాస్త్రి,

ఆంధ్ర కావ్యకర్త.

దేవదత్త

తిరువల్లూర్
ద్రావిడ గ్రంథము

మనది తెలంగాణ,

శ్రీమదల. మూడి
అను గారిది, జగతి

మనది తెలంగాణ.

మనది తెలంగాణ గోదావరి
మనది తెలంగాణ

మనది తెలంగాణ శ్రీమం.

• • • •

మనది తెలంగాణ

మనది తెలంగాణ

మనది తెలంగాణ, మనది

మనది తెలంగాణ.

మనది తెలంగాణ

మనది తెలంగాణ

మనది తెలంగాణ.

మనది తెలంగాణ

సత్యమిహంస

సత్యమిహంస
అంధుడు

ప రి చ య ము

శ్రీ ప దు లు

ఈ యాంధ్రకావ్యము. ద్రావిడ (అఱవము = తమిళ్) వాఙ్మయమునఁ దలమావిత్తిమైన, — సుమారు 1600 సంవత్సరములకుఁ బూర్వము దైవకవి తిరువళ్ళవర్చే రచింపఁబడిన — “ తిరుక్కుఱళ్ ” అను గ్రంథమునకు అనువాదముగాను, — గ్రింద వివరింపఁబడు నవ్యపద్ధతివి — అనుబంధముగాను, విరచితమైనది.

కావ్యనామము : మూలగ్రంథనామము గ్రంథస్థ విషయము సూచింపదు. (తిరు = శ్రీప్రదము : కుఱళ్ = కుఱువదగు, రెండు పాదములుగల, కుఱళ్ అను తమిళ పద్య భేదము) మూల మందన్నియు కుఱళ్ పద్యములగుటచేఁ బద్యనామమే గ్రంథనామముగాఁ బరఁగెను..... ఆంధ్రకావ్యనామ మగు “ శ్రీపదులు ” గ్రంథస్థవిషయ మగు త్రివర్గము (ధర్మార్థ కామముల) నేకాక, — ప్రతి పద్యాంతమున సవిభక్తిక “ శ్రీ ” పదము ప్రయోగింపఁబడుటచేఁ గొన్ని యితరార్థములఁగూడ సూచించును.

(1) శ్రీ = త్రివర్గము = ధర్మార్థ కామములు.

పదులు = “ పది ” (దశకము = 10) అను తెలుఁగు పూటకు బహువచనము.

శ్రీపదులు = త్రివర్గ విషయకము లగు పదేసి పద్యములు. (ఈ కావ్యమున 133 అధికారములు కలవు. ఒక్కొక్క అధికారమున నొక్కొక్క యుపవిషయము పదేసి పద్యములలోఁ బ్రస్తావించఁబడెను.)

(2) శ్రీ = త్రివర్గము : లక్ష్మీ : సంపద (పద్యాంత “శ్రీ” వదములకు సరివడు అర్థములు వేరొకచోఁ గన నగును.)

పదులు = “ పది ” యను సంస్కృత శబ్దమునకు బహువచనము.

పది = పాదము : పదము (పద్యపాదము/చరణము/చిహ్నము/శబ్దము) కలది.

శ్రీపదులు = త్రివర్గ విషయకి పద్య పాదములు కలవి :— శ్రీ పదములు—(పద్యాంతముల) శ్రీ చరణములు కలవి : శ్రీ చిహ్నములు కలవి : శ్రీ శబ్దములు కలవి. (ఇట్లు వేరు వేరు అర్థములు కలుగును.)

కావ్యనామముననుఁ, అధ్యాంతములను, నాపేరు కొంత ధ్వనించుట యుద్దిష్టముకాదు.

అనువాదము : తిరుక్కుఱళ్ళ పద్యములు రెండేసి పాదములు గలవి. ఈ యాంధ్ర కావ్యములోని పద్యములు నాలుగేసి పాదములు గలవి. మూలములోని సూత్ర ప్రాయములగు రెండేసి పాదములకును, ఆంధ్రానువాదము మొదటి మూడేసి పాదములలో,— యథామూలక్రమముగనే కాక, వీలుపడు తావుల ద్రావిడ సమాంధ్ర పదప్రయోగములతోను, మూలార్థ భావాంతరముల విశదీకరించుటకుఁ దగిన పదాంతర ప్రయోగములతోను,— సాగినది. తృతీయపాదానంతరమున, అనువాద పూర్తి సూచకములుగా నిట్లు :— గుర్తు లిడఁబడినవి.

అనుబంధము : ఇందలి తెలుఁగు పద్యముల నాలుగవ పాదములన్నియు అనుబంధములే ; అనువాదములు కావు. మొదటి మూడు పాదములలో అనువదించబడిన భావములను, సందర్భానుసారముగ, విపులముగఁ, బుష్టికరించుటకును, సృష్టిక

రించుటకును, అన్వయోత్తర భావ ప్రతిపాదకములుగ, మద్విర చితములై యనుసంధింపఁబడిన “శ్రీ” పదాంతములు తురీయ పాదములు. “శ్రీ” పద వివరణము వేటొకచోఁ గలదు.

అంధ్ర పద్య లక్షణము : ఈ కబ్బిములోని పద్యము లన్నిటికిని ఛందోలక్షణము సమానమే. వాడుకలోని పద్య భేదములం దేదియుఁగాక, ప్రసిద్ధ గణయతి నియమములు లేక, నాచే స్వచ్ఛంద చ్ఛందస్సరణి నేర్పఱచుకొనఁబడిన లక్షణములు గల పద్యము. ప్రతి పద్యపాదమునకును, బంచమాత్రాగణత్రయ నియమమును, ద్వితీయ తురీయపాదాంతముల నదనముగా గురు ప్రయోగనియమమును (చతుర్థ పాందాంత్యగురువు సవిభక్తిక శ్రీకారము), బ్రాసనియమమును, ఇందలి పద్యమునకు లక్షణ ములు. కందపద్యమువలె మొత్తము 64 మాత్రల పద్యమే. తాళమువేయుచు, బాడుటకుఁగూడ ననువుపడును. తాళమువేయు నపుడు మాత్రము, ద్వితీయచతుర్థ పాందాంత్య గురువులు పంచ మాత్రా కాలప్రాప్తములగును.....పద్యారంభ పూర్వమునఁ బద్యనామము సూచించఁబడ కున్నను, లక్షణములనుబట్టి, “పంచాక్షర మాలిక” యనఁదగును. (మాత్ర = అక్షరావయవము)

తి రు క్కు అ శ్

ఈ మూలగ్రంథమందలి విషయములు, చతుర్విధ పురు షార్థములలో మొదటి మూడైన ధర్మార్థకామము లగు త్రివర్గము. గ్రంథమంతయు 133 అధికాఁములుగలదై, ఒక్కొక్క యధికారమున నొక్కొక్క యవ విషయము పడేసి పద్యములలోఁ బ్రస్తావించఁబడుటచే, విదియొక త్రివర్గ ఖండ కావ్యమనఁదగును. ధర్మార్థకామ శాస్త్రములం దిందలి విషయములకంటె నధికము

లుండవు. ఇవి, యే దేశమునకును, ఏ కాలమునకును, ఏ మతమునకును, విరుద్ధములుకాక, స్వీయ మానవులును, దమతము జీవనవిధానములం దనుసరించఁదగిన సూక్తులుగా, విధినిషేధములతో, ఉత్తమకవితా ప్రమమున నుపదేశింపఁబడినవి. నవరసములును వెదచల్లఁబడిన గ్రంథరాజ మిది.

మోక్షము : ఈ తురీయపురుషార్థ విషయము తిరువళ్ళవర్ వ్రాయలేదు. మోక్షము పరోక్ష మనియు, మోక్షవాప్త్యనంత రానుభవము, జీవన్ముక్తులకైనను, అనిర్వాచ్యమనియు, గావున నది ప్రత్యేకముగా వ్రాయుట అసమంజసమును అసమగ్రమును అగు సూహాగానమే యగుననియు ఆ మహాత్ముఁడు మోక్ష విషయము వ్రాసియుండఁడుగాని, బ్రాహ్మదేతర జాతియందుఁ దాను వర్ధిల్లిన కారణమునఁ దనకు మోక్షప్రసక్తి కర్తృతలేక వ్రాయలేదనుట అన్యాయము. మోక్షార్హత, జాతినిబట్టి కాదు ; శీలనియమతపః ప్రవృత్తులనుబట్టి. ఛర్మమార్గమునఁ, గామ్య కర్మలకుఁ బునరావృత్తిగల స్వర్గతియు, స్వీయ సంగ పరిత్యాగులకు నిష్క్రమములేని మోక్షగతియు, వారివారి యర్హతలనుబట్టి యాయా గతులు ప్రాప్తించును. ధర్మవర్గమున, విశేషించి సన్యాస ప్రవీణమందలి జ్ఞానభాగమున “ నిలువమి ” “ తత్త్వ జ్ఞానము ” మున్నగు సాధికారములతో మోక్షార్హతికుఁ దగిన విధానము సూచించఁబడెను.

గ్రంథ ప్రాశస్త్యము : తిరుక్కుఱ్ఱ పద్యములు సూత్ర ప్రాయములైయుండ, విస్తారభావము లం దిమిడి యుండుటచే, “ అపగింజను దొలిది యందు సప్తసాగరములఁ జొప్పించి ” రనియు, “ జలబిందువున మహావృక్షము ప్రతిబింబింపఁజేసి ”

రనియు తిరువళ్ళవర్ ప్రణుతింపబడిరి. ఈ గ్రంథమునకు “తమిళ వేదము”, “సాంబజనీనివేదము” మున్నగు ననేక కారణ నామములు వెలసినవి. కొన్ని ప్రాకృత్యాత్మ భాషలలో ననువదించబడినది. తెనుగునందును గొన్ని యనువాదములున్నవట. గ్రంథ ప్రాశస్త్యమును, గ్రంథ కర్తృ విశిష్టతయు, గ్రంథ పరిశీలనముననేకాక యీ క్రింది యద్భుత వృత్తాంతమువలనను దెలియును.

తిరువళ్ళవర్ కాలమున మధురలో “సంగమ్” అను తమిళ పండిత పురుషు యుండెడిది. ఆ కాలమున పంచె బడిన గ్రంథము లా సంఘమునఁ బరిశీలింపబడి యోగ్య ములుగా నంగీకరింపఁ బడినవే ప్రచురింపబడవలెను. తిరుక్కుఱ్ఱ ఏ కారణముననో ఆ (పదపటి) సంఘసభ్యులచే నామోదింపబడకయుండెను. మహాపవయిత్రి అవ్వైయార్. సంఘమందు తిరుక్కుఱ్ఱయొక్క ప్రాశస్త్యము సుగ్గడించినను సభ్యులు విముఖులైరి. (కారణము తిరువళ్ళవర్ జాతీయేమో?) అవ్వైయార్ అంతతో సూచకుండర, సభ్యులు చూచుచుండ తిరుక్కుఱ్ఱ నొక పల్లపైఁబెట్టి, సభామండపసమీపమున నున్న యొక కొలనిలోనికి విసరివైచెను. చూచువా పచ్చెరువొంది, తబ్బిబ్బునొంద, ఆ పల్ల కొలనిలో మునిగిపోయి, తిరుక్కుఱ్ఱ మాత్రము నీటిపైఁ దేలి యాడుచు జీవచ్ఛతన్య ముతో గదలి యొద్దుఁజేరెను. సభ్యులు తమ యజ్ఞానమునకు సిగ్గుతో వగచి, తిరుక్కుఱ్ఱనరును, తిరువళ్ళవర్ నకును సాష్టాంగ దండప్రణామము లొనరించి, యీ గ్రంథము సర్వోత్కృష్టముగా శిలసావహించిరి.

వ్యాఖ్యానములు : తిరుక్కుఱ్ఱనకుఁ బెక్కు వ్యాఖ్యానములు వెలువడినవి. అందు, సుమారు 600 సంవత్సరములకుఁ బూర్వము, “ పరిమేలకగర్ ” రచించిన వ్యాఖ్యానమే సర్వవిధముల నుత్తమోత్తమముగఁ బరిగణింపఁబడుచున్నది.

పరిమేలకగర్ కాంచీపురమునఁగల త్రివిక్రమ దేవాలయార్చక పరంపరకుఁ జెందిన వైష్ణవ బ్రాహ్మణుఁడు. కాంచీపుర రాజనభలో వీరొక కంచు గుఱ్ఱముపైఁ గూర్చుండి తిరుక్కుఱ్ఱ వ్యాఖ్యానముఁ జదువుచుండఁగా, ఆ గుఱ్ఱము కదలుటచే వీరికి “ పరిమేలకగర్ ” (గుఱ్ఱముమీది యందఁగాఁడు) అను పేరు కలిగి, యంతకు ముందున్న పేరు విస్మృతమయ్యె నందురు. వీరు బహు శాస్త్రీ వేత్తయు, విదగ్ధుఁడు నని వ్యాఖ్యానము వలనఁ దెలియును. తిరుక్కుఱ్ఱ వలెనే వీరి వ్యాఖ్యానము గూడ సులభముగ బోధపడక ఉపవ్యాఖ్యానాపేక్ష కలిగించును. ఈ కావ్యమం దాంధ్రానువాదము పరిమేలకగర్ వ్యాఖ్యానము ననుసరించినదే యైనను, ఎక్కడనైనఁ గొంచెము భేదించును.

తిరువళ్లవర్

తిరుక్కుఱ్ఱ గ్రంథకర్త పేరు తిరువళ్లవర్ అయి యుండదు. ఆ మహాత్ముఁడు వర్ణిల్లిన వళ్లవకుల నామమే యతని నామముగ వాడుకయందున్నది. గ్రంథమునకువలెనే గ్రంథకర్తకును “ దైవంబి ”, “ ఆదికవి ”, “ దేవుఁడు ”, “ చతుర్ముఖుఁడు ” మున్నగు పెక్కు కారణ నామములు గలిగినవి.

· వీరి జన్మము, వివాహము, గృహస్థాశ్రమ జీవనము, సతి వాసుకి పాతివ్రత్యమహిమ మున్నగు వానినిగూర్చి కొన్ని కథలున్నవి. అవియన్నియుఁ బుక్కిటి పురాణములు కాక పోయినను, గ్రంథవిస్తర భీతిచే నన్నియు నిటఁ బొందుపఱచుటలేదు.

వీరి పుట్టుక మధురయం దనియుఁ, జెన్నపట్టణమున మైలాపురమునం దనియు, భిన్నాభిప్రాయములున్నవి. మైలాపురమునందు తిరువళ్ళవ నాయనార్ దేవాలయ మున్నది. ఆలయ ప్రాకారమున వారి సతి వాసుకీదేవి యాలయమును మఱికొన్ని యాలయములు నున్నవి. ప్రాకార ప్రాజ్ఞుని గోపురమున (కడైచ్చంగమ్) మధురలోని కడపటి సంఘ సభ్యుల ప్రతిమలును, మధ్య, తిరువళ్ళవర్ ప్రతిమయుఁ గలవు.

ప్రాకారములో తిరువళ్ళవనాయనార్ ఆలయ ముఖమండపమున కుత్తరదిశయందు, వారొక పృథ్విచ్చాయను జన్మించినట్లు నిరూపించు గుఱుతుగా, శాఖలులేని యొక పురాతన పృథ్వియుయొక్క మూలస్తంభము, నిర్మూలము గాకుండుటకై చుట్టునుఁ గొంత యెత్తువఱకు వేదికచేతను, బైని రాగిరేకు చేతను మూయఁబడి, భద్రము చేయఁబడినది. వేదికపై తిరువళ్ళవయొక్క తలిదండ్రుల ప్రతిమలును, శిశు ప్రతిమయుఁ గలవు.

· తిరువళ్ళవయొక్క తండ్రి అగస్త్యముని సంతతి వాడగు బ్రాహ్మణుఁడు ; తల్లి యొక బ్రాహ్మణునిచేఁ బెంచఁబడిన అదిద్రావిడ జాతిదఁట. తల్లిదండ్రుల నామములు “అది”, “భగవన్” అనియు, తిరుక్కుఱ్ఱ మొదటి యధికారమగు

“ భగవన్నుతి ” యందు మొదటి పద్యమున “ ఆది భగవన్ ” అను పరమేశ్వర నామ ప్రతిపాదక సమాసమున తిరువళ్ళవర్ తన మాతాపితరుల స్మరించుకొనె ననియు, అందురు. తలిదండ్రుల నామము రామహాత్మ్యనకుఁ దెలిసియుండినఁ, దన్నామములు పరమేశ్వర నామమున ధ్యనింప స్మరించుట సమంజసమేకదా ?

తిరువళ్ళవర్ తలిదండ్రులు వివాహమాచునపుడు, తమ కెపు దెచట బిడ్డలు పుట్టినను, ఆ బిడ్డల నపుడే యచటనే విడిచి పోవరనని నియమము చేసికొనినఁడు. వారికి జనించిన అవ్వై, ఉప్పై, అధిగమన్, ఉరుప్పై, లపిలన్, పల్లి, పళ్ళవన్, అను పేరుగురు శిశువులను నియమప్రకారము విడిచివైచినఁడు. అగ్ర జన్మయగు అవ్వైయార్ అగ్రజన్మఁడగు నొక బ్రాహ్మణుని చేతను, అంత్య జన్మఁడగు తిరువళ్ళవర్ అంత్య జన్మఁడగు (ఆదిద్రావిడులలోఁ బొరోహిత్యాచిస్పత్తులు చేయు) నొక వల్లవుని చేతను బెంచఁబడిరి. అవ్వైయార్ మహా మహిమురాలైన ప్రధాతకవయ్యుత్రి యయ్యెను. తిరువళ్ళవర్ మహా మహిమాత్ముడై, ప్రధాతి పహించిన దైవవియై, నేత పని చేయుచు, సతీమణియగు వాసుకితో సానందముగా గార్జస్థ్యమును, మధుమగు సభాత్మ జీవనమును నడుపుచుండఁగా నామె మరణించెను. ఆమె సాశీల్యపరిచర్యాదుల స్మరించి భగ్నుహృదయుడై యా మహాత్ముడు పిదప సన్మసించెను. ధర్మవథమున నెఱపు గార్జస్థ్యము సన్యాసముకన్న నుత్తమమని వారి యభిప్రాయము. వాసుకీదేవివంటి సత్సతీమణులు గల గృహస్థులకు సన్యాస మున్నతము కాదు.

ధర్మ వర్గము

“భగవన్నుతి”తోఁ బ్రారంభింపఁబడి, “విధి” యను పూర్వ కర్మ విషయముతో ముగియు ఈ వర్గమునందు 38 అధికారములు కలవు. ప్రధాన ప్రకరణములు గార్హస్థ్య, సన్యాసములు. బ్రహ్మచర్యవాసప్రస్థములు వేఱుగా లేవు.

సద్విహస్తి, గృహిణీ, పుత్ర దత్తములును, సన్యాస శ్రాంతి దాన చర్యములును విషయముగాఁ బ్రతిపాదించఁబడి, మానవ జీవమూర్తియ వేతనము నుత్తమ దర్మములు లేవని గోచరించునంత చక్రిని రీతిని విధి నిషేధములతో నవ్యమగు కవితా రోరణిని గొనసాగిన ధర్మపుంజము చర్మపర్ణము.

అర్హి పర్ణము

రాజు, అంగములు, పరిశిష్యము, అను మూడు ప్రకరణములు గల 70 అధికారములలో అర్హిపర్ణము సాగినది. రాజ్య సప్త ప్రవృత్తులలో “సామి” యనునది రాజప్రకరణమునందును, దక్కిన యూహ సగు అహత్య, రాష్ట్ర, దుర్భ, కోశ, జల, సుహృద్భాగములు అంగప్రకరణముందును, పరిశిష్ట ప్రకరణమున, రాష్ట్రజనుల కాపశ్యకములైన, ముందు ప్రకరణములలో వక్కాణింపఁబడని, కొన్ని విషయములును, ఈ వర్గమునందుఁ గలవు.

కేవల రాజ్యాంగ విధానములేకాక, సర్వజనులు ననుసరించవలసిన సూక్తు లనేకము లిందుఁగలవు. రాజ్యాంగ ప్రకరణములలో నచ్చటచ్చటఁ గొన్ని విషయము లాధునిక రాజ్యాంగ విధానములకు సరిపడక పోవచ్చుఁగాని, యేయే కారణములఁ బురస్కరించుకొని ఆయా విషయము లిందుఁ బ్రతిపాదించఁ బడినవో, ఆయా కారణము లేకాలమందును, ఏ రాజ్యాంగ విధానమునకును సామాన్యములే; కార్యవిధానములలోనే భేదములుండును. ఈ వర్గము రాజనీతికిని, సర్వమానవులకు నావశ్యకములైన నీతులకును నిధాన మనవచ్చును.

కామ వర్గము

సంయోగ (గాంధర్వ) వియోగ (సాతివ్రత్య) ప్రకరణములుగా విభజింపఁ బడిన యీ వర్గమునందు 26 అధికారములు గలవు. కామ మనునది, యీ కామ్యమున మనోభవప్రేరిత శ్రీ పురుష కామానురాగమేకాని, తదికర వాంఛా విషయముకాదు.

ఈ వర్గమంతయు రూపక పద్ధతిని సాగినది. ఇందలి 260 పద్యములలోఁ గొన్ని యొక యుక్తమ యువకునియొక్కయు, దక్కిన వొక యుక్తమ యువతి యొక్కయు వాక్కులుగా నచటచట సూచింపఁబడెను. చెలికత్తె ప్రవేశముకూడ

నున్నట్లు కొన్ని పద్యములవలనఁ దెలియునుగాని, యామె వాక్కులుగా నీ కావ్య ముం దే పద్యములును నిరూపింపఁబడలేదు. పరిమేలకగర్ వ్యాఖ్యానమునఁ జెలికత్తె పలుకులుగాఁ గొన్ని పద్యములను సూచించుటయేకాక, అధికార పద్య సముదాయపూర్వములఁ గొన్ని వాక్యములను సంధించి, తత్తత్కారణముల సూచించిరి.

మధురాతిమధుర మగు కవితావాతురీ బ్రకటించుచుఁ గామవర్గమును తిరువల్లవర్ లహ మనోజ్ఞముగ రచించెను. కల్పనాశక్తి సామర్థ్యములతో ననన్యసామాన్య సరిణివి పెరివిరిసిన కవితా విశేషము కామవర్గమునఁ గానఁ బడును. శృంగార రసవైవిధ్యమిం దుట్టిపడుచుండును.

పూర్వ సంకేతము లేకయే, యొక పొలిమేర యందొక యుత్తమ యువకుఁ డొక యుత్తమ యువతిని గాంచినపుడు, వారు పరస్పర హావభావప్రకటనలవలనఁ గామపారివశ్యిమనొంది, స్వచ్ఛందమగు గాంధర్వ సంయోగమునఁ గామ మనుభ వించుటయు, ఆ సంఘటనా మాధుర్యమునఁ బరస్పర గాఢ ప్రేమానుబంధు లగుటయు, వారి సంయోగము రహస్యీకృతమైనను, వారియందుఁ బొలుచు విప్రీతులచే నపవాదము గలుగుటవలనఁ, దమ వివాహము సర్వజనాదరణీయ మగుటకు యువకుఁ డొకవిధమైన శిక్షవిధి యగు * మట్ట యూరేగింపునకు (114 ప అధికారము) ఆయత్తుఁడగుటయు, వారికి వియోగము గలిగినపుడు పరస్పర లగ్నమనోవృత్తులవలన వియోగమోర్వలేకున్నను సౌశీల్యమును పడువక ప్రేమిడిలలోఁ గామతురత నొందఁగా నుదయించు సూక్ష్మేతి సూక్ష్మ భావములఁ బ్రకటించుటయు, ఋసన్సంయోగావసరమున సహజ ప్రణయ కోప ప్రకటనయు, సత్యద్భుతముగ రచింపబడినవి.

* తిమిళ నాడులోఁ బూర్వకాలమున, ఇద్దఱు యువతీయువకు లొంతొరులఁ బ్రేమించుకొని, గూఢములైన వారి ప్రేమలు గాఢములైనను, సహజీవనమున కాటంకిములున్నయెడ, యువకుఁడు తన అనివార్యకామముఁ బ్రకటించుటకుఁ, దాటిమట్టల కట్టనుగట్టి, దానిపై గూర్చుండి, తనయొక్కయు యువతీయొక్కయు దొమ్మలును ఊరుపేరులును వ్రాయఁబడిన పలకను బట్టుకొని, కొందఱా మట్టల గుఱ్ఱమును దెరువులం దీడ్చి, సూరేగవలెను. యువతి శలిదండ్రులో, ఊరి పెద్దలో, రాజనేవకులో, చూచి జాలిపడినచో, వారి వివాహము సమ్మతించఁ బడును.

స్వ విషయము

తమిళ్ భాషా పరిచయము, మాటాడుటయందే కాని, తద్గ్రంథములందేకాక, తదక్షరములందైన, నేమాత్రమును లేని వాడనై యుండినపుడు, కొన్ని యేండ్లకు ముందు, కీ. శే. శ్రీ వి. వి. ముద్రహ్యణ్యముగారు (ఐ.సి.యస్.) నా భగవద్గీత గీతలనుగుఱించి ముచ్చటించు సందర్భమున, సంతవఱకు “ తిరుక్కుఱ్ ” నకు సరియైన యాంధ్రానువాదము లేదనియు, నేనది పూని నెరవేర్చవలెననియు, నఖిలపించిరి. నేనప్పటి కుద్యోగమునుండి వివృత్తుడనై, ముండక మాండూక్యోపనిషద్గోడపాదాచార్య కారికల నాంధ్రీకరించుచుంటివి. తరువాత తమిళ్ లిపి పరిచయము చేసికొని, యన్య సహాయ మపేక్షింపక, సాహసించి, తిన్నగా శ్రీ పరిమేలకగర్ వ్యాఖ్యాన మాత్ర సహాయముతో తిరుక్కుఱ్ ౨౪లిలో దిగి, యొక్కొక్క పద్య తరంగమున మునుఁగుచు, దేలుచు, దేలుచు, నపుడపుడే అను వాదానుబంధములు గల శ్రీకారాంత పద్య విరచన మొనరించుచు బహుశ్రమ మొంది దరిఁజేరి మూడు సంవత్సరములైనను, నింత వఱకు నవివార్య కారణములచేఁ బ్రకటన మాలసింపఁబడినది.

తమిళ్ తెలుఁగులం దల్పజ్ఞుడ నగుటచే, ఈ కావ్యమున ననేక దోషములుండవచ్చును. నా దోషములను, ముద్రణ దోషములను మన్నించి యూరకుండక నాకుఁ దెలుపఁ బాతక విమర్శకులను బ్రార్థింతును. తపోఽప్పుల పట్టికలోఁ జూపఁబడని దోషములు మఱికొన్ని యందందుఁ జూపఱును. పునర్ముద్రణ ప్రాప్తి యీ కావ్యమునకున్నయెడ నపుడు సవరించవచ్చు గదా :

ఈ యాంధ్ర కావ్యముగూడ, నందందు విశేషార్థములు గల దగుటచే, వ్యాఖ్యానాపేక్షఁ గలిగించవచ్చును గావి. యా కౌఞ్తఁగఁ దీర్చుటకు నే నుద్యమించలేదు. ఇందలి విషయములు ప్రతి మానవునకును నావశ్యకములును, అనుసరింపఁదగినవియు నయియున్నవి. ధర్మార్థ వర్గములలోని పెక్కు విషయములు బాలబాలికలకు బోధింపఁదగినవి ; కావున విద్యా సంస్థలలో నవి పఠనీయములుగా నేర్పఱచుట సమంజస మని తోచుచున్నది. ఈ పరిచయమునందు వివిధ విషయములు విరివిగా వ్రాయఁబడి నందునఁ బాఠకులకుఁ గొంత శ్రమ కలుగునేమోయని, మన్నింపఁ గోరుచున్నాను.

నా పితరులును, గురువులును, సంస్కృతాంధ్ర పండిత కవులు నైన, కీ॥ శే॥ శ్రీ శొంతి భద్రాద్రిరామ శాస్త్రిలవారిని సంస్మరించుకొనుచున్నాను.

దైవకవి తిరువళ్లువర్ నకు హృదయపూర్వకాభివాదము తొనర్చుచున్నాను. ఈ కావ్య ముద్రణము ముగించి ప్రకటించుచున్న నేఁడు (2-6-1966) తిరువళ్లువ నాయనార్ యొక్క జన్మోత్సవ దిన మని యెంతయు నానంద మొందుచు, నీ పరిచయ ముపసంహరించుచున్నాను.

శ్రీ ప్రశంస

శ్రీ త్రివర్ణా త్మికము {	శ్లో భక్త	ర్ రక్త	ఈ నీల
శ్రీ త్రివర్ణా త్మికము {	దర్శ నత్వ	అర్థ రజన	కామ తమన
శ్రీ త్రిమాత్రా త్మికము {	* బ్రాహ్మ శ్లో	వైషవి ర్	మాహేశ్వరి ఈ

* మాత్ర = అక్షరావయవము. శ్లో ఈ అను మా దక్షరావయవముల చేరిక. శ్రీ, ద్విమాత్రాకాలిమే. ప్లతోచ్చారణమునఁ ద్రిమాత్రా కాలిక మగును.....త్రిమాత్రాపర్యంతమును శ్రీకారము ఓంకారముతో ఒద్దిగా నిరూపించఁ దగును.

అక్షమే అను మాదక్షరావయవముల చేరిక, ఓం, ద్విమాత్రాకాలికమై, ప్లతోచ్చారణమునఁగాని బ్రహ్మాత్రాకాలికము కాపిన్ననుఁ, ద్రిమాత్రాయతి కలదనియు, మాత్రారహితపరమే తురీయ మగు పరమాత్మ యనియు నుపనిష దువదేశము.

ప్రతి పద్యాంత శ్రీ శబ్ద వివరణము

శ్రీ = లక్ష్మి : కలిమి : గౌరవ వాచకము.

(పై యర్థములు కాక, యితరములైన యీ క్రింది యర్థము లుద్దేశింపఁ బడి పద్యాంతములఁ బ్రయోగింపఁబడిన సవిభక్తిక శ్రీ శబ్దముల తరువాత నాయా యర్థములు కుండలీకృతములయి సూచింపఁ బడినవి.)

శ్రీ = పృథ్వి : ఐథ్వి : కీర్తి : శోభ : అలంకరణము : సాధనము : త్రివర్ణము : విషము.

పదులు

(పంచాక్షర మూలికలు)

“ సత్కవిహంస ”

శాంతి శ్రీపతి శాస్త్రి,

అంధ్ర కావ్యకర్త.

శ్రీవదులు
దర్శన వరము
విషయ సూచిక
ఉపోద్ఘాత ప్రకరణము

అధికారము, విషయము.

అధికారము, విషయము.

1 భగవన్నుతి

3 సన్యాసుల పేరిమి

2 వాన పేరిమి

4 దర్శన బలాధిక్యము

గార్హస్థ్య ప్రకరణము

5 ఇలుమవికి

15 వరునిలాలుఁ గామింపమి

జీవన సహకారిణి మేలిమి

16 ఓరిమి కలిమి

7 పుత్రులఁ గనుట

17 ఈరసింపమి

8 ప్రేమ సంపద

18 పేరాస పదమి

9 విందుల నోముట

19 వెనుక దూఱమి

10 ప్రియములఁ బలుకుట

20 వ్యర్థములు పలుకమి

11 చేసిన మేలు మఱవమి

21 పాప కర్మ భీతి

12 నడు నిలకడ

22 లౌకికమెఱిగి యుపకరించుట

13 అడఁకువ కలిమి

23 ఈవి

14 మంచి నడవడి కలిమి

24 పొగ డ

సన్యాస ప్రకరణము. (చత భాగము)

25 కరుణాసంపద

30 వా సవము

26 మాంస నిషేధము

31 కోపింపమి

27 తపము

32 అప్రియములఁ జేయమి

28 కూడని నడత

33 కొలనేయమి

29 దొంగిలింపమి

(జ్ఞాన భాగము)

34 విలువమి

36 తత్వ జ్ఞానము

35 తొలుపు

37 ఆస విడుచుట

పూర్వకర్మ ప్రకరణము

38 విధి

భగవన్నుతి.

1. అకారస్వరము మొదలుగఁ గలవి
సకలాక్షరములు ; నాదిభగవానుం
దొక్కఁడు మొదలుగఁ గలదె లోకంబు :-
అకారాదికమే 'ఓం' పరాత్తత్వీ. 1
2. కఱచి చదువరు లయిన ఫలమేమి,
పరిశుద్ధ చిన్మయుని పరమప్రభల్
వఱకు శ్రీపదులఁ గొలువరయేని ?:-
వరకలాతీతంబు తత్పదశ్రీ. 2
3. అలరుచెద వేంచేయు పరు మహిమ
గల పదము మనసారఁ జేరువారల్
నిలయపరమున నిడుద మనియెదరు :-
కలకాలమును ముదమె తత్పదశ్రీన్. 3
4. వేఁడుటయు, వేఁడమియు, లేనతని
పోడియడుగులఁ జేరుకొనువారి, తే
నాఁడు నడలించు నిడుమలు లేవు :-
పీడించు పుట్టు వఱుఁ దత్పదశ్రీన్. 4
5. ఇరులుచేఁ దఱియు నిరుపనులునుం
దఱియ విశ్వరు సత్యయుతసన్నుతిన్
నిరతితో ర్థ్యావించు వారియెడ :-
మరులు, మేల్పెప్పరలు, దెరలుఁ దల్పిన్. (కాంతిచే)

6. జ్ఞానేంద్రియద్వాంతృష లైదుఁ
బో నడచినతని నాన్మతశీలమా
ర్గానుసారులు సదా మనియెదరు :-
జ్ఞానజితమతులకు సదాగతిశ్రీ. 6
7. తన కుపమ లేనతని పదముఁ జే
రినవారలకుఁ గాక, పెఱవారికిన్
మనసుకలవరము మార్పుట యరిది :-
జనిదుఃఖ మఱుఁ దత్పదాశ్రయశ్రీన్ 7
8. ధర్మాబ్ధిమహితు పదమును జేరు
నిర్మలులకే కాని, కామార్థభూ
తోర్ముల భవాబ్ధి నీఁదుట యరిది :-
కర్మవిలయాస్పదము తత్పదశ్రీ. 8
9. చేష్టావిరహితేంద్రియములు వలె—
దృష్టంబు లయ్యు—గుణవిరహితములే,
అష్టగుణి పదము మ్రొక్కని తలలు :-
భ్రష్టమతు లెఁగ రీశ్వరపదశ్రీన్. 9
10. పుట్టుపేర్కడలి నీఁదంగలరు
పట్టుకొనువా—రభవు నడుగుఁదెప్పన్—
బట్టనట్టిఁడు లీఁదఁగా లేరు :-
కట్టు విడ సుగతి భగవన్నుతిశ్రీ. 10

వాన పేరిమి.

1. వాన, కురియుచునున్న కతముననె
ప్రాణిలోకంబు మనివచ్చు కతనన్,
దానమృతమని యెఱుంగఁబడఁ దగెను :-
పూనెఁగద "జీవ"నాఖ్యయు జలశ్రీ ? 11
2. కుడుపరులకుం గుడువనగు మేలి
కుడుపులం బొడమించి, కుడుపరులకుం
గుడుపు తా నొనదియునున్ వాన :-
కుడి బెడియ, వడి మడియు నొడ లిదాశ్రీన్. 12
3. జడివాన పడ తెడయ, విరివిసీ
క్కడలిచే నుడియఁబడు విస్తృతజగతిన్,
గడుపులో నిల్చి యాఁలె వేఁచు :-
కుడుపు వొడమునె జెరిసీఁదిశ్రీన్ ? 13
4. ఏరుఁ గొని దున్నరు కృషీవలులు
పైరు నిడ నిడయఁడు, నీడం బన్
వారి రాబడిపెంపు కుందుతఱి :-
పైరు లేకున్న నెట భోజనశ్రీ ? 14
5. చెఱుచునదియుం గురియమిని, జెడిన
నరుల కొగి సాయమయి కురిసి యల్ల
మఱి యెత్తునదియు, నెల్లను వాన :-
పంశక్తియుతము వర్షము జగచ్చీన్. 15

6. విస్మయగగనమునుండి చినుకు ముస
ముసఁ బడిననే కాని, మత్తైనచోఁ
బసికనపుకొసయుఁ గాంచుట యరిది :-
ఉనుటు లెటు లెసఁగు నీరసంసాశ్రీన్ ? 16
7. విడుకడలియును నైజమునఁ గుందు
వడు, దావిఁ గొఱపఱచి, యెగుమొగులు తా
నడరి కురియనిదియై విడుచునెడ :-
జడది యప్పును దీర్పు జలధరశ్రీ. 17
8. తిరునాళ్లతోడ దినపూజయును
జరుగ దొగి, వాన వఱపొందునేనిన్,
సురలకును నీలోకమునయందు :-
మరనరవరస్పరత కడ విద్రిశ్రీ ? 18
9. దానమును దపము నను రెండునున్
లేవి వగు మవిశాల లోకంబునన్
వాన కురియకయె మానునయేని :-
వానవలననె నెఱయు సుధర్మశ్రీల్. 19
10. నీరులే కమర దొగి లొకికా
ఞాంమే, నెవరెవరికిని, వానలే
కూర దిల జీవన ప్రవాహంబు :-
నీరహైకుకము లద్దకామశ్రీల్. 20

సన్యాసుల పేరిమి.

1. శీలమున మను విషయవిగ్రహాల
 పేరిమియే మహితార్థములలో మహా
 త్తాం మని శాస్త్రసిద్ధాంతంబు :—
 మాలు మమతాహంత లసంగశ్రీన్. 21
2. ఇరుతెఱఁగుపట్టు దొఱఁగినవారి
 పెరిమె కొలఁదిని నుడువు, టిల మృతులదొ
 వెరసి, వరుసగ నెన్ని, కొనుటల్లె :—
 విరవధిక మిల యతుల యతిశయశ్రీ. 22
3. ఇరుమెయుల—పట్టువిడుపుల—వగల
 నెఱిగి, యిట ధర్మ మూవినవారిదొ
 పెరిమెయే యున్నతము లోకమున :—
 పం మమరు సన్యాస సుధర్మశ్రీన్. 23
4. ఉఱిది యను సంకుశముచే గంణ
 కరు లైదిటివిఁ గాచు విర్విషయి, తా,
 పంమనెడు నెలవునకు నొక విత్తు :—
 పంచనస్థిర మగును దదాత్మశ్రీ. 24
5. పంచవిషయేచ్ఛ లడఁచినయతని
 మించునకు, దివిజవతి, వేయికనులన్
 గాంచిన మహేంద్రుడే, చాలు తరి :—
 నొంచె గౌతమశాప మమంరాట్మీన్. 25

6. చేయుటకు సరిదివగు కార్యములఁ
జేయువారితె పెద్ద లిలఁ బిన్నలో
చేయ నరిదివి చేయ నట్టిఁడులు :-
చేయ నరిదివి యమాదియొగశ్రీత్. 26
7. రవళి, తాఁకుడు, రూపు, చవి, తావి,
యివి యైదిటివి పాళ్లు గను వానిదొ
సువివేక మందలిదె లోకంబు :-
వివిధపంచీకృతము ప్రపంచశ్రీ. 27
8. ఫలపూర్ణవాఙ్మహిమ గల మహా
ర్షుల పెరిమె, నిలఁ చిదాదేశంబులై
వెలయు మంత్రోత్తులై రనఁజుట :-
కలుగు మేల్సెట్టులు బుషివచశ్రీన్. 28
9. గుణము లను కొల దెక్కి విలుచున్న
మునివరుల కోపమును, క్షణిక మేయున్,
మొససి యడ్డిడి కాచుకొను టరిది :-
బుఱుగులును మిడియు సంయమి శమశ్రీన్. 29
10. ఓనరు చల్లసివారి లనువారు
మునిధర్మచరితు, లే యునుఱు నెడనున్
ఓనరు రివిరరి మూని మను కతన :-
ఘనశీతలమును ముని ప్రతాపశ్రీ. 30

ధర్మవర్ణము

శ్రీపదులు

ఉపోద్ఘాత ప్రకరణము

4 వ అధికారము

ధర్మబలాధిక్యము.

1. పర మీను, దివ్యసంపద నీను,
పురుషార్థ ముఖ్య ధర్మము మించు బల్
పరిపుష్టికర మేది యునుఱునకు ? :—
తురీయార్థప్రదము ధర్మంబె శ్రీన్. [త్రివర్ణమున] 31
2. ఉరుధర్మమును మించు పరిపుష్టి
కరమునున్ లేదు ; దానిని మరులుచే
మఱచుటను మించి లేదునుఁ గీడు :—
పౌలయు నుకమె, మఱవఁ దదర్థశ్రీన్. 32
3. పల్లనగు వగల, స్వాశ్రమ మందుఁ
జెల్లు ధర్మావలంబు, మెల్లపొడున్,
జెల్లు మొగలను నెల్లఁ జేయవలె :—
చెల్లవలె ధర్మంబె త్రివర్ణశ్రీన్. 33
4. మనసునందున మానియే లేని
మనుజుఁ డవవలె;—సంతటిదె ధర్మమౌ ;
అనుచితం బగు డంబ మితంబు :—
పినుఁబ్రాము నటనమొకొ సుధర్మశ్రీ? 34
5. అసహనము, కామంబు, క్రోధంబు,
ససికాని మాట, యను నాలుగింటిన్
వసుల నీగుచు నడచినదె పాడి :—
బెసుకుచోఁ బొసఁగునే సుధర్మశ్రీ? 35

6. “చావొందు నాడు చేయుదు” మనది,
యేవేళ జేయవలె ధర్మ ; మదియే
పోవునపు డుడిగిపోవవి తోడు :—
జీవరక్షకము నిత్యధర్మశ్రీ. 36
7. “ధర్మఫల మిద్ది”యన వలదు ; పే
దర్మిఁ బల్లకి మోయువానికిని, తోఁ
బేర్మిఁ జను వానికిని, నెడఁ దోచు :—
ధర్మకర్తృంబునకె శుభఫలశ్రీ. 37
8. బీజునా శ్లంఘనీయక, ధర్మ
మారఁ జేసిన, నద్ది, యొకఁ దొడలితోఁ
జేరి మను నాళ్లతెరు వడ్డు శిల :—
కూరు సంతతధర్మమునఁ బరశ్రీ. 38
9. పాడిచే వచ్చునదియే ముదము ;
వేడుకలు, తదితరము లెల్ల, వెలివై,
గో డిడునవే, యశోహీనములె :—
పాడి విహమునఁ గూడఁ బ్రమోదశ్రీత్ (కీర్తులు) 39
10. చేయఁదగు పాలిటిది పాడియే,—
యే యొకవి కైనఁ దన జీవితమునన్—
ద్రోయఁగాఁ దగు పాలిటిది కీడె :—
శ్రేయఃప్రదము ధర్మవర్తనశ్రీ. 40

ఇలు మవికి.

1. ఇలుమవికివాఁ డనంబుదెడు వాఁ
డిల ధర్మవరులగు త్రయాశ్రములకున్
బొలుచు సద్గతుల నిల్చిన తోడు :—
లలిత మగుఁ దద్గృహస్థాశ్రమశ్రీ. 41
2. ఆదరువు తొఱఁగినట్టిఁడులకును,
బేదలకునున్, గతించిన వారికిన్,
మేదినిన్ గృహమేధియే తోడు :—
స్వాదు వగుఁ దద్గృహస్థాశ్రమశ్రీ. 42
3. పితరులును, దేవు, లతిథులు, బంధు
తతి, తాను, నను నై దెడల ధర్మమౌ
గతి నోము టిలుతేని కుత్తమము :—
కృతకృత్యుఁ డట్టి గృహి స్వధర్మశ్రీన్. 43
4. పాపమున కంజి, యొగిఁ బంచియిడి,
సాపడుట కలదేని, బ్రతుకుతెరువం
దేవు నిడు కొఱ యెన్నఁడును లేదు :—
ఏపు చెడుఁ, జెడ గృహస్థధర్మశ్రీ. 44
5. అనురాగమును, ధర్మమును, నెఱపు
మనవియతి కలదైన, నిల్లాలితో
మనికి, యొగి, సుగుణమును, ఫలము, నది :—
మొనయు నా యమ నియతి నిహపల్లీత్. 45

6. ధర్మమార్గమున గృహజీవనముఁ
బేర్చి నెఱపిన, నవలి వనిమార్గముం
దర్శిలిం బోయి పొరయున దేమి ? :—
విర్తల గృహస్థతనె సత్ఫలశ్రీ. 46
7. సౌరిది విలుమనికి మను ననఁబడెడు
పురుషుండు. శమదమాదిరియత్నముల్
జుపు ఘనులందెల్ల శ్రేష్ఠుండు :—
మగృహికి సులభమగు సత్ఫలశ్రీ. 47
8. నెఱి నొరుల మనువు నాదరు వగుచు,
సుఱుపాడి చెడవి యిలుమనికియె, వ్రతా
చరణమునకంటె సహనము కలది :—
పరుల కాచరు వవదు తపస్యాశ్రీ. 48
9. ఉరుధర్మ మనఁబడినదే యింటి
దొరతనపు మనకి ; యదియును, సుంతయున్
బరదూషితము కా దయిన నయము :—
పురుషార్థవిధి సద్గృహస్థతాశ్రీ. 49
10. భూవలయ మందు మనఁబడిన మొగి
జీవించు గేస్తుండు నారస్తులొ
దేవతాకులయందు వైవఁ బడు :—
భావుకప్రదము గార్హస్థ్య సుశ్రీ. 50

జీవన సహకారిణి మేలిమి.

1. ఇంటికిం దగు శీల మున్న దయి.
జంటఁ దన్ గొన్నతవి వచ్చుబడిలో
నొంటి, మనఁ దగినదె మనువుతోడు :—
కొంటెతన మున్నదొకొ సహచరీశ్రీ ? 51
2. గృహధర్తమున కొనరు గుణమహిమ
గృహిణియెడ లేదెన, నింటిబ్రతు, కే
మహిమ గలదెననున్, లేనిదే :—
“గృహిణి” యనునదియు “గృహ”పదార్థశ్రీ. 52
3. లేని దెది, యింటిదే మాన్యగుణ
యెన ?—నొకనికి—మున్న దెది, యింటిదే
మాన ముఖు హీనగుణ యెనయెడ ? :—
ఊను నిలుబ్రతుకు గృహిణిగుణశ్రీన్. 53
4. ఇలురాణికింటఁ బెన్దగిన వెలు
పల వొకవి, కామెయెడ గరితతన మన్
బలుదిటవె యుండఁగాఁ బొంయునెడ :—
వెలయుఁ గ్రొత్తది పలనఁ ద్రివర్గశ్రీ. 54
5. దైవమును గొలువ, కొగిఁ దెలిసి, తన
జీవితేశ్వరుఁ గొలిచి లేచెడు మహా
దేవి “కురియు” మనఁ గురియును వాన :—
దైవ మగపడును సతి మహత్త్వశ్రీన్. 55

6. తన సతీత్వముఁ గాచికొని, తన్నుఁ
గాని నతని నేవించి, యుక్తవినుతిన్
గని కాచి, పొరపడని దిల్లాలు :—
చెనఁటిగయ్యాళి యా లవఁ జెడును శ్రీత్. 56
7. చెఱఁ గాచు కా పేమి చేయునొకొ ?
పొరపడక మగనాలు స్వసతీత్వపున్
నెఱిఁ గాచుకొను కాపె శ్రేష్ఠంబు :—
చెఱ సున్న మెయి, తిరుగ కున్నె దుశ్రీ (బుద్ధి) 57
8. పొరసినాతనిఁ గొలుచు పున్నెముం
బొంయునేనిం, బొరయుఁ బెండ్లా మొగిన్
బొరిఁ బేర్చి సుంలు మను లోకమును:—
గరితకున్ నెఱయు నిహపరభుభ్రీత్. 58
9. పొగడితను గోరు నింటిది లేని
మగని కుండదు, తెగడువారి యెదుటన్
మగసింగమునకు వలెఁ, బెరిమెనడ :—
మగనాలి చెడుగైనఁ జెడు మగని శ్రీ. (కీర్తి) 59
10. మంగళం బం ద్రొకని కిల్లాలి
తుంగసౌఃల్యమును ; మఱి దాని మే
లంగైన నగ సత్పుతులఁ గనుట :—
పొంగు మగబ్రతుకు సత్పహచరీశ్రీన్. 60

పుత్రులఁ గనుట.

పొరయఁ దగు భాగ్యములలో, మేము
 పొరి మదించుట లేదు, జ్ఞేయజ్ఞులౌ
 వరసుతులఁ గనుటఁ గా, కితరముల :—
 బెరసి యేటికి, సుసంతతిలేక, శ్రీత్ ? 61

ఏడు పుట్టువుల యందును నొకవిఁ
 గీడు లంటవు, దూఱువడని గుణముల్
 కూడియుండిన విద్యలను గనిన :—
 కీడు లఱుఁ బుత్రకృత సుకర్మశ్రీన్. 62

తమ ధనం బండ్లు తమ సుతుల, న
 క్కొనురుల ధనంబు తమ తమకు వారల్
 సమకట్టు కర్మముల వచ్చు నని :—
 తమ పితృణముఁ దీర్తు సుపుత్రశ్రీల్ 63

అమృతంబు కంటెఁ గడు రుచిఁబు
 తమ విద్వ లరితిమెయిఁ జిఱుచేతులన్
 దమిఁ గలిపి చెడర వైచిన కూడు :—
 సము లీశశికు లమాయిత్యశ్రీన్. 64

బుడుతండ్లు మొయితాఁకు తొడలునకుఁ
 గడువింపు : మఱియు వా రాడునవియౌ
 బుడిబుడి నుడుల వినుట చెవికింపు :—
 అడరు నవ్యక్తమాదురి శికుశ్రీన్. 65

6. వేణు వింపగ, వీణ యిం పండ్లు,
కూన లగు నాత్మజుల జీలిలినుడుల్
వీనార నాలకింపవి వారు :—
ఆనంద మిడు నాత్మశిఖరవశ్రీ. 66
7. తండ్రి సుతునకుఁ జేయు మేలు, పలు
వుండు విదురుల సఖను ముందుకొను బల్
గండ్ర యగు చదువరిగఁ జేయుటే: —
తీండ్ర విడుఁ జదు ; వీండ్ర మిడు ధనశ్రీ. 67
8. తమకంటె, దమ సుతుల విజ్ఞాన
సమన్వితత్వము, మహాదరణిలో
నమరు ప్రాణులకు నెల్లను నింపు :—
సుమనస్సు లగుట సుతు, లద్విష్టశ్రీ. 68
9. క న్నపుడు కన్న సుప్పొంగుఁ, దన
కన్న కొడుకును ..బాండితీప్రహర్షం"
డన్న వినుతిని వి న్నపుడు తాయి :—
కన్న కడుపున కదియె సత్పలశ్రీ. 69
10. సుతుఁడు తండ్రికిఁ జేయు మాటుమే
"లితని పితరుం దేమి నోచెనొక్కో
యితనిఁ గన ?" నను మెప్పుఁ గొలుపుటయె :—
కృతార్థుఁడు గృహి సత్పుతోదయశ్రీన్. 70

ప్రేమ సంపద.

1. ప్రేమకును నుండునో యదకముగఁ
బ్రాము తాళము ? ప్రేమయుతులయె లో
ప్రేమఁ, బులుకన్నీరె వెలిపుచ్చు :—
ప్రేమ, చెయ్యలఁ దోఁచు నరూపశ్రీ. 71
2. అనురాగంహితు, రెల్లనుఁ దమకె
యనుకొందు ; రనురాగయుతులు తమ యె
మ్మును నగ్గ మనుకొందు రితరులకు :—
తన తనువు నిడెఁగదా శివి కృపాశ్రీన్? 72
3. అనుంక్తి తోడ మును మనిన ఫల
మనియెదరు బుధు, లునుఱునకు నరిదియౌ
మనుజుడేహముతోడ మను తొడును :—
నెన రొనరు మర్త్యుల, కమర్త్యతాశ్రీ. 73
4. అనురాగ మీనుఁ బెఱవారి ప
యన నపేక్షవహత ; నద్దీయానున్
నను పనెడు మితిలేని మేలిమిని :—
అనురాగ మఖిలార్థదాయకశ్రీ. 74
5. నెమ్మినిం బూని యమరిన వర్త
నమ్మునకు ఫలమండు బుధు, లిహము నం
ది మ్మెందువా రెయిదు మేలిమిని :—
నెమ్మి చేకులుచు నిహవరసుఖశ్రీన్. 75

6. పాడి కొక్కటికి మాత్రమే ప్రేమ
తోడందు రెఱుంగనట్టిడు; లరయఁగాఁ,
గీడునకుఁ గూడ నదియే తోడు :—
కీ దడఁగి పాడి యడరును త్రియశ్రీన్, 76
7. ఎముక లేనట్టి కీటకశరీ
రము నెండవరె, ప్రేమనే, ప్రేమభా
వములేని జీవమును ధర్మంబు :—
సమవర్తి యగు ధర్మదేవతాశ్రీ. 77
8. నెన రంతరంగమున లేని జీ
వుని బ్రతుకు, చొటినేలను వట్టి పో
యిన ప్రమాఁకు చిగిరించునట్లులే :—
కొన లొత్తుటకు వలదె లో రసశ్రీ ? 78
9. వెలిరూపు రెల్ల నేమిటిఁ జేయుఁ,
గలితదేహాంత స్వరూపంబుగాఁ
బొలుచు ప్రేముడి లేని వారలకు ? :—
వెలయుఁ ప్రేమమునఁ గద స్వధర్మశ్రీ. 79
10. నెమ్మినెటి మను నొడరె యుసుఁబునికి;
అమ్మేలి గొనము లేనట్టిఁడులకో
ఎఱ్ఱులం దోలు గప్పిన దొడలు :—
వమ్ముగద మనుపినుఁ గగు టిలాశ్రీన్? 80

విందుల నోములు.

1. ఇలుచావురం బుండి. ధన మోమి.
యిల మనున దెల్ల. విందుల నోముచున్
వలయు నువత్పతులఁ జేయుట పొంటె :—
ఇలుమనికి కివి యవశ్య ధర్మశ్రీఁ. 81
2. అతిథి వెలి నుండఁ దాఁ గుడుచునది,
హితమైన చావమికి మందు దివ్యా
మృత మేనియును, గోరఁ దగ వవదు :—
హిత మవక. అట్టి కుడు సగు నభుక్రీ (విషము) 82
3. వచ్చు విందులను నిచ్చలు నోమి
మెచ్చు లిడు సచ్చరితు బ్రతు కెన్నఁదున్
నొచ్చి, లేమినిఁ జాడఱుట లేదు :—
హొచ్చిరిలు నాతిభ్యమున కుభశ్రీఁ. 83
4. అంతరింగం బమరి సిరి వఱలు.
నెంతయును ముఖ పుమరి తగు విందులన్
సంతృప్తి నోము నాతని యింట :—
సంతసిలుఁ దన సదుపయోగమున శ్రీ. 84
5. ఏ త్రనంబులు నిడఁగ వరెనొకో,
బత్తి సతిథుల నోమి, వెనుక మిగులొ
బుత్తి మేనవేడువాని పొలమందు ? :—
ఉత్తమాతిభ్యమున నిహఫలశ్రీ. 85

6. వచ్చి యుండిన యతిథులను గుడిసి,
వచ్చు నతిథుల నెదురుచూచు గేస్తుం
డె చ్చయిన యతిథి నాకస్తులకు :—
మెచ్చు లిడ నతిథులకు, స్వర్గతిశ్రీ. 86
7. ఇంత మిత మన, నలవి రే దొకటి ;
ఎంత మిత మతిథిపాత్రత్వ మగునో
అంత మిత మగును, వేలిమి ఫలము :—
చెంత యగుఁ బర, మర్హనృయజ్ఞశ్రీన్ 87
8. “ కష్టపడి ధన మొమి, పట్టణి
భ్రష్టల ” మటండ్రు, విందుల నోమి ము
న్నిష్టి చేయఁగఁ దలపడనివారు ;—
పుష్టిఫలదము మనుష్యయజ్ఞశ్రీ. 88
9. కలిమిలో లేమి, విందుల నోము
తెలసి యోమవి మడ్డితనమె యగు ; ఆ
—
కలుచ మడియండ్రయందే యుండు :—
కలిమి కలదగుట అతిథేయశ్రీన్. 89
10. మూరుకొన వాడున * దనిచ్చపువు ;
మాటుపడి మొగము, గృహి చూడంగనే
తీరు చెడి వాడునుగదా విందు ? :—
తేజవరె నతిథిఁ గన గృహిముఖశ్రీ. 90

* అనిచ్చపువు = అనిచ్చ మను చెట్టు పువ్వు. “ అనిచ్చము”, అనగా
“అనిత్యము” కావలయును.

ప్రియములఁ బలుకుట.

1. ప్రియవచనములు— ప్రేమమిశితంబు
లయి, తైతవము లేనివైన, ఋజుతా
ప్రయతార్థదర్శనుల వాసుడులు :—
నయహితవిశిష్టంబు ప్రియవచశ్రీ. 91
2. మదియలరి యిడుటకంటెను నయమె,
వదనం బలరి యెవరిఁ గన్ననుఁ బ్రియం
వదుఁడుగా నుండఁగా బెరియునెడ :—
హృదయగతవిషయసూచిక ముఖశ్రీ. 92
3. మొగమార నిచ్చవడి, కన్నుల
రంగ విమ్ముగాఁ జూచి, మనసారంగా
నగు ప్రియోక్తులయందలిదె పాడి :—
నెగడ దీవినె యైన సుధర్మశ్రీ. 93
4. అడఁ బెంచెడు కుడుపులేమి యను
పేదర్మి లే దగును, వేరి యెడనే
నాదటను బెంచు ప్రియభాషలకు :—
రాదు దైన్యము, సర్వసమత్వశ్రీన్. 94
5. అడఁకువగలాతఁడును బ్రియభాష
ఋఁడు నగుట, యొక్కనికి సహజంబులౌ
తొడవు లగుఁ : గావు మఱి యితరములు :—
నుదినయము రత్న మగు వినయసుశ్రీన్ [తొడవున] 95

6. దురితములు తఱుంగ, నొగి. ధర్మంబు
పెరుంగు, హిత మొనగూర్చునవి మనసునం
దరసి, ప్రేయ మైనయవి పలుకునెడ :—
పరుషవాక్కులఁ దఱుంగు సుధర్మశ్రీ. 96
7. నయ మీని, యొక్కనికి, శుభఫలా
నయములగుఁ, బరుల కొగి ఫల మీసుచున్
ప్రియగుణమునుండి తలఁగని సుదులు :—
ప్రియవచోనియతి విహపరసుఖశ్రీత్ . 97
8. పరులకుం బీడాకరము లవని
యున్ పొనరు నిచ్చకము లొక్కరునకున్
మఱుమెయిని, నిమ్మెయిని, నిమ్ము విడు :—
పరిమ మగు తపము ప్రేయహితవచస్పీర్ . 98
9. ప్రేయభాషణం బన్యులది, తనకు
నయ మీనుటను గాంచు వాఁ, డేలొకో
నయ మెడపి, తాఁ బరుస మాడునది ? :—
ప్రియము లాడమిఁ జెడదె స్వధర్మ శ్రీ : 99
10. రసవత్సుభాషితము లుండఁగా
రసహీనముల ననుట, పండ్లుండఁగాఁ
గనుగాయలం దినుట వంటిదె :—
రసన యెఱుంగదొ ప్రేయవచఃఫలశ్రీత్ . 100

చేసిన మేలు మఱవమి

1. చేయకయె మేలు, తన కొఱిఁడు, తాఁ
జేయు సుపకృతికి, భువియును దిపియు మా
తీయఁబోయిన, నీ దగుట యరిది :--
శ్రేయ మిడు మిషలేని యుపకృతిశ్రీ. 101
2. కాలానుకూలముగ నొనరిచిన
మేలు, మితి నెన్నఁ, జిన్నది యైననున్
భూలోకమునకంటె గడుఁ బెద్ద : --
వేళ గదవమి మేల్మి యుపకృతిశ్రీన్. 102
3. ప్రతిఫలము నాయనివారి యుప
కృతి వయము నారసిన, సద్దానివౌ
నతిశయము కడలికంటెనుఁ బెద్ద : --
అతిసువృత మమిషోపకృతికృతిశ్రీన్. 103
4. జొన్నంత చియిమేలె చేసినను,
నున్నతంబగు తాటి యంతటిదిగా
నెన్నుదురు ఫల మెఱింగినవారు :--
అన్నెనరు వలనఁ, బున్నెము ఫలశ్రీ. 104
5. తొలిమేలి మేర కలయది కాదు--
మలుమేలు --మేలు చేయంబడినవా
కల స్వభావపు మేర కల దగును :--
కలిత మగు తని వలవి యుపకృతిశ్రీన్. 105

6. మఱవరా దమలజనసంగతము ;
 తొఱగరా దిడుమతటి నాదరువుగా
 నుఱు మే ల్పలిపినట్టిఁడుల చెలిమి :—
 ఇరుమెయుల నట్టి పొం దిడు ధృతిశ్రీన్. 106
7. ఏడు మెయు లగు నేడు పుట్టువులఁ
 గూడఁ, దలఁతురు తమకు నేర్పడినవా
 కీడు లెడపినవారి ప్రేముడివి :—
 కూడఁబడుఁ బూర్వవాసన లనుశ్రీన్. 107
8. మేలు నెద మఱచునది మే లవదు ;
 మేలు కానిది చేయఁబడిన యపుడే
 వాలాయముగ మఱచునది మేలు :—
 శీతవంతుల కివి సులక్షణశ్రీత్. 108
9. కొల యంత యప్రియం బొక్కండు
 సలిపినను, ముం దొకానొకపు డతఁడే
 సలిపినది, యొక మేలుఁ దలఁపఁ, జెడు :—
 చల మడఁగు సంతతకృతజ్ఞతాశ్రీన్. [సాధనమున] 109
10. ఎట్టి ధర్మఘ్నునకునే నఘము
 నెట్లు ప్రాయశ్చిత్త ముండు నిల ; లే
 దెట్టి ప్రాచితమునుఁ గృతఘ్నునకు :—
 పట్టఁ దగు ధర్మఘ్ను కృతజ్ఞతాశ్రీ 110

నడునిలుకడ.

1. తగ వనెడు నొక పాడియును నయమె,
పగ, తగులు, తగులమి, యనెడు పగుదులన్
మొగిఁ దప్పకుండ మనఁ బొందునెడ :—
సుగుణప్రధానము తటస్థతాశ్రీ. 111
2. నడియునికిఁ బూనునాతని పెంపు,
చెడిపోవ కవశిష్టసంతతికినిన్,
దొడరి బలు పగుటఁ బూనిన దగును :—
నిడుపొగడు ముందు మధ్యస్థతాశ్రీన్. 112
8. నయమె యిడునేనియును, నడియునికి
మయిరమున విడనాడి యగు సంపదన్
యమునను నాడె పో విడువవలె :—
ఎయిదుదురు దుఃఖ మనయార్జితశ్రీన్. 113
4. తగవరులు, తగ వఱినవా, రనున
దొగి, వారి వారి మిగు లగు సంతతిన్
సుగుణవిగుణంబులం గానఁబడు :—
మిగులుఁ గద పొగడుతెగదులు కులశ్రీన్. 114
5. హానివృద్ధులు లేనియవి కావు ;
మానసమునందు వంకర గామియే
జ్ఞానపరిపూర్ణులకు భూషణము :—
మానసియము కరణములుత్పత్తీ. 115

6. “దెడుదునే” నని యెఱుంగవలయుఁ, దని
యెడఁద, నడియునికి విడి, దున్నయంబుల్
రడఁగుటకునై తలఁపు నేయునెడ :—
పెడదారితలఁపె యివళకుని మగు శ్రీన్. [బుద్ధియందు]
7. కీడుపాటుగఁ గొనదు లోకంబు,
పోడిమెయి నడునెలవుఁ గొన్నవాడై.
పాడియం దున్నతని దైన్యమును :—
ఈ డవునె మధ్యస్థతకు ఛస్రీ ? 117
8. సమముగా నున్నదై పస్తుభా
రముఁ దూఁచు కోలవరె, నమరి యొక పా
ర్శ్వముని కొఱగమి పూర్ణులకుఁ దొడవు :—
సమభర్త భావయే నుయోగశ్రీ. 118
9. నుడియందుఁ గోణంబు లేనియది
నడియునికి, యొడఁగూడునటు లుఱిదిగా
నెడఁదఁ గోణములేమి బెరయునెడ :—
నుడియెడఁది రెడవడుటొ సమత్వశ్రీ ? 119
10. వాణిజ్యమును జేయువారి కురు
వాణిజ్య, మోటు యితరుల యర్థమున్
బోణిమెయిఁ దమదివరె, జేయునెడ :—
నాణెమొకొ నీలవర్తన మిలాశ్రీన్ ? 120

అడఁకువకలిమి.

1. అడఁకువ యమరులందుఁ గొని విడును ;
అడఁగమి యసహ్యతామిస్రమందున్
గడగండ్లఁ గుడుపఁగాఁ గొని విడును :
అడఁ నడఁకువ. యడరు సుధర్మశ్రీ. 121
2. కాపవలె సౌత్తుగా నడఁకువను ;
ఏ వేఱు సంపదయు దానికంటెన్
బైవాని కలది, రే దుసులునకు :—
మేవడియె బహుభావుకప్రదశ్రీ. 122
3. వినతి, విబుధులచేత నెఱుఁగఁబడి
వినతి ఫలియించు, జ్ఞేయము నెఱుఁగుచున్
సునయపథమున నడఁగ బెరయునెద :—
వినయ మనయము ననుఁగు త్రికరిణశ్రీన్. 123
4. నిలుకడం దిరిగిపోవక యుండి,
లలి నడంగినవాని యున్నతి గనన్
మలకంటెసున్ మిగులఁ బెద్ద దగు :—
మలయరా, దడఁగవలె, నింద్రియశ్రీ. 124
5. ఎల్లరకు మంచి దగు వినయ ; మా
యెల్లవారలలోనుఁ, గలవారికే
పెల్లగు మఱొక కలిమిగాఁ దగును :—
త్రు క్లున్నయెడఁ దెల్లి చెడకున్నె శ్రీ ? 125

6. ఒక మేనఁ గూర్మ మటు, కరణపం
చకము నొకఁ డడఁచ నోపిన, నట్టి యో
పిక యేడు మేనులను రక్షకము :—
సుకృతతప్రిజ్ఞయై ప్రతిష్ఠితశ్రీ. 126
7. వేనిఁ గావనివా రయిన, నాల్గు
నేనిఁ గావంగ వలయును ; గావరే
యేని, శోకింతు నుడి పొరను బడి :—
మావితం బగు వినయవాక్తవశ్శ్రీ. 127
8. ఒకఁడైన దుష్టవచనార్థఫల,
మకము కల్గిన, నితర ధర్మంబులన్
సుకృతంబు కాకుండి, కీ డగును :—
ఒక కడవ పాల నొక చుక్క దుశ్శ్రీ. [విషము] 128
9. విష్ణుచేఁ గాలించిన పుండు, లో
నొప్పి విడి, యాటు ; ఆఱదె నాల్కదొ
వెష్ణుచేఁ గాలించిన లో బొప్పి :—
మెష్ణుఁ గలిగించవలె వినయవాక్త్రీన్. 129
10. కినియ నటు లెడఁ గాచి, చదువుకొని,
యణఁగఁ గలవాని సమయమును, ధర్మం
బొనరఁ గను, వాని దారిని జొచ్చి :—
పెనుపునకు వలసినవి శమదమశ్రీత్. 130

మంచి నడవడి కలిసి.

1. శీల మౌన్నత్యంబు నిడుఁ గాన,
శీలంబునే ప్రాణమునకంటెనున్
వాలాయముగ నోమఁగా వలయు :—
మేలొందు సౌశీల్యమున ననుశ్రీ. 131
2. శ్రమపడియు నేవించి కాపవలె
సమయమును ; దెలిసికొని, యోమి, పెక్కుల్
విమర్శించినను, సదియే తోడు : —
అమితహిత మిరుమెయుల నుశీలశ్రీ. 132
3. మానసియస్వధర్మాచార
మూని జీవించుటె కులీనత్వమౌ ;
దావిఁ దప్పుట హీనజన్మ మగు :
హీనులు కులీనులే నుశీలశ్రీన్. 133
4. మఱచిపోయినను వేదముఁ బున
శ్చరణమునఁ గొన నగును ; బాఁపనువిచౌ
నురుజాతి, శీలంబు కుండఁ, జెడు :—
నెఱపవలె ధర్మప్రవర్తనశ్రీన్. 134
5. ఆనహనం బూను నాశనియందుఁ
బస వలెనె, టెడు, శీలము లేవి మా
నిసి మనికియందు నౌగ్నత్యంబు :—
బెనురు దుశ్శీలు కులగౌరవశ్రీల్. 135

6. మంచి నడవడినుండి చలియించ
రించుకయు నురుధీరు, లది చెడుటచే
యించు చీడును బడయు పా పెఱిగి:--
మంచి నడవడి యుత్తమవ్రతశ్రీ. 136
7. నయవర్తనంబు నెఱుపుటచేత
నెయిదుదురు మేలిమిని ; జెడు నడతచే
నెయిదుదురె. యెయిదిఁ గూడవి యగడు :--
జయము స్వస్రత సద్వర్తనశ్రీన్. 137
8. పున్నెంబునకు విత్తనం బగును
దిన్ననగు నడత ; చెడు నడవడికియో
యెన్నఁ దైనను నిడుమనే యిడును :--
పున్నె మిరుమెయుల నిడు ఘనఫలశ్రీన్. 138
9. సారప్రవర్తనుల కొప్పవే,
యారాటపెట్టునవి, పొంపాటునన్
జాటియును, వాయారి వాకొనఁగ :--
నో రలవరించవలె నయవచశ్రీన్. 139
10. లోకంబుతో నొప్ప నడచునది--
ప్రాకటానేకవిద్యల నేర్చియున్--
వీర నేర్వవివార లజ్జలే :--
లోకో తరానుగతి నువిదాశ్రీ. 140

పరు నిల్లాలుఁ గామింపమి.

1. పరుని పొత్తగు నాలుఁ గామించి
చరియించు దైన్య, మిల దర్బార్థముల్
పరికించి కనువారి యెడ లేదు :—
పరకీయ మరగఁ, దఱుఁగును కుభశ్రీన్. 141
2. పాడిఁ గడపుచుఁ, గీడునను నిల్పు
హేదులం దెల్ల, నొరు గడవకడఁ దా
రాదు ఖలు లట్టి పేదలు లేరు :—
కూడ దన్యలఁ గూడు ధృతి, మతిశ్రీన్. 142
3. మృతులకంఠెను వే అవరు, మంచి
హితులుగా నమ్మినట్టిఁడుల యాండ్రన్
వ్యతికరం బాసించి మనువారు :—
మృతు లవరె, పలఁహితులపఁ ద్రివర్గశ్రీన్ ? 143
4. ఎటువంటి వారైన నెటు ముగియుఁ,
ఇటిజొన్నగింజంతయును నరయతే,
విటుఁడుగాఁ బరు వింటఁ జొఱఁబడుట :—
విటతటం బయ్యె నింద్రుని తసుశ్రీ : 144
5. ఎల్లిదం బని పరగృహిణీయందు
నెల్ల మీతెడు జారుఁ దెయిదు నెపుడుం
జెల్లిపోవక నిల్పు పెనుదూఱు :—
తెఱ్ఱఁగద పల్లవుల సుగ మఘశ్రీన్. [విషమున] 145

6. ప్రతికారకులకు నొకనాఁడె ముద
మతికి యుండును ; క్షమాకారకులకో,
క్షితి పొనుఁగువడు వఱకునుం బొగడె ;—
ప్రతికృతము సుకృతమే నది క్షమకు శ్రీ. [అలంకృతి]
7. కూడవివి తన కొరులు చేసిననుఁ,
“గీ దగునె వారి” కవి నొచ్చుకొని తాఁ
బాడి కానివి చేయమియె నయము :—
తో దగుట క్షమకుఁ గృప, మధర్మశ్రీ 157
8. పొగరుచే నక్రమము లొనరిచిన
విగుణులను నొగిఁ దాము తమ నహన మన్
తగవుచేతను గెలువఁగా వలయు :—
పగ మొగిసి నొగులుచుటనొకొ జయశ్రీ ? 158
9. పల్లఁ దొఱఁగిన మునులువలె శుచులె
యిల్లుదొర, లెల్లఁ దప్పినవారి వా
ప్రల్లదము లోర్చుకొనఁగలవారు :—
చెల్ల, దెద నల్ల దగునెడ, క్షమాశ్రీ. 154
10. నిరశనవ్రత మొర్చుకొనువారు
పెరిమెకాం ద్రగుట, పరు లాడినవియౌ
పరుషోక్తు లోర్చువారిల వెనుక :—
పరము పరపరుషవా కృహనతాశ్రీ. 160

ఈరసింపమి.

1. మంచి నడవడిదారిగాఁ బరిగ
జించుకొనవలె నొకఁడు తన మనసునన్
గించిదీర్వ్యయు లేవి నైజమును :—
అంచితజ్ఞానజము నిరీర్వ్యాశ్రీ. 161
2. ఘనసంపదలయందు దానితో
నెనయునది లే దొండు, నెవరియెడనున్
మన సీరసము లేమి బెరయునెడ :—
తనరు పిరు లేవియు అనసూయ యను శ్రీన్. 162
3. పాడిపెంపులు గోరఁ దనఁబడెడు
వాఁ, దొరుని పెంపు నరుసంబుతోఁ
జూడ నోపక యీసు పడువాఁడు :—
కీ డగును గడుపూఁదఁ గొన మనశ్శ్రీన్. 163
4. ఈసునను గాని వొనరుపరు బుధు,
లా నేగిదారి విహపరములందున్
గానియే పడవలయు నని యెఱిఁగి :—
ఈ నలుగ, మీనరం బగు ఫలశ్రీ. 164
5. ఈరసము గలవారి కదె చాలు,
వేఱేల ?—యొంటిరముగలవారు పా
లారిచిననుం—గీడు నీను నది :—
లో రగులు పగల నొగులదె యనుశ్రీ ? 165

6. పెట్టునది యొక రొరుల, కెఱిగి, కను
కుట్టుదన మొందు నాతని చుట్టమున్
గట్టునది, తినునదియు, లేక చెడు :—
వట్టదే చీడ పట్టిన కుజశ్రీ. 166
7. సహింపలేవి దయ, యసూయా
వహుని, సిరి, తన యక్క పెద్దమ్మకున్,
రహటు నిడఁ, గనఁబఱచి, విడనాడు :—
రహించు వీర్వావిరహితునెడ శ్రీ. 167
8. ఓరువమి యను విషముఁ డగు పాపి,
చేరునెడ, సిరి జెఱచి, తరువాతనున్
మోరనరకమునందుఁ గొవివిడును :—
ఈరసం బుభయదారకాఘశ్రీ. [విషము] 168
9. ఓర్వఁ జాలని వక్రమతి పెంపు,
నుర్వి, ఋజుమతి కీడుఁ, దార్మాణుగా
నిర్వహిల హేతువు విచార్యంబు :—
పూర్వకృతమే కతముగాఁ దోచు శ్రీన్. [బుద్ధియందు]
10. కనుకుట్టుదనమునన్ బెద్దలె
మనినవారును లేరు, దాని లేమిన్
బెనుపు తీతినవారునున్ లేరు :—
చెనఁటి యగు, నీనుఁ గొన, జీవనశ్రీ. 170

పేరాస పదమి.

1. నడునిలుపు లే కొరుల నయమైన
యొడమిఁ గొనఁ బేరాస పడినఁ, నులమున్
జెడఁజేసి చేటులను నపుడె యిడు :—
కుడుపుఁ బేరాసలు దురాసదశ్రీన్. [విషమును] 171
1. పడయఁగల ఫలములం బేరాస
పడి, దూష్యకృత్యములఁ జేయ రెపుడున్
నడియునికి లేమి వెఱచెడువారు :—
కడిఁది యగు కడిఁది విడు దురాశాశ్రీ. [విషము] 172
3. చిఱుసుకము కొఱకుఁ బేరాస పడి
మొఱుగి ధర్మము కానియవి చేయరే,
పరసుఖం బాసించు భీవరులు :—
వరధర్మవియతి, యిహపరసుఖశ్రీ. [సాధనము] 173
4. లేనివార మని పేరాస పడ,
రేను విషయంబులను గెలిచి, కలుచల్
లేనట్టి పరమార్థధర్మసులు :—
లేని వాసింపమియె కడ దమశ్రీ ? 174
5. అలకనై విరివైన యెఱుక యెం
దులకు, నెవ్వరియెడనుఁ, బేరాసతో
మలసి తొందరపనులఁ జేయునెడ ?—
తెలివి కత్కాళయొకొ లక్షణశ్రీ ? 175

6. అరులుఁ గొఱలఁగ మఱిగి, నెఱి నిల్చు
నరుఁ, దొరుల యొడమిఁ గొఱలఁగ మఱగుఱున్
దురితచరితముల యొచింపఁ, జెడు ;—
అరు లెడఁ, నిరు లడరు జీవనశ్రీన్. 176
7. కోరఁగా వలదు పేరాసచేఁ
జేరు సంపద ; ననుభవించెడు తఱిన్
దీరి మే లగు టిరిది తత్పలము :—
కూరు నపహరణమున నపహదుశ్శ్రీ. [విషము] 177
8. కొఱ రామి సంపదకు, నేది తగు
వెర వనినఁ, బేరాస పడమి వలయున్
పెఱవాని సొంత మగు కైసొత్తు :—
పరితృప్తి వలన స్థిర మగు స్థితశ్రీ. 178
9. ధర్మంబుఁ గవి పరధనాపహృతి
కర్మ మెలయని జ్ఞానయుతులఁ జేరున్,
నర్మిలిన్ వెరవుఁ గని యల్లె, సిరి :—
ధర్మంబె మర్మంబుగాఁ గలది శ్రీ. 179
10. క్షయ మీను, రాఁగలది యెన్నరయె
నయ మెడపి, పరధనం బాసించినన్ ;
జయ మీను ననపేక్ష యను పెంపు :—
అయమొకొ ?—దురాశ—నాశకరదుశ్శ్రీ. [విషము]

వెనుక దూఱిమి.

1. పాడినిం గొనియాడనట్టిఁ దై
కూడనివి చేసినను, నొకఁడు, వెమకన్
బీడు మా టాడఁ దనఁబడు టింపు :—
దాడిల నాడమియు యోగ్యతాశ్రీ. 181
2. పాడినిం దెగనాడి కూడనివి
మూడఁ జేయుటకంటెఁ గీడె, వెనుకన్
బీడాడి, యెదుట బొంతుచు నగుట :—
వేదబపు బ్రతుకు ఫల మత్యఘశ్రీ. [విషము] 182
3. వెను దూఱి, మును బొంకి, యునుఱుతో
మనుకంటెఁ, జచ్చుటయె ధర్మశాస్త్రం
బనుగుణంబుగఁ జెప్పు పెంపు విదు :—
తన కొలయుఁ గుడుప దంతటి యఘశ్రీన్. [విషము]
4. క న్నెదుట నిల్చి కన్నోటు లే
తెచ్చి యన్నను, నుడువరా దెన్నఁడున్
మున్ను లేనపుడు వెన్ననని నుడి :—
వెన్నంటు వెనుదూఱి దుష్కృతశ్రీ. [విషము] 184
5. పాడి నుడివెడు సహృదయుఁడు గామి,
చూడనపు దొరుని వెను దూఱి కతమా
రీడుపాటునను గానంబడును :—
పైదాబు, లో దాచలేదు దుశ్శీన్. [బుద్ధివి] 185

6. పరుని తప్పించి వెనుదూఱు వాఁ,
దొరులచేఁ దనదు తప్పులయందునుం
బొరితప్పు లరయఁబడి, దూఱఁబడు :—
ఎఱిఁగి తన తప్పు, వగచుటయె సుశ్రీ. [బుద్ధి] 186
7. పగులు వగ నాడి నెయ్యెలను నెడ
తెగఁ జేయుదురు, సొగియు వగ నాడుచున్
దగ నెయ్య మాడఁ దెలియవివారు :—
తెగడఁ, బగ నెగడి, నెగు లగు మనస్ఫూర్తి. 187
8. ఎలసి మెలనెడు వారి తప్పులును
వెలిఁ జాటు నైజ మగువా, రేమొకో
సలుపుదు, రెదియుఁ గానివారియెడ ?—
తలఁత, దొం దే చెడుగునకును, దచ్చి. [బుద్ధి] 188
9. పాడిఁ గని మోయుఁ గాఁబోలు ఖుషి.
జాడఁ గని, వెనుకపడ, బీడుమాటల్
గోడగించెడు దుర్ముఖుని బరువు ?
కూడనిపియును మోయుఁగద క్షమాశ్రీ. 189
10. పరుని దొసఁగును బోలెఁ, దన దొసఁగు
సరిమరికి లేక కనఁ గల్గినెడలన్
జెఱి పుండునో మనెడు నుఘుఱునకు ?
పరిమళుథ మాత్రపరిశీలనశ్రీ. 190

వ్యర్థములు పలుకను

1. పలు తెలివరులు వెగటుపడ, వ్యర్థములు పల్కునాతఁ డెల్ల రిచేతనున్
జులుకనగ విందింపఁగాఁ బడును :—
ఫలయుతోక్తులఁ గదా గౌరవశ్రీ ? 191
2. ఫలవిహీనములఁ బలువుండ్ర మున్
పలుకు తెన్నఁగ, నయవిహీనంబులన్
జెలులయెడఁ జేయుకంఁబెనుఁ జెడుగు :—
పెళుచునుడు రెడవు విహపంసుఖశ్రీత్. 192
3. నయహీనుఁ డితఁ డనెడునది తెలుపు,
బయలుపడ నొక్కండు ఫలహీనముల్
నియతి ఁడు విరివి నొడిగెడు నుడులు :—
ప్రియనయానయము సార్థరవచశ్రీ. 193
4. నయము చేరివివి యై ననువునుం
డియును నీఁగును, ఫలము చేరివివియౌ
నయోగ్యోర్తములు పలువురలోన :—
నయనియతవాక్కు లిడు నున్నతిశ్రీన్. 194
5. పేర్ని మేలిమితోడ నెడఁజాయు,
దుర్ముఖులుగా, ఫలవిహీనంబులన్
నిర్మలగుణాన్వితులె వాకొనిన :—
ధర్మఫలయుక్తోర్తు లిడు శుభశ్రీత్. 195

6. వీటిఁబోయెడు నుడుల మాటికినిఁ
బాటించువాని నరుఁ డనఁగ పల దే
పాటియును, నరులఁ బొల్ల నవలయు : —
లోటు ప్రేలరి తలను నృపేదశ్శీర్షి. 196
7. అనయంబు లనిన నందురుగార,
గుణపూర్ణు, లెప్పుడైనఁ బొంపాటుచే,
ననర్థంబుల ననమియే నయము :—
వినింద్యము, వ్యర్థ మౌనెడ వచశ్శీర్షి. 197
8. అరిదివగు ఫలములను నరయఁగల
యెఱుకగలవారు వాకొన రెన్నఁడున్
వరఫలదములు గాని మాటలను :—
పరిమఫలదాయకము వాక్తపశ్శీర్షి. 198
9. నురుచిరార్థములు తీతిన నుడులు
పొరపడియునే నుచ్చరింప రెప్పుడున్
మరులు తీతిన విమలదర్శనులు :—
పరమార్థ సాధనము వాక్తపశ్శీర్షి. 199
10. పలుకవలెఁ బలుకులందలి ఫలము
గలవె ; పలుకఁగరాదు పలుకులందున్
ఫలవిహీనంబు లగు పలుకులను : —
ఫలవంత మగు నియతవా క్లపశ్శీర్షి. 200

పాప కర్మ భీతి.

1. దురితచరితాత్ము లంజరు, సుకృత
చరితాత్ము లగు శ్రేష్ఠు లంజుడు రొగిన్
దురాకృత మనెడు వ్యామోహమును :—
పురాకృతవాసనలు విడ వసుశ్రీన్. 201
2. ఎగ్గులును అంటి యెగ్గుడుట, నా
యెగ్గు, తొడలునె కాల్చు నగ్గిరంపెన్.
వెగలంబులుగ బెగ్గిలఁ దగును :—
అగ్గలపు లగ్గు లిడు సుకర్మశ్రీ. 202
3. జ్ఞానములలో నెల్లఁ, దలయంద్రు,
హానికరకర్మములఁ, బగవారికే
యేని, నెన్నఁడునుఁ జేయక విడుట :—
హాని, చేసినవాని, కగు నఘశ్రీ [విషము] 203
4. మఱచియును బరుని చెఱ పెన్నరా
దొరుపుఁ ; డెన్నిన, ధర్మదైవ మెన్నున్,
పెఱవ కా యెన్నినాతని చెఱపు :—
చెఱ పొందువాఁడె చెఱ పెన్ను దుశ్శ్రీన్. [బుద్ధివలన]
5. లేనివాఁ డని చెడుగులను జేయఁ
బూసరా దొక్కండు ; చేయునేనిన్
లేనివాఁ డగు మఱియు నన్నిటను :—
ప్రాణముం దొడరుఁగద దుష్కృతశ్రీ. [విషము] 205

6. దుదుకు పాలిటివి తాఁ బెఱవారి
యెడఁ జేయరా, దిదుమ పాలిటివి త
న్నడలఁ జేయుటకు గోరనివారు :—
కుదుపు నాగడము మఱుమెయి నఘశ్రీన్. [విషమును]
7. ఎంత వెలిపగ యున్న వారలును
వంతలం దప్పుదురు ; చెడుగుపగయో
సుంతయు విడక వెన్నవిలి వేచు :—
అంతర్గతాతి దుష్కృతశ్రీ. [విషము] 207
8. కీడు లొనరిచినవారలు చెడుట,
తోడఁబడి యెందు నొక్కని వీడ తన్
వీడ కడుగునఁ బొంచు నట్టిదియె :—
వీడ విడుఁ గుడిపి దుష్క్రియ లఘశ్రీన్. [విషమును]
9. తన్నుఁ దాఁ బ్రేమించు వాఁడేని,
నెన్నుండు నొకఁ దొరుల కెట్టి యొందున్
బన్నరా దాగడము పాలిటిది :—
బన్నములఁ బన్నమి స్వరక్షకశ్రీ. 209
10. అరిది, కీ దొంచు బొకఁ, డనునద్ది
యెఱుఁగవలెఁ, బెడదారి నడచి చెడుగుల్
పెఱవారలకుఁ జేయఁదే యేని :—
చెఱుపరియె చెడుఁ, గుడిచి యఘఫలశ్రీన్. [విషమును]

ధర్మవర్గము

శ్రీవదులు

గార్హస్థ్య ప్రకరణము

22 వ అధికారము

తౌకిక మెఱిగి యుపకరించుట.

1. మఱుమేలుఁ గోరనివె యుపకృతులు ;
కురియు మబ్బుల కేమి చేయునొక్కొన్
మఱుమేలునుం బ్రాణిలోకంబు ? :—
సరకు బేరముఁ బోల దుపకృతిశ్రీ. 211
2. కడఁగి గడియించిన యొడమి యెల్ల,
ముడియ గట్టుటకుఁ గా, దర్హుల కొగిన్
గడలుకొని మేళ్లు చేయుటపొంఁట :—
ఇడక యొక్కఁడె కుడుచునెడఁ జెడును శ్రీ. 212
3. సురలోకమందు నిహమందునున్
బెరయుటే యరిది, యుపకారము వలెన్
వఱులఁగల సత్కర్మములు వేత :—
పంమ మగు ధర్మ ముపకర్తృతాశ్రీ. 213
4. లోక మొప్పున దెఱుఁగువాఁ డునుఱు
మేకొని బ్రతుకువాఁడు ; తదితరుండో
చీకు బ్రతుకున మృతుల నెన్నఁబడు :—
లౌకికోపకృతి జీవధర్మశ్రీ. 214
5. ఊరి దొరువున నూరి, నీరు, నిం
డారు నట్లా, లౌకికాచారమున్
గోరు పేరెఱుక గలవాని సిరి :—
ఊరకే, యొదవమిని, జెడు జలశ్రీల్. 215

6. ఫలవృక్ష మూరి నడుమను జనం
బుల కొదవునటు ఫలించుట యట్టిదే,
కలిమి నయయుతునియెడఁ గలుగునెడ :—
పలువురకు సుపకరించుట నయశ్రీ. 216
7. మందై యెప్పుడుఁ దప్ప కందుబా
టందుండు ప్రాసట్టిదే, కలిమి తాఁ
బెందగవుకానియం దమరునెడ :—
కుందుపా తెన్న కొదవుట నయశ్రీ. 217
8. సిరిలేని కాలంబు నందునున్
బరుల కుపకృతిఁ జేయ సడల, రిలలో
నరజన్మవిధు లెఱుఁగు దర్శనులు :—
సిరిలేక నెఱయదొకొ స్వధర్మశ్రీ ? 218
9. ఉపకారనయయుతుఁడు దీనుఁ డగు,
తెప్పుడునుం జేయఁ దగినవి చేయమిన్
దపియించు నమరని స్వభావంబు :—
ఉపకారి మమకారి కాఁ డెప్పుడు శ్రీన్. 219
10. ఉపకృతిని వచ్చుఁ గీ డనిన, న
య్యపనయం, బొకఁడు, త న్నమ్ముకొనియే
నపేక్షం బూని, కొనఁ దగిన యది :—
ఉపకారి కగు నవల శుభఫలశ్రీ. 220

ఈవి.

1. నిఱుపేదకున్ వలయు నొం డిచ్చి
మఱచుటే యీవి ; తక్కినవి యెల్లన్
గుఱి నెదురుచూచు నైజము కలవి :—
మఱుకోర్కి లేవిదే సుదానశ్రీ. 221
2. మేలి తెరు వనిననుం గైకోలు
దాం దోసంబు ; పైలోక మమరం
జాల దనినను ఈవియే నయము :—
మేలైన ధర్మంబు దాత్మతాశ్రీ. 222
3. “లేనివాఁ” డను పేదనుడు లనమి
లేనివారల కిడుట యుచితరీతిన్
మానితకులీనునందే యుండు :—
మాని, దానియు సేనిఁ గులీనశ్రీ. 223
4. ముద మవదు యాచింపఁబడుటయును,
నెదుట దైన్యము నొందు యాచకునిదొ
ముదితవదనముఁ గాంచు నందనుక :—
ముదిమారఁ దనువునదె సుభర్తశ్రీ. 224
5. ఓపు గల తాపసుల యోపు, —లో
వేఁపు నాఁకలి యోపు,—అయ్యారలిన్
మాపు వారల యోపునకు వెనుక :—
ఓపు నా నమరు శక్తిక్షమాశ్రీల్. 225

6. లేనివారల కడిదియాఁకలివి
మానుచుట వలయు నదె యొకఁ డుఱిదిగాఁ
నార్జితార్థముల దాఁచెడు నెడము :—
దానధర్మము క్షేమవిధానశ్రీ. 226
7. దీనులకుఁ బంచి తిను బలవడిన
వాని, నాఁకలి యనెడు చెడ్డతెగు, లే
మై నైన వ్రేచ నంటుట యరిది :—
తానె తన వైద్యుఁ డన్నదానశ్రీన్. 227
8. ఇడి పేదలకుఁ, దుష్టి, సహృదయులు
కడలుకొను తెఱుఁగరాకొ, తా మొడమివిన్
ముడియ నిడి కోల్పడెడు కట్టిఁడులు? :—
ఇడక, కుడువక, దాఁచుటే ముదమొ శ్రీన్ ? 228
9. విచ్చ మెత్తుటకంటె నప్రియము,
నిచ్చయము, సొత్తు వెలితివి నెఱపుటే
యిచ్చఁగొని, తామె యొంటిగఁ దినుట :—
విచ్చపొచ్చెమె పిసివి, కుండియును శ్రీ. 220
10. చావుకంటెను నప్రియము లేదు ;
భావింపఁ, బ్రియమైన దగు నద్దియే,
నీవియే యలవి కాకున్నయెడ :—
జీవి కీవియె కదా స్వభావశ్రీ ? 230

పొగ డ్డ.

1. ఈయవలెఁ బేదలకు ; ఘనవినుతి
మ్రోయఁగా బ్రతుకవలె ; నదికాక వే
తాయ మేమియును లే దునుఱునకు :—
ఆయుష్కరాన్న దాతకు కుభశ్రీర్. [శ్రీర్తులు]
2. వినుతించువారు పలుకున వెల్ల
ననుకంప నర్థి కొం డిడువారిపై
ననవతరమును నిల్చు సత్కీర్తి :—
ఎన లేనియది దానహైతుకశ్రీ. [శ్రీర్తి] 222
3. అద్వితీయముగ లోకమునందు,
నుర్వేలనుతి కాక, పోకుండ యా
వద్వేళ నిల్చు నొందును లేదు :—
సద్విశ్రుతము నేటికివి శిబిశ్రీ. [శ్రీర్తి] 223
4. ఇల పలును విగుడు పొగడిత నొందఁ
గలఁదే నొకండు, జ్ఞానుల నెచ్చుగాఁ
దలఁచి మెచ్చదు స్వర్గలోకంబు :—
వెలయ దిల జ్ఞానికి యశ స్తనుశ్రీ. 224
5. ఘనకీర్తితనువృద్ధి నగు భూత
తనుదైన్యమును, నొం దనుర నొంటి చా
వును, విదగ్ధులకుఁగా కిల నరిది :—
తనుధనాస్థితఁ, గొవఁ దగు స్థితశ్రీన్. [శ్రీర్తిని] 225

6. తోచునెడఁ బొగడఁదగు గుణముతోఁ
దోచవలె నెటను ; అది లేనివారల్
తోచుకంటెనుఁ దోచమియె మేలు :—
తోచు నొదార్పాదులనె యశశ్శీర్షి. 236
7. పొగడువడ మిడుకనట్టిఁడులు, తమ
తగని నెఱి నొచ్చుకొనకుండి, తమ్ముం
దెగడు వారిని నొంచు టది యేమొ ? :—
పొగ దొంద నడ దిద్దుకొనుట సుశ్రీ. [బుద్ధి] 23
8. అగ డంద్రు జగతీజనులకెల్ల,
నెగడ నలుగడల నొగి, నగత్యంబొ,
పొగ డనెడు మిగులు బెరయర యేని :—
విగుడదే యిరులు, లేమిని ద్యుతిశ్రీ ? 24
9. పా డవవి పైరుపంటయుఁ గుండి
బీ డగును, సద్యశము లేనట్టిదె
కీడుపడు మెయిని మోసిన నేల :—
పాడి నెఱపని పాపి కెట యశశ్శీర్షి ? 2
10. అగడెడయ మనువారె మనువారు,
పొగ డెడయ మనువారు మననివారే
యగుదు, రిల మను పీనుఁగులె యగుట :—
మిగుల, గడియింపఁ దగినది యశశ్శీర్షి.

ధర్మవర్ణము

శ్రీపదులు

సన్యాస ప్రకరణము

25 వ అధికారము

[వ్రత భాగము]

కరుణాసంపద.

1. కవికరపుఁ గలిమి పలు కలుములం
దును బలుకలిమి ; ద్రవ్యముల కలుములో
మనుజాధములయందునుం గలవు :—
మను సుసులు లోమునది కద కృపాశ్రీ ? 241
2. మేలి నెఱి నరసి, కరుణాధర్మ
మేలవలె ; పలునెఱుల నేది యగునో
గాలించి యరసినను, నదె తోడు :—
తూలఁబాఱక యేలుఁ గృప యసుశ్రీన్. 242
3. అరులు చేరిన సహృదయులకు లే,
దిరులు చేరినదియై, దుఃఖకరమౌ,
నరకలోకమునందుఁ జొఱఁబడుట :—
మరులు మరలదె, యరు లలర, మనశ్శ్రీన్ ? 243
4. మను సుసులులను నోమి, దయ నేలు
కొను మనుష్యునకు లే, దందురు బుధుల్,
తన యుసులు వెఱిపొందు దుష్కర్మ :—
కవికరంబునఁ గల్గు నహింసాశ్రీ. 244
5. అలజడియె కరుణాకులకు లేదు ;
చలదనిల మొలసి వర్తిలు మహోర్వీ
వలయమున మను ప్రాణులే సాక్షి :—
కలుగు సుఖ, మిహమందునుం, గృపాశ్రీన్. 245

6. పాడివిన్ వీడుటనె మును, పిపుడు
 కీ డయ్యె నని మఱచి, రందురు, దయన్
 వీడి, కావివి చేసి, మను జనుల :—
 కూడఁ బడు గోడు, వీడిన దయాశ్రీన్. 246
7. కరుణావిహీనులకు లే దల్ల
 సురలోకసుఖము, ధనహీనులకు నీ
 నరలోకసుఖము లే దయినట్లే :—
 అరులుననె సురలకునుఁ బరసుఖశ్రీ. 247
8. ధనహీను లెచ్చిటుదు రొక కాల
 మునను విధిచేఁ ; గృహహీను లేనఁ
 దును హీనులే ; వేఱె యగు టిరిది :—
 అనుకంపఁ గను నింపు, జీవనశ్రీ. 248
9. ఎఱుక లేనతఁడు సత్యార్థంబు
 నరు దొనరఁ గన్నట్టులే, యరసినన్,
 గరుణ లేనతఁడు చేసెడు పాడి :—
 పెఱపాడు బురువడునె, యఱఁ గృపాశ్రీ ? 249
10. బల్లిదుల ముం దదురు తన యుమ్మిఁ
 దొల్లిఁ దలఁపవలెఁ దాఁ, దనకు లొచ్చొ
 నెల్లిదుల పయి కడరి చెల్లినెడ :—
 ఎల్లఁ దన్వలెనె యెంచుట దయాశ్రీ. 250

దర్శనము

శ్రీవదులు

సన్యాస ప్రకరణము

28 వ అధికారము

[ప్రత భాగము]

మాంస నిషేధము.

1. తన తనువుఁ బెంచుటకుఁ దా నన్య
తనువునుం జవులారఁ దినునాతఁ, దే
యనువునను నేలునొకొ కవికరము ? :—
తనవంటి దవదొ యన్యభూతశ్రీ. 251
2. ధనికతాఘనత రక్షణము చే
యనివారలకు లేదు ; కారుణికతా
ఘనత లే, దల్లె, పొలదిండులకు :—
తినుట, పరతనువు, లేమినె కృపాశ్రీ. 252
3. కాలకత్తిఁ గైకొన్నవారి మది
వలెనె, దయఁ దలఁప దింకొక యొడలిదొ
పొలసు చవులారఁ దినువారి మది :—
పొలకుడుపు, కుడుపుఁ గొల నగు నఘశ్రీన్. [విషమును]
4. కవికరము కావియది యే దవిన,
నునియమాహింసనము హింసించు టొ ;
అనర్థం బా మాంసమును దినుట :—
అననుకంపను జంపు టనర్హశ్రీ. 254
5. తినమి గుణమైన దుసుఱునికి ;— పొలఁ—
దివిన, నుసుఱును మ్రింగి వాపుచ్చ, దా
వెనుక, నారకపంకకూపంబు :—
తివిన నంజుడు, నంజుఁ దిను ననుశ్రీ. 255

6. తినుపొంచె నై వడించదు లోక
మవినయెడ, నెవ్వరును, వెలపొంచె నై
మొనసి పొల సమ్మువా రుండ రిల :—
తినుట పొల, కొలకుఁ గత, మత్యఘశ్రీ. [విషము] 256
7. తినమి వలయును బొలను, హింస నొం
దిన మతొక యొడలి పుం డది, యశుద్ధం,
బని, తెలివి వాఁడినిన్ బెరయునెడ :—
ప్రణముఁ దిను నీచతయొ మనుజతాశ్రీ ? 257
8. దొసఁగు తలఁగిన తెలివి గలవారు
మెసవలే రెన్నఁడును నపవిత్రమా,
నునులు తలఁగిన యొడలి మాంసమును :—
ససి చెడిన శవ మెట్లు సుభోజ్యశ్రీ ? 258
9. హవిస్సుం బోసి వే వేల్పులను
దివిరి వేల్పుటకంటె, నొక ప్రాణి, నా
యువు మూఁడఁ, దువిమి, తినమియె మేలు :—
భవిక మామిషవిషేధప్రతశ్రీ. 259
10. హింసింపఁదై యొక్క ప్రాణినివి,
మాంసమునుఁ దిననతవి, గైమోడ్చి, యా
శంసించి, యెల్ల జీవులుఁ గొలుచు :—
ధ్వంసితం బగు, నొండె, నసుగతిశ్రీ. 260

దర్శనము

శ్రీపదులు

సన్యాస ప్రకరణము

27 వ అధికారము

[ప్రకరణము]

త ప ము.

1. కలుగు నోవుల నోర్చుకొనుటయును,
మెలఁగు నునులుల కెగ్గు చేయమియు ;—ఆ
కొలఁది గలదే తపోరూపంబు ;—
పలు నియతు లడకములు తద్వపుశ్రీన్. 261
2. తపోరూపముఁ, దపోవిధులఁ బ్రా
క్కుపరిచితులకె యగు ; వృథా, దాని, నా
యుపపత్తి లేనివా రూనునది :—
తపసివేడబ మాత్మవంచకశ్రీ. [విషము] 262
3. సన్యాసులకుఁ గుడుపు లిడెడు నే
వాన్యాయమును గోరి మఱచిరొక్కొ
అన్యు లగు గేస్తులు తపశ్చర్య ? ;—
ధన్యము, ససామాన్యమునుఁ, దపశ్శ్రీ. 263
4. ఎదిరించువారలను నొంచుటయు,
ఎద నించువారలను బెంచుటయునున్,
మది నెంచఁ దపముచే నేతెంచు :—
కుదిరించు నెదియు, మించెడు తపశ్శ్రీ. 264
5. వేడినవి వేడినట్టులుగ సమ
కూడుటను, జేయఁ దగు తప మిమ్మొయిన్,
బాడి యని, బుధులచే గడఁగఁబడు :—
వీడు నై హికబంధ మొగిఁ దపశ్శ్రీన్. 265

6. తపముఁ జేసెడువారు తమ కర్మ
మెప్పుడుఁ జేసెడువారు ; తద్రహితులో,
అపకరించెద రాసలోనఁ బడి :—
తపఃకర్మఫల మాత్మముక్తిశ్రీ. 266
7. వేచవేచగ మెఱచు పొన్నువలె,
రోచిన్ను వెలివీచుఁ, గ్లేశం బొగిన్
వేచవేచఁగ, నోచు చతురులకు :—
పాచుఁ గలుచలఁ, రేచు జిగిఁ, దపశ్రీ. 267
8. తన యసులు, నేంద్రియముఁ, దా నగ్గ
మొనరించుకొ న్నతనిఁ, దక్కినవి యౌ
మను నుసులు లెల్ల, సంసేవించు :—
ముని యెనయు నిగ్రహానుగ్రహశ్రీన్. 268
9. యముని మీఱుటయునుం జేకులును,
శమదమాంచితతపోనియమంబులన్
సమర్థత తలకొనిన వారలకు :—
యముఁ దడఁగె మార్కండు తపస్యాశ్రీన్. 269
10. లేనివా రవనిలోనను బలువు
రైన కారణము : తపసులు కొందఱే ;
పూవి, పలువురు, తపింపనివారు :—
జ్ఞానార్థదైన్యహైన్యము తపశ్రీన్. 270

దర్శనర్థము

శ్రీపదులు

సన్యాస ప్రకరణము

28 వ అధికారము

[వ్రత భాగము]

కూడని నడత.

1. వంచకాత్మునియొక్క, యోగ్యుఁ డని
పించుకొన నటించు, దొంగనడతన్
బంచభూతములు లో నవ్వుకొను :—
పాంచభౌతికమె కద శరీరశ్రీ? 271
2. మీ న్నెత్తు తపసివాలకము మే
కొన్న నేమిటిఁ జేయుఁ, దన మనసె తా
ము న్నెఱింగిన తప్పుననె పడిన ?—
సన్నాసివేస మెడపునె యఘశ్రీన్ ? [విషమును] 272
3. బలహీనతయె సహజ మగు వాని
బలవత్స్వరూపవహనము, గోవు, తాఁ
బులితోలుఁ గప్పి, పులు మేయు నటె :—
తలఁ పడఁచు బలము లే కెటు తపశ్శ్రీ? 273
4. మునివేషమున మఱుఁగుపడి కాని
వానరుచుట, పొద మఱుఁగునన్ వేటకాఁ
డునికిఁ గొవి పిట్టలను బట్టు నటె :—
మునివృత్తి యథమకామాప్తికొకొ శ్రీ ? [సాధనము]
5. “ పట్టుడిగితిమి ! ” యను జటుల నటన,
“ యె ట్టెట్టు !! ” లనుచుఁ దమ వేడలములన్
బిట్టు వగవఁగఁ, బెక్కు లిడుమ లిడు :—
వట్టి యాటయొ, నెఱవఁ, దపస్యాశ్రీ ? 275

6. మతి నాన లడుగకయె సంగవ
ర్జితలు వలె, దాతలను వంచించుచున్,
బ్రతుకువా రట్టి క్రూరులులేరు :—
కితవులకు దానమిడ, ఫల మఘశ్రీ. [విషము] 276
7. పైని గురువెందవలెఁ దోచువా
రైననున్, మనసు గురువెందముక్కున్
తోని కఠివారుఁ గల, దీ జగము :—
మైవిఁ గావియొ తపస్వతూపశ్రీ ? 277
8. మనసులోనిది మాసి గాఁగ, మహి
మను గొన్నవా రట్లు, నీ రాడి, డం
బున మఱిఁగి, మను మునులు పలువుండు :—
మునివేషి నెఱిఁగి నీఁగుటె నయశ్రీ. 278
9. బాణంబు ఋణ వయ్యుఁ గ్రూర మగు,
వీణ వక్రం బయ్యు హృద్య మగు ; నా
పోణి, జేష్ఠాగుణముఁ గొనవలయు :—
కానఁబడునది కాదు స్వభావశ్రీ. 279
10. ముండనమొ, శీర్షంబునను, జటో
ద్ధండనమొ, వలదు తాపసులకు, జగ
త్పండితవిషిద్ధగతిఁ దొఱఁగు నెడ :—
చెందు నెడ వలపుఁ, బండును దపశ్రీ. 280

దర్శనము

శ్రీవదులు

సన్యాస ప్రకరణము

28 వ అధికారము

[ప్రథ భాగము]

దొంగిలింపమి.

1. దూఱు పడమివి గోరు ననువాడు,
మీటి యే యొక్కటియు దొంగిలింపం
గోర నటు కావవలెఁ దన మదిని :—
కోరఁదగుఁ దపసి కేవలపరశ్రీన్. 281
2. ఉల్లమునఁ జెడు గెంచుటయుఁ గీడె ;
మెల్లఁగాఁ బెఱవాని దగు ద్రవ్యమున్
గల్గిచేఁ గొంద మనుకొన వలదు :—
కల్లసన్నాసి కుడుచున దఘశ్రీ. [విషము] 282
3. వంచనం గలుగు నర్థంబు, మితి
మించి, పెంపొందు చున్నది వోలెఁ దోఁ
పించుచునె, మొదలంటఁగాఁ జెడును :—
వంచనను సంచితం, బనర్థశ్రీ. [విషము] 283
4. కల్లతన మందుఁ గవిసిన వేడ్క,
యల్లనన్ పల మిచ్చు సమయంబునన్,
గ్రుళ్లు వడి వీడ్కొనని యిడుమ లిడు :—
బెల్లించి కుడుచునది, దుష్ఫలశ్రీన్. [విషమును] 284
5. కరుణ గుఱికొని ప్రేమయుతు లగుట,
పరుల ద్రవ్యమును గుఱికొని, వార లే
మఱెడు తఱి వేచు వారికి, లేదు :—
కరుణ చొఱఁబడదు చౌర్యావృతశ్రీన్. [బుద్ధియందు]

6. అలవియందున నిల్చి జీవనము
 నలువఁజాలరు, కల్లతనమునందున్
 బలిసి కనిసిన వేడ్క గలవారు :—
 కలుగునే కల్లరికి వివేకశ్రీ ? 286
7. వంచకత యనెడు కారెఱుక వహి
 యించుట, ప్రమాణ మను పేరెఱుక నా
 సింఁచువారల యందునన్ లేదు :—
 మించి నిల్చునె యిరులు భాసురశ్రీన్ ? [కాంతియందు]
8. ప్రమాణజ్ఞుల హృదయమందు ధ
 ర్మము వోరె, నిల్పుఁ, జౌర్యజ్ఞుల హృదిన్
 దమకమున గమకించు మర్మంబు :—
 శ్రమావాప్తం బేదియును విడదు శ్రీన్. [బుద్ధివి] 288
9. పాడి కావివి తలపుచేయఁగనె
 పాడువడుదురు, మోస కాక వేటా
 పోఁడుముల నరసి, తేఱనివారు :—
 వేడబమ్మనకొ పయి వేడబము శ్రీ ? [సాధనము] 289
10. దొంగిలెడు వారలకు నుసుమునికి,
 భంగ మగు, నిల ; దొంగిలని వారికో
 భంగ మవ దల దేవలోకమును :—
 దొంగట్రతు కెడపు నిహపరసుఖశ్రీల్. 290

వర్మవర్ణము

శ్రీపదులు

30 వ అధికారము

సన్యాస ప్రకరణము

[వ్రత భాగము]

వాస్తవము.

1. వాస్తవం బనఁ బడున దే దనినఁ,
బ్రహ్మవం బే యొకటియును, బాధలే
కస్తోకముగ మాట లాడుటయె :—
స్వస్తి చెడు నిజ, మవదు వాస్తవశ్రీ. 291
2. అన్మతవాక్కులును సత్యస్థానం
మునఁ జెల్లుఁ, బెఱవారలకుఁ గీడు తీ
తీన నయము ఫలియించునే యేని :—
అనయ మిడు ఋత, మవదు సూన్యతశ్రీ. 292
3. తన మన నెఱిఁగినది బొంకరా
దనన్యావగత మని ; బొంకినయెడన్
దన మనన్నే తన్ను వేఁగించు :—
అనవరతసాక్షి యంతరాత్మశ్రీ. 293
4. ఉల్లమారఁగ బొంక కొకఁడు వ
ర్తిల్లిన, జగజ్జనుల యుల్లంబులం
దెల్ల సేంభావితుండయి యుండు :—
బొల్లమికి నిహఫలము స్థిరయశశ్రీ. 294
5. మనసార నొకఁడు వాస్తవమే వా
కొనునాతఁ డయినఁ, దపముమ, దానమున్,
బొనరించు వారికంటెను ఘనుఁడు :—
అన్మత మాడమియే ధర్మోత్తమశ్రీ. 295

6. బొంకు లాడమివంటి పొగడుకత
మింకొకటి లే,— దొకవి— తెఱుగఁబడకే
పొంకవడ నెల్ల ధర్మములు నిడు :—
కొంకవలె బొంక, జెడు నవి కుభశ్రీత్. 296
7. బొల్లమివి, బొల్లవమిగా నెఱవ
వల్ల నగునేవి, ధర్మము లితరముల్
చెల్లఁజేయమి, జేయమియు నయమె :—
ఎల్ల పాదులు విముడు సూన్యతశ్రీన్. 297
8. బహిరంగశౌచంబు నీటిచే
రహియించు ; నాంతరంగికశౌచమో
మహితసత్యమువలనఁ గనఁబడు :—
ఇహపరసుఖప్రదము ద్విశౌచశ్రీ. 298
9. ఎల్ల వెలుగులును వెలుగులు కావు
వెల్లడివి ; నియమపూర్ణులకు నెప్పుడున్,
బొల్లమివెలుంగే వెలుంగగును :—
ఉల్లంపు టిరులు తెరలును ఋతశ్రీన్. [కాంతివలన]
10. మేము నిజముగఁ గన్నవాన, లే,
వేమైన నొక భావమునను నత్తున్
బైమించు మేలైన, యితరములు :—
సామాన్యధర్మమొకొ యథార్థశ్రీ ? 300

దర్శనము

శ్రీపదులు

సన్యాస ప్రకరణము

31 వ అధికారము

[వ్రత భాగము]

కోపింపమి.

1. చెల్లు నెడ నణచువాడే, కినుక
 క్రుశ్ణ, నణచెడువాడు : చెల్లవి యెడన్
 ద్రు శ్మణచి యేమి, యణచక యేమి ? :—
 ఎల్లిదులపై గినియమియె నయశ్రీ. 301
2. చెల్లవి యెడనుఁ గినుక శ్రీ దగును ;
 చెల్లు నెడనో, లేవు దావికంటెన్
 బెల్లలందు రగు కీడు లితరములు :—
 ఎల్లెడలఁ గినుక నణచుటె నయశ్రీ. 302
3. మణచిపోవలయుఁ గోపంబు నె
 వ్వరిమీఁద నైనఁ ; గీడులు వొడము తె
 వ్వరికై న, దావివలననె వచ్చు :—
 చిరకోపి కుండ విహపరసుఖశ్రీల్. 303
4. నగవునున్ సుగమునున్ గొల చేసి
 వగను గూర్చెడు కోపమునకంటెనున్,
 బగలునున్ గలవాకో వేటుగను ? :—
 తెగడఁబడదే నలుక, వెగడుపడు శ్రీ. [బుద్ధి] 304
5. తన్నుఁ దానొకఁడు కాచిన, నలుక
 త న్నుంటనటు కావ వలెఁ ; గావఁదో,
 తన్నె కొలనేయు, మొనకొవి, కినుక :—
 చె న్నుడిగి చెడుఁ గ్రోధమున మనశ్శ్రీ. 305

6. కినుక యనఁబడు నాశ్రయాశంబు,
తనకుఁ బ్రా పగువాని హితవర్గ మన్
నెనరుతెప్పనుఁ గూడ వేఁగించు :—
కనలె, యనలము మించు, హెరదుశ్శీ. [విషము] 306
7. కినుక నొక సామర్థ్య మని కొనెడు
మనుజునకుఁ గీడు, నేలను బలిమి గ్రు
ద్దినవాని చేతి కటు, తప్పనిదె :—
తన కినుక తనకె ప్రతికూలదుశ్శీ. [విషము] 307
8. నెగగుంపు పైఁ బడిన యంత దుం
డగము లొనరిచిన నొకఁ, దతని, శక్యం
బగునేవిఁ, గోపగింపమి నయము :—
నెగడవలె యతులయం దతిశమశ్రీ. 308
9. ఉల్ల మెంచిన దెల్లఁ దోడనే
చెల్లఁ దపసికి, నాతఁ డుల్లంబుచే
నొల్లఁబోవున యేవిఁ, గోపమును :—
మక్లఁగ్రుధ, పె ల్లయిన నెడఁ, గృపాశ్రీ. 309
10. మితిమించు కోపు, లజ్జానమున,
మృతు లైన యట్టిఁడులె; కోపరహితుల్
మృతిరహితు లట్టిఁడులు, జ్ఞానమున:—
స్థితిగతులు చెడును, మతి చెడి, క్రుధాశ్రీన్. [విషమున]

అప్రియములఁ జేయమి.

1. ఉరుయోగ మీను నైశ్వర్యములు
బెరయునేనియుఁ, బరుల కప్రియంబుల్
జరపమియె నిర్మలల నిర్ణయము :—
సరళమతులకుఁ దానె పొరయు సచ్చి. 311
2. అలుకఁ గొవి యొరులు తమ కహితముల
సలిపినపుడునుఁ, దాము ప్రత్యహితముల్
సలుమియె నిర్మలల నిర్ణయము :—
తలఁపరా దహితకృతులనె, మత్తిశ్రీన్. 312
3. చేయకయె మును దాను, దన్నుఁ బగ
చేయు వారికినేని, నప్రియంబుల్
చేయునెడ సుడివోని యిడుమ లిడు :—
చేయు చెడుగునఁ జేపడున దఘశ్రీ. [విషము] 313
4. అనిష్టంబులను జేసినవారి
నణఁచ దండించు, తొగి, వారు సిగ్గున్
గొన, మంచి మేల్చేసి విడుచుటయె :—
అనయమును, జయ మెనయ, నయమె సుశ్రీ. 314
5. ఎఱుకచే నగుఫలం బుందునో,
పెఱయుసుఱు నోపు తమ నోవు వలెనే
పరిరక్షణము నేయ కున్నయెడ :—
సరితలఁపె యోగ ; మధె శుభకరశ్రీ. 315

అనిష్టంబు లని తా ననుమాన
మున నెఱిగినవి మేకొనమి వలయు, నెం
దుననుఁ, బెఱవారియెడఁ జేయుటను :—
తనకు నెన యొరు లనుకొనుట సుధీశీ.

316

7. ఎంతైన, నెన్నఁడును, నెవరికిని,
స్వాంతపూర్వము లయిన దుర్నయములన్
బంతమునఁ జేయమియె యుత్తమము :—
అంతరాత్మవిరోధనం బఘశీ. [విషము]

317

8. తన యనుఱునకు హిత మవమిఁ దాను
గను నాతఁ, దేటొకో యితరంబు లౌ
మను నునుఱుల కహితము లొనరుచుట ? :—
తనవంటి వవవౌ భూతము లిలాశ్రీన్. ?

318

9. పెఱవారి కహితముల మునిపగలు
జరపునెడఁ, దమకు నహితము లయినవే
సొరిది వెనుపగలు తామే వచ్చు :—
చెఱవఁ బ్రతిఫలము, చెఱ పిడు నఘశీ. [విషము]

319

10. నోవు తెల్లను, నోవు లొనరిచిన
జీవులకె యగు ; నోవు లొనరింపరే,
నోవు లేమిని గోరుకొనువారు :—
జీవభువిఁ గర్మబీజజఫలశీ.

320

కొల సేయమి.

బలు ధర్మకర్మ మెయ్యది యనినఁ,
గొల చేయకుంట ;— కొల, పరకుకర్మల్
కలిగించు కీడు రెల్లను నిడును :—
కలుచ సలుపమి, యెనయు నుకర్మశ్రీన్.

321

పంచి యిడి, కుడిచి, ప య్లునులును
నొంచ కోముట, శాస్త్రవిదు రెచ్చుగా
నెంచిన సుధర్మముల నెల్లఁ దల :—
అంచితము కాదె మహి నహింసాశ్రీ ?

322

కేవలము నుత్తమ మహింసనము ;
భావింప, మఱి, దాని వెనుకఁజేరన్
వావిరిగ, బొంక కుండుటె నయము :—
భావుకద్వయ మహింసాఋతశ్రీల్.

323

మంచి గతి యనఁబడున దే దనిన,
నించుకయు నేయొక్క ప్రాణినేవిన్
నొంచమినె యెంచి కాపాడు నెఱి :—
ముంచివేయును హింస దుష్టశ్రీన్. [విషమున]

324

మనికి నంజికను గొవి సన్యసిం
చినవారిలో నెల్లఁ, గొల నంజికన్
గొవి యహింసను దలఁచువాఁడు తల :—
అనుకంప తోఁబుట్టు నహింసాశ్రీ.

325

6. కొల యొనర్పమిని మేకొని నడవఁ
గలవాని సుఖాయుష్కాలంబుపైఁ
జెలరేగఁ దునుటు మ్మింగెడు యముఁడు :—
బలవత్క్రియకు విమ్రోయినె ఫలశ్రీ. 326
7. తన యునుటుఁ దను వెడయుఁ చేరుపడి
ననుఁ జేయరాదు తా, వే తొడలిదొ
ననుఁగు టును తెడఁబాపు కృత్యంబు :—
తన తైన హింస నటుఁ దన యఘశ్రీ. [విషము] 327
8. నయమైన యుచ్చగతి పెద్ద దని
నియత మైనను, జ్ఞానులకు, వేల్మిలో
నయిన కొల, నుచ్చగతి నీవంటె :—
పయిది కద, స్వర్గతికి సద్గతిశ్రీ ? 328
9. కొల వృత్తి యగు మావిసులు, మాంసి
కులు, —కర్మచండాలురుగఁ దోఁతుఁ, — రం
దలి నైచ్య మరయువారిల మదుల :—
కొలబ్రతుకుచే నిహమునను నఘశ్రీ. [విషము] 329
10. తొల్లఁ బె క్కుసులు తొడకులనుండి
చెల్లఁ గొని, రవియెదరు, తెగుతొడకులన్
జెల్లని నికృష్టజీవనుల, నిల :—
ఎల్లరకు సంసేవ్య మహిఁ సాశ్రీ. 330

శ్రీవదులు

34 వ అధికారము

సన్యాస ప్రకరణము

[జ్ఞాన భాగము]

నిలువమి.

నిలువఁజాలని గోచరార్థముల
నిలుచునవి యని యెంచు నల్పజ్ఞతన్
దలకొనుట బ్రతుకునం గడఁబాటు :—
అల వరమె కేవలం బగు స్థిరశ్రీ.

331

నాటకపు సాలఁ బ్రేక్షణీకనభ
కూటు వగు నల్లై పెనుసిరి ; పోకు, నా
కూటు వొగిఁ జెల్లచెద రగు నల్లై :—
నాటుకొన దెచ్చటనుఁ జంచలశ్రీ.

332

నిలువని ప్రకృతి గలది సిరి ; యద్ది
కలుగునెడ, వెచ్చించి, సుస్థిరఫలో
త్కలధర్మముల నపుడె చేయవలె :—
తొలగింపవలె మమత నస్థిరశ్రీన్.

333

“నాఁడు, త న్నొక కొలతవలెఁ జూపి,
జాడఁ బ్రాణులఁ దలుగు వాల మది” నాఁ
జాడఁబడుఁ దెలివి వాఁడిని గొనిన :—
మూఁడు మెయి, కాలహృత మయి యనుశ్రీ.

334

నాలుకను నడఁగించి, వెక్కిళ్లు
బైలుదేహక మున్నె, సత్కర్మముల్
వైశంబ, తెలివితోఁ, జేయఁ దగు :—
కాలధర్మం బెపుడో తోచునే శ్రీన్ ? [బుద్ధియందు]

6. నిన్న నుండిన యొందు, నేడు లే,
 డన్న వగ, నిలువరింపమిపేరిమిన్
 గొన్న దీ భూతప్రపంచంబు :—
 వెన్నంటు మృత్యుదేవత తనుశ్రీన్. 336
7. ఒక ప్రొద్దునున్ జీవతత్వ మిం
 చుకయు నయరు ; కాని, యెన్నునవియో,
 ఒక కోటియును గావు, పెక్కు లగు :—
 ప్రకటముగ క్షణభంగురము తనుశ్రీ. 337
8. అండంబు విచ్చిపోవఁగ, నందు
 నుండిన పులుం గెగిరి పోవు ; నల్ల
 యుండు, దేహాత్మసంబంధంబు :—
 పిండమున విడియు, విధిగతి, ననుశ్రీ. 338
9. విదురఁ జెందుటను బోలును జావు ;
 విదురించి మేలు కాంచుటను బోలున్
 బిడవఁ బుట్టుట, యసద్దేహమున :—
 కుదు రెడయు, విధివశత, సదాత్మశ్రీ. 339
10. స్థిరగేహ మమరి యుండమి నొకో,
 ముటుగు నస్థిరదేహములలోననే
 యిటుములం దిటుకు గతి, యుసుటునకు ? :—
 స్థిరనిలయ మమరు, గర్మవిలయశ్రీన్. 340

దర్శనము

శ్రీపదులు

సన్యాస ప్రకరణము

35 వ అధికారము

[వ్రత భాగము]

తొ అ పు.

1. దేనినుండియు, దేనినుండియును,
దాను మరలునొ యొకఁడు, నోవుపాటున్
దాన దానను లేనివాఁ డగును :—
మాను బొగి విషయముల, విరక్తిశ్రీ. [సాధనము] 341
2. వలయునెడ నొగుళు లుండమి, యర్థ
ములు కలుగఁగనె తొఱఁగవలెఁ ; దొఱఁగుచో,
నిలఁ గలుగు సుగము పాలివి పెక్కు :—
వలపు తొలఁగఁగఁ, జెలఁగుఁ బరసుఖశ్రీ. 342
3. అడఁచవలెఁ బంచేంద్రియార్థముల ;
విడువవలె ననుభావ్య కామ్యార్థముల్
గడియించినవి యెల్ల నొక్కొటను :—
కడుకొను విరక్తిచేఁ బరమతీ. 343
4. తగ వగును దపసి కొండును సొంత
ముగ లేమి ; కలిమి మోహమునకుఁ గఠం
బగును మఱియును, దపముఁ బోఁగొట్టి :—
విగతమమతాప్రధానము తపశ్శ్రీ. 344
5. మఱి వేఱె తొడరుఁబా పేలాకో,
మఱపుట్టు వఱిగింపఁ బూనిన తపో
నింతులకు, నొడలె మిక్కిలి గఁగ ? :—
నిరహంకృతిప్రధానము తపశ్శ్రీ. 345

6. కఱచి, యిహముననె సత్యార్థంబు
నరిసి కాంచినవారు, పొందుదు రొగిన్
మఱల విహమునకు రానట్టి నెఱి :—
గురునేవఁ బడయవలె శ్రవణసుశ్రీన్. 356
7. ఒరిసి యుల్లంబు, సత్యార్థంబు
నరిమరికలే, కెఱుంగునెడ నుఱిదిగా,
మఱి యెన్నవల, దొదపు నని భవము :—
పరమార్థ మెఱుంగవలె మననసుశ్రీన్. 357
8. మఱుపుట్టు వసు పేదఱిమి నీఁగఁ,
ఒరిమంబు నాఁబడెడు తత్వార్థమున్
దరిసించు నదియె విజ్ఞానంబు ;—
పరిసుఖముఁ బొరయవలె ధ్యానసుశ్రీన్. 358
9. ప్రా పెఱిఁగి సకలమున, కిరుపట్టు
ప్రాపుఁ జెడ నడచునెడ, మఱి యడ్డమై
ప్రాపు నొందిపు ప్రాప్యదుఃఖములు :—
ప్రాపణీయములు జ్ఞానయోగశ్రీల్. 359
10. కామంబు, గ్రోధంబు, మోహంబు,
నీ మూటి నామములుఁ జెడఁగఁ, జెడు నా
గాములును, సంచితపు బాములును :—
పై మిగులు ప్రారబ్ధ మఱు, బరశ్రీ. 360

ధర్మవర్గము

శ్రీవచనము

సన్యాస ప్రకరణము

37 వ అధికారము

[ప్రక భాగము]

ఆస విడుచుట.

1. ఆస, యవియెడ రెల్ల యుసులులకు
నే సమయమందునుం దప్పనిది యై
వాసిగాఁ, బుట్టు వీనెడు విత్తు : —
వాసనాపశ మాస యఱు, బరశ్రీ. 361
2. వేడునెడ, భవదుఃఖవిజ్ఞాని,
వేడుఁ బుట్టమినె ; ఆయ్యది విషయముల్
వేడమిని వేడునెడ నొడఁగూడు :—
వేడకయె, ఆసవీడినఁ, బరశ్రీ. 362
3. కోర కుండుట వంటి గొప్ప సిరి,
వేతె యీ భువినిలే, దల్ల దివినే
నారయఁగ దాని వంటిది లేదు :—
కోరిమియె, వైరాగ్య ; మదె శుభశ్రీ. 363
4. పారిశుద్ధ్య మను కైవల్యంబు
కోరికలు లేమి ; యది, సుపరోక్షసత్
సాం మూసి కోరి, జేకూరు :—
తీరి గోచరమలము, పరిశుచిశ్రీ. 364
5. పట్టుడిగి రనఁబడెడు వా, రాస
నెట్టి యుడిగిన యట్టిఁడులె ; యితరులో,
యట్టులుగ నుడుగలే నట్టిఁడులు :—
పుట్టుదుగుఁ, బట్టుదుగ నైహికశ్రీన్. 365

6. పొంచుండు నవి, యెప్పుడు నంజుటయె
మంచిధర్మము ; లేనియెడ, నొక్కనిన్
వంచించు నెప్పుడేనిఁ, గామంబు :—
మించి, లోపగ కలఁచు విశ్చలశ్రీన్. [బుద్ధిని] 366
7. కామకర్మము పూర్తిగా విడిన,
నేమమున నొకఁ, డనమకర్మంబు తా
గామించు మార్గముననె వచ్చు :—
కామ మఱునెడ ధర్మసత్పలశ్రీ. 367
8. కామంబు లేనివారికి లేవు,—
బాము— లది యుండునే నమితంబుగా
నాముకొవి, మీఁదమీఁదను వచ్చు :—
కామంబు క్రోధాదిజనకదుశ్శ్రీ. [విషము] 368
9. సౌఖ్య మెడతెగ దిహంబుననుఁ, గా
మాభ్యాత మైనట్టి, దుఃఖములలో
ముఖ్య మైనట్టి దుఃఖము చెడిన :—
సఖ్య మూనదు కామితోఁ బరశ్రీ. 369
10. ఆరవి స్వభావంబు గల యాసఁ
బాట విడిచిన, నా విలుపు మతెప్పుడున్
మాఱని పరస్వభావము విచ్చు :—
కూరు జీవన్ముక్తి విరాళాశ్రీన్. 370

భర్తివర్గము

శ్రీపదులు

పూర్వకర్మ ప్రకరణము

38 వ అధికారము

విధి.

1. కలిగించు విధిఁ దోఁచు, బ్రతుకునం,
దలసభావము లేమి ; — కై సౌ త్రాగిన్ —
దొలఁగించు విధిఁ దోఁచు మాంద్యంబు : —
మలయుఁ, గర్మానుసారిణి యగుచు, శ్రీ. [బుద్ధి] 371
2. పేదవడఁ జేయు దురదృష్టంబు
మీఁదుకొనఁ — దెలివివిన్ — విరివి చేయున్,
మీఁదుకొని నపుడు సదదృష్టంబు : —
పాదుకొనుఁ బూర్వకర్మము మతిశ్రీన్. 372
3. బహు సూక్ష్మ విషయములఁ గఱచినను
రహి నొకడు, మఱియు, స్వపురాకృతముచే
సహజ మగు తెలివియే మిక్కిలును : —
పహిత మగునది కదా విధివలన శ్రీ ? [బుద్ధి] 373
4. ఇరు వేఱు పగుదు లయి, విధివశత,
నెఱవేఱు లోకస్వభావంః బొగిన్,
సిరివేఱు, దెలివరు లగుట, వేఱు : —
పొరి, వేఱిఁడికిఁ గూడ సమకూడు శ్రీల్. 374
5. మంచి వెల్లనుఁ జెడ్డవిగ మాటి
వంచించుఁ, జెడ్డవియు బలుమంచివో, —
నెంచి సపదను గడియించుటకు : —
సంచిత ప్రారబ్ధఫలమే కద శ్రీ ? 375

6. శ్రమ మొంది కాచినను నిలబడవు
తమ పాలు కావయవి ; కొనిపోయి దూ
రమున వైచిననుఁ బోవవు తమవి :—
మమతయె వృథా, విధివశం బైన శ్రీన్. 376
7. విధి విధించిన విధమునం గాక,
అధికు లయి కోటి చేర్చినవారికే,
సద్విగతము లనుభవించుట యరిది :—
విధి కుడుపుఁ ; గుడుపఁజాలదు నిధిశ్రీ. 377
8. సస్యసింపరె భోగవిరిహితులు
దైన్యమున, ననుభావ్య దుఃఖంబులన్
హైన్యపడఁ గుడువ కున్నేని విధి ? :—
సస్యసన మగు విధిప్రేరితశ్రీన్. [బుద్ధివలన] 378
9. సుకృతంబు పండ మంచివిగఁ గవి
సుక మొందువారు, దుష్కృతము పండన్
దికమకంబడి కుందు టది యేమి ? :—
స్వకృతఫలములఁ గుడువవలె సమశ్రీన్. [బుద్ధితో] 379
10. దైవంబు వోలెఁ బెనుబలుపు గల
వేవి యున్నవి ? మాఱు వెఱుపు నొందున్
భావించిననుఁ, దానె ముం దుఱుకు :—
దైవఘటనను మీఱఁ జాలునొకొ శ్రీ ? [బుద్ధి] 380
- (ధర్మవర్గము సమాప్తము)

పద్యములు

(పంచాక్షరి నూరికలు)

అర్థ వర్ణము

నర - విహంస'

శాంతి శ్రీపతి శాస్త్రి,

ఆంధ్ర కావ్యకర.

శ్రీపదులు

అర్థ వర్ణము

విషయ సూచిక

రాజ ప్రకరణము

అధికారము, విషయము.

- 39 రాజమహిమ
- 40 చదువు
- 41 చదువమి
- 42 వినికి
- 43 వివేక సంపద
- 44 దోసము లడఁచుట
- 45 పెద్దల తోడు గొనుట
- 46 చిలు చెలిమిఁ జేరమి
- 47 అరసి చేయు వగ
- 48 బల మెఱుఁగుట
- 49 కాల మెఱుఁగుట
- 50 ఎడ మెఱుఁగుట

అధికారము, విషయము

- 51 పరికించి నమ్ముట
- 52 తెలిసి పనిఁ బనుచుట
- 53 చుట్టములఁ జేర్చుట
- 54 పొరపడమి
- 55 ఋజు దండత్వము
- 56 వక్రదండత్వము
- 57 వెఱివించునవి చేయమి
- 58 మొగమొటము
- 59 చారుల నేలుట
- 60 ఉత్సాహ సంపద
- 61 సోమరితనము లేమి
- 62 పురుష ప్రయత్న సంపన్నత
- 63 కడగండ్ల కడలమి

అంగ ప్రకరణము

(అమాత్య భాగము)

- 64 అసూత్యుఁడు
- 65 మాట నేర్పు
- 66 కర్మశుద్ధి
- 67 పని దిటవు
- 68 పనిచేయు వగ

- 69 దూత్యము
- 70 మన్నియనిఁజేరి మనుట
- 71 గుఱి యెఱుఁగుట
- 72 సభ నెఱుఁగుట
- 73 సభ సంజమి

(రాష్ట్ర భాగము)

అధికారము, విషయము.

అధికారము, విషయము.

74 నాడు

(దుర్గ భాగము)

75 కోట

(కోట భాగము)

76 అర్ధ మూరించు వగ

(బల భాగము)

77 సేనామహిమ

78 నైన్య వీర్యాదిక్యము

(నుహృద్భాగము)

79 స్నేహము

88 వగ తీ రెఱుంగుట

80 స్నేహపరిశీలనము

89 లోపగ

81 పరిచయ చిరంతనత

90 పెద్దలఁ దెగడమి

82 దుష్ట సహవాసము

91 భార్యాటికత

83 కూడని కూరిమి

92 వెలయాండు

84 ఎఱుక పేదఱిమి

93 కల్లు త్రాగమి

85 పుద్గెఱుకఁ బూనుట

94 జూదము

86 మాటుపాటు

95 మందు

87 పగ మేలిమి

96 కులీనత

పరిశిష్ట ప్రకరణము

97 మానము

103 కుల ముద్దరించు వగ

98 పెరిమె

104 సేద్యము

99 నిండుతన మేలుట

105 దారిద్ర్యము

100 లౌకిక గుణ సంపన్నత

106 యాచన

101 వ్యర్థ సంపది

107 యాభా సీతి

102 నిగ్గు కలిమి

108 సీతత్వము

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

రాజ ప్రకరణము

38 వ అధికారము

రాజ మహిమ.

1. బలము, రాష్ట్రము, ఔశ, మమాత్యత,
చెలిమి, దుర్గం, బనెడు నా రంగముల్
గల యొడయఁ, ధరుసులన్ సింగంబు :—
వెలయ దివిలేక నృపలక్షణశ్రీ. 381
2. అంజమియు, నీవియును, దెలివియును,
మంజు వగు నూఁకువయు, నీ నాలుగున్
గొంజి కొఱవడమి రాజప్రకృతి :—
రంజించు నట్టి నృపు పాలనశ్రీ. 382
3. తూఁగమియుఁ, జదువునున్, దీమసం
బీఁగనటు లూనుటయు, నీ మూడునున్
నీఁగరావివి నేలయేలికకు :—
సాగ దివి లేక పరిపాలనశ్రీ. 383
4. రాచపాడివి విడక, దుర్నయము
లాఁచి, వీర్యము కొఱవడని మానమున్
మోచునదియే రాజలక్షణము :—
రాచఱిక, మురక కుడుచుట గాదు శ్రీల్. 384
5. కడఁకయును, సొత్తు గడనయుఁ, గాపు
గడయుఁ, గాచినవి తగ వెచ్చింపఁ బా
ల్లదుటయును, వల్ల నగునది ప్రభుత :—
కడమపడ నివ్వి, కడఁబడును రాట్టి. 385

6. చూడఁబడ సులభుఁడై, కడిఁదినుడి
వాఁడు కాఁదేవి, మీసరముగాఁ గొం
దాడు జగ మా తేవి, రాజ్యమును :—
గోడగించుటయొ రాజభూయశ్రీ ? 386
7. లలితవచనముతోడ విడి, కావఁ
గల తేవి, కొగిఁ దన యశముతోడఁ, దాఁ
దలఁచు మితి నమరు నీలోకంబు :—
ఇల యగ్గ మగును దమదారతాశ్రీన్. 387
8. న్యాయంబు తగ నెఱపి, కాపుగద
సేయు మన్నియ, 'మనుజులకు దేవుఁ ' డన్
పైయున్ని మన్నికన్ వేయఁబడు :—
ధ్యేయుఁ డగు నట్టి మనుజేశ్వరశ్రీ. 388
9. చెవికిఁ జేఁ దగు హితవిమర్శన
ప్రవచనము లోర్పు, సుగుణోపేతభూ
ధవు గొడుగు క్రింద, నుండును జగము :—
అవివేకులకుఁ దగదు ప్రభుత్వశ్రీ. 389
10. నాత్మత్వ, మనుకంప, ఋజుదండ
నీతి, దీనావనము ; నాల్గుఁ గలవాఁ
దాతతన్మపాలకుల దీప మగు :—
ఈతిఁ బాపుట రాజమహత్వశ్రీ. 390

చదువు.

1. కఱవ వలయును, మతిని గనఁటఁగఁ,
గఱవఁ దగు చదువులను ; గఱచి పిదపన్
నెఱి విలువవలె దాని కనువుపడ :—
పురుషార్థగతి నమరు సదర్శశ్రీ. 391
2. “ గణిత ” మనునవి, మఱియు “ నక్షరం ”
బనునవియుఁ, జదువు తెగ, లీ రెండునున్
“ గనుదోయి ” యంద్రు మను సునుఱులకు :—
మొనయు ని క్కనులచే జ్ఞానదృక్పీ. 392
3. కను లున్నవా, రనంబడుట, చది
వినవారె ; మొగమందు రెండు పుండుల్
మొనసినట్టెడులె చదువనివారు :—
కనుగ్రుడ్లు కనలేవు యథార్థశ్రీన్. 393
4. ఉల్లాస మిడఁ గూడిమాడి, మఱి
యుల్లము స్మరింప పీడుట :—యట్టిదే,
పుల్లవిద్వత్తల్లజుల వృత్తి :—
ఎలెడలఁ బూజ్యుండు కోవిదశ్రీ. 394
5. ఒడయంద్ర మును లేనివారు వలె,
నడఁగి, యేకటఁ, గఱచువా రు త్తముల్ ;
కడవారె యట్లు కఱవనివారు :—
అడరు గురుశిక్షితుల కున్నతిశ్రీ. 395

6. పోడి నంతయె యూరు నీ, రిసుక
బాడువను ; మనుజులకుఁ జదివినంతే
పోడిమెయి సూరును వివేకంబు :—
వీడఁ గూడదు సువిద్యాకృషిశ్రీన్. 396
7. ఏ దైనఁ దన నాడె, తన యూరె
వేది కగుఁ గద ? యేల నొకఁడు మృతుఁడౌ
నా దసుకనుం జదువుకొన కుంట ? :—
ఆదృతము సర్వత్ర వైదుషీశ్రీ. 397
8. ఒరి మేనఁ దాసు గఱచిన విద్య,
యొకవి, కవ్వలి యేడు మేనులందున్
సుకరముగ నుపయోగసిద్ధ మగు :—
స్వకృతమ్ము లటు, తొడరుఁ జదు వసుశ్రీన్. 398
9. తాము ముదమొందు చదువున జగము
నామోదమొందఁ గని, మఱియు నదియే
కామింతు కఱచి యెఱిగినవారు :—
ప్రేమజనకంబు కద సువిద్యాశ్రీ ? 399
10. చే బొంద, కుపయోగమునఁ బెరుగు
మేటిసిరి, విద్యయే యగు నొకవికిన్ ;
బాటింప సిరులుగా వన్యములు :—
మీటి దొంగిలఁ గాదు సువిద్యాశ్రీన్. 400

చ దు వ మి.

1. రంగ మమరుచుకొనక గుండ్లాడు
భంగియే, నెఱచదువు లేనతఁడు తా
భంగపడ గోష్ఠిలో వాకొనుట :—
చెంగలించుట నభల, వైదుషీశ్రీన్. 401
2. కఱవ నతఁ, దుఱఁ బలుకఁ గోరునది,
యిరు చన్నులును లేని యువిద, తన మై
నెఱయూడుతనముఁ గోరుట యట్లే :—
ఉరువాగ్ని యగుట, విద్యాకృషీశ్రీన్. 402
3. నేరువనివారలునుఁ గడు మంచి
వారె యగుదురు, నేరిచినవారి మున్
నోరెత్త, కుండఁ గల్గుదురేని :—
నేరువఁగఁ దగు ధీరవాక్కుశ్రీశ్రీన్. 403
4. చదువనాతవి తెలివి, యొకపు డతి
హృదయంగమం బైననున్, దెలివిగా,
మదిఁ గొనరు జ్ఞానంబు గలవారు :—
చదు వగునె, పీతనడవ్రాలు, భూశ్రీన్ ? 404
5. కఱచి యెఱుఁగవివాడు, తగిన తెలి
వరి ననుకొనెడు నాత్మగౌరవము, ధీ
వరుల కడ మాటాడఁ గొఱవదును :—
మెఱయునే చేవెలుఁగు వేవెలుఁగు శ్రీన్? [కాంతియందు]

6. భువిని, గల రన్న మాత్రపువార
లవుటయే తప్పఁ, గృహిపలహీనమా
చవు దట్టివారు చదువనివారు :—
వివిధఫలదము కృష్టిజీవనశ్రీ. 406
7. అలకనయి, గొప్పదయి, చొరవగల
తెలివి, లేనతవి యెగు సొగసు, మట్టిన్
వెలయఁ గూర్చిన బొమ్మ దట్టిదియె :—
లలియుఁ గాంతియుఁ గళాభిజ్ఞతాశ్రీన్. 407
8. ఉటు చదువరులయందుఁ బట్టు పే
దఱిమికంఁదెను నహితమే, చదువునుం
గఱవనట్టిఁడులందుఁ బట్టు సిరి :—
చెఱప వభిజాతులను దీనతాశ్రీల్. 408
9. మీఁబట్టు లయ్యుఁ జదువనివారు,—
క్రీఁబట్టు లయ్యుఁ జదివినవా రటుల్ —
పైఁ బట్టు పెరిమె లేనట్టిఁడులె :—
మైఁ బట్టుఁ గుల ; ముసుటుఁ బట్టు ధీశ్రీ. 409
10. మృగజాతితోడ నరజాతి, కం
తగ వాసి గల, దొగివి, బామరులతో
నెగడు చదు వలవడిన విబుధులకు :—
జిగిఁ దేటునే, చదువ కున్న, ధీశ్రీ : 410

వి ని కి.

1. సంపదలయందు సంపద, శ్రవణ
సంపదయే ; యా సంపదయే మేలిమిన్
వింపు సంపదలయం దెల్లఁ దల :-
ఇంపుపెంపులు శ్రవణగతార్థశ్రీన్. 411
2. చెవి కోగిరము లేని యప్పు, దా
భవికేంద్రియము నూను మెయివి సాఁకన్
లవము కడుపునకు నీయం దగును :-
శ్రవణపోష్టకు ద్వితీయము తనుశ్రీ. 412
3. చెవికుడుపు, మేల్వివికి, గలవారు,
హవికుడుపు గల జ్ఞానపరిపూర్ణులౌ
దివిషదులతోడ నీ డగుదు రిల :-
భువినె సద్బ్రవణమున దివిసుఖశ్రీ. 413
4. చదువు లేనట్టివాఁ డైననుం
జదువరుల వినవలయు ; నది యొకవికిన్
మది చెదరు తటి, నూత యగు తోడు :-
చదువు వలె, వివికి యిదు మతిధృతిశ్రీన్. 414
5. జాటుదల గల తావునన్, నడకఁ
దీరిచెరు నూతకో లట్టిదె, సదా
తారంబు గలవారి వాపలుకు :-
తీరు నడవడి సదర్థశ్రుతిశ్రీన్. 415

6. ఎంత కొలఁదివి మైననున్ సువృ
త్రాంతములు వినవలయుఁ ; దదనుగుణ మౌ
నంతైన విందు, పేరిమి నిడును :—
సుంత లగు చినుకులే ప్రవాహశ్రీ. 416
7. పొరపడి గ్రహించినను నొకటి, పే
దఱికంపు నుడు లనరు, యోచించి తా
మెఱిగి, నిండిన శ్రవణధీయుతులు :—
దురితతమ మడఁగు శ్రుతివివిక్తశ్రీన్. [బుద్ధివలన] 417
8. వినఁగలినను ధ్వనుల, వినలేని
తనము గలయవియె, శాస్త్రార్థముల మేల్
వివికిచేఁ దొలువంబడవి, చెవులు :—
చొనువవలె శ్రుతిగతిని జ్ఞానమును శ్రీన్. [బుద్ధియందు]
9. జ్ఞానార్థసూక్ష్మశ్రవణపరులు
గావివారలు, వినయపూర్వకం బౌ
మా నైన వాకువా రగు టరిది :—
పూన రాత్మస్తుతికి శ్రుతికుచిశ్రీల్. [బుద్ధులు] 419
10. చెవిచవులఁ గనకుండి, వాతిండి
చవు లారిటినె కనెడు మనుజు లిలలో
నవిసినను బ్రతికినను నేమియొకొ ? :—
నవరసాదిజ్ఞానదము శ్రుతిశ్రీ. 420

వివేక సంపద.

1. ఎఱుక, చెఱుపుననుండి కాచు నువ
కరణంబు ; పగవారికినిఁ జొచ్చి లోఁ
జెఱపఁగాఁ దర మవని దుర్గంబు :—
ఆరివర్గమును గెలుచు వివేకశ్రీ. 421
2. చెల్లు విషయమునఁ జెల్లఁగ విడక,
మళ్లించి యఱునుండి, మతి, నయమునన్
జెల్లించు నదియె విజ్ఞానంబు :—
ఉల్లంబు పయి రౌతు వివేకశ్రీ. 422
3. ఏయర్థ మెవ రెవ్వ రన వినిన,
నాయర్థమందు సత్యార్థమును వా
లాయముగఁ గాంచునదియే యెఱుక :—
ప్రాయికమె సదసద్వివేచనశ్రీ ? 423
4. సులభార్థవంతములుగాఁ జెల్లఁ
బలికి, తాఁ, బరు లనెడు సూక్ష్మార్థముల్
సులభముగఁ గాంచఁ గలయది యెఱుక :—
పలుకుతలఁపుల నొలయు వివేకశ్రీ. 424
5. లోకమును నేసించు టొప్పిదము ;
వ్యాకోచభావమును సంకోచమున్
లేక, యొక నెఱి నిరుకు గల దెఱుక :—
సాఁకు సమరసతనే, వివేకశ్రీ. 425

6. ఎవ్విధమునను నడచునో లోక,
మువ్వుకొవి తానునున్ లోకంబుతో
నవ్విధముననె నడచునది యెఱుక :—
నొవ్వి తెడ మీయుటొకొ వివేకశ్రీ : 426
7. ఎఱుక గలవారు కాఁగలది ముం
దెఱుఁగువారలె ; యెఱుక లేవివారో,
జరుగఁగల దెఱుఁగఁ గలుగవివారు :—
అరయు మేల్పెబ్బరల వివేకశ్రీ. 427
8. అంజఁదగు దావి కంజమి దైన్య ;
మంజఁదగు దుండగము పొల్పుడుటకై
యంజుట వివేకవంతుల వృత్తి :—
అంజ దుష్కృతిఁ, గొంజునే సుధీశ్రీ : 428
9. ఎదుర రాఁగలదిగా ము న్నెఱిఁగి
యదనునం గావఁగల జ్ఞానులకు, లే
దదిరిపడ వచ్చునది యొక నోపు :—
చెదర దెద, కుదు రొదవి, వివేకశ్రీన్. 429
10. తెలివి గలవా రెల్లఁ గలవారు ;
తెలివిమాలినవార, లే యర్థముల్
కలిగియున్నను, లేవివారలే :—
కలిమి పంటకు విత్తు వివేకశ్రీ. 430

దోసము అడఁచుట.

1. మదము, గ్రోధము, నధమకామంబు,
గదుర కుందెడువారి కలిమి, పైపై
బొదలుకొను మేల్మీ గలయది యగును :—
ముదురు నెడ నామూడు, జెదరి చెడు శ్రీ. 481
2. ఇడక దాచెడు లోభమును, నయము
చెడినట్టి మాతృర్యమును, మోహమున్,
బడయఁగూడవి యెగ్గు లరుసునకు :—
అడఁచవలె లోపగల మతిధృతిశ్రీన్. 482
3. జొన్నంత చిలుదోసమే వచ్చి
యున్ననుం, దాటియంతటి పెద్దగా
నెన్నుదురు, వింద సిగ్గిలువారు :—
చిన్న దొసఁగునుం బన్న ర న్నయశ్రీన్. 483
4. దోసమే కలుగనటు కావవలె,
వాసి యగు నర్థముగ, దావిలేమిన్ ;
దోసమే చేటుఁ గలిగించు పగ :—
దోస మరిషడ్వర్గజృంభణమె శ్రీన్. [బుద్ధియందు]
5. దొసఁగు వచ్చుటకు మున్నుగనె యా
రసి కావ కున్నతవి బ్రతు, కగ్గిమున్
గనవుప్రో గట్టులుగనే, చెడును :—
నుసినెరసు గూడఁ జెఱుచును ఘనశ్రీన్. 485

6. తన తప్పులను మున్ను గని పీఠి,
వెనుక వితరుల తప్పులను గాంచఁ గ
ల్గిన, నేది త ప్పగును రాజునకు ? :—
తనకు నొరులకు నొకటె కద నయశ్రీ ? 436
2. చేయఁదగు పాలిటిది యగు వ్యయము
చేయవి పిసినిగొట్టు సంపద, యొగిన్
స్థాయి యగు పాలిటిది కాక చెడు :—
శ్రేయము త్రివర్గముల కొదవు శ్రీన్. 437
3. పట్టుల మను పిసినిగొట్టు తన,
మెట్టి తప్పిదవుఁ దెగలోను రెక్కం
బెట్టుఁబడు, నొక తప్పిదము కాదు :—
మట్టుమీఠెడు తప్పు లోభంబె శ్రీన్. [బుద్ధియందు] 438
9. మదియించుకొనఁ గూడ దెవుడుఁ ద
న్నదనముగఁ ; గోఁర గూడదు సత్వల
ప్రదము కానట్టి యే కార్యమును :—
మదమత్సరిముల తెడ మిడరాదు శ్రీన్. [బుద్ధియందు]
10. నలయు నర్థము లొకఁడు, తన వలపు
వెలిపుచ్చ, కనుభవించం గల్గినన్,
ఫలియించ వరుల యాలోచనలు :—
అలఁతిపలపలుకమరులు బులు రాట్టిన్. 440

పెద్దల తోడు గొనుట.

1. ధర్మజ్ఞు లయి, ముత్త లయి, యెఱుక
పేర్మి గల సౌశీల్యయుతుల కూర్మిన్.
నేర్మి వగఁ గవి యరసి, కొనవలయు :—
ధర్మలౌకికము లుఱు, వృద్ధధీశ్రీ. 441
2. కల నోపులను నీఁగి, మఱి యవ్వి
కలుగనటు ము న్నాచఁగల సత్స్వభా
వుల, మెచ్చి, తోడుగాఁ గొనవలయు :—
కలితనము గలది కద వృద్ధధీశ్రీ ? 442
3. అరిది వగు భాగ్యములలో నెల్ల
నరిదియే, పెద్దలను, మన్నించి యా
దరముతోఁ, దమవారుగాఁ గొనుట :—
పొరయు సిరి, వృద్ధధీసహాయశ్రీన్. 443
4. తమకంటె జ్ఞానాదివృద్ధు, లొగిఁ
దమ మేలి తోడువారుగ నడచుచే
ప్రముఖబలములయందు నెల్లఁ దల :—
అమితదృతి, వృద్ధధీసహాయశ్రీన్. 444
5. యోచించువారు లోచనములుగ
నాచార మగుట, మన్నియఁడు, పర్యా
లోచనాధ్యుల నరసి, కొనవలయు :—
రాచఱిక మడరు సదమాత్యదృక్ప్రీన్. 445

6. తగువారి కొలువు గల యాతఁ డయి,
యొగిఁ దాను నడవ వలనైన తేవిన్
బగవారు చేయఁ గలదియె లేదు :—
తగు ప్రెగడతెగవలన నెగడు రాట్టి. 446
7. నొక్కి వాకొను ధీసహాయులను
అక్కఱగ నేలు రాజుల నెవరొకో
విక్కి చెఱచెడు పెరిమె గలవారు :—
చక్క దిద్దును రాజు నమాత్యశ్రీ. 447
8. తెగనాడు బుధులఁ దోడుగఁ గొనమిఁ,
దగు రక్ష లేవి మన్నిదు, చెఱవన్
బగలు లేకున్ననుం, దానె చెడు :—
మిగులు మావటిలేవి మదగజశ్రీ. 448
9. మొదలు లేనట్టివారికి లాభ
మొదవ నటు, లూత యగు తోడు తమకున్
గదురనట్టిఁడుల కొదవదు కుదురు :—
చెదరుఁ, జేదోడు చెడఁ, బ్రాభవశ్రీ. 449
10. పలువుండ్రతోడఁ బగఁగొనుకంటె,
విలను, బదిరెట్లు కీడే, మేలి పె
ద్దలతోడి తొడరికం గైవిదుట :—
బలితంబు ధీవృద్ధసహాయశ్రీ. 450

చిలు చెలిమిఁ జేఱిమి.

1. చిలు చెలిమి నంజి యొడుఁగును బెరిమె ;
చిలుతనమొ, దావిఁ దన చుట్టంబుగా
మఱిమఱియు నెంచి ముందంజ యిడు :—
సరిరెక్కవక్కు లిఱియవె ధరాశ్రీన్? 451
2. మహిన్నైజమున, నటనట, నీరు,
రహి మాఱి, యట్టి దగు ; మానవునకున్
సహవాససహజపుదె యగు నెఱుక :—
సహృదయ సహాయతయె మతిహితశ్రీ. 452
3. మనసుచే నగు, సహజ మగు తెలివి,—
మనుజునకుఁ— జెలిమిచే నగు, విట్టివాఁ
దనఁబడెడు మాట, లోకులవలన :—
గుణవిజ్ఞతాకలన, సంగతశ్రీన్. 453
4. మనసులోనిది వోలెఁ గనఁబఱచి
నను, నొక్కవికి సంగడములోని దొఁ,
గవి పట్ట, విశేషజ్ఞానంబు :—
అనుభవోద్భవము విజ్ఞానంబు శ్రీన్.[బుద్ధియందు] 454
5. మానసికశుద్ధి, వాక్యాయక్యత
మైన కర్మల శుద్ధి, రెండునున్, సం
గానూనశుద్ధి ప్రాపుగ వచ్చు :—
హీనసంగతి చెఱుచుఁ ద్రికరణశ్రీన్. 455

మతిశుద్ధులకు సంత మేలగును ;

హితసంగశుద్ధులకు లే దేదియున్

జతనవడ మేలవని కార్యంబు :—

మతినంగమాలిన్యపల మఘశ్రీ. [విషము]

456

మదిమేల్మి మను నునుఱునకుఁ బెంపు ;

కదియు చెలికారంపు మేల్మి మిగులన్

గదుకొనెడు నెల్ల పొగడుల విడును :—

మదినెయ్యముల కీడు లిడు నఘశ్రీన్. [విషమును]

457

తలఁపుమేలిమి మేలు గల యట్టిఁ

దురె యైననున్, దీప్రహర్షుల కిలన్.

జెలిమిమేలిమి, బలము గల కాపు :—

తకు తెచ్చుఁ బసిఁడిఁ బొదిగిన మణిశ్రీన్.

458

మనసు మంచిని గలుగు మఱుమేన

ఘనసుఖము ; మఱి, యదియుఁ జెల్మిమంచిన్

ఘనతరం బగు మేల్మి కలది యగు :—

అనయసంగతి చెఱుచు సన్మతిశ్రీన్.

459

మంచి చెలిమిని మించు తోడు లే,

దెంచ నొక్కవికి, విలఁ, జెడ్డచెలిమిన్

మించి బాధించు కీడును లేదు :—

మంచి యగుఁ, జెడ్డ తెగు, సుసంగశ్రీన్.

460

ఆరసి చేయు వగ.

1. వ్యయపడెడు నద్దియును, నగునదియు,
నయి వెనుక విడు నయముఁ బరికించి, యే
దయిన సార్థకమేవిఁ, జేయవలె :—
రయముచే, నారయమిఁ, జెడుఁ గ్రియాశ్రీః. 461
2. ఎఱుఁగు వర్ణముతోడ యోచించి,
పరికించి, చేయు వారలకు, విలలో,
నరిది యే యొక యర్థమును లేదు :—
తర మరసి చేసినఁ గృతార్థతాశ్రీ. 462
3. పిదప లాభము గల్గు నవి, యున్న
మొదలునుం బోఁగొట్టు నే చెయిదమున్
బదలువడి మేకొనరు తెలివరులు :—
మొదలుతుద లొదలునదె ప్రక్రియాశ్రీ. 463
4. నిరుకు చేయంబడవి పవిఁ దొడం
గరు మానభంగ మను కీడుపాటున్
బొరయుటకు వెఱచఱచు తెలివరులు :—
నెఱప, కఱగొఱ జరుపఁ, జెఱపుఁ గద శ్రీన్ ? [క్రీర్తివి]
5. వగ లెల్ల నార-నారయకయే
యెగసిలుట, వగతురను సుకరంబుగా
మొగిఁ బాదుపడఁ జేయు, నొక నెరవు :—
వగఱ కగుఁ దన వెలితి, నతిబలశ్రీ. 465

6. చేయఁ దగినవి కావి పను లొకఁడు
చేయుటం జెడు ; జేయఁ దగినవానిన్
జేయ కుండుట నైననుం జెడును :—
జేయ నొక యగవు, తగ వరయవలె శ్రీన్. [బుద్ధియందు]
7. ఎన్ని, వెరవుల నెల్లఁ, దొడఁగవలెఁ
బన్నఁ దగు కర్మమును ; దొడఁగి యాపై
నెన్నఁగల మనుకొను నదే తప్పు :—
మున్నీట మునుఁగ, నగవడ దెగయు శ్రీ. [సాధనము]
8. వెరవు లన్నియు నరసి, యొక పవిని
నెఱవఁ గడఁగవి కడఁక, పలువుండ్రు ద
గ్గఱ విచ్చి కాచిననుఁ బొరపడును :—
కరణీయమున వలదె సాధనశ్రీ ? 468
9. అనువుగా నయము నొనరుచుట యం
దునుఁ దప్పు గలుగు, వారివి వారి వొ
గుణముల నెఱింగి చేయవియెడల :—
పణికిఁ బాలిడఁ జెడునె తదాశ్రీ ? [విషము] 469
10. అవింద్యంబుల నెంచి చేయవలె
ననువుల నెఱింగి ; తమ మవికితోడన్
గొనవి యవి మేకొనదు లోకంబు :—
అను వొనర, మొనరుఁ గృతకృత్యతాశ్రీ. 470

బల మెఱుంగుట.

1. పవి బలమునుం, దన బలంబునుం,
దన మాటుతువి బలంబునుం, దోడుగా
నొనరు బలమునుం, దూచి చేయవలె :—
తనవంక మ్రొగ్గతిలిననె జయశ్రీ. 471
2. చెల్లు పవియును, నెఱుంగఁ దగినదియుం,
దెల్లముగ నెఱిగి, యందే విల్చి, పైఁ
జెల్లువారికిఁ జెల్లనిది లేదు :—
ఎల్ల ననుకూల మయిననె జయశ్రీ. 472
3. ఉన్న తమ బల మెంతొ కనక, మును
కొన్న యూఁకువ నూఁకి, యెడయందునన్
బన్నపడి చెడినారు పలువుండ్రు :—
పన్నవలె, దగినపుడె స్వకబలశ్రీ. 473
4. అమరి నటు లొరులతో మనక, తన
కమరు బల మెఱుంగకయుం, ద న్నధికుఁ దన్
భ్రమఁ గడురువాఁడు వైశమ చెడును :—
తమ యలపు నలవి నిలువమియ్యె సుశ్రీ : [బుద్ధి] 474
5. పీలపురు లిడఁ బడిన శకటమునుం
గూలు విరుసులు మురిసి, యా బండమే
చాల మిక్కుటముగా నిడఁబడిన :—
బూలిగుమి యడఁచు నొక్కవి బలశ్రీన్. 475

6. కొనకొమ్మ నెక్కినట్టిఁడులు, దా
వివి మీటి, మఱియునుం బైకెక్క నూఁ
కివ, నాయువునకే ముగిం పగును :—
మొనవునం, దలవు మీఱమియె సుశ్రీ. [బుద్ధి] 476
7. కగిన నెరవున, నలవి యెఱిగి, యీ
యఁగవలయు : నట్లు లిడుటయె, యర్థమున్
మొగిసి కాపాడుచును మనెడు నెఱి :—
మొగి సాఁకవలయు నార్థికబలశ్రీన్. 477
8. రాబడి తెరువు నలవి సన్నమే
కాఁబడిననుం గీడు లే, దొడమికిన్,
బోఁబడి తెరువు వెడఁద కానియెడ :—
లోఁబడునె, పైఁబడిన, ధనబలశ్రీ : 478
9. కొలఁదిఁ గవి మననియాతవి మనికి,
కలది వోరెనె తోఁచి, లేని యది యై,
కల దనియునుం దోఁపకయె చెడుమ :—
అలఁదు రగు, వల దఱుగ ధనబలశ్రీన్. 479
10. ఉన్న వఱ నారయక, యుపకృతులఁ
బన్ను పూనికవలన, నొక్కరుని దొ
పె న్నొడమి వఱయు వైశమ చెడుమ :—
తిన్ననగు, మీఱమియె ధనబలశ్రీన్. 480

కాల మెఱుంగుట.

1. పగలె గెలుచును ఘాతమునుఁ గాకి ;—
పగఱ గెలువఁగఁ దలంచెడు తేనికిన్
దగిన యది కావలయుఁ గాలంబు :—
తగవి తఱి గెలువ, రున్నను బలశ్రీల్. 481
2. తఱి నెఱిఁగి, దానితోఁ బొందుపడఁ
దఱిగానెడు నడవడిక, తిరపడని దొ
సిరిఁ దీఱకుండఁ గట్టెడు త్రాడు :—
తఱిఁ బెఱుగమిని, దరలు, దరిఁ బెరుఁగు శ్రీ. 482
3. అరిదిపను లను నవియుఁ గలవాకో,
యుఱిది వగు తగు సాధనములతోడన్,
గఱుదుమెయి నద నెఱిఁగి చేయునెడ ? :—
అరు దసత్సమయక్రియాజయశ్రీ. 483
4. నేల నెల్లను గుఱించినను నవ
లీలఁ జేకూడుఁ, గాలము గుఱింపం
జాలి, యెడ మనువుపడఁ, జేయునెడ :—
కాల మనుకూల మయిననె జయశ్రీ. 484
5. కాలము గుఱించి వేచుచునుండు,
రాలోచనలవలనఁ గలఁగకుండన్,
నేల గెలువఁగ గుఱించెడివారు :—
వేళ పొసఁగక, యెసఁగునే బలశ్రీల్ ? 485

6. ఊకువ గలాఁతఁ, డద నొనరు నం
దాఁక నడఁగుట, పోరు పొట్టే లరిన్
దాఁక వెనుకంజ యిదు టటిదే :—
చేకులుచు సుసమయోద్యతి జయశ్రీన్. 486
7. పెళ్లనను నపుడె పై కలుగ రరి
క్రుళ్లఁ గని,— తగు వేళకయి వేచి, తా
ముల్లమునఁ గనలుదురు,— తెలివరులు :
చెల్ల దసమయకోపమున జయశ్రీ. 487
8. పగఱఁ గాంచిన వంగవలె, వారి
వెగువ తలలుగఁ ; జేటు కాలంబుఁ గాం
చఁగ, వారివే దిగువ వగుఁ దలలు :—
పగఁ బగట, కదసు వేచఁగ జయశ్రీ. 488
9. ఎలయ నరిదగు నదను పొనఁగ, ఆ
విలుకనే, కడఁగి, చేయుట కరిది వా
తలపోయఁబడిన యవి, చేయవలె :—
విలువరించదు గదా సుసమయశ్రీ ? 489
10. కొక్కెరం బోలవలె, ముడుఁగు తఱి ;
ముక్కుతో మీను నది పొడుచునట్టుల్,
గ్రక్కునం జేయవలె, దీరు తఱి :—
చక్కటికి వలసినది సుసమయశ్రీ. 490

ఎడ మెఱుంగుట.

1. తొడఁగవల దే పనియుఁ, దెగడుటకుఁ
గడఁగనున్ వల దరుల, — ముట్టుటకు నౌ
నెడముఁ గాంచిన పిమ్మటనె కావి :—
ఎడము సరిపడమి, నెడవడు జయశ్రీ. 491
2. శాత్రవము చేరు బలయుతులకును,
సుత్రాత్మమైన యెడమును జేరి యా
పాత్రోద్యమము బహుఫలప్రదము :—
ఏ త్రాణకును ననుఁగు స్థితిబలశ్రీ. 492
3. బలవిహీనులును బలవంతు లె,
గెలువఁగల, రెడ మెఱిఁగి, పగతురయెడన్
దలపాటు, కాచుకొని, చేయునెడ :—
నెల వెఱిఁగి కడఁగ నెగడును బలశ్రీ. 493
4. ఎన్ని నట్టిఁడులు, గెలుతు మను తమ
యెన్నికను వదలుకొం, ద్రెడ మెఱిఁగి మా
క్కొన్నవా, రొనరుకొని యొనరిచిన :—
మిన్న యగు రక్షితస్థితిబలశ్రీ. 494
5. లోతు గల నీటఁ గెలుచును మొసలి
లాఁతులను : అది నీటి నుడుగునేనిన్
లాఁతు లవలీల గెలుచును దాని :—
హేతు వగు గెలుపునకు స్థితిబలశ్రీ. 495

6. కడలిపై నోడ వతి చక్రబల
మడరు విడులేరులును ; గడలిపై నో
డెడు నోడలును నోడ విల పైని :—
ఎడమునకుఁ దగ వలయు సాధనశ్రీ. 496
7. వెఱపు నొందమి తప్ప, సాయ మ
క్కఱలేదు, కొఱవడని వగ నెన్ని, మేల్
వెరపు, లెడమునకుఁ దగఁ జేయునెడ :—
పిఱికి కెడబలుపు కొలుపునె జయశ్రీన్ : 497
8. చిలుపటాలమువాని చెల్లు నెడ
మిఱియునెడఁ, బెనుపటాలమువాఁడు, బల్
పెరిమె లొ చ్చయి, వినాశము నొందు :—
పరిబలుపునున్ మించు స్థితిబలశ్రీ. 498
9. అరిగాపు మేలిమినిఁ, బేరిమినిఁ,
గొఱవార లేనియును మగలు, వారల్
వఱలు నెలవందు మార్కొను టరిది :—
పెఱుఁగు బీరంబు స్వనిలయ బలశ్రీన్. 499
10. కాలు దిగఁబడు నడునులో, నక్క
మాలచును, భయపడక యీఁతెకాండ్రన్
గూలిచెడు కొమ్ము తేనుంగులను :—
వీ లవని కడ దీలుపడు బలశ్రీ. 500

పరికించి నమ్ముట.

1. ధర్మార్థకామాసుఖయ చతు
 ర్మర్మోపధల చేతఁ దర మరసి, రా
 ట్కర్మార్థుఁడుగ నొకవి నమ్మఁదగు :—
 కర్మకరునకు వలయు యోగ్యతాశ్రీ. 501
2. కులీనుండై, దోసములనుండి
 తొలఁగి, యగడును బెగడు లజ్జాకు వై,
 వెలయు ఘనునందె తగు నమ్మకము :—
 తులువ, స్వామిద్రోహి యగు, నఘశ్రీన్. [బుద్ధివలన]
3. అరిదివిద్దెలఁ గఱచి, దోసంబు
 లఱిన ఘనులందునున్, సూక్ష్మంబుగా
 నరయు తఱి, లేమి యరిదే, వెఱ్ఱి :—
 స్థిరమతినె నమ్మఁగాఁ దగును రాట్టిన్. 503
4. గుణము లారసి, యొక్కనివి, దోసఁగు
 లును నరసి, యందు మించిన వరసి, మిం
 చినవాన, నతవిఁ గనుఁగొనవలయు :—
 గుణదోషమిశ్రితము జీవనశ్రీ. 504
5. గుణవిగుణములవలవి వగు, పెరిమె
 కునుఁ, జిలుతనమునకును, నొగిఁ, దాము తా
 మొనరించు కర్మమే యొరగల్గు :—
 వినికిఁ, గనుకలివిఁ, దెలియవు నిజశ్రీల్. 505

6. చుట్టములు లేవివారిని నమ్ము
నట్టి పవి మానవలె ; వార లిలలోఁ
బట్టబుట, నానఁ గొనఁ రగడునకు :—
పట్టు లే కేరపడదు లొకికశ్రీ. [బుద్ధి] 506
7. గాదిలియె యాదరువుగా, జ్ఞేయ
వేదు లవనట్టిఁడుల నమ్ము, తెఱుకన్
బేదఱిమి యెల్లనుం గలిగించు :—
దీదరిద్రతఁ జెడవె ప్రక్రియాశ్రీత్ ? 507
8. తేఱ నరయక, పరాయివి నమ్మి
చేరిచిన యాతవి పరంపరకునున్,
దీఱ నంతటివి యౌ విడుమ లిడు :—
తేరకాఁ, డఱఁ జేయుఁ బ్రక్రియాశ్రీత్. 508
9. నమ్మరా దెవ్వరివి నారయక ;
నమ్మిన యనంతరము, తేర్చవలయున్
నెమ్మదివి, దన్నిశ్చితార్థముల :—
నమ్మి, మఱి, యరమరుట కాదు సుశ్రీ. [బుద్ధి] 509
10. తేఱ నారయ, కొకవి నమ్ముటయు,
తీర నమ్మిన వావిపై సందియం,
దీ రెండుఁ, దీఱవి యిడుమ లిడును :—
ఆరయుఁచె నమ్మికకు సదవధిశ్రీ. 510

తెలిసి పనిఁ బనుచుట.

1. మంచియును, జెడ్డయును, బరికించి,
మంచియే వాంచిండు నైజంబువాఁ
డెంచఁబడి, పనివంచఁ బడఁ, దగును :—
కించునెడ లోపించు నయమెంచు శ్రీ. [బుద్ధి] 511
2. వచ్చుబడి మొగలఁ బెరిగించి, సిరు
తెచ్చించి, యెడరులను ము న్నరసి పోఁ
బుచ్చు నేర్పరి చేయవలెఁ బనివి :—
మెచ్చఁబడు నతఁడె రాజతంత్రశ్రీన్. 512
3. నెన, రెఱుక, విరు, కాస లేకుంట,
యను నాల్గు నిరవుకొ న్నతనియందే
యునుపఁ దగుఁ బనిఁబనుప నమ్మికను :—
ఒనరు సద్గుణికిఁ గృతకృత్యతాశ్రీ. 513
4. ఏరీతి నరసినను, నమ్మఁదగు
వారలే యయ్యుఁ, గార్యప్రకృతిచే
వే అగు మనుష్యు లిలఁ బలుపుండ్రు :—
వారలకు, నడుతరపుఁ బని పనుపె శ్రీ. [సాధనము] 514
5. అను వెఱిగి, నెగు లోర్చి చేయఁగల
మనుజునకె కాని, పని, తా నొరునకున్,
ఘనుఁ డంచుఁ, బనుపఁదగినది కాదు :—
పెనువుననువులు నెఱుపునే క్రియాశ్రీన్ ? 515

6. ఒనరించువాని లక్షణ మరసి,
పని యెట్టిదో యరసి, కాలంబుతో
ననువుపడఁ గాంచి, పనిపంచవలె :—
పని చెడదె, చెడఁ దదనుకూలతాశ్రీ ? 518
7. “దీని, నీ సాధనముచే, వితఁడు
పూని ముగియించు” నని యరసి, పిదపన్
దాని నాతనియెడన్ విడువవలె :—
లేనియెడ లేదు కార్యసిద్ధిశ్రీ. 517
8. పని, కొకని యోగ్యతను నాఁసిన
వెనుక, నతనిని దాని కర్హుండుగా,
మునుకొను స్వతంత్రుఁడుగఁ, జేయవలె :—
చనవె యనుఁగగుఁ, గాఁబుధుర్యతాశ్రీన్. 518
9. పనియందె పనిపడుట కలవాని
యనుకూలసౌహృద్యమును, వేఱుగా
ననికొనెడువాని విడనాడు సిరి :—
అనుమాన సంకటము నలఁచదే శ్రీన్ ? 519
10. నానాఁడు నరయవలె మన్నియఁడు ;
పూని కార్యస్తుండు వికటింపఁ దే,
దానునున్ వికటింప దొగి జగము :—
అను రాజ్యక్రియలపై జనశ్రీ. 520

చుట్టములఁ జేర్చుట.

1. పట్టణీన లేమియందును, బ్రాత
పట్టెంచి కొవియాడు నైజము లిలన్
జుట్టములవారియందే యుండు :—
పట్టుడుగుదురు పరులు, పట్టుడుగ శ్రీ. 521
2. నను పఱవి మేలి చుట్టణిక, మొ
క్కనికి, బొసఁగున యేని, నది యతనికిన్
బెను పఱవి పలు సంపదల నిడును :—
అనుర క్తబాంధవము దుర్లభశ్రీ.
3. తలపుఁ గలపుట, చుట్టములతోడ,
నలుపనాతని బ్రతుకు, చెఱువు పఱ, పొ
ద్దులులేక, నీరు విండినయట్లే :—
నిలుచునే బంధురక్షణ లేని శ్రీ ? 523
4. చుట్టములచేఁ జుట్టఁబడ, నెనరు
తొట్టు నట్టులు మనుట, సంపత్తు, తా,
బెట్టి నందునను, బెట్టిన ఫలము :—
ముట్ట రరు లాశ్మీయవృతనృపశ్రీన్. 524
5. ఇచ్చుటయు, మితి యెఱిగి, పలుకుటయు
నిచ్చకము, లలివియగునెడ, నడుకుగా
నెచ్చు చుట్టములచేఁ జుట్టఁబడు :—
మెచ్చుఁ గొలుపును దానసామసుశ్రీల్. [సాధనములు]

పే రీవికాడు, నమితక్రోధ
మూరవి యతండు వలె, బంధుజనముల్
కూరువారలు, మహాభువి లేరు :—
చేరి, తో డవవలదె బంధుతాశ్రీ ?

526

కాకి, దాచక, పిలిచి తనదు తెగ
నేకమయి తిను, నెరను ; సంపదయు నా
పీక నగు ప్రకృతివారికె యుండు :—
ఏకాకియై కుడువఁ, జీకొట్టు శ్రీ.

527

సరిసరణి గన, కరును, తమతమదు
వరుసఁ దగఁ కనిన, నది కవి, బంధుగుల్,
సరసనే మనువారు పలువుండ్రు :—
తరతమత, ధర నమితవిశేషశ్రీ.

528

తనవార లై, తన్ విడిన వారు,
వెనుకఁ జుట్టము లగుట, మున్నమర కుం
డిన కారణము నీగు నెడ, వచ్చు :—
మనసు లొమ్ములె యిమ్ము బాంధవశ్రీన్.

529

తన తావు విడిచి, యొక కారణం
బున మరలి వచ్చి నతనిని నృపుం, డా
పని నెఱపి, తగ వరసి, కొన వలయు :—
గుణహీను లుండరే బంధుతాశ్రీన్ ?

530

అర్థవర్గము

శ్రీవదులు

రాజ ప్రకరణము

54వ అధికారము

పౌరపడమి.

1. మితిమీలు కినుకకంటెనుఁ జెడుగె,
అతిమోహజవిత మదహైతుకం బౌ
మతివిభ్రమమువలది పౌరపాటు :—
వెత లిడును దనకె తన ప్రమాదశ్రీ. [విషము] 531
2. పౌరపాటు కొల నేయుఁ బొగడితను,
ఎలుకువను, నిచ్చనిప్పచ్చరము తన్
నెఱివికొనఁ, గొల నేయు నట్టులుగ :—
చెఱి పొదవు మెలఁకువకు, మఱి పొదవ శ్రీన్. [బుద్ధిలో]
3. పౌరవడెడు నట్టివారికి లేదు
పరఁగు పొగడిత; యదియె, లోకమున నె
త్తెఱఁగు శాస్త్రులకునున్, నిర్ణయము :—
మఱివునం జెడును బురుషార్థమశ్రీల్. 533
4. పిఱికితన మున్నవారికి రక్ష
కొఱ లేవి దగు నల్లె, కొఱ లేవి దౌ
మఱి పున్నవారలకు సంపత్తు :—
చెఱి పొందు నొగి, వారి రక్షణశ్రీల్. 534
5. మునుపె కవి, వచ్చు చెఱిపులఁ గాచు
కొనక, విస్మృతుఁడు, తన తప్పెంచుచున్
వెనుక నవి వచ్చి నప్పుడు వగచు :—
మనుట కావశ్యకము సుజాగ్రచ్చి. 535

6. పొరపడమి, యెవరియెడ నైన, నే
తఱినైనఁ, దప్పమియె నెఱిపడునెడన్,
మఱి దాని కెన యగు నయము లేదు :—
మఱపుచేఁ జెడును సంచితకుటశ్రీత్. 536
7. అరిది వనఁబడెడు దుష్కరము లగు
కరణములె లేవు, పొరపడని
కరణంబుచే, నరసి చేయునెడ
మఱపు, తా విడదు తగు యోః 537
8. వినుతస్వధర్మముల నోమి చే
యనె వలయుఁ ; జేయ కేమఱువారికిన్,
వెనుక నయ, మేడు మెయలను లేదు :—
వెనుచఱుచు, మఱపునం జెఱు, పసుశ్రీన్. 538
9. పొరపాటునం జెడినవారలను
స్మరియించవలె మదివి, దాము తమ సం
బరమునన్ బలు పొంది యున్నపుడు :—
దురహంకృతిప్రమత్తతఁ జెడును శ్రీత్. 539
10. ఉల్లంబునం దలఁచునది యెయిదు
ఁబల్లిదము కద, మఱియుఁ దానుల్లమం
ద ల్లిదియె స్మరియింప బెరయునెడ :—
కొల్లకొను స్మృతివి, పొర, పొరలఁ బడి శ్రీన్.[బుద్ధిలో]

అర్థవర్గము

శ్రీవధులు

రాజ ప్రకరణం

55 వ అధికారము

ఋజు దండత్వము.

1. ఒరసి, మొగమోడ, కొగి, నడియవికి
విరవొంది, యెవ్వారి యెడను, నెరసున్
బరికించి. తగఁ జేయు నదె, నీతి :—
నెఱి చెడమి, ఋజుదండలక్షణశ్రీ.
2. వానఁ గవి మనును లోకం బెల్ల ;
మానవేళుని దండమును గవి మనున్
మా నొప్ప మానవానీకంబు :—
వాన ప్రోచును ; గాచు సుదండశ్రీ.
3. ద్విజుల మినుకులకునున్, బాడికిని,
ఋజు వైన యాదియై, విల్చినదియే,
ప్రజేశప్రక్రియాదండంబు :—
విజయంబునకు నాది, సుదండశ్రీ.
4. జనుల వాదృతి నేలి, దండ మొ
య్యన నడపు మహాభూవిభుని పదమున్
నెనరునం జేరి విల్చును జగము :—
జనరంజకతయె సత్ప్రాభవశ్రీ.
5. నయమునన్ దండంబు నడపు మ
మ్మియ నాడుననె వాన కురియుటయునుం,
బయిరు పండుటయునుం, బొందుపడి :—
నయ మిగురు రాష్ట్రమున, బయ లగును శ్రీ.

బల్లెంబు కాదు, గెలు పిచ్చునది,
వల్లభుని దండ ; మదియును, నట్టి దై
చెల్లు దొగి, వికటింప కు న్నేవి :—
ఎల్లెడల నయవియతికే జయశ్రీ.

546

నేత కాచును భూతలము నెల్ల ;
నాతవిని స్వీయదండంబు కాచున్
నీతిని విరంకుళముగా నడప :—
నీతియే సర్వతోరక్షకశ్రీ.

547

సులభపదదృక్కుడై, యరయికన్
సలిపి, న్యాయ్యంబు చేయవి మన్నియం,
డిల నీచపదమునం దానె చెడు :—
కలుచయే నలఁచు, మలఁచిన నయశ్రీన్.

548

నరులఁ, బరపీడ లఱఁ గాచి, దయ
నెఱపి, తద్దోషములఁ దీర్చు విధి, తా
దురిత మవ, దరుసునకు ; అదె పాడి :—
పరిరక్ష కురు శిక్ష సుధర్మశ్రీ.

549

కొల శిక్ష, నాతతాయులను, నృపుఁ
డలిగి, దండించునది, కాఁపు, పసిపై
రుల సాఁకఁ, గలుపుఁ గెలకుటఁ బోలు :—
ఖల శిక్ష నగు నఖిలరక్షణశ్రీ.

550

అర్థవర్ణము

శ్రీవదులు

రాజ ప్రకరణము

58 వ అధికారము

వృక దండత్వము.

1. కొలను మేకొన్నవారలకన్న,
బలు కఠినుడే, యలఁచ మేకొని, సదా,
సలు కూడనివి చేసి మను తేఁడు :—
నలఁచుటయు, నొలుచుటయు, నొకొ నయశ్రీ ? 551
2. ఈఁబెతో దొంగ “సొత్తి డు” మనుట
బోఁటిదే, దండాధికారమిషతో
లూటి చేయుట ప్రజావళి నరును :—
తూఁటతనమునకొ నృపదండంబు శ్రీ ? [సాధనము] 552
3. నాఁడు నాఁడును నడచునవి యరసి
పాడి నెఱవక మిడుకు మన్నీఁడు, నా
నాఁడునున్ నాడు పాడయి, చెడును :—
తేఁ డగునె, వీడ దండనీతిశ్రీన్ ? 553
4. కోశమును రాష్ట్రమును నొక్కటనె
నాశిలగ విడుచు, నయవక్ర క్రియల్,
లేశమే నరయ, కొనరుచు నరును :—
కొశలమొ చెఱుచునది స్వరాజ్యశ్రీన్ ? 554
5. అలఁత పడి, యనయ మొరువలేక,
విలపించు జనుల కన్నీరు కాదే,
మలసి రాసిరిఁ దఱుగు నాయుధము ? :—
కలఁత పెట్టిన కలువ, నలుగవే శ్రీల్ ? 555

6. మన్నుతేవికి సుతులు నెలకొనుట,
తిన్ననగు దండనీతినె; అద్దియే
సు న్నయిన, మన వరుసునకు సుతులు :—
మన్ననకుఁ దగు దండఋజుత్వశ్రీ. 556
7. చినుకు లేవడి జగతి కెదో, అచే,
మనికితముఁ గలిగించు, మనుతేని దొ
కనికరము లేమి, మను జీవులకు :—
మనికి కనయములు నీరసీతిశ్రీల్. 557
8. లేమి కన్ననుఁ బ్రియ మవదు కలిమి,
నేమమున న్యాయ్యంబు చేయవి ప్రజా
స్వామి దండముక్రిందఁ బడి మనిన :—
ఏముండుఁ బేదకడ దోచుటకు శ్రీల్ ? 558
9. న్యాయంబు వికటింప మన్నియఁడు
చేయునేవిన్, వాన వికటింపఁగాఁ
జేయు, నొల్లమి, మబ్బు, క్రమవృష్టి :—
నేయమున మను నీతినిరదశ్రీల్. 559
10. ఆవుల ఫలము క్రుంగు, పట్కర్ము
లోవమిని శాస్త్రముల మఱుకు, రరితిన
గావలీ, డరుసు, కావఁడయేని :—
దేవతలఁ దనుప కెటు సువృష్టిశ్రీ ? 560

వెఱుపించునని చేయమి.

1. తగ నొకవి నెర సరసి, యాతండు
వగచి మఱి తలకొనని వగ, నీతి కొ
ప్పగు రీతి శిక్షించునది, ప్రభుత :—
తగవు మిగిలిన, బెగడువడుఁ బ్రజాశ్రీ. 581
2. కడిదిగా నెత్తి దండించు నటు
తొడఁగి, మెల్లఁగ వేయవలె, సంపదల్
విడిచి పోవమిఁ గోరుకొనువారు :—
అడలు నతిదండ మగు నెడఁ బ్రజాశ్రీ. 582
3. వెఱుపించు నాగడములం జేసి
పఱుగుచుండెడి వక్రదండి యగునే
నరును, విరుకుగ దురుసుగాఁ బెడును :—
మొఱుకుకఱకరి కుఱుదు ప్రాభవశ్రీ. 583
4. “అరుసు దురుసరి” యంచు జను లాడు
విసనవా క్కొలయు తేఱ, దాయువు కొఱున్
బొరసి, దురుసుగ బెడఁద పడి చెడును :—
సంసవాక్కియల నగుఁ బ్రవృద్ధిశ్రీ. 584
5. అరిది యదనును, సరుల మొఱుల విన, —
విరసముఖమును, గల్గు నధిక్మతుని పెన్
సిరి, పితాచము సోకినట్టి దగు :—
కొఱుగామి నటును, గరకరియరును శ్రీల్. 585

6. మన్నుతేవికి నుతులు నెలకొనుట,
తిన్ననగు దండనీతినె : అద్రియే
సు న్నయిన, మన వరుసునకు నుతులు :—
మన్ననకుఁ దగు దండఱుజుత్వశ్రీ. 556
7. చినుకు రేవడి జగతి తెదొ, అచే,
మనికితముఁ గలిగించు, మనుతేవి దొ
కవికరము లేమి, మను జీవులకు :—
మనికి కనయములు నీరసీతిశ్రీల్. 557
8. లేమి కన్ననుఁ బ్రియ మవడు కలిమి,
నేమమున న్యాయ్యంబు చేయవి ప్రజా
స్వామి దండముక్రిందఁ బడి మనిన :—
ఏముండుఁ బేదకడ దోఁచుటకు శ్రీల్ ? 558
9. న్యాయంబు వికటింప మన్నియఁడు
చేయునేవిన్, వాన వికటింపఁగాఁ
జేయు, నొల్లమి, మబ్బు, క్రమవృష్టి :—
నేయమున మను నీతివీరదశ్రీల్. 559
10. ఆవుల ఫలము క్రుంగు, పట్కర్కు
లోవమివి శాస్త్రముల మఱుకు, రరితన్
గావలీ, దరుసు, కావఁడయేవి :—
దేవతలఁ దనుప తెటు సువృష్టిశ్రీ ? 560

వెఱపించునవి చేయుమి.

1. తగ నొకవి నెర సరసి, యాతండు
వగచి మఱి తలకొనని వగ, నీతి కొ
ప్పగు రీతి శిక్షించునది, ప్రభుత :—
తగవు మిగిలిన, బెగడువడుఁ బ్రజాశ్రీ. 581
2. కడిదిగా నెత్తి దండించు నటు
తొడఁగి, మెల్లఁగ వేయవలె, సంపదల్
విడిచి పోవమిఁ గోరుకొనువారు :—
అడలు నతిదండ మగు నెడఁ బ్రజాశ్రీ. 582
3. వెఱపించు నాగడములం జేసి
పఱఁగుచుండెడి వక్రదండి యగునే
నరును, విరుకుగ దురుసుగాఁ జెడును :—
మొఱకుకఱకరి కుఱదు ప్రాభవశ్రీ. 583
4. “అరును దురుసరి” యంచు జను లాడు
వింసవా క్కొలయు జేఁ, దాయువు కొఱన్
బొరసి, దురుసుగ బెడఁద పడి చెడును :—
సరసవాక్కియల నగుఁ బ్రవృద్ధిశ్రీ. 584
5. అరిది యదనును, సరుల మొఱల విన,—
విరసముఖమును, గల్గు నధిక్మతుని పెన్
సిరి, పిశాచము సోకినట్టి దగు :—
కొఱగామి నటును, గరకరియరును శ్రీల్.

6. కడిదినుడివాఁడునున్, మోమోట
పదవి విర్దయుఁడు నగునెడ, విడుసిరుల్
విడివిగా విలువఁబడ కపుడె చెడు :—
అడరు మృదువచన దాక్షిణ్యముల శ్రీల్. 566
7. పరుషవాక్కును, నమితదండమును,
నరనాథు నరిజైత్రబల మఱుగఁగా
నొరయు కొఱము, ట్లాకుతా, క్లగును :—
పరఁగరా దా రెండు వ్యసనములు రాట్పీర్చిన్. 567
8. పరివర్గమును బనిచి యారయని
యరును, పనిచెడినఁ, గోపం బూనుచున్
జిఱచిఱం బడఁ, జిఱుత దగును సిరి :—
వెఱచి, కఱకరి నుడుగుఁ బరిజనశ్రీ. 568
9. యుద్ధంబు వచ్చినప్పుడు, ముందె
సిద్ధరక్షణము చేయని రాజు, భీ
విద్ధుడై వేగంబుగాఁ జెడును :—
ఉద్ధాత మగు నరక్షితబలశ్రీ. 569
10. దండనీతిని నేరువని మొండి
దండుఁ జేర్చును గఠినదండి; యది కా
కొండు లే దిలకు మెం దగు బరువు :—
దుండగము వెఱవ కుండునె జనశ్రీ ? 570

మొగమోటము.

1. మొగమోట మనఁబడెడు కడు గొప్ప
దగు మనోజ్ఞత్వ ముండుటచేతనే
తగ విల్చి యున్న దీ లోకంబు :—
నెగడవలె బ్రతువు దాక్షిణ్యసుశ్రీన్. 571
2. మొగమోటముననె సాగుచునుండు
జగతీప్రవృత్తి ; యది లేనివారల్
నిగుడు చుండునది నేలకు బరువు :—
మొగమోట మొందొరుల కొదవు సుశ్రీ. 572
3. సంగీత మేటి కానాకా, పాట
కంగు పొందద యేని ?—క న్నేటి కా,
రంగుగా మోమోట లేని యెడ ? :—
పొంగవలె దాక్షిణ్య మీక్షణశ్రీన్. 573
4. ఉన్నటులు మొగమునం దగపడుట
కన్న, నేమిటిఁ జేయుఁ, దగిన యలవిన్
గొన్న మొగమోట ముండవి కనులు ? :—
క న్నెలరు, మోమోట మలర హృచ్చీర్. 574
5. కండ్ల కాభరణంబు, మొగమోట
గొండ్లి నేయుట : యద్ది లేద యేనిన్
బుం డనియె యవ్వి ఖావింపఁబడు :—
పుండ్రె, మలవిషయములఁ గలఁగు, దృక్పీర్.

6. కను రెనసి, కనక, మన్నున సునికి
గొను మ్రాను లట్టివారలె, కనులతో
నొనరియును, మోమోడ నట్టిఁడులు :—
కనుల దక్షిణత, సుమనఃఫలశ్రీ. 576
7. కనుల మోమోట లేనట్టిఁడులు
కనులు లేనట్టిఁడులె ; కను లున్నవా
రనిన, మొగమోట లేమియె లేదు :—
మొనరు పరిచయఫలం బదియె దృక్ప్రీన్. 577
8. స్వీయాధికారకర్మము చిదియ
నీయ కొగి, మొగమోడఁ గల వారికిన్
స్వాయత్త మగున దీ లోకంబు :—
న్యాయ మటు మోమోట నటు స్థితిశ్రీ. 578
9. కారించి, తమ్ము, మను గుణము గల
వారి పట్టునను, మొగ మోకి దయతో
పైరించి, తాము, మను గుణమె తల :—
ధీరఛాతునిదె యీ స్వభావశ్రీ. 579
10. చనవరులె తమ కిడం గవి నంజుఁ,
దివి, యమరుదురు, కామ్యనాగరికమై
యొనరు మొగమోటఁ గోరెడు వారు :—
చన దీ నయంబు జనపాలనశ్రీన్. 580

చారుల నేలుట.

1. చారతయు, వినుతార్థచాత్రంబు,
నీరెండునుం దెలిసికొనఁగ వలయున్
ధారణీకుండు తన కన్నులుగ :—
దూరగత మెఱిగి, యరయుట కవియె శ్రీశ్రీ సాధనములు
2. ఎల్లరకు, నెల్లెడల, జుంకునవి
యెల్ల, నానాడు వేగమ వేగుచే
మెల్ల నెలుగుట వల్లఁకుని వృత్తి :—
చెల్లుబడి కది ప్రధానాశ్రయశ్రీ. 582
3. మెలఁగు చారులవలన వృత్తాంత
ముల నెఱిగి, కాయ మయని రాజిలన్
గెలుపు గొనఁ గూడినది లే దొందు :—
అలఁతిగా గెలుతు రరు లట్టి రాట్చీన్. 583
4. పనివారు, తన రాజునకు బంధు,
లనియ్యల్, నాడెడు నందఱనుసున్
గని, తేజ నారయు సతఁడె వేగు :—
కని యెల్ల, వినుచునదె చారతాశ్రీ. 584
5. అలమరకు గుఱిరాని ఎదురువునం,
బెఱ కంటి కంజ, రెండుగు గుట్టు బైల్
పఱవమిన్ పలసు గలతఁడె వేగు :—
నెఱయు నెఱవాదికే చాతాశ్రీ. 585

6. తైరాగి వేనకాడై చొచ్చి
 యారయుచు, ద న్నేమి చేసినను, నా
 బారి నేమఱవివాడే వేగు :—
 నేరుపోరుపుల మెలి చారిత్రాశ్రీ. 586

7. మఱుగైన సుద్దు, లేమఱిచి విన
 నెఱవాది యై, యెఱింగిన వానియం
 దఱమరిక లేవి యాతడె వేగు :—
 ఎఱుకవిరు కుఱు కఱుదు, చారిత్రాశ్రీ. 587

8. ఒక చారుడరిసి తెలిపిన విషయ,
 మిఁకొక చారునివలన నరియించి, రెం
 టికి నొరిమ సరిపడిన, గొనవలయు :—
 ఒకనినే నమ్మ గూడదు నృపశ్రీ. 588

9. వేగు వేగును దెలిసికొన లేవి
 లా గొప్ప నేలవలె ; నొకట వేగుల్
 మూగురి నుడుల్ పొసఁగ, నమ్మదగు :—
 బాగోగు లకయ, వివి సుతంత్రశ్రీల్. 589

10. బహుమతిని వేగరికి నొరు లెఱుఁగు
 రహి జేయరా దరును ; చేయునేనిన్
 బహిరంగపఱచువాడగు, గుట్టు :—
 రహస్యంబులు, చారిత్రప్రవృత్తి శ్రీల్. 590

ఉత్సాహ సంపద.

1. ఒడయఁ దనఁబడు కతం బొకఁ, దతవి
యెడ నదరు నూఁకువయె ; అది లేక, వే
తొడమి గలవారు నొడయం ద్రొకో ? :—
ఒడమి విడివడమి, యుత్సాహసుశ్రీన్. 591
2. ఉల్లంపు టూఁకువ కలిమి. యొడమి ;
పల్లటిలు సొ తొడయతన మన్ననో,
క్రేళ్ళ టికి విలఁబడక విడనాడు :—
ఒళ్ళ నన్ నిల్చు సుత్సాహసుశ్రీ. 592
3. “ పైకంబుఁ గోల్పడితి ” మవి మనో
వ్యాకులత నల్లాడ, రుటిది గలదౌ
నూఁకు వను సంపత్తు గలవారు :—
లోఁకు వగు నూఁకువకు ననేకశ్రీల్. 593
4. సిరి తానె తెన్నడుగుకొవి చేరుఁ,
బొంపడని యుత్సాహ మున్నవారై
పలులుఁచుండెడు భీవరుల యెడకు :—
మరులుకొను విశ్చలోత్సాహమును శ్రీ. 594
5. జలము లోఁ తంతె నీలరు కాఁ
దల విడివి ; తమ యూఁకు వంతటిదె యై
వెలయు మానవుల యొన్నత్యంబు :—
బలియ నొం, దెలయు నొం, డున్నతిశ్రీన్. 595

6. తలఁచునది యెల్ల, నున్నతిఁ గూర్చి
తలఁపవలె : మఱి యద్ది తప్పినను, ఆ
తలఁపు తప్పఁగ రాని నైజంబు :—
చెలఁగుటం గలుగుఁ దొలఁగని నుత్తిశ్రీ. 596
7. చిదియునెడనున్ స్వోచ్ఛలక్ష్యంబు,
బెడఁ రూఁతెడు ఘనులు ; పొది యంబులన్
జదియఁబడిననుఁ బెరిమె నూనుఁ గరి :—
వదలరా, దదలి, యుత్సాహానుశ్రీన్. 597
8. డిఁకువయె లేనివా రెయిద రొగి,
“లోకమున నొద్దొవంతుల” మటం
చాకూతిఁ గొనుట నగు హైదంబు :—
చేకుఱునె యూఁకింప, కార్థికశ్రీర్. 598
9. పెనుమేను, వాడి గల కొమ్ములును,
నొనరు నది యయ్యు, నేనుంగు, వెఱచున్
దనకుఁ బులి యెదురుపడినదె యేని :—
మొనపునకు లొచ్చు కద తనుబలశ్రీ ? 599
10. ఉరువివేకం బొకని కుత్సాహ
గురుతయే ; అది లేని వారు తరువుల్ ;
నరరూపు లగుటయే వేర్పాటు :—
విరుపయోగముఁ గాదు భూరుహశ్రీ. 600

సోమరితనము లేమి.

1. కుల మనెడు క్రుంగి పోవని దీప,
మలసత యనంబడు తిమంబు డాయన్,
గలఁగి, నామముతోడ మాసి, చెడు :—
కలఁచఁ గలదే దృశ్యతమి దృశ్యతశ్రీన్ ? 601
2. అలసతను నలసతగనే సొలసి,
చెలఁగుచున్ మెలఁగవలె, దమ కొలయు మేల్
కొలముగా నెలమిఁ గోరెడువారు :—
వెలయు సో మఱును, సోమరి కులశ్రీన్ 602
3. జడిమంబు నెడఁదలో విడికొరుచు
మిడుకు మడియందు పొడమిన కులము, వే,
చెడి మడియు నతనికంటెను ముందె :—
గడనకాపుగడ లఱఁ జెమఁ గులశ్రీ. 603
4. కులము చెడి కలుషంబులుం బెరుఁగు,
నలసతన్ నెలకొన్న రతన, మానై
వెలయు నుద్యతి లేనివారికు :—
పలుచెఱపులకు మొదలు మాంద్యంబు శ్రీన్. [బుద్ధిలో]
5. పనిజాగు, మఱి, పలుచుఁదనము, కును,
కను నాల్గు తెఱఁగుల తమోగుణముఁ, గీ
దెనయునట్టిఁడుల వేడుక తెప్ప :—
మునుచు నా ప్లవము భవనముద్రశ్రీన్. [విషమున] 605

6. పుడమియొడయంద్ర పట్టమరినను,
మడియ లగు జడ్డుదన మున్నవారల్,
కడుకొనెడు ఫలముఁ బడయుటె యరిది :—
జడిమ పడఁ, గుడు పెడయుఁ, గడమపడి శ్రీల్. 606
7. నొక్కి వాక్రుచ్చి, యెరు, తెల్లదపు
వాక్కు లన విం, ద్రలసతాలసన్
జిక్కి, మహితోద్యోగ విహితులు :—
ధిక్కృతాలసత, మతి, నుద్యతిశ్రీ. 607
8. అలసభావము కులీనునియందు
నిలుచునే, నది, యతఁడు తన పగఱకున్
గొలుపుకాఁ డగునట్లు చొప్పించు :—
అలసతయె చొరఁబడినఁ, తొరవచెడు, శ్రీన్. [బుద్ధిలో]
9. కులపౌరుషములలో వచ్చినవి,
కలుచ, తొక్కరుఁ డుద్యమించి, మదిలో
నలుచుఁదన మేలుటను మార్చు, జెడు :—
కలుగు మాలుగు తమఁ గుణ మొలయ శ్రీన్. [బుద్ధిలో]
10. జడిమంబు లేని మన్నియఁ దెయిదు,
నడుగులన్ గొలిచిన త్రివిక్రముఁడు తా
నడరిన యెడం బెల్ల నొక్కటను :—
జడ నడచి, గడసఁ గడఁగిన, నడరు శ్రీల్. 610

అర్థవర్గము

శ్రీపదలు

రాజ ప్రకరణము

82 వ అధికారము

పురుషప్రయత్న సంపన్నత.

1. అరిది యని యొక్క పని, యొక్కడు తన
చిఱుతనము నెంచి, ముడుగమి కావలెన్ ;
బెరిమెను బ్రయత్నమే ప్రసాదించు :—
ఉఱిదిజతనమున జతపడు జయశ్రీ. 611
2. పనియందు జతనంబు నొనరింప
మిని మానవలెఁ; గొప్ప మగు కొఱును మా
నినవారి, నెన్న మానును జగము :—
పనిఁ బ్రయత్నమే పురుషలక్షణశ్రీ. 612
3. విడువని కడంక యను మేల్మీయం
దెడము కొ న్నట్టిదే, మేల్సేత నాఁ
బడునట్టి మేలైన భావంబు :—
కడక, నెడపడక మిడికిన, నడరు శ్రీల్. 613
4. పురుషాకారము లేవి యాతండు
పరుల కుపకార మూనుట, పేడి తాఁ
గరవాలుఁ గైకొనుట వలెఁ, జెడును :—
పురుషలక్షణహీనుఁ డొకొ, కృతిశ్రీ ? 614
5. సుకముఁ గోరక తనకుఁ, బని నెఱపు
టకె కోరువాఁడు, తన చుట్టముల దొ
నక మెడపి, యూనుఁగంటం బగును :—
సుకర్మట కూర్మిఁ గోరును సుఖశ్రీల్. 615

6. జతనంపుఁ గలిమి కలిమిని బెంచు ;
జతనంపు లేమియో, అనవరతమున్
వెతఁ గుడుపు లేమినే చొప్పించు :—
జతనపడ జతనుపడు స్థితిధృతిశ్రీల్. 616
7. తామసములో మసటు పెద్దమ్మ
తా మసలు ;— నిస్తామనుని కడఁకలోఁ
దా మసలుఁ దామరసభవ ; —యంద్రు :—
దీమసముతో మసఁగు కృతి, కెసఁగు శ్రీ. 617
8. పూర్వపుణ్యము లేమి యెవరికిని
నిర్వాద మవదు ; జ్ఞేయముఁ గని, క్రియా
భూర్వహతఁ గడఁక లేమినె నింద :—
స్వదా యత్ని మిడు యోగ్యతాశ్రీన్. 618
9. దైవ మనుకూలింప, కగ వవర
పోవు నైననుఁ, గడఁక యొక్కనికిఁ, దన్
మై వలని యల వలవి, గూలి నిడు :—
దైవమిష, నురువు టు చుద్విమశ్రీన్. 619
10. అదృష్టంబునుఁ ద్రిప్పి వెను గాంతు,
చది పొసఁగ నపు, డులిపు లే, కెప్పుడున్
గుడియ, కెడియును గుడియఁ గొనువారు :—
కొదవడక తొడర, నడరును ఫలశ్రీ. 620

కడగండ్ల కడలమి.

1. కడగండ్లు వచ్చు తఱి, గలగుండు
వడక, నగవలయుఁ ; గష్టము నడచి, పైఁ
బడఁగలది, ముదము వంటిది లేదు :—
కడఁక చెడ, దడరునెడఁ బ్రమోదశ్రీ. 621
2. వెల్లువలు వలె మిక్కిలెడు నిడుమ
లెల్ల, జ్ఞానంబు గలవాఁ డుల్లమం
దుల్లాసభావమున నెంచఁ, జెడు :—
ఎల్ల సుగవగల మొగ గద, మతిశ్రీ ? 622
3. ఇడుమకే యిడుమపఱచెదరు, తమ
కడఁకయందుం దమకు నడ్డంకియౌ
నిడుమ, తెడ నిడుమ పడనట్టిఁడులు :—
ఇడుమ తెడ మిడరు, తొడరువుఁ దొడరు శ్రీన్.[బుద్ధిలో]
4. తడకట్టు పట్టులం దెల్లఁ జె
లెడు ధూర్వహం బట్టివాని, తెదురౌ
కడగండ్ల దెడరుపాటు గల దగును :—
ఒడలి బడ లెడలు, గడుకొనఁ గడఁక శ్రీన్.[బుద్ధిలో]
5. అడుకుగా నెడతెగక వచ్చిననుఁ,
దడబాటు లే కుండు వాని తెదురౌ,
కడగండ్లె కడగండ్లఁ బడి చెడును :—
పొడువ విడుమలు, నుడియునెడఁ గడఁక శ్రీన్.[బుద్ధిని]

6. "లేనివారల మైతి" మని యలఁత
 నూనుదురొ, "కలవార మైతి" మని కా
 పూను లోభంబు నెఱుంగనివారు ? :—
 దీనభావము చూఱు దుదారశ్రీన్. [బుద్ధియందు] 626
7. గుఱి యగుచునుండు నొడ లిడుమ, కని
 యెఱిఁగి, కలఁకువఁ గొనుట, సౌశీల్యపున్
 నెఱిగఁ గొన రెడ మేలి తెలివరులు :—
 తఱియు నెడఁ గలఁత, విరియదె శమశ్రీ ? 627
8. సుకముఁ గోరకయుండి, దేహంబు
 నకు, నిడుమ సహజ మని తెలియువాఁ, డూ
 విక మెఱిగి, నొగులు నొందుట లేదు :—
 స్వకృతఫలభుక్తి, మెయి కుడుగవరె, శ్రీ. [బుద్ధి] 628
9. సుగము కలుగఁగ మెయికి, మదిని సుగ
 తగులుఁ గొననతఁడె, నొగులొంద మెయి, యా
 నొగులునన్ మదిని బొగులనివాఁడు :—
 సుగవగలయెడ సమత సుయోగశ్రీ. 629
10. ఇమ్ము గానిది యేని వింపుగనె
 నెమ్మదిం గొనిన, నగుఁ, దన వైరులున్
 నమ్మతించెడు పేర్కి యొక్కనికి :—
 ఉమ్మలిక చెడు, సదాప్రముదితశ్రీన్. [బుద్ధియందు]

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

64 వ అధికారము

[అమాత్య భాగము]

అమాత్యుఁడు.

1. ధన, బలను సాధనములును, గాల
మును, వెరవును, జేయు నరిదిపనియున్,
బొనఁ గనఁ గలవాఁ డమాత్యుఁడు :—
పని కనుం గీ యంగపంచకశ్రీ. 631
2. ధృతి, కులీనత, లక్షకత, కఠిని
మతిఁగనుట, కడఁబతో, నైదింటితో
దుత మహితుఁ డగువాఁ డమాత్యుఁడు :—
హితగుణము లివి కార్పదక్షతాశ్రీన్. 632
3. వేఱు చేయుట, యేలికొనుటయును,
వేఱు అయినవారి పొం దమరుచుటయున్,
నేరువం గలవాఁ డమాత్యుఁడు :—
ధీరునకె కలుగు సమయోచితశ్రీ. [బుద్ధి] 633
4. తెలియుటయు, దగిన కార్యము నరసి
నలుపుటయు, సుతీదిగా వాకొనుటయున్,
వలను గలయాతం డమాత్యుఁడు :—
సలుపు వగఁ బెలుపుటకె యమాత్యశ్రీ. 634
5. పాడిఁ గని, తెలి వారి యమరు నుడి
వాఁ డగుచు, నే నాఁడు నను వెఱుఁగు మేల్
ప్రోడయే తగు మంతనపుఁ దోడు :—
పై డంబ మొకొ ధీసహాయతాశ్రీ ? 635

6. మతిసౌక్య, మురుఱాస్త్రవిజ్ఞాన
యుతముగాఁ, గలవారి కతిసూక్ష్మముల్,
మతిఁ దోఁచ, తేవి మున్నిల్పునవి ? :—
అతికౌశలాస్పదము రుచాగ్రశ్రీ. [బుద్ధి] 636
7. తివిరి, చాస్త్రోక్తముగఁ గాఢ్యముల
నవరించు విధ మెఱింగినను, లోర
వ్యవహార మెఱింగియును, జేయవలె :—
రవణించ దుద్ధిమ మలౌకికశ్రీన్. [బుద్ధివలన] 637
8. తెలివటల తెలివి రెక్కిడ, రిరును
తెలివిమాలినను, నుటిదిగను విషయం
బుల నమాత్మండు తెలుపుటయె విధి :—
తెలుపమిం బ్రెగడ రగ డు జగచ్చిన్. 638
9. కీ దెన్ను మంత్రికంబెనుఁ, బ్రక్క,
నీడాడఁగా నిలిచి యుండు పగవా
రేడు పదికోటు లైనను మేలె :—
లో డాంబికత విడంబించు దుశ్శ్రీ. [విషము] 639
10. క్రమముగా మున్నుగా నాసెయు,
సమాప్తియె లేనియవి చేయుదురుగా,
సమకూర్పు వెరవు తెఱుగనివారు :—
అమాత్యాగత్యము బుపాయధీశ్రీర్. 640

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

65 వ అధికారము

[అమాత్య భాగము]

మాట నేర్పు.

1. నాలుకనయం బనంబడు నయమే
మే లొడమి ; అనయ, మిఁ కే నయమునన్
లోలో నడంగినదియునుఁ గాదు :—
లోల నయగారమున లోల యగు శ్రీ. 641
2. మేలుఁ గీడునుఁ బలుకుచే వచ్చి
క్రాలుట, విదానమున నోమవలయున్
నాలుకను, నుడియందుఁ బొంతుండి :—
ప్రేలు రసనను విరస మగు, ఁసాశ్రీన్. 642
3. వినినవారల నొడిసి వశపఱచు
కొనఁగఁ దగి, వినవివారును వేడుచున్
గొనఁ, బల్కునది యగును వార్పటిమ :—
అనుట పొంపిల, వినుట కిం పెలయు శ్రీన్. [బుద్ధితో]
- భావంబు నెఱిఁగి భాషింపవలె
నే వచనమును ; ధర్మమును సర్వమున్
లేవు దానిని మించినవి యెవియు :—
భావుకప్రదము వాక్పతురతాశ్రీ, 644
పలుకవలెఁ బలుకునున్, వేఱొక్క
పలు తెదియు, నప్పలుకునున్ గెలుచు మేల్
పలుకు గామిని దలఁపునం దెఱిఁగి :—
కలికిపలుకుల మెలఁకువన్ గులుకు శ్రీ. 645

6. వేడుకం గొలుపఁ దామాడి, పరు
లాడు మాటల ఫలముఁ గొనుట, మహిమన్
వీడుమసి లేవి వారల నిరుకు :—
కీడునుడు, లనమి, కొనమియు, నయశ్రీ.
7. మాటనేర్పరి, యేమఱినివాఁడు,
నోట మొందనివాఁడు, నగువాని, మా
రావటునన్ గెలుచు పేరికి నరిది :—
దీటు, మీటును, వచనపాటవశ్రీ.
8. మునుకొనుచుఁ గార్యముల మేకొనును
జనవితతి, క్రమ మేర్చి, ప్రియకరముగా
నన వల్లనగువారు పొరయునెడ :—
కను లక్ష కొకఁడు వాఁజ్ఞిపుణతాశ్రీన్.
9. పలుమాట లాడఁ గామింతు గద,
మలివములు గాని వగు కొన్ని మాటల్
పలుకు నేరిమివి దేఱనివారు :—
లలిని గొలుపును మితసుభాషణశ్రీ.
10. దళము విచ్చియును వాసన లేని
యల రట్టిఁడులు, నేర్చినది తెలియనా
లలి విప్పి చెప్పఁ జాలనివారు :—
తెలివితెలివిడి, వచోనైపుణీశ్రీన్.

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

66 వ అధికారము

[అమాత్య భాగము

క ర్మ శు ద్ధి.

1. సహాయశ్రేష్ఠత్వ మొక్కనికీ
బహువృద్ధి విడుఁ ; గ్రియాశ్రేష్ఠత్వమో,
అహీనాభీప్సితము లెల్ల నిడు :—
ఇహపరాభీష్టదము సుకర్మశ్రీ. 651
2. ఏనాడునున్ మానఁగావలయు,
మానితంబగు యశముతోడఁ బుణ్యం
బానయించవి, దుష్టకర్మంబు :—
కానివని, నగ డిల, నవల, నఘశ్రీ. [విషము] 652
3. విడనాడఁగా వలయు, గౌరవముఁ
జెడఁగొట్టు పనినేత, నభివృద్ధినిన్
బడయుదు మటంచు నెంచెడువారు :—
కడలుకొనుఁ గర్మశుద్ధిని యశశ్శీర్. 653
4. కడగండ్లు పడిననున్, డూషింపఁ
బడెడు చెడుగులఁ జేయఁ దొడఁగ రెపుడున్
నడుకు లేనట్టి ఘనదర్శనులు :—
ఇదుమ యడుగును ; నిగుడు నగ డిలాశ్రీన్. 654
5. “ ఎట్టు ” లవి, తా వగచు పనుల సమ
కట్టరా దొక్కండు ; చేసినాడే,
నట్టియవి మఱలఁ జేయమి మేలు :—
తొట్టుటకు మున్ గార్య మరయవలె శ్రీన్. [బుద్ధియంచు]

తన కన్న తల్లి యాకలిఁ గాంచి
వనరువాఁడైననుం, జేయంగరా,
దనయ మని ధీవరులు దూఱు పని :—
మనువచనమును చెగడు నీ నయశ్రీ.

656

కడు నగడు మేకొనుచుఁ దుంటరులు
పడయు సంపదరంటె, నెఱతెలివరుల్
కుడుచు విఱుపేదటిమియే మేలు :—
విడుదగా నిలఁబడదు, నిందిపఱె, శ్రీ.

657

కడమవిగఁ ద్రోపడిన దుడుకులను
గడవ విడువక చేయువారి, కవి, తా
మెడఁకయె ముగిసిననుఁ, బీడ నిడు :—

చెడు గొనర్చియుఁ జేర్చు సిరి, యఘశ్రీ. [విషము] 658
పరు లడల, నొకఁడు, కొనినవి యెల్ల,
మఱి, తానె యడలఁ, జెడుఁ ; గోల్పడిననున్,
మఱి, ఫలించును, నయము పాలిటివి :—
ఇరు మెయల మేలు శుద్ధక్రియాశ్రీన్,

659

అపగడముచే ధనముఁ జేర్చి ధ్రువ
మవఁగఁ గాచుట, పచ్చి మట్టి కుండన్
మివుల నీర్వోసి యుంచుట యల్లె :—
తవులుఁ బరిశుద్ధ చేష్టితులందె శ్రీ.

660

అర్థవర్గము

శ్రీవదులు

అంగ ప్రకరణము

67 వ అధికారము

[అమాత్య భాగము

పని దిట్టపు.

1. పనిదిట్టం బనఁబడెడు నది, యొకవి
మనసుదిట్ట ; మితరంబు తై నట్టి వె
ల్లను దావికంటె వే తై నవే :—
పని నెఱయు రతము, మతిదృఢత్వశ్రీ. 661
2. ఎడ బుడుపుటయును, వచ్చిన వెనుక
నడలమియు ; నీ రెంటి దారి యం, ద్రే
రెడ నారసిన వారి విశ్చయము :—
ఎడ రెడపి, నడపు నగవుల, దృఢశ్రీ. [బుద్ధి] 662
3. కడను వెల్లడి చేయు యోగ్యతయె
కడు దిట్టతనము ; కార్పియు నడుమ వె
ల్లడి యైన సుడివోని యిడుమ లిడు :—
నడివెల్లడిని, జెంచు నరి, క్రియాశ్రీన్. 663
4. చెప్పుటలు వేరికిని నెల్లిదము ;
లెప్పుడును, నరిది వగుఁ, జెప్పునవి యా
చొప్పులం గడముట్టఁ జేయుటలు :—
గొప్ప లాడుదొ, కార్పిధున్యతాశ్రీ : 664
5. పేరిమిని జెంది, మహితుల కార్పి
ధీరత్వ, మధిపు కడ, ఫలవంతులై,
గౌరవముతో మదింపంబడును :—
కూరు టరు, దుటిది, యరి దిగు క్రియాశ్రీన్. 665

6. ఎన్నినవి యెన్నిన జ్ఞేయిదఁగల,
రెన్నినట్టిఁడు, లర్థదప్రక్రియల్
పన్ను దిట్టఁడు కాఁగలరేవి :—
లన్ని సిద్ధులకు మూలము దృఢశ్రీ. [బుద్ధి] 666
7. ఉరువుఁ గని యెల్లిదము నేయవల ;
దుంలు పెను తేరి కిరుసాణి వలె, బే
రుటిది గలవారు గల, దీ జగము :—
ముఱిమేననే నమరు దృఢమతిశ్రీ. 667
8. కలఁగ, కాంసి కన్న పనియందుఁ,
దొలఁగ, కాలస్యమును గడపి, నింతిన్
మెలఁకువం బూని చేయఁగవలయు :—
చెలఁగి మెలఁగక నిలుగఁ, జెడుఁ గ్రియాశ్రీల్. 668
9. కష్టంబు మిక్కిలిగఁ గలిగిననుఁ,
జేష్టింపవలయు, స్థైర్యంబూని, సం
తుడ్చి ఫలియించు సత్కార్యమును :—
త్రష్టఫల మగుఁ గార్య, మస్థిరశ్రీన్. [బుద్ధివలన] 669
10. ఎఱ్ఱెట్టి దిట్టతన మెయిదినను,
బెట్టు నిడు పనిదిట్టతనముఁ గొన కు
న్నట్టిఁడులఁ గోరి కొన దీ జగము :—
ఎట్టి పనికినిఁ బ్రధానము దృఢశ్రీ. [బుద్ధి] 670

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

68 వ అధికారము

[అమాత్య భాగము]

పనిచేయు వగ.

1. ఆలోచనకు మేర, నిశ్చయము
తేలుటయె ; తొడఁగఁబడ కా నిశ్చితం
బాలస్యమున నిలఁబడుట, కీడు :—
అలస్యమున నమృత మగును దుశ్శ్రీ. [విషము] 671
2. తడయవలెఁ దడసి చేసెడు పాలఁ
బడు పనులఁ ; దడయఁ గూడదు, తడయకే
వడివడిం జేయ వలసిన పనుల :—
తడఁబడిన, నీ క్రమము, చెడు ఫల శ్రీ. 672
3. పొసఁగు నెడలం దెల్లఁ గార్పింబు
పొసఁగు జేయుట నయమె ; పొసఁగని యెడన్
వస మైన వెర వరిసి చేయవలె :—
అసమయోచితగతిన్ జెడుఁ గ్రియాశ్రీ. 673
4. పనిపగ లనెడు రెంటి పగు మిగులు
లును, సమాలోచింపఁగా, నెప్పుడే,
ననలశేషంబువలె, వేగించు :—
ఋణరుజాశేషములు నలె జగచ్చీన్ : 674
5. ధనము, సాధనము, గాలము, గార్య
మును, స్థానమును, నైదు, మరులు తీఱన్
గణించి, పొసఁగఁ, జేయఁగ వలయు :—
మునువెనుక లరయమిని జెడుఁ గ్రియాశ్రీ. 675

6. ముగియికకుఁ దగు వగయు, నెడ్డములు,
ముగిసినపు డెయిదు పెనుకూడుదలయున్,
మొగిఁ జూచి, యోచించి చేయవలె :—
తగ, దెలుకొఱకుఁ, ద్రవ్వుట నగశ్రీన్. 676
7. చేయఁ దగు పనిఁ దొడఁగువాఁడు, మును
జేయ నగు త్రిమము, తత్కార్యమందున్
లోయెఱుకవాని ధావముఁ గొనుట :—
శ్రేయ మనుగతి సదసుభవి గతిశ్రీన్. 677
8. జలపు పనిచేత మఱియొక బనియు
నెఱపుకొనవలె ; మత్తగండరిచే
మఱియొక్క రిని ఁద్రైఱు నట్లు :—
గరిమ మేరక్రియను ద్వయార్చశ్రీ. 678
9. మిత్రులకు మేళ్లు చేయుటరంటె,
నాత్రంబుతోఁ జేయవలసినదియే
శత్రువుల నొడిసి మైత్రినిఁ గొనుట :—
పాత్రములు సంధివిగ్రహగుణశ్రీత్. 679
10. నునుపుకొదవారు, తమవారి నడుఁ
కున కంజి, కొఱ బెరియునేనిఁ, బొందున్
గొనియెదిరు, పెరిమెకాండ్రకు నడఁగి :—
జనత కంటెను ననుఁగొ స్వరూపశ్రీ ? 680

అర్థవర్ణము

శ్రీపదులు

69 వ అధికారము

అంగ ప్రకరణము

[అమాత్య భాగము

దూ త్య ము.

1. అనురాగరాలన, సత్కులభవము,
మనుజేశరాయ్యగుణరాలన, మూడున్
ఘనచౌత్యభాషి లక్షణము లగు :-
పనుపఁ దగ దొరుల వార్తికత్వశ్రీన్. 681
2. నెన, రెలుక, ఆరిసిన సుడినేర్పు,
ఘనదూత్య సంభాషణుల కనుఁగులౌ
గుణము, లావశ్యకంబులు, మూడు :-
ఎనయుఁ గద చౌత్యం, అమాత్యతాశ్రీన్. 682
3. శాస్త్రులందున శాస్త్రకృతి యగుటె,
సాస్త్రాన్యపు కడ, స్వస్వపజయరృత్కియన్
నిస్త్రాసమునఁ బల్కు వాని నెఱి :-
శస్త్ర మడఁగఁగ పలయు దూతవాఙ్మీన్. 683
4. ఎలుక, మే లురు, వారిసిన చదువు,
పెరిసి యీ మూటి పొందిక గలతఁదే
యరుగవలె దూతకర్మంబునకు :-
అరు దొకవియం దమరు టీ త్రయీశ్రీ. 684
5. ఎంచి కూరిచి పల్కి, పెను చుడిగి,
యించు నటు పల్కి, తన తేని కొనరన్
మంచి నెఱపెడు నరకు తగు దూత :-
ఇంచుమించులఁ జెడును సులక్ష్యశ్రీన్. 685

6. కఱచి యర్థముల, కన్నోటు పడ,
 తెలుగఁబడఁ దల్కి, సమయోచితం బొ
 వెం వెలుగు నాతఁడే తగు దూత :—
 అరిది యైనది దౌత్యచాతురీశ్రీ. 686
7. క్రమ మెఱిగి, యనుకూల మైన కా
 లముఁ జూచి, యెడ మెఱిగి, యెన్ని పలుకన్
 సమర్థుఁడు వివిధదూతలఁజే దల :—
 సమాధానానేత సుహితశ్రీ. 687
8. అమలినత్వము, సహాయత్వంబు,
 సమయధైర్యాప్తి, యాచూటి సద్భా
 వమును చూత్కాధారి లక్షణము !—
 అమల దది లేక దౌత్యలక్ష్యశ్రీ. 688
9. చెప్పి పంపిన మాట, పెలు దేని
 కొప్పుఁ జెప్పెడు వాఁడు, పెడమాట వా
 తప్పి జాఱని యట్టి దిట్టఁడె :—
 ముప్పు సంజమి చూత లక్షణశ్రీ. 689
10. తెగుదల ఘటించినను ముద్ది తన,
 కగ పుడుగ, కొగిని దన దేని కితబా
 నెగువ నెఱపెడువాఁడు రెగు చూత :—
 నిగమంబు కాయబారికి పిథిశ్రీ. 690

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

70 వ అధికారము

[అమాత్య భాగము]

మన్నియనిజేరి మనుట.

1. తొలఁగకఁముఁ, దఱియకయు, నిప్పు కడఁ
జలిఁ గాచుకొనువారిఁ బోలవలయున్
బెళుచుఁ గొను నృపుఁ జేరి మనువారు :—
మెలఁకువ యవశ్య మధిపాశ్రయశ్రీన్. 691
2. మన్నియఁడు వలచునవి వలవమియె,
సన్నిధానులకు, మన్నియనిచేతన్
మన్నింపఁబడి నిల్చు పెంపునిడు :—
ఎన్నునెడ రాట్సుమత, చెడు స్థితిశ్రీ. 692
కాచునెడ నేవి దొసఁగులనుండి
కాచుకొనవలె ; సందియము తేవికిన్
దోచ, నమ్మించు పేరికి నరిది :—
నీచము ప్రభుద్రోహచింత హృచ్చీన్. 693
చెవిని గుసగుసలాటయును, జేరి
నవులాటయును, మాని మనఁగవలయున్
నువిశేష మమరు పెద్దల యొద్ద :—
అవి సంశయముఁ గొల్పుఁ గనువారి శ్రీన్. [బుద్ధితో]
ఏ విషయమో వినక, తొడరి యే
మో వేఁడకయు, దాని నుడిగి నొడుగం
బోవు తఱి, వినవలె, రహస్యమును :—
పోవదే, యన్యథా, గౌరవశ్రీ ? 695

6. గుటి యెఱిగి, యగవు రెఱిగింపఁ దఱి
నరసి, పెళు చవనివియు, వలచు నవియున్
గలుదుమెయి, వేడ్క యిడఁ జెప్పవలె :—
నెఱి చెడినఁ, జెడును రాజాశ్రయశ్రీ. 696
7. వేడురం గొల్పునవె చెప్పి, యే
నాడునుం, బనిలేని విషయంబులన్
తేఁ డడిగిననుఁ జెప్పు టుడుగవలె :—
కూడనివి యాడఁ జెడు నాశ్రయశ్రీ. 697
8. “ ఎలవయసు వాఁ, డిట్టి చుట్ట ”, మం
చలఁతిఁ దెగడక రాజు, నతనియందున్
గల ప్రభుత్వతోఁ దొనఁగ మనవలయు :—
ఇల నీశ్వరుండు రద స్మపాలకశ్రీ ? 698
9. “ కొనఁబడితి మధికులుగ నధిపుచే ”
నని యెన్ని, కొనఁ దగని వానరుపరుగా,
తొనఁకు లేనట్టి ఘనదర్శనులు :—
కొనసాగ దొండె, రాజాశ్రయశ్రీ. 699
10. “ పలునాళ్లు తేనితోఁ బరిచయము
గలవాం ” మని యెంచి, తగని పనులన్
సలుపు స్వాతంత్ర్యంబు కీడు నిడు : —
తలమీఱఁ జెడు స్మపానుగ్రహశ్రీ. 700

గుఱి యెఱుఁగుట.

పలుకకయె యొకఁ, డతనిఁ గాంచి, గుఱి
తెలియువాఁ, డెప్పుడు నింకని జలదిచే
వలయుతం బగు భువికి, భూషణము :—
తెలియు టింగిత, మింగ లక్షణశ్రీ.

701

అనుమానపడక, యాంతర్యమును
గనుఁగొనం గలవాని దైవంబుతో
నెనగా మదించి చేకొనవలయు :—
ఎనయు టిరిదగు నింగితజ్ఞతాశ్రీ.

702

ఒరుల మొగగుఱుతులం బట్టి, లో
గుఱి యెఱుఁగువారి, నురువిడుల నేదే
నరితి విడి, తోడుగాఁ గొనవలయు :—
నిరతిశయ మితరాశయజ్ఞతాశ్రీ.

703

గుఱియించినది యొకఁడు, తా ననకె,
యరసి కొను వారితో, నొరు, లురుపునన్
సరిపోలినను జ్ఞానమున వేఱు :—
పరము గూఢోద్దేశ సంగ్రహశ్రీ.

704

ఒరుల మొగగుఱులచే, లో వఱులు
గుఱు రెఱుఁగవే, నింద్రియంబులందున్,
మఱి యే ఫలముఁ గూర్చునవి కనులు ? :—
గుఱి గుఱించుటకె దృక్ప్రముఖతాశ్రీ.

705

6. తన చెంతఁ గలదాని రూపమును
గనఁ బఱచు నద్దంబు వలె, మనసునన్
మును మించు దానిఁ జూపును ముఖము :—
మనోగతవిషయసూచిక ముఖశ్రీ. 706
7. మొగము వలె నొందు, పేరెఱుక గల
దిగ నుండునో? మనసు ముద మొందినన్,
వగచినను, నది తానె ముందగును :—
మొగ, మెడఁదగుఱి యెఱుఁగఁ, దగు సాధనశ్రీ. 797
8. మొగముఁ గవి, యొకఁడు విల్చినఁ జాలు,
నగవదెడు గుఱులచే లోనఁ గవి, తన్
వగ నెఱుఁగఁగలవారి బెరయునెడ :—
మొగము భావముఁ దెల్పు మౌనవాక్చీన్. 708
9. వగయు నెయ్యము నొక్కవివి, కనులె
విగదించుఁ, గనుచూపు వేర్పాటులన్
వగ లెఱుఁగఁ గలవారి బెరయునెడ :—
నెగడు, మది నగు వికల్పములు, దృశ్యచీన్. 709
10. “ అలకతెలివరుల ” మనువార, లిత
రుల భావములఁ గొలుచు కోల, యరయన్,
వెలయు కనుకలి కాక, లేదు పెఱు :—
తలఁపుచూపుల యొరిమ స్వభావశ్రీ. 710

సర్వవర్ణము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

72 వ అధికారము

[అమాత్య భాగము

సభ నెఱుంగుట.

1. కొలు వెట్టిదో యెఱిగి, యోచించి
పలుకఁగా వలయు, బలుకుల పొందికన్
దెలియఁగాఁ గలుగు శుద్ధాశయులు :—
చిలిపిపలుకులఁ దలఁగు సభ్యతాశ్రీ. 711
2. సమయ మారసి తెలిసి, వాచ్యవిష
యము బాగుగా నెఱిగి, పలుకవలె, వా
గ్గమన మెఱిగిన మేలి తెలిపరులు :—
క్రమ ముడిగి వదరఁ గూడదు సభాశ్రీన్. 712
3. సభ నెఱుంగక యుపన్యాస మా
రభటి మేకొనువార, తెఱుంగరు వచో
విభజనము ; వల నైనదియు లేదు :—
సభామోదదమె సత్ప్రసంగశ్రీ. 713
4. తెలిపరుల మున్నుఁ దెలిపరులుగా
వెలయవలె ; వెలరువాఱెడువారిమున్
వెలిసున్నపున్ వన్నెఁ గొనవలయు :—
కొలుపు కొలఁదికి వెలుచవలె వచశ్రీన్. 714
5. మే లనంబడు వావిలోననున్
మేలె, మించినవారిలోన ముందై
గేలి పడ వాకొనని, యడకంబు :—
అలింపవలె మును సభాసదశ్రీన్. 715

6. ఉలు నెటిన్ నిలుపు సదలిన యల్లె,
విరివియౌ నెలులఁగొని, సదసున నుధీ
వరుల ముందఱ మాట పొరపడుట :—
పొరసి ఫలమేమి సదభిజ్ఞతాశ్రీన్ ? 716
7. కఱచి పె క్కెఱుఁగువారిల విద్య
పొరి వెలుఁగుఁ, గస టఱుఁగ వాగ్వివరణం
బరయఁ గల్గెడి నేర్పరుల నడుమ :—
మెఱయునే ముఱికిలోనను మణిశ్రీ ? 717
8. తెలిసికొనఁ గలవారి మును, బుధులు
పలుకునది, పెరుఁగు పై రున్న పాదిన
పొలుపార నీరు వోయుటఁ బోలు :—
తెలి వెదుఁగుఁ, టలుక, విన, సత్పథాశ్రీన్, 718
9. కించుల సభన్ మఱచియునుఁ బ్రసం
గించఁగూడదు, మంచివారిల సభన్
మంచి వాగిఁ జెల్లఁ బల్కెడివారు :—
మించి నిందితు లగుట కాదు సుశ్రీ. [బుచ్చి] 719
10. ముంగిలిం బడి చిందు నమృతంబు
భంగి నగు, బుధులు స్వగణేతరుల దౌ
ముంగలన్ వాకొనిన విషయంబు :—
మంగునన్ వ్యర్థ మగు సదర్శశ్రీ. 720

రవగము

శ్రీవదులు

అంగ ప్రకరణము

73 వ అధికారము

[అమాత్య భాగము

సభ సంజమి.

కూటంపు వగ యెఱిగి, నేర్పరుల
కూటమున వాకు పొంపడ పడలునన్,
మాటపొం దెలుగు శుదాసయులు :—
మాట తడలుదుట కూడదు సభాశ్రీన్.

721

నేరిచినవారిలో నేరిచిన
వా రనంబడియెదరు, నేర్పరుల మున్
నేరిచిన వాప్పు జెప్పెడు వారు :—
ధీరునకె చెల్లు సద్య్త మతాశ్రీ.

722

పగలు నడుమరు జొచ్చి చచ్చుటకుఁ
దెగువఁ గొనువారు పలువురు ; కొందఱే
తగు సభన్ బలుక సంజనివారు :—
విగదింప దిగు లగును గద సదశ్రీన్.

723

చదువరుల మును, జదివినవి పల్కి
మదిఁజెల్లఁ, తాము చదివినకంటె, మేల్
చదువరులలోని, మేల్ గొనవలయు :—
పొదలు, వినుచుచు వినుచు నున్న ధీశ్రీ.

724

ఉలు నెఱిఁ బ్రమాణంబు నెఱుకమెయిఁ
గలువవలె, సభ సంజ, కే ప్రశ్నకే,
సులు వైన మార్కాట విడు పొంతు : —
కలుదు విడు న్యాయశాస్త్రజ్ఞతాశ్రీ.

725

6. శస్త్రమున నేమి, నిర్వీర్యులకు ?
 శస్త్రమున నేమి, సూక్ష్మజ్ఞుల సభన్
 నిస్త్రస్నువులు గావివారలకు ? :—
 శస్త్రీ, శస్త్రీయుఁ గొనవలయు ధృతిశ్రీన్.
7. పగఱ నడుమను బేడి గైకొన్న
 దగు విశిత శస్త్రంబు, సభ నడుమ బీ
 తగువాఁడు నేరిచిన శస్త్రంబు :—
 నెగడ వొగి వారి శస్త్రశస్త్రశ్రీత్ ?
8. పలు విద్వేలను నేర్చి యుండినను
 ఫలహీనులే, సుకోవిదుల సభలో
 లలితార్థ మొప్పఁ జెప్పనివారు :—
 తెలివిడియె కాదె విద్యాఫలశ్రీ ?
9. అధికరించని పామరులకన్న
 నధము లందురు, చదివి తెలిసికొనియున్
 బుధజనుల సభ నంజువారిలను :—
 అధిగమశ్రమమాత్ర మొకొ ఫలశ్రీ ?
10. మను చుండినను లేని వారితో
 నెన యగుదు, రోలగము నంజి తమ నే
 ర్చినవి యొప్పారఁ జెప్పనివారు :—
 గణనీయు లవ రట్టిఁడులు జగచ్చీన్.

కృష్ణమ

శ్రీపదులు

74 వ అధికారము

అంగ ప్రకరణము

[రాష్ట్రభాగము

నా డు.

కొఱవడని పంటయును, యోగ్యులును,

జెఱపు నొందని సిరులు గలవారలున్,

మఱిమఱియుఁ జేర మనునది నాడు :—

వఱలు నా రాష్ట్రమునఁ బ్రాభవశ్రీ.

731

అమితార్థవంత మయి, వాంఛనీ

యమును నయి, యీతిబాధల లేమినిన్

సమధికంబుగఁ బండునది, నాడు :—

అమరు నివి రాడ్డర్మపాలనశ్రీన్.

732

పరదేశీభర మొకటఁ బైవచ్చు

తఱివి భరియించి, తేనికీ గవ్వమున్

సరిగఁ జెల్లించఁ గలయది నాడు :—

నెఱయు వివి సస్యాదిసమృద్ధిశ్రీన్.

733

పొరియాఁకలియు, విడని పీడయును,

జెఱపుఁ జేసెడు పగయుఁ, దన యెల్లనున్

దఱియ కొప్పుగ నడచునది నాడు :—

వఱల వవి రాష్ట్రపరిరక్షణశ్రీన్.

734

పలు కూటువలుఁ, బాడు చేయు లో

పలి పగయుఁ, బ్రభు నలఁచు కొల వృత్తిగాఁ

గల దుర్జనతయు, లేనిది నాడు :—

తొలఁచవలె నవి కలుగ, సంస్థాపశ్రీల్.

735

6. కీ దెఱుంగనిది యై, యరుదుగాఁ
గీ దొందిననుఁ, బంట కుందనిది యొ
నాదె యందురు నాడులందుఁ దల :—
నాడునకు మేల్మి, ధర్మావనశ్రీన్.
7. ఇరునీటి యాదరువులున్, దగిన
యిరవులం గొండలును, వచ్చు నీరం,
బులు కావలియు, నాటి కంగములు :—
తఱుఁగ దవి వఱలు రాష్ట్రమున శ్రీ.
8. నొగుళు లుండమి, నెగడు సంపదలు,
మిగులఁ బండుట, యిమ్ము, కాపుగడ : మేల్
సొగ సంఘ్రు వాడునకు నీ యైదు :—
పొగడుదురు పరు లట్టి సురాష్ట్రశ్రీన్.
9. నాడు లందురు, దేవరయై దొరకు
పోఁడుములు గలవి ; నా డవదు దేవు
క్లాడిననె పోఁడిమిని నిడు నాడు :—
పాడిపెంపుల యిరవె సురాష్ట్రశ్రీ.
10. అ నుడివి న ట్లమరికను నెయిది
యేవియునుఁ, దత్ప్రియోజనహీనమే,
తేని యమరిక లేని దగు నాడు :—

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

75 వ అధికారము

కోట.

1. పోటుమానిసులటను శ్రేష్ఠంబు—
కోట— ఓటమివలనఁ దన శరణమున్
బాటించువారికిని శ్రేష్ఠంబు :—
కోట నాటికి ముఖ్యరక్షకశ్రీ.
2. మణిపంటి నీరు, మరుభూమియునుఁ,
బెను గొండలును, దట్టనీడ గల కా
ననమునున్, జుట్టుఁ గలయది కోట :—
ఘనరక్ష లీదుర్గచతుష్కశ్రీ.
3. ఎత్తు, వెడలుపు, దిట, పరిదితనము :
మొత్త మీ నాల్గింటి యమరికయు నౌ
భిత్తి, దుర్గం బండ్రు చదువరులు :—
చొత్తెంచ నీయవిదె సుదుర్గశ్రీ.
4. చిలుకాపుగడలు గల పేరెడము
వఱులునది యై, ముటు పెగ యూఁకువన్
జెఱచునదియే చే లయిన తోట : —
అరిపర్గదుర్గముము సుదుర్గశ్రీ.
5. కొనుట తరి కరిదియయి, లోఁ గొన్న
తిసువిసును బున్నదై, లో వారు నె
క్కునుట తెల్లద మైనయది కోట :—

ఎల్ల సామగ్రిలునుఁ గలది యై,
 యెల్లపుడు నెడ రెడప నొదవుటకు నై
 పెల్లుకొను వీరు లున్నది కోట :—
 త్రుళ్ల రరు తెదిరింప నుదుర్గశ్రీన్. 746

ముట్టినను, ముట్టకయె పోరు సమ
 కట్టినను, వంచించినను, శత్రువుల్
 పట్టుటకు నరిది యయినది కోట :—
 ఎట్టు లొదవును గొదవ, సుకోట్టశ్రీన్ ? 747

ముట్టు చాలిత గలిగి, ముట్టు వెలి
 జెట్టులనుఁ, జట్టుదిలఁ బూని, తన లో
 పట్టుగుమి గెలువఁ, దగినది కోట :—
 పట్టు బల మెచ్చుఁ గద సుకోట్టశ్రీన్ ? 748

మొనమొగమునన్ మాలు తుండ్రు నెడఁ,
 దనలోని మొన నేయు ననిమొగమునన్
 బెనువుఁ గొని, మహిత మైనది కోట :—
 రణీవీరగణఘనము సుకోట్టశ్రీ. 749

ఏ మహిమ లున్న దైననుఁ గార్య
 సామర్థ్యమహిమఁ హితుల ఘటనయం
 దేమియును లేనిదే యగుఁ గోట :—
 స్వామి కృతియే, నోము సుకోట్టశ్రీ. 750

అర్థవర్ణము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణం

76 వ అధికారము

[కోశ భాగం]

అర్థ మార్జించు పగ.

1. అర్థముగ నెన్నఁబడ నట్టిఁడుల,
నర్థముగ మన్నింపఁబడఁ జేయుఁ, దా
నర్థంబు కాక లే దర్థంబు :—
అర్థమూలమె జగత్పదార్థశ్రీ. 76
2. అర్థహీనుల నెల్లరును నంద్రు
వ్యర్థులని ; అర్థవంతుల నెల్లరున్
త్రార్థించి చేయుదురు గౌరవము :—
అర్థం బనర్థంబె సదర్థశ్రీన్. 77
3. ద్రవ్య మనఁబడు నాటిపోనట్టి
దివ్య, తాఁ గలవారి యిరులు నడఁచున్,
సవ్యముగ నెన్ను నాడునఁ జెల్లి :—
సువ్యాప్త మౌర ధనదీపికాశ్రీ ! 78
4. పాడి నీనును, సౌఖ్యమును నీనుఁ,
బోఁడిమి యెఱింగి యొనరించు గడనన్
గీడు లేకుండ వచ్చిన ధనము :—
పీడ నీనదె యత్రమార్జితశ్రీ ? 79
5. అరులుతోడను, నరితితోడనున్,
సరికట్టి రాని ద్రవ్యార్జనంబున్
బొంయ, కుంపడిఁ బొంల విడువవలె :—
చెరికి యయి చేరి నతనిని జెఱుచు శ్రీ 80

ఒడయ లుండని యొడమి, సుంకంపు
 బొడమియును, దన పగఱ దండింప జే
 పడు నొడమియును, తేని దిగు నొడమి :—
 పడయు పన్నులు గూడ రాడ్డనశ్రీ.

756

అనురంప యనెడి యసురాగ మీ
 నిన యనుగుబిడ్డ, ధన మనఁబడునదౌ
 పెనువు దాదిలివలన మనుచుండు : —
 కనికరముఁ గని, కరము నిడఁ, బెరుగు శ్రీ.

757

కొం డెక్కి, దిగువ నేళ్లులు పోరు
 చుండఁ, గను టట్టిదే, తనమి కై సొ
 త్తుండఁ, నొం దొనరించువాని పని : —
 మెం డగును గార్యపై య్యము ఛనశ్రీన్.

758

గడియించపలె ధనము ; పగఱ ని
 క్కడఁగించు నుక్కు టడిదము దానిమీ
 తెడు వాడి గల దిం కొకటి లేదు :—
 ఒడమిచే నొడఁగూడు బలసుహృచ్చీర్.

759

లలితార్థ మధికముగఁ ఒడయువా
 రల తెలయ, సులభపురుషార్థంబు లౌ
 విలఁ, దక్కినవి రెండు నొక్కటను :—
 వెలయు నర్థమున ధర్మకామశ్రీల్.

760

అర్థపర్గము

శ్రీపదులు

77 వ అధికారము

అంగ ప్రకరణము

[బల భాగము]

సేనా మహిమ.

1. చతురంగయుతమైన, క్షతిభీరు
కత లేని, జేతనైన్యము, రాజ భా
వితసంపదలయందు నెల్లఁ దల :—
ఇతరాంగులక్ష సేనాబలశ్రీన్. 76
2. ఇడుమయపు, డని, గాయపడ బెగడు
వడని వడిచలిమి, బల మడఁగియు న్ను
ప్పుడును, దొలి దండునరుఁ గా కరిది :—
నడవవలె నృపుఁ డమూల్యమౌల్యశ్రీన్. 76
3. ఉలియునెడ నెలుఁ గెత్తి యడలి వలె,
నెలుచుపగ, లేమి యగు ? ఎగసి నాగం
బులికించు బునకొట్ట, వెనఁ జెడును :—
తలఁకని మగం ద్రుండవలె బలశ్రీన్. 76
4. అడఁగనిది యయి, పగఱ మోసి లోఁ
బడని దై, సొరిదిగా వచ్చినది యా
పిడి యడిరునదె మే లయిన దఁడు :—
జడిసి విడివడు సేన నెటు జయశ్రీ ? 7.
5. యముఁ డలుచు మెయి మీఁద వచ్చినను,
సమవేతి మై యెదిరి నిల్చు సామ
ర్థ్యము గలది యే మాన్యనైన్యంబు :—
అమితరాడ్గ్య శ్రీ మనవలె బలశ్రీ. 7

6. అతిపరాక్రమము, మానము, మహిత
గతపీఠపథగమము, విశ్వాససా
త్రత, యనెడు నాల్గై ంక్షలు మొనకు :—
ప్రతిపక్ష మదలు, రక్షితబలశ్రీన్. 766
7. పడవలము నాఁగి, మీఁదికిఁ జెల్లి
యడఁచునదె నేన, తలపడిన పోరున్
దడకట్టి, గెల్పు పన్నిక లెఱిఁగి :—
అడంపతె మొనసు పూహాభేదశ్రీత్. 767
8. అవి నేయు తగవుఁ, ఒగ నాఁగు నే
రుసు, లేని దైననున్ నైన్యము, కనన్
మొన బెడఁగునఁ బేరిమిని బెరియు :—
కనుకనిం గొలువ వలె నైన్యసుశ్రీ. [చోట] 768
9. చిటుత దగుటయుఁ, జెల్లి పోనంత
విరసతయుఁ, దేదటిమియును, దినకున్
గొఱులనిది యయిన గెల్పును నేన :—
కొఱపఱుచరా దరుసు స్వనేనాశ్రీన్. 769
10. నిలుపు గల మగల మొగి చాలఁగాఁ
గల దైననున్ నేన, యొగి నడపు మేల్
తలమగఁడు లేనియెడ, లేని దగు :—
దళవాయి ముదిల మొది లగు దళశ్రీన్. 770

పైన్య వీర్యాధిక్యము.

1. “నా నేత మును విల్యకుఁడి పగలు :
నా నేత నెదిరి నిల్చిన వడి, శిలా
స్థానులై నిల్చి రిలఁ బలువుండ్రు” :—
నైవికుని విడి తోఁచు నీ వచశ్శీన్. 771
2. కానఁ గుందేలు పడ నేయు నం
బూనుకంటెను, దంతి పయి సూటి త
ప్పైన కూలమ్ము నూనుట యిమ్ము :—
మా నగును వీరు నెదురుటె రణశ్రీన్. 772
3. పేరుమగఁటిమి యండ్రు, పగ నెదురు
బీరంబు ; పగ తెడరు రా నుపర్వతిన్
గూరుచు గుణంబు దానికి వాఁడి :—
వైరి పయి దయ వీరలక్షణశ్రీ. 773
4. కైబల్లె మెదిరి వచ్చిన దంతి
తోఁ బుచ్చి, వేటొం డరయువాఁడు, తన్
మై బల్లెముంటఁ గని పెటిరి, నగు :—
స్వాభాధఁ గనఁ డనిని సువీరశ్రీ. 774
5. పిరియు పొరిచూపు, బల్లెమును గొవి
యరి యేయ, నదిమి తెప్పలు మూసినన్,
మఱి, యెటు కాదొకో వీరునకు ? :—
కొఱకొఱం గొఱవడమి సువీరశ్రీ. 775

6. కడుఁ బుండు పడని నా క్లెల్లఁ గొని,
యడినాళ్లుగా వైచుఁ, చన నాళ్లలోఁ
గడచినవి యెత్తి, యేర్పడ జెట్టి :—
పడికాండ్ర తొడవులు పణవ్రణశ్రీల్. 776
7. ధారణిన్ సుడియు యశమును గోరి,
కోరింబడని యనులు గల మగలు, పెం
డేరములఁ దొడుగు టందంబగును :—
వీరమృతి నగు సుతిస్వర్గతిశ్రీల్. 777
8. పణ మేర్పడిన సునుటడలుఁ గొనని
మొనకాండ్రు, రా జలిగి పల దినిననున్,
ఘనత క్రుంగుట లేని దిట్టండ్రు :—
అని పంజు వెనుకంజ యొకొ ధృతిశ్రీ ? 778
9. అడినది తప్పమియె గుటిగఁ, దో
రాడు తఱి జచ్చు వీరుల నే రొరో
యాడి తప్పి పని దూడెడు వారు ? :—
ఓడు టవ డీల్లనెడ సంగప శ్రీన్. 779
10. ప్రోచు విభు రనుల నీ రొక్క, నని
నేరఁ జా వమరు నెడ, నట్టి చావే
యాచించి యయినఁ గొనఁ దగిన యది :—
వేరవలె వీరుఁ, డని, జయమృతిశ్రీల్. 780

స్నేహము.

చేయుటకు నరిది వేయవి కలవు
 నేయ మటు ? దాని వలెఁ, బని కరిదివై,
 యేయవ్వి కలవు కాపాడునవి ? :—
 శ్రేయ మొనగూర్చు సాయము, సుహృచ్చీర్తి. 781

నెలవంక వలె నెఱయునవి బుధుల
 చెలుము ; - లొగి- నెఱచందు వోలె వెనుకన్
 మలఁగు నవి పామరుల నెయ్యములు :—
 తలఁగ కొగిఁ జెలఁగవలె సుహృత్త్వశ్రీ. 782

అలవడిన కొలఁదియును విద్యవలె,
 బలు నయం బిడు, వాడు కగు కొలఁదియున్
 లలితగుణ రలితజన సహచరత : -
 అలవాటు లేమిఁ జెడు సుహృత్త్వశ్రీ. 783

నగు పొంటెఁ గాదు, స్నేహించునది,
 మిగిలి చెడుగునఁ గడఁగు చెలిని, ముందై
 విగదించి గద్దించు పని పొంటె :—
 తగు, హితపరుల తోడి సుహృత్త్వశ్రీ. 784

సాహచర్యాభ్యాసములు వలదు,
 వ్యాహృతాన్యోన్యశయైక్యంబె తా
 సౌహృదము గలుగు యోగ్యత నిచ్చు :—
 స్నేహమున కనుఁ గేకమతిత్వశ్రీ. 785

6. మొగ మొకటె యలర న్నేహించునది
తగు చెలిమి గాదు ; హృదయాంతరమునున్
మొగి నలర న్నేహించునదె చెలిమి :—
తగవలదె సార్థముగ సౌహృదశ్రీ ? 786
7. దుష్టంబు లైన విషయము లెడపి,
శిష్టగతి నడపి, కీ దొడవఁ దోడై
కష్టపడునదియె యగు నెయ్యంబు :—
ఇష్టభాషణమె యొకొ ప్రియఫలశ్రీ ? 787
8. ఉడుపు నడలినవాని కై వోలెఁ,
దడయ కపుడే, చెలికి మూఁడినది యౌ,
నెడ రెడపి యడరునదె యగుఁ జెల్మి :—
అడల సఖి, యలరు బొకొ సుసఖ్యశ్రీ ? 788
9. చెలిమికిన్ మేలునికి యే దనిన,
మలఁగు లెవుడును లేక, పొంచుపడు ప
ట్టుల నెల్ల నొదవి, యూనెడు నిలుపు :—
మెలపవలె ధర్మార్థముల సుహృచ్చీ. 789
10. “ఇట్టి వారలు వీరు మాకు, మే
మిట్టి వార ” మని పొనరుగ ననిననున్
మట్ట మయి తోఁచుఁ జెలికారంబు :—
వట్టి మాటలనొ స్థిర సౌహృదశ్రీ ? 790

స్నేహ పరిశీలనము.

1. తడవకయె స్నేహించుటను బోలు
చెడు గొండు లేదు, స్నేహించిన పయిన్
విడుపు లే దగుట, స్నేహస్థులకు :—
విడివడదు సహృదయుల సౌహృదశ్రీ. 791
2. అరసి యారసి కొననతని చెల్లి,
విరసపరిణామమునఁ, గడసారి తా
మరణించు కతమైన కష్ట మీడు :—
సరససహృదయమైత్రి యిడు కుభశ్రీన్. 792
3. గొనమునుం, గొలమునుం, గొఱగామి
యునుఁ, గొఱవడవి బాంధవమునుం, గనుం
గొనియె చేయంగ వలయును జెలిమి :—
ననువు వడి, మఱి, వనపు వడుటొ సుశ్రీ ? [బుద్ధి] 793
4. కులకుఁడై, యెప్పుడైనఁ దన కగదు
గలుగుటకు నానఁ గొను సుజను నేమే
నలవి నిడియును గొనవలయుఁ జెలిగ :—
అలవడుట యరుదు తాదృశసుహృచ్చీ. 794
5. అడల వాకొని, కాని వదలించి
నొడివి, వ్యవహార మెఱుంగఁగ వల్లనౌ
గడుసరుల నెళ వరిసి కొనవలయు :—
నడచి, యులు నెఱి, నడపు సుమిత్రశ్రీ. 795

6. పాటునందును నుండు నొక నయము ;
 పాటిలిన చెలుల ప్రకృతులఁ జాంచి, యే
 పాటివో కొలుచు నొక కోల యది : —
 చేటురా నొదవనిదొ సాహృద్రీ ? 796
7. చేలు నాఁబడున దొనినికే, దెల్వి
 మాలినట్టిఁడుల చెలిరాంబు వే
 చాలించికొన, నీఁగి విడుచుటయె :
 కూశు కూరిమి కూరి, పాలు ధీశ్రీ. 797
8. తలఁపవల దుత్సాహమును సన్న
 గిలఁ జేయునది ; కొనఁగ వల, పంజడిన్
 నలఁగఁ, జెయి విడుచువాఁల చెల్లి : —
 అలఁత తఱి నొదవునదె సాహృద్రీ. 798
9. చెడు కాలమందుఁ గై విడుచు న
 ట్టిఁడుల నెయ్యము, మడియి కాలంబునం
 దెడఁదఁ దలఁచినను గుంటియ మందు : —
 బెడఁద తఱినిన్ విడచు సుమైశ్రీశ్రీ. 799
10. అలవఱచికొన వలయు నిర్మలా
 త్మల చెలిమి ; నొండిచ్చి యయిన విడువన్
 పరె నొప్పు లేనివాఁల చెలిమి : —
 చెలిమి నరయుట యనుగొ జీవనశ్రీన్. 800

పరిచయ చిరంతనత.

1. చిరపరిచయం బనున దే దనినఁ,
గొఱలు స్వాతంత్ర్యమునఁ గావించు నె
క్కఱతయునుఁ గ్రిందుపఱచని చెల్లి :—
చిర మెఱుఁగుటయే యొకొ నుపరిచయశ్రీ ? 801
2. చెలిమి కంగంబు స్వాతంత్ర్యంబు ;
కలఁగ కద్దాని కిమ్ముగ నొప్పుటే
లలితగుణపరిపూరితుల నీతి :—
అలఁతి కా దలవడుట యీనయశ్రీ. 802
3. అలవడిన చెల్లి యేమిటిఁ జేయు,
చెలి స్వతంత్రించి సలిపినది తానే
సలిపి నట్లుగ నమఁ కున్నయెడ ? :—
కలుపుఁగోలున నిలుపు, పరిచితిశ్రీ. 803
4. ఇచ్చగించెడు ప్రకృతిచే ధీరు
లిచ్చవడుదురు, స్వేచ్ఛచే నడుగకే
నెచ్చెలులు తమ కార్త మొనరిచిన :—
నచ్చి యొడఁబడు, బొరిమ కవశ్యశ్రీ. 804
5. తెలివిపేదటికమో, యొందేని,
బలు సొంతతనమో, భత మని కొనవలెన్
నలఁగఁదగునవి నెయ్యి లొనరిచిన :—
చలము కొనరాదు చిరపరిచయశ్రీన్. 805

6. చెలిమి మేరను విలుచువా రుడుగ,
 లలతపఱచిన యెడనుఁ, దొలి చెలిమినిన్
 నిలిచినట్టిఁడుల కూరిమి తొడుసు :—
 కలఁగుఁ బరిమితి మీఱు పరిచితిశ్రీ. 806
7. వెత వచ్చినకి యొనర్చినను నేని
 హితులు, ప్రేముడి విడరు ప్రేమక్రమా
 గత మైన నెయ్యంబు గలవారు :—
 స్థితిపరిచ్చుతి హితమొ పరిచితిశ్రీన్ ? 807
8. చెలి తప్పుఁ చెవిఁ గొనని యొగ్గతయె
 వలనై నవారలకు, నుదినం బగున్
 జెలి తమకుఁ దిప్పు చేసిన నాఁడు :—
 వలయు సహచర దోషసహనతాశ్రీ. 808
9. చెడిపోని ప్రమసమాగతమైత్రిఁ
 దొడరు వారిల మైత్రి విడవి వారిన్
 గడు నపేక్షఁ గలుగు లోకంబు :—
 చెడదు చెలి చెడు గోర్చు పరిచయశ్రీ. 809
10. అహితు లగువారిచే నై నట్లున్
 లహిఁ గోఁ బడుదురు, చిరాప్పులయెడన్
 సహనగుణమునను మాఱని వారు :—
 సహచరత మహితము సహిష్ణుతాశ్రీన్. 810

అర్థవర్ణము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

82 వ అధికారము

సమస్తాద్భుతము

దుష్ట సహవాసము.

1. కొటికి తినువారు చాలె ననువుమెలు
మరగినను, గుణహీనసహచరత, మె
బెరుంగుకంటెను, దురుగు టి మృగును :—
అరితి కా, దురుగు చెలిమికి, గుణశ్రీ. 811
2. కొఱకొఱకు నెయ్య మొసరింది, కొఱ
యఱ, నురుపు నొ ప్పటిస వారి చెల్లిసి
బెరిసినను, దొఱగినను, నేమియెకా ? :—
సరిపడదు స్వాధీనత్వరు ప్రియశ్రీ. 812
3. ఫలపరిమితిం దూచు నెయ్యలును,
వెల బెరియునది వేచి కొను వేశలున్,
కలిమి దోచెడు దొంగలున్, సములు :—
స్వలాభైకార్థులకొ ప్రియనయశ్రీచ్ ? 813
4. సమయమున దిగఁ ద్రోచి చను శిషి
తము గాని గిల్లు మట్టిమల సహవా
సముకంటె నొంటరితనమె మేలు :—
సమయసహకరియె మైశ్రీఫలశ్రీ. 814
5. చేసియును గా పవని చిలువారి
శీసచెలికారింబు నెయిదుకంటెన్,
మోసపోవక, యెయిదమియె నయము :—
గానిలగ నోసరుటో సుహృత్త్వశ్రీ ? 815

6. తెలివిమాలినవాని మిక్కుటవుఁ
గలసిమెలసెడి నెయ్యమునకంటెనున్
దెలివరుల పగ కోటి మడుఁగు లురు :—
పలుచెఱపు లవపు పగ గొన బుధశ్రీ. 816
7. నగవువగవారి నెయ్యంబుచే
నగువానికంటెనుం, బగవారిచే
నగునవియె పదికోట్ల మడుఁగు లురు :—
నగు చెల్మి నుగము, పరిణామదుశ్శ్రీ. [విషము] 817
8. వల్లనగు కార్యంబు నేనియును
జెల్ల నటు చెడ విడుచువారి చెలిమిన్
మెల్ల, నొడువక, నడల విడువవలె :—
కల్లకూరిమిఁ జెడుఁ గ్రియాఫలశ్రీత్. 818
9. కలయందు నైనఁ బ్రియ మవచు కద,
సలుపునది వేఱుఁ, ఁలుకునది వేఱై
తెలియఁబడువారి చెలికారంబు ?—
తలఁపు వేరమియె కూరిమికి దుశ్శ్రీ. [విషము] 819
10. ఏమాత్రమును దఱియు బురువవలె,
గీమునం బ్రియమాడి, కూటంబులోఁ
బ్రాము నగ డాడువారల బెల్మి :—
క్షేమమొ ? -ద్వితిహ్వప్తిఫలము- దుశ్శ్రీ. [విషము]

అర్థవర్గము

శ్రీవదులు

83 వ అధికారము

అంగ ప్రకరణము

[సుహృద్వాగము

కూడని కూరిమి.

1. సరియైన యెడఁగనినఁ గొట్టు నా
దరువు, పట్టెడ యగును, మది పొందకే
దరిఁ జేరి మెలఁగువారల చెల్మి :—
ఉరగపరిచయఫలము తదాశీశ్రీ. [విషము] 821
2. చెలులు వలె నుండి, చెలు లవనివా
లల కూర్చి, వెలఁడురల మనము వలెనే
నిలువరింపక వేఱుపడు చుండు :—
తలఁపు లొలపని కలపు కొలుపు దుశ్శీర్షన్. [విషమును] 822
3. పలు మేలి విద్వలం గఱచిననుఁ,
దలఁపుమే రెలయువా రగుటయే,
యిలను మా నఱిన విమతుల రరిది :—
అలుఁగు పద నఱువె యలఁచిన, వసుశ్రీన్ ? 823
4. మొగమునం బ్రియము దోవంగ నగ
వగపఱచి, మనసునం బ్రియహీనులై
వెగఱుఁ గొను వంచకుల రంజవలె :—
మొగమోడ దావుమొగపులి ప్రజశ్రీన్. 824
5. మనసుచే నమర కున్నట్టివా
రివి, నెట్టి యొక విషయమునఁ, బైపై
నునునుడులచే, నమ్ము టుచి వవడు :—
కనుఁబ్రాముఁ, గనరామి లోని దుశ్శీర్షి. [విషము] 825

6. చెలికాండ్రు వోలనే మేలి ను
 ద్దులను బలికినను, నొద్దారించువా
 రల పలుకు బురిపడిం చెలియఁబడు :—
 పులిచింత చవి తొలచి మోఘరీశ్రీ.
7. పలుకు నమ్రతి, విరోధులక, కొన
 పలదు హితముగను, పలు నమ్రతి వలెన్
 బలుచెఱపుటటి పమయునది గాన :—
 పలుకు పంపునఁ బొందు పంచనాశ్రీ. [విషము]
8. మోడిచిన కై టోడుననుఁ గల్గి
 లో దాఁగియుంటు :— నొందఁబడుగలవా—
 లేకిచిన కన్గిలు సటిపిలు :—
 పెడంబుఁ గిని మేమట పుచ్చ శ్రీ.
9. మిగుల నొసరిచి నెఱపుఁ, దిశుల చెగడు
 పగల నలరిచి య న్నెఱపులోనె, లోఁ
 దిగుల నది చాప నణఁచఁగఁ దిగును :—
 దిగుణి మెడఁ ద్రుతిదిగుణగతి నయశ్రీ.
10. పగ చెల్లి యగు చేళ పచ్చనెడ
 మొగచెల్లి సలిపి, మదిచెల్లి తొలఁగం
 చెగడి, యవ్వల నదియు విడువవలె :—
 తగని కూరిమి గూర్చు నపహద్యశ్రీ. [విషము]

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

84 వ అధికారము

[సహృద్భాగము

ఎఱుక పేదటిమి.

1. ఎఱుకపేదర్మి యను తిలుచ యెం,
దరయ నే దనఁ గీడుఁ గొని, మేలునున్
విరిసింది పోవఁగా విడుచుటే :—
మొఱకు తెఱకువ, మొదలపై జలశ్రీ. 831
2. మతిదైన్యములలోపలను నెల్ల
నతిదైన్య మారయఁగఁ, గామం బసం
గతమునం జొఱఁజాఱఁ జేయుటయు :—
అతికామి భమం విహాపంసుభశ్రీర్. 832
3. నాన నూనమి, యాఁయమి, నెనెరుఁ
బూనమియు, నెటిటి నుఱవెనుచే యెం
దే నోమమియు, నెఱుకపేద నడి :—
జ్ఞానదీనునకొ సతప్రవృత్తి : 833
4. చదివియును, దెలిసియును, బరులకున్
విధితపఱచియును, దా నచఁగి సతఁదా
మదిపేద వోరఁ బేదలు లేరు :—
చదు పపదు మూర్ఖతరం జిహ్వాశ్రీ 834
5. ఒరి పుట్టుననె చేసికొనఁగలఁడు
వెరలి, మఱి యేడు పుట్టులను, దా నో
పీఠఁ జొచ్చి కుడుచు నెఱుపు కుడుసు :—
విఘ్నతమతి, యా : యెఱుకపేద : 835

6. అబద్ధం బగుఁ గార్క ; మొందొ ? తా
నిబద్ధం దగును, నెఱియెఱుంగ నతఁ డొ
అబదుం దొక పనిని మేకొనిన :—
నిబద్ధించదు మొఱకునకు ఫలశ్రీ. 836
7. పెఱవార లారఁ దనియంగఁ, దన
పరివార మాఁకొనును, విధివశమునన్
మొఱకు తాఁ బెనుకలిమి బెరయునెడ :—
పొరయు పెటు నుండఁబెరితెరిణశ్రీల్ ? 837
8. పిచ్చివార దొకఁడు కలు ద్రావ మం
పెచ్చిన ట్లగును, దన చేతి యందున్
బెచ్చారి యొక సొత్తుఁ దొయునెడ :—
వెచ్చవడు వ్యర్థముగఁ దామరుని శ్రీ. 838
9. మిగుల ని మ్రొనయది పెంగలుల
దగు చెల్మి ; విడిపోవు కాలమందున్
నెగు లిచ్చునది యొక్కటియు లేదు :—
తగు లఱుగు నొగిఁ, దదన్మోన్యతాశ్రీన్. 839
10. కడుగ కుండిన కాలు నిమ్రొన
పడుక నిడు ట్టదే, జ్ఞానల సభన్
మిడిసిపాటున వెరలి చొరఁబడుట :—
విడునె కునకము, నైజ, మంగణశ్రీన్ ? 840

పుల్లెఱుకఁ బూనుట.

1. ఎఱుకలేమిడి లేమిడులలోనుఁ
 బొరిలేమి ; పెఱలేవడిని లేమిగాఁ
 బరిగణింపదు లోక మెన్నఁడును :—
 సిరులచేఁ గొఱల విహపరసుఖశ్రీత్. 841
2. తెలివిమాలినవాఁడు, మన మలర
 నలువఁ జాలిన యీవి, వేఱెదియుఁ గా,
 దెలమిఁ గొని నతని సుతపఃఫలము :—
 తెలివిలే కమరునె యుదాఁతాశ్రీ ? 842
3. తెలివిమాలినవారు తామె త
 మ్మలఁచి పీడించుకొను నంత పీడన్
 గలుగఁ జేయుట యరులకును నరిది :—
 తెలివిలేమియె కుడుపు మహాఘశ్రీన్. [విషమును] 843
4. వెడఁగుతన మనఁబడున దే చనినఁ,
 “ గడుఁ దెలివరుల ” మని మదించుకొనుచున్
 మిడిసిపడు పెడసరపు దుఃఖాంత :—
 మిడుకు టటు, మిడుకఁ గుడుచుట కఘశ్రీ. [విషమును] 844
5. నేరుపని వెఱిఁగినటు నటియించు
 వారు కన టఱఁగ నేరిచినదానిం
 గూఱిచియు నరమరిచియే రిలుగు :—
 దీరత్వ మె ట్లబ్బు నఱఁగ ధీశ్రీ ? 845

6. గుహ్యమునె మఱుపఱచు, బల్పమతి,
సహ్యాంబో, తమయందుఁ బెను దోసముల్
బాహ్యదృష్టికి మఱుగుపడ నవుడు ? :—
గ్రాహ్యమే తచ్చరిత లౌకికశ్రీన్ ? 846
7. అరిదిమంతనము నేమఱి వెలుచు
నెఱుకమాలిన యాతఁ డొనరిచికొనున్
బొరికీడు చెన్నా తానే తనకు :—
కొఱయెఱుకపొర, స్వయంనాశనశ్రీ. [విషము] 847
8. ససి చెప్పిననుఁ జేయఁ, డెదియు నా
రిసి తాను నెఱుగఁచె, డల్పమతి ; యా
యునుఁ పోయెడు పఱకు నొక నోవు :—
అసియెఱుకనని దుస్సహము సహశ్రీన్. 848
9. కననివానికి గనఁజుట నతఁడె
కననియతఁ డగుఁ దానె ; కననివాఁడే
కనినవాఁ డగుఁ, దాఁ గనిన గతినె :—
తన కాపభము విడచి నికృష్టశ్రీ. [బుద్ధి] 849
10. లోకస్తు “లున్న” దను దానిని
జీకొట్టి “లే” దనెడు వాఁడు భువిలో
సోఁకుడుగ లెక్క వేయఁబడును :—
వైకృతం బయి బ్రమయు నల్పజ్ఞ శ్రీ. [బుద్ధి] 850

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

86 వ అధికారము

[సుహృద్వాగము

మాణుషాటు.

1. మాయపాటం ద్రెల్ల యసులులకు
వేటదం బనబడెడు గుణహీనతన్
మేరమీఱంగఁ బెంచెడు నోవు :—
చేరి మను బొరులతో, సద్గుణశ్రీ. 851
2. వేటదము నెంచి, యంచనివి తన
కేరై నఁ జేసినను, మాటెంచి తా
వారి కించనివి చేయమి మేలు :—
కూరు నప్రతికారి కున్నతిశ్రీ. 852
3. పగ యనెడు దుఃఖకారక మైన
నొగులు నీగిన, నెప్పుడు గ్రుంగనిది యై
మిగులు సత్కీర్తితేజము వెలయు :
నెగడు కూర్మివి గలుగు బహుభుక్తి. 853
4. ఇష్టములలో నతీతయందైన
యిష్టంబు ఫలియించు, మాయదల యన్
ఓష్టములలో నధిపత్య మఱ :—
దేవ్యష్టి విద్రుహ్మదై కుడుచు దుష్కీర్తిన్. [విషమును] 854
5. మాయదల మెదురఁ, దలవంచి నయ
మారి మన వల్ల నగువారి, నెవరే,
మీఱు గెలు పెంచు నైజమువారు :—
మాయతులు లేవి వారిదె జయశ్రీ. 855

6. బెగ్గిలక పగఁ గొనుటచే, గెలుపు
వెగ్గలపు టిం పను నతని బ్రతుకునున్
ప్రగ్గుటయు మ్రగ్గుటయు డగ్గులును :—
ల గ్గును బగ లేని జీవనశ్రీన్. 856
7. జయము నాపాదించు సత్కార్థ
చయముఁ గనలేరు, ద్వేషాసర్తమై
ప్రియముఁ గూర్చుని యెటుక కలవారు :—
నయముఁ గనువారికే ప్రియజయశ్రీల్. 857
8. పగకు నెదురైనపుడు తల వంచి
తెగడు నది పెంపగును ; దానిఁ గొని పై
మిగుల నెంచిన, నెంచుఁ గీ దొలయ :—
పగ వహించిన, దహించదె యభుశ్రీ ? [విషము] 858
9. పగను గాంచఁ దొరండు పెంపు రాఁ
దగు కాలమున ; దాని మిగులఁ గాంచున్,
దగని తఱిఁ గీడు పిప్పించుకొన :—
పగకలిమి, కలిమినిం జెఱచు దుశ్శ్రీ. [విషము] 859
10. కయ్యమున నగు నప్రియము లెల్ల ;
నెయ్యమున నగును మేలయిన నయ మున్
తియ్యమును జేకూర్చు సంపత్తి :—
క్రయ్య మెలఁగమి, వ్రయ్యు జీవనశ్రీ. 860

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

87 వ అధికారము

[సుహృద్భాగము]

పగ మేలిమి.

1. బల్లిదులతో మాటుపడి యెదురు
బొల్లఁబాటున మానవలె ; మానకే
యెల్లిదులయెడఁ బూనవలెఁ బగను :—
పెల్లుకొను విటులయినఁ బ్రాభవశ్రీ. 861
2. అరితి లే నతఁడు, నిందారు తో
డఱి నతఁడు, తాను దుర్బలుఁ ; డట్టివాఁ
డరిబలము నెట్లు పొరిగొనఁ గలఁడు ? :—
పెరుగదే, తన కొఱుల, నరిబలశ్రీ ? 862
3. అంజువాఁ, డజ్ఞాని, యమరికను
రంజించనతఁ, డీవి లేనతఁడు నౌ
కింజుండు కడు నెల్లిదుఁడు పగకు :—
భంజితుం డగు నతఁడు స్వవికటశ్రీన్. [బుద్ధిచే] 863
4. నీఁగని కినుకకాఁడు, మది నిలుపు
సాగనతఁ, డేనాఁడు, నేయెడను, నే
లా గొనరు వారికిని, నేలిదుఁడు :—
ఓగుపయిఁ బగ నెఱప, నగు హితశ్రీ. 864
5. అనువుఁ గననతఁడు, నెఱవేటు నది
యొనరుపనతఁడు, నిందఁ గననతఁడు, నౌ
గుణహీను పగ, పగఱ కి మృగును :—
అణఁగు నతఁ డవలీల స్వవిగుణశ్రీన్. [విషముచే] 865

6. కానని కినుకకాఁడు, గడుఁ బెద్ద
దైన కామము గలాఁతడు ; వీరితో
నానుకూల్యము లేమి ప్రియపడును :—
హానిఁ గొలుపును వారి యత్రమశ్రీ. [బుద్ధి] 866
7. ఇడి యైన నొండు, నిశ్చయముగాఁ
బడయవలె, దన్నుఁ జేరియుఁ దగని వా
బెడఁద యిడునవి వేయువాని పగ :—
కుడుపు పగ, నొండె, దదై వ్యకృతశ్రీ. [బుద్ధి] 867
8. గుణహీనుడై, పలు కలుచలు నుం
డినవాఁ డయిన, విస్మహాయుఁ డను ; నా
యునికి మాఁతుల కధిరక్షకము :—
తొన లేని వాని కమరునె జయశ్రీ ? 868
9. పగను గొని యెదురువారికి దూర
ముగాఁ దొలఁగ దిమ్ము, సుతి లేనివారై
బెగడు పగతుర నెదురఁ బొఱయునెడ : —
వెగడుబెగడులఁ బెగడు సుఖజయశ్రీల్. 869
10. చదువుఁ గఱవనివాని తెదిరియై
కగురు సులభప్రయోజన మెన్నఁడున్
మది వలవనతని వలవదు కీర్తి :—
ఒదపు నయహీను నదిమిన యశశ్శీల్. 870

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

88 వ అధికారము

[సూక్ష్మాద్వయము]

పగ తీ రెఱుంగుట.

1. పగ యనెడు గుణహీనమును నొరడు,
నొగు లగుట యెఱిగ, నగులాట నైనన్
దగులమునఁ గోరి దగినది కాదు :—
నగవు తగ వయి, యెగయుఁ బగ, క్రుధాశ్రీన్. [విషముచే]
2. విలునాఁగటన్ దున్నువారి పగఁ
గలిగించుకొన్ననుం, గొన వలదు మేల్
పలుకునాఁగెట దున్నువారి పగ :—
కలఁచు నరి కులమునున్, శివపచశ్శీర్ణ. 872
3. పిచ్చి పట్టినవారి కంటెనుం
బెచ్చువెడఁ గగు, నొంటికాఁ డయ్యు, మ
త్తెచ్చి, పలువుండ్రఁ బగఁ గొనువాఁడు :—
పిచ్చియిడ, చెగ్గు, నిడుదుర్రదశ్రీ. [విషము] 873
4. పగను, నావశ్యరముగా, నెయ్య
ముగ మార్చికొని మనెడు గుణయుతుల మే
లగు యోగ్యతను లోఁగు లోకంబు :—
పగఁ జెలిమిఁ గొనుట సమయోచితశ్రీన్. [బుద్ధిచే] 874
5. తనకుఁ దో డఱినఁ, బగ తీర్పు రుం
డినఁ, దా నొకం డగుట, మేర్తాడుగాఁ
గొనవలయు నందుఁ దగు నొక్కరుని :—
అనివార్య మట్టి నేరపరి జయశ్రీ. 875

6. నమ్మినను నమ్మ కున్నను నొకని,
నిమ్మదప్పున నున్న యొకఁ, డాతవిన్
నమ్మకయుఁ దెగడకయు మెలఁగవలె :—
ఇమ్మడింపదె, యన్యథా, వ్యధాశ్రీ ? [విషము] 87
7. తన నోవుఁ దెలుపఁ గూడదు తామె
కనని చెలులకుఁ ; బైనిడం గూడదున్
దనదు దుర్బలతఁ బగతుర ముందు :—
తన లోటుఁ జాటఁ జేటగు స్వకశ్రీన్. [వృద్ధియందు]
8. వెర వెఱిఁగి, తన్ను బలపఱచుకొని,
మఱి మఱియుఁ దన్ గాచికొనఁగ, మాయున్
బరిపంథులందుఁ బట్టిన మదము :—
పొరపడని జాగరిత కగు జయశ్రీ. 87:
9. ఎలమొలకగనె ముండ్ల చెట్టునుం
గొలనేయవలె ; గెలఁకువారి చేతిన్
గొలనేయు నద్ది ముదిరిన యెడను :—
బలియనియ కరి నణంచుటయె సుశ్రీ. [బుద్ధి] 87:
10. ఊరుపున్ విడువ, నుండెడు వారు
కారు, విశ్చయము, తమ పగఱ మదమున్,
దీటుపడ, మున్నె చిదుమనివారు :—
పేర నరిబల, మాటు స్వకబలశ్రీ. 880

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

89 వ అధికారము

[సుహృద్భాగము]

లో ప గ.

1. నీడనీరులు పిడపఁ గీ తిడినఁ
గీ దైనవే ; స్వజననైజంబులున్
గీ దైన వగుఁ గీడు నొనరిచిన :—
పైడంబు లో విడంబించు దుశ్శ్రీ. [విషము] 881
2. విచ్చుకత్తులఁ బోలు వెలి విల్పు
మచ్చరుల రంజవల ; దంజవలయున్
నెచ్చెయలఁ బోలు పగతుర చెల్మి :—
అచ్చముగఁ దోచు పగ, డీలవచ్చీ. [విషము] 882
3. లోపగకు నంజి, తన్ గాపవతె ;
నాపద ఘటిల్ల, మృద్భేదకకులా
లోపకరణ మటు, హాసక చెఱచు :—
వాపిపై గడ్డి, లోపగ సయశ్రీ. 883
4. మనసు మా నపవి లోపగయె తోఁ
చిన, బంధువర్గంబు మా నపవి బల్
మనికితంబులఁ బెక్కులను నిడును :—
గొనబొ ? అంతశ్చిద్ర- మపహదుశ్శ్రీ. [విషము] 884
5. వావినెఱితోఁ గూడు లోపైర
మావహిలఁ, జావునెఱితోఁ గూడు బల్
నోవులను బెక్కు తెఱఁగుల నిడును :—
లోపైర మును తేఱు మధురదుశ్శ్రీ. [విషము] 885

6. ఒంటరము, తన్నొంటి నట్టిడుల
నంటునే, నెట్టిడును నెన్నండునున్
గుంటుపడి పోమి యొంటుట యరిది :—
గంటు లగుఁ గంటకావృతతనుశ్రీన్.
7. వేపు బాణలి మీఁది మూఁత వలెఁ,
బైపోడిమిం గూడిననుఁ, గూడదే
లోపగలు పుట్టిన కుటుంబంబు :—
లోపగలచేఁ బగులు సమష్టిశ్రీ.
8. ఆకుతాయిన్ రాయఁబడు విసుము
వీకన్, దఱిఁగి బల మెడయు, రాయిడిన్
జీ కగుచు, లోపగలు గల కులము :—
లోకలహమున వీకు నెడుఁ గులశ్రీన్.
9. నువుగింజ పగు లంత చిఱుతదే
యపు నైననున్ లోని పగ, దానిలో
నవధితై పొంచి యుండును గీడు :—
రవగుండు పగుల నొగు లగు జగచ్ఛ్రీన్.
10. ఒడఁబాటు లేనివారలతోడ
నొడఁగూడి మనుట, యొక్కఁడు, గుడిసెలో
నిడుపాముతోఁ గూడ మనునట్లే :—
చెడ నింటి యొరిమ, చెడు జీవనశ్రీ.

అర్థవర్ణము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

80 వ అధికారము

ప్రస్తుతాంగము

పెద్దలఁ దెగడమి

1. కృతకర్మ లై నవాంల చ్చితము
భతఁ దెగడమియె యాత్మరక్షకులదౌ
హితరక్షణములయం చెల్లఁ దల :—
కృతి యలుగఁ గృతపడవె రక్షణశ్రీ ? 891
2. పెద్దలను గౌరవించక మనినఁ,
బెద్దల మహత్త్వమున, నమ్మినికి, యే
ప్రొద్దునున్ విడిపడని యిడుమ లిడు :—
పెద్దలం దెగడఁ, గుడుచున దఘశ్రీ. [విషము] 892
3. తన చేటుఁ గోరునే నొకఁ డితవు
వినక చేయునుగాక, యడఁచఁగాఁ గో
రినఁ జేయఁ గలవారియెడఁ, దప్పు :—
ఫణి తోఁకఁ ద్రొక్క ఫల మఘోరశ్రీ. [విషము] 893
4. యమునిఁ గై నైగచేఁ బిలిచినతె,
సమధిక సమర్థులకు, నసమర్థు లా
త్రముతోడ, నప్రియము లొసరుచుట :—
తమకంటె ఘనుల నెదురిమియె సుశ్రీ. [బుద్ధి] 894
5. ఎటకుఁ బోయిననుఁ దప్పించుకొని,
యెటను నుండరు, తీవ్రబలవన్న ప్రో
త్కటకోపమునకు గుఱి యగువారు :—
పటిఘ్న కడఁగి యుండుటయె సుశ్రీ. [బుద్ధి] 895

6. నిప్పుచేఁ గాల్చఁబడిననుఁ జాపు
తప్పు టుండును ; దప్పుఁ జాల రెటులున్
గొప్పవారి నొంచి మనువారు :—
వె పెచ్చుఁ గనల, ఘనతాపసశ్రీల్.
7. బహువిధామహిత మగు జీవనము,
బహుళసంపదయు, నే మగు, సున్నతిన్
మహితు లగు తగువారు కనియునెడ ? :—
మహి నమేయంబు తాపసబలశ్రీ.
8. కొండంతవా రిడఁచ నెంచునెడ,
మెండుకొను కులముతోడనుఁ బేర్చిమై
నుండువారిలును, మాయుడు రిలను :—
మండి కాల్చదె రేఁచఁ, దపోగ్నిశ్రీ ?
9. ఉన్నతాశయులు కోపించునెడ,
నున్నపాటున నడుమఁ జెడి, మేటియౌ
మన్నియయు రాట్పదభ్రష్టుఁ డగు :—
ము న్నగస్త్యుఁడు కూల్చె నహాషరాట్చీన్.
10. మించి యమరిన బలముతో మిటా
రించువా రైననుం దప్పి మనలే,
రంచితమహాశయులు కనలునెడ :—
ఎంచఁ దగుఁ ద్రిపురాంతరక్రథాశ్రీన్.

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

91 వ అధికారము

[సుహృద్భాగము]

భార్యా టి క త.

1. గృహిణీవిలోలుపులు రోకు వయి,
మహితఫల మెయిద ; రురుకార్యలోలుల్
మహిని వేడవి యర్థమును నదియె :—
రహి దప్పు భార్యావిలోలు హృచ్చీన్. 901
2. మగతనం బోమని మగువతనపుఁ
దగులాటకాని సిరి, యిల నొక్క పెన్
మగసిగ్గుగాఁగ, సి గ్గిడుఁ దనకు :—
తగ నెలపువడునె భార్యాటికుని శ్రీ ? 902
3. ఇల్లాలి కడ నడలి క్రిం దగుచుఁ
జెల్లు నసహజత యే నాఁడునున్, బైఁ
జెల్లు సజ్జనులలో లజ్జ నిడు :—
పొల్లువడు మనువ కంజెడు మగని శ్రీ. [బుచ్చి] 903
4. ఇలురాణి కంజ మఱుమేని స
త్పలము లేనతని కార్యారంభపుం
గలితనము పేర్చి నొందుట లేదు :—
ఇలుజేనితనముననె ఫలజయశ్రీల్. 904
5. ఇల్లాలి కంజువాఁ డంజాఁ గద,
యుల్లసిలి యేనాఁడు సుత్తములకున్
జెల్లు సత్కార్యములఁ జేయుటకు! :—
చెల్లుబడి విడఁ దగదు స్వతంత్రశ్రీన్. 905

6. అవిమిషులు వోలె నిల మనిననున్,
 ఘనతావిహీనులే, యిల్లాండ్ర సొం
 పొనరు బుజములకు నంజెడువారు :—
 వనితలకు నోడు దొకొ పౌరుషశ్రీ ? 906
7. ఇల్లాలి యానతిని జేసి మను
 పొల్లమగటిమి కంటె, లజ్జ గలదై
 చెల్లు స్త్రీత్వంబె పేరిమి గలది :—
 కల్ల యగు లజ్జ భార్యాటికుని శ్రీన్. [బుద్ధియందు] 907
8. సహచరుల కొఱతలం దీరువరు,
 మహనీయ ధర్మంబు లొనరింపరున్,
 గృహిణీప్రితానుగుణవర్తనులు :—
 ఇహపరంబుల వారి తెట ఫలశ్రీ ? 908
9. ధర్మకార్యం, ధర్మవృత్తి, యితర
 కర్మలును, భార్యాజ్ఞఁ దలఁదాల్చుచున్,
 బేర్ని నెడఁ, జేయువారికి తేవు :—
 నిర్మూల మగు వారి స్వధర్మశ్రీల్. 909
10. ఆలోచనం జేరు మానసవి
 శాలతాయుక్తులకు, నే నాఁడు నే,
 నాలి నెఱిఁ జేరు దైన్యము లేదు :—
 దీలుపడు భార్యాటికుని మనశ్శ్రీ. 910

ప్రవర్ణము

శ్రీవదులు

అంగ ప్రకరణము

82 వ అధికారము

[సుహృద్భాగము]

వెలయాండు.

నెనరుఁ గూరిచి కోర, కొడియ నగు
 ధనముఁ గూరిచి కోరు సింగారి దొ
 గొనబు పలు, కొక్కనికి దొనఁ గొనఁగు :—
 గణిక నయమందు నడకంబు దుశ్శీర్షి. [విషము] 911

ఫలముఁ దూచుచు, దదనుగుణసరస
 ముల నాడు గుణవిహీనల నెనరుపో
 కలఁ దూచి, పొం దెనయ కుడుగవలె :—
 వెలవెలఁది వలఁ దగుల ఫలము దుశ్శీర్షి. [విషము] 912

ధనకామినుల యన్మత సంగమము,
 కనఁబడవి చీకటింటను ము న్నెఱుం
 గని పీనుఁగును దడవు టట్టిదే :—
 గణిక మనుపీన్లు లెత్తుచుఁ బడచు శ్రీన్. 913

పరధనైకార్థరతవేళ్యాల
 విరసరతిఁ బొందరు, రృపాధర్మస
 త్పురుషార్థ మారనెడు తెలివరులు :—
 పురుషార్థ మంయు వేశ్యయుఁ గృపాశ్రీన్ ! 914

సామాన్య కామినుల యల్పఁతిఁ
 గామించి పొందరు, మనశ్చేష్టతన్
 సోమించు మహితు లగు ధీయుతులు :—
 లేమ మెయి నదై కొందుటయొ సుశ్రీ ? [బుద్ధి] 915

6. తమ మేల్మీఁ బరంగించు ఘను లొరయ,
రమరికన్ మురిసి ముతీయరితి, భనకా
మమునఁ, బరంగించు గణేరల బుజల :—
తమి తగునె, దిదె మమ్మ చెడిపయెడ, శ్రీన్ [బుద్ధిలో]
7. స్థిరహృదియహీనులే మురియుదురు,
పెఱవి యెద పలచి, ముతీకొంగిలింతల్
నెఱపు పణ్యాంగనల బుజములను :—
గుఱి, వేళ్ళ తెవరియెడ ? బహుజనశ్రీవ్. 917
8. యోచించు తెలివరులు కాసట్టి
వీచకాముకులకున్, మోహినీపై
శావ మందురు, మాయసుల పొందు :—
పైచెలుపుచిలుప గది భోగిస్సత్త ? 918
9. వట లేవి శ్మంగారిణుల మృదుల
కలంధ, మాన్యత్యరిహితాభిమర్
మరిగి ముగ్ధేశ్వరకరవంశంబు :—
చెఱచుఁ జెడివల పొందు జీవితశ్రీన్. 919
10. ఇనుమనసువెఱుడులును, గల్లునున్,
మఱియు జూదంబునున్, నీరిచేదెచే
నిలసింపఁబడువారి రిష్టములు :—
చెఱవవే వ్యసనములు జీవితశ్రీన్ ? 920

కల్లు త్రాగమి.

1. బెగడబడ రరులచే, మున్నున్న
 పొగడితయుఁ గోల్పడుదు, రే నాడునున్
 మొగిసి కల్లచ్చఁగొని మనువారు :—
 తెగడదే తాగుబోతును జగచ్చీ ? 921
2. త్రాగఁ గూడదు - కల్లుఁ - ద్రాగునెడఁ
 ద్రాగుదురు గార, నిజసులచేతన్
 బైగణుతిఁ బడయఁ గోనివారు :—
 ఓ గొందుఁ, ద్రాగు డలవడిన, ధీశ్రీ. 922
3. కన్నామె సముఖమున నేనియునుఁ
 జెన్నతిన దనునె, యే మను సుధీనం
 పన్నసముఖమున, నొక్కవి ముపు ? :—
 మన్నింప రవకమై చెడిన, స్త్రీశ్రీ. 923
4. ప్రీడ యను మే ల్మగద విముఖయనుఁ,
 బాదు కల్లనెడు కోలందగని పెన్
 కీడుఁ గుడిచెడు మహాబోధులకు :—
 గో డగును ని గ్గటిన బ్రతు కిలా శ్రీన్. 924
5. చేయునది యేమొ యెఱుంగని చేష్ట
 యే యగును, ద్రవ్య మిశి యొకఁడు తనకున్
 మై యెఱుంగని మస్థినిని గొనుట :—
 హేయమును వెలకుఁ గొందురె ఋజుశ్రీల్ ? [బుద్ధులు]

6. తూగువారలు మృతులకంటె వే
తై గోచరించ ; రేనాడు నంటే
త్రాగుదురు కల్లు తాగెడువారు :—
లోగు నె మ్మెయినేనియును స్మృతిశ్రీ. 926
7. లోపైన మరసి కను తమయారి
చే వెన న్నగలుడుదు రేనాడు, గల్
ద్రావి మఱుగున, దెలి వఱినవారు :—
పైవికారమె తెలుపు లో సురాశ్రీన్. [విషమును] 927
8. “ కలు ద్రాగి యెఱుగ ” నను టుడుగవలె ;
దలపులోపల దాగి యున్నట్టివౌ
కలుషమును, ద్రాగినపుడే మిగులు :—
కలు వెలుచు బలుకలుచ, గలచి హుచ్చీన్. 928
9. కలుమత్తువాని గతమును జూపి
తెలుచు టన, నీటిలో ముగ్గినతవిన్
వెలుచ, దీపమున వెదకిన యల్లె :—
తెలివి చొచ్చునె సురాపంపకశ్రీన్ ? [బుద్ధియందు] 929
10. కల్లు రాగవి యపుడు, తాగి మ
త్తినితవిని గన్నపుడు, గనఁ దొర్
కల్లు తాగిన దాన మైమఱపు ? :—
ఎల్ల చెఱువుల మొదలు మద్యదుశ్చీ. [విషము] 930

అర్థవర్గము

శ్రీవదులు

అంగ ప్రకరణము

94 వ అధికారము

[సుహృద్వాగము

జూ ద ము.

1. వేఁడఁ గూడదు గెల్చినను జూద :
మాడి గెల్చినది, గాలపు టినుమునున్
గూడ మీనము మ్రింగిన ట్లగును :—
కీడు లొడఁగూడు ద్యూతార్జితశ్రీన్. 931
2. ఒం దెయిది, వడి నూరు కోల్పడుచు
నుండు జూదరులకును నుండునొక్కో,
మెం దెయిది బ్రతుకునది యొక దారి ? :—
దండసిల వొకొ జూదరికి సుఖశ్రీల్ ? 932
3. ఉరలు పాచికల దాయముల, నెడ
తెఱపిలే కొడ్తిన. ధనాదాయముల్
తొరఁ బోయి యెదిరియెడనే పడును :—
పొరి గడనకాపుగడ లఱ, మరలు శ్రీ. 933
4. చెఱపులను బెక్కు లొనరించి పెం
పఱఁ జేయు జూదంబు వోలె నిటుపే
దఱిక మిడునది మ తొక్కటి లేదు ;—
మఱిమఱియుఁ గుడుపు ద్యూతం బఘశ్రీన్. [విషమును] 934
5. కవఱలుం, గలనునుం, గైనేర్పు,
నవిరతోత్సాహమునఁ గొని, విడనివా
రవమానపడి లేనివా రైరి :—
కవుడునం జెడెఁ బాండవస్థితిశ్రీల్. 935

6. కడుపారఁ గుడువలే, రలజడిం
బడుదురును, జూద మను పెద్దమ్మచే,
నడరు నెడ, మూయంబడినవారు :—
చెడును ద్యూతమున నిహపంసుఖశ్రీల్. 936
7. తొల్లింటి సంపదను, నయము భా
సిల్లు గుణములనుఁ జెఱచును, జూజపుం
గళ్లమీనఁ గాలంబు పుచ్చునెడ :—
దుల్లి చెడు జూదిమునఁ ద్రివర్గశ్రీల్. 937
8. ధనము మాలిచి, బొంకు మేకొలిపి,
కవిరరము మాలిచియు, నవివ్యాహృ
మనికితము నలవఱచు జూదంబు :—
ఇనుమెయులఁ గుడుపు దూత్యం బుఘశ్రీన్. [విషమును]
9. తెరిచి, విద్వియ, రలిమి, రూ, డుడుపు,
లిల నఱుఁగు లగు నైదు, నడరనివి యా,
బలువేడ్క-దాయంబులం గొవిన :—
రలుషమాలంబు ద్యూతం విలాశ్రీన్. 938
10. ఓడుకొలఁదియు నానపడు జూది
కాడు వలె, నవిధి పడు కొలఁదియును మైఁ
గూడిమాడఁగ నానపడు సుసులు :—
కీ దుడుశ తెమ్మెయినొకో సుఖశ్రీ ? 940

అర్థవర్గము

శ్రీవదులు
95 వ అధికారముఅంగ ప్రకరణము
[సుహృద్భాగము

మం దు.

1. రీతివిన్ మిగిలిననుఁ గొఱవడిన
నాతంతకరము లగు, వైద్య వేత్తల్
వాత మాదిగ నెన్నిసవి, మూఁడు :—
దాతుసమతనె రోగరహితతాశ్రీ. 941
2. మం దనున దొండు వల దొడలునకు,
ముందు తిన్నది యటిగె నని యెఱిఁగి ని
స్సందేహముగ, వెనుకఁ దినినయెడ :—
బొంది నొగి సాఁకవలయును మనశ్శీ. 942
3. అతిగెనే, నలవిఁ గని తినవలయు ;
నరయ నదె మెయిఁ బొంపినతఁడు, దానిన్
జిరకాల మొగి నడవఁ దగు వెంపు :—
పురుషార్థకలన కురుఁ జిరాయుశ్రీ. 943
4. అతిగినది యెఱిఁగి మును దిన్న యది,
గుఱి నెఱిఁగి మాటుపడవివి, తినవలెన్
మఱిమఱియు నాకలిం గొన్నపుడు :—
అఱుగవలె సరిగ భుక్తజరసశ్రీ. 944
5. మాటుపా టవకుండు తిండియును
మీఱ నీయక తినిన యెడ నొడలునన్
గూరు పాఁతే యుండ దుసుఱునకు :—
ఆరోగ్య మసుభోగ్య సుభాగ్యశ్రీ. 945

6. కొఱ యెఱిగి మితముగా భుజియిం
నదువియెడ భోగంబు వలె, నిల్చుగ
యెరతిండిపోతునెడ రోగంబు ? :—
కరణాసుకూల్యమున సుభోగశ్రీ.
7. ఉదరాగ్ని మితిఁ గాక, యరయకఁ
నెది తగునొ, పెద్దగాఁ దివిన, వా
కుదు రదుర, మితిలేక యేర్పడును
ఉదర మామయమూలమును, వపు
8. తెగు లరసి, తెగులు మొద లరసి,
తెగుఁ దీర్చు వెర వరసి, యాతుర
దగిన వైద్యముఁ జేయవలె వెఱ్ఱ :—
రగవి మం దిడ మఱియుఁ జెడు వపుశ్రీ.
9. రోగి యలవియు, వ్యాధి యలవియును.
సాగు కాలమును, వైద్యుం డరసియే
బాగుగఁ జికిత్స చేయఁగ వలయు :—
దాగురింతలు కాదు సువైద్యశ్రీ.
10. తెగులుగొంటును, వెఱ్ఱ, మందు, నూ
డిగవువాఁ డనెడు నప్పొళ్లు నాల్గొ
వగలదే యగును రోగ చికిత్స :—

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

అంగ ప్రకరణము

88 వ అధికారము

[సుహృద్భాగము

కు లీ న త.

1. ఐనింటఁ బుట్టినట్టిఁడుల యెడఁ
గాని యుండవు, స్వభావంబులుగ, మా
నైన తిన్ననయు నానయు నొకట :—
స్థాణువులు గావు కల్పితగుణశ్రీత్. 951
2. నడతయుఁ, నిజమునున్, సిగ్గు, ననఁ
బడెడు విమూఢియందును, మఱచియున్,
బెడిసిపోవరు సత్కులోద్భవులు :
అడరుఁ ద్రికరణశుద్ధి కులకతాశ్రీన్. 952
3. నగుమొగం, బీవి, యిం పగు మాట,
అగడు లాడమి : నాలుఁగును నైజపున్
వగ లంద్రు సత్కులోద్భాతులకు :—
నెగడ వధమోద్భవుల నీగుణశ్రీత్. 953
4. అడుకంబడిన కోటి ద్రవ్యములఁ
బడసినను, నుత్కృష్టపంశోద్భవుల్
నడత కుందునవి చేయుట లేదు :—
చెడుగుఁ గడఁగమి కులికలక్షణశ్రీ. 954
5. దాన మిడు ద్రవ్యంబు లో టయిన
దీనభావమునఁ, బ్రాక్తనకులీనుల్
మానితగుణమునుండి విడివడరు :—
ఆసీత మొకొ, మాఱు, స్వభావశ్రీ ? 955

6. చలముఁ బట్టుచు నక్రమంబులను
సలుప “రకలంకక్రమాగతం బొ
కులముఁ బట్టియె మనుదు” మనువారు :—
కలిమి కయి విడఁ దగునె స్వధృత్రిన్ ? 958
7. ఉన్నతకులజాలందుఁ గలుషంబు,
విన్నునన్ నెలయందు మచ్చ వోలెన్,
విన్నఁబా బొదవఁ బైఁబడి తోఁచు :—
చిన్న కఱ తెలియు వితతాచ్యతాశ్రీన్. 957
8. కులసంభవుని స్వభావమునందు
లలి లేమి తోఁచునెడ, జగ మతిని స
క్కులభవమునందు సందేహపడు :—
కులకుండు తొలఁతందు స్వధృత్రిన్. 958
9. స్థలప్రకృతి నచటి మొలకయె చూపుఁ,
గులప్రకృతిఁ జూపు సక్కులమునందున్
వెలసి యున్నట్టిఁడుల వాసుడులె :—
ఖలకులఖిలత పరుషతనె యిలాశ్రీన్. 959
10. ఇల మేలు వలయునెడ, బిడియంబు
వలయుఁ ; గులకత వలయునెడ వలవఁగా
వలయు నెవ్వరియెడను వినయంబు :—
గులసంగవడ వెలయు సదులు శ్రీన్. 960

97 వ అధికారము

మా న ము.

1. బ్రతుకుటకుఁ జేయ కమరనియట్టి
హితము లైననుఁ, గులస్వాభావికో
న్నతి కుండ వచ్చునవి విడువ వలె :—
సతము, మెయికాదు, చిత్తోన్నతిశ్రీ. 961
2. విసుతిఁ గొల్పినను, నభిజనమునకు
సనువుపడనివి చేయరే, విసుతితోఁ
బెనుమానమునుఁ గోరుకొనువారు :—
విసుతిరంబెను మాన మతిశయశ్రీ. 962
3. పెరుఁగు తటి, నక్క అగు వినతియే—
సిరి కులీనుని పట్టునను— జిటుతగా
నురుఁగు తటి, నక్క అగు నున్నతియె :—
తఱుఁగ దిరు తెఱఁగులను మానసుశ్రీ. 963
4. తలనుండి యూడి రాలిన వెండ్రు
కల వంటివారు, కులసంభవులు, మేల్
నెలపునం దుండి క్రిందను బడిన :—
నెలపు మే లగుట చిత్తోన్నతిశ్రీన్. 964
5. పెరిమెఁ గొం డంతవారునుఁ గుందు
దురు, కుందుటకుఁ గత మయిన వింద్యమున్
గురిగింజ యంతైనఁ జేయునెడ :—
మరియాద మీఱఁ జెడు మానసుశ్రీ. 965

6. పొగడితం గూర్చ దాయెను ; దేవ
జగమునం జేర్చ దాయెను ; మ తేలో,
అగ డార్చువారి వెనుచను నునికి ? :—
దిగ జార్చు దగునె చిత్తోన్నతిశ్రీన్ ? 966
7. అవమానపఱచువారలను వెను
దవిలి మనుకంటె నొకఁ, “ డా విలకనే
యవినాఁ ”, డనఁబడుట యే మేలు :—
ద్రవిణమును మించు మానమె ఘనశ్రీ. 967
8. మం దొకో చావ కుంటకు, మఱియు
టొంది నోమెడు బ్రతుకు, పెన్తగవు మే
లందంద యవియ వచ్చినయెడకు ? :—
టొందివలెఁ జెడ, దోమ, మానసుశ్రీ. 968
9. తన రోమ మూడినను బ్రతుకఁజా
లని చమరమ్మగ మట్టివా, రుసులు వీ
గొన్నియెదరు మాన మఱు దఱియునెడ :—
తనువాకో -నిల్చునది- మానజశ్రీ. [కీర్తి] 969
10. భంగ మెదు రైన బ్రతుకక, ఖాతి
కాంగముల విడుచు మానాన్వితుల కీ
ర్త్యంగముల మ్రొక్కి పొగడును జగము :—

పెరిమె.

1. అధికత్వ మొకని కూడువలుపె ;
అధమత్వ మొక్కనికి .. అది లేకె. యే
విధమైన జీవించు " మనుకొనుట :—
విధి నెఱప ముఖ్య ముత్సాహనుశ్రీ. 971
2. భవభావ మొప్పు నునులుల తెల్ల ;
అవగతము లగు యోగ్యభావమ్ము లొ
వ్యవు చేయు కర్మముల వేటిమిని :—
వివిధములు గుణక్మజ్ఞార్హతాశ్రీ. 972
3. అధికస్థు లయ్యు, ననధికచరితు
లధికు లవ ; రధమస్థు లయ్యు, -నెవరే—
నధము లవ, రనధమచరితవారు :—
స్వధర్మాచరణమున నధికతాశ్రీ. 973
4. ఒఱపుమదిమగువ నీలము వలెనె,
పెరిమెయును, దన్ను దా గాచికొని మేల్
నెఱియందు, దప్ప కుండిన, నుండు :
చరిత తక్కుమి దక్కు గౌరవశ్రీ. 974
5. పేరిమిగలార లోపుదురు, నెఱ
వేఱుపఁగఁ దగు నెఱివి గడఁగువా రై,
వే తెవరికే నరిది వగు, పనుల :—
చేరినది .. మునుపటి .. గా .. గా ..

6. మూఁడుల మనస్సులం దుండదే,
 “ప్రౌఢులను నేవించి వారి దారిన
 బాధతను గొందు”, మను లక్ష్యంబు :—
 వ్యూఢహృదయుల సౌత్తు గాఢతాశ్రీ.
7. అతిక్రమమదముననె మీఱు చే
 ప్రితము గల దగు, ధనాద్యున్నతియుఁ, దా
 నతిహీనమానవుల యెడఁ బడిన :—
 హిత మగు విసీతులకె యున్నతిశ్రీ.
8. అణఁగు నెన్నఁడునుఁ బెద్దఱికంబు ;
 చెనఁటి చిన్నఱికందొ, కొండాదుటన్
 మొనయుఁ ద న్నదనముగఁ జేసికొని :—
 అననుమేయము జగత్స్వభావశ్రీ.
9. పెరిమె యను నది మదవిహీనతయె ;
 చిటుతతన మను నదియొ, దుర్మదంపున్
 దరి దరినె యూనుకొను న్యూనతయె :—
 గరిమ మొదవునె, మదము పొదల, హృచ్చీర్ణ
10. అఱిగొఱుల మఱుఁగుపుచ్చును బెరిమె—
 పెఱివారలవి— చిటుతతనము, తానో,
 కొఱిగాములనె పలికి వెలిపుచ్చు :—
 కరముఁ బెరిమెను నలుము నద్గుణశ్రీత్.

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

పరిశిష్ట ప్రకరణము

99 వ అధికారము

నిండుతన మేలుట.

1. స్వాభావికం బం ద్రఫిలసుగుణ
వైభవము, క్రమ మెఱిగి పరిపూర్ణతా
ప్రాభవము మేకొనెడు వారలకు :—
అభోగ మగునె యసహజగుణశ్రీన్ ? 981
2. గుణముల నయంబె పూర్ణుల నయము ;
కనఁబడెడు వే అయిన రూపునయమో,
కన, నే నయములోనిదియుఁ గాదు :—
మనసారు నయమున మనోజ్ఞతాశ్రీ. 982
3. ప్రేమంబు, లజ్జ, యుపకారకత,
మోమోట, సత్కంబుతోడ నైదున్,
దాము పూర్ణత నూను రంబములు :—
లేమి వివి, నెలకొనదు పూర్ణతాశ్రీ. 983
4. కొల యొసర్పక యుండు నయమునం
దలిది తాపసవృత్తి ; పరిదోషముల్
పలుకని నయమునందలిది నిండు :—
కలుగ వివిలేక ప్రతపూర్ణతాశ్రీల్. 984
5. నేరువరు లగవులను నెఱవేర్చు
నేరు, పణఁకువ ; అద్రియే ప్రపూర్ణుల్
మాటుతుల మూర్చు సాధనము నగు :—
పూరించు నెదియుఁ బూర్ణపినయశ్రీ. 985

6. చాలికకు నొరగ ల్లదే దనినఁ,
దాశుకొని, యడఁకువను, దుల్యండు గాఁ
జాల నట్టిఁడులయెడనుం, గొనుట :—
తేల, దధికుల కణఁగఁ, బూర్ణతాశ్రీ. 986
7. హితరహితములఁ జేయువారికిని
హితములే చేయ కుండెడునెడల, నే
హితఫలము గల దొక్కో చాలుట ? :—
ప్రతిదురాకృత మెడవుఁ బూర్ణతాశ్రీన్. 987
8. లేమి, యొక్కవికిఁ గొఱపా టవడు,
వైమనస్యము లేని నిండుతన మన్
సామర్థ్య ముండఁగా బెరయునెడ :—
దీమసముఁ గొల్పు గుణపూర్తి హృచ్చీన్. 988
9. ప్రళయముగఁ గాలంబు మాతీననుఁ
గలఁగి మాఱరు తాము, నెఱ పూన్కిన్
జలధిగంభీరు లనఁబడువారు :—
తొలఁకునొకొ నిండుకుండయు నిలాశ్రీన్ ? 989
10. పరిపూర్ణులందు గుణపూర్ణ తా
భరణంబు కుందునెడ, మహావిశ్వం
భర తాను నూనదు కదా బరువు ? :—
పరిపూర్ణు లతీన, నలు భూక్షమాశ్రీ. 990

తౌకికగుణ సంపన్నత

1. సులభదృశ్యతవలన, నెయిదునది
సులు వందు రేరికివి, తౌకికగుణం
బుల కలిమి యనెడు సౌఖ్యీల్యంబు :—
వలయు నిల మెలయ తౌకికగుణశ్రీ. 991
2. లలికలిమి, మహితకుల సంధవత :
వెలయు నీరెండునున్, తౌకికగుణం
బుల లలిమి యనెడు సౌఖ్యీల్యంబు :—
చెలంగ దవి లేక తౌకికగుణశ్రీ. 992
3. తనుసమత సుజనసామ్యము కాదు ;
అనుసరణయోగ్యసద్గుణసమతయే
యెనయునట్టిది యైన సామ్యంబు :—
తను వెడయ తనుసరించునె యనుశ్రీన్ ? 993
4. నయసహితసద్బుద్ధినింతి గల
ప్రయోజకు లగువారి సద్గుణంబున్
జయవెట్టి కొనియాడు లోకంబు :—
నయ మానయించు తౌకికగుణశ్రీ. 994
5. నగులాటలోను నిం పవ దిగడు ;
పగలోను నించు గుణచేష్ట లుండున్
జగపాడి నెఱుంగు తౌకికలందు :—
జగతి తనుకూలగతి తౌకికశ్రీ. 995

6. లౌకికగుణోత్కటుల పాలఁ బడి
సాఁకఁబడు లోకగతి ; యద్ది, లేదేన్,
వీక మన్నునఁ జొచ్చి మాయుఁగద ? :—
ఊఁకువను గొల్పు లౌకికగుణశ్రీ. 996
7. ఆకుతా యటు వాఁడివా రయ్యు,
ప్రమాఁ కట్టివారలే, మనుజార్హమా
లౌకికగుణంబు లే నట్టిఁడులు :—
ప్రాకటవివేకజము తద్గుణశ్రీ. 997
8. ననుపు నెఱవక యుండి, తమరియెడ—
ననయచరు లగువారి యెడను, గుణవ
ర్తనము నెఱపనివా రగుట కలువ :—
చెనఁటి యగు మనమి లౌకికగుణశ్రీన్. 998
9. నగుమోము వల్లనగువా రివని
విగుణులకు, బహుబృహస్మహి, పగలునున్
విగతమై, యిరులు పాలం బడును :—
నెగడు జగదివ్వె, లౌకికగుణశ్రీ. 999
10. లౌకికగుణము లేనివానియెడఁ
జేకుఱిన పెస్కలిమి, మేలైన పాల్,
బోఁకి కలువను, జెడినయ ట్లగును :—
వీ కొందు లౌకికగుణారరుని శ్రీ. 1000

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

పరిశిష్ట ప్రకరణము

101 వ అధికారము

వ్యర్థ సంపద

1. వైచె, గడియించి యిలు నిండుగాఁ
దోచు పెనుసొత్తు ; నది కుడువనాతం
దై చచ్చెఁ ; జేయఁ దగినది లేదు :—
నీచలోభిత్వమున వ్యర్థమగు శ్రీ. 1001
2. నిరులచే నగు నెల్ల నని యెంచి,
పరుల కీయక పట్టుకొను లోభపున్
మరులుచే నగు మే లవని జన్మ :—
కొఱలుఁ గద దాత యు త్తమభవశ్రీన్. 1002
3. గడియించి చేర్చుటకె పేరాస
పడి, యశము నభిలషింపని మానవుల్
పొడమి మిడుకునది నేలకు బరువు :—
ఇడమి వెడ యగు, ధనముతోఁ దనుశ్రీ. 1003
4. మిగులుగాఁ దన వెనుకఁ, దన దేది
యగు ననుకొనునొ, యే యొకరిచేతనున్,
వెగటుచేఁ, గోరంబడవివాఁడు ? :—
మిగులు పేరే తనది ; తన దవడు శ్రీ. 1004
5. ఇడుటయును దగినవారికిఁ, దాము
కుడుచుటయు, లేనివారికి ధనచయం
బడుకుగాఁ గోటి కల్గియు, లేదె :—
బడలి పడయుట, యడికి యడఁచుటకొ, శ్రీల్ ? 1005

6. నాగులు పెనుసిరికి, దాఁ గుడువఁ దై,
తగినట్టి వారలకు నొం దిడుట యన్
సుగుణ మైనను లేవియాతండు :—
మిగులు సంతతికొఱకొ, లోభంబు శ్రీన్ ? 1006
7. లేనివారల కొండు విడ కుండు
వాని సంపద, మిగుల నయము గల బౌ
చాన యొంటిగ ముదినిన ట్లగును :—
నానుభుక్తము, లేల సుభగతాశ్రీ ? 1007
8. ఇదమి, నొక్కరిచేతనుం గోంఁ
బడనతని భాగ్యంబు, నట్టూరిలోఁ
బొదమి, విషతరువు పండినయల్లె :—
వెడ గాదె, యుపకారి కానతని శ్రీ ? 1008
9. నెన రుడిగి, త న్నడఁచికొని పాడిఁ
గన, కొక్కఁడు, చేరిచిన మేలి సొత్తున్
గొని యనుభవించువారిలు పరులు :—
గణన కొకొ గడన నేయుట భనశ్రీ ? 1009
10. జౌదార్యమతు లగు ధనుల చిఱు
పేదఱిమి, మబ్బు వట పెక్కువగ నౌ
తాదృశం బొక ప్రకృతి గల దగును :—
ఈఁద సోఁరదె ? కురియదే ఘనశ్రీ ? 1010

సి గ్గు క లి మి.

1. తగని పని కతన సిగ్గులుటయే
యగు, సిగ్గు : మందలలాట లగు మేల్
మగువలకు నొనరు సిగ్గులు వేటు :—
విగుణులం దొదవునే యట్టి ప్రీతి ? 1011
2. కుడుపు, నుడుపును, దక్కినవియు, విల
మిడుకు జీవులకెల్ల సామాన్యముల్ ;
బిడియ మూనుటె సజ్జనుల ఘనత :—
కడలుకొను బిడియమున, స్వభావశ్రీ. 1012
3. మేనులను గుటి గొన్నయవి యెల్ల
ప్రాణములు ; నాన యను సుగుణంబునే
తాను గుటిగొన్నయది చాలుబడి :—
న్యూన మగు, నాన తెగ, మావితాశ్రీ. 1013
4. అలంకారము కాదొక్కో సిగ్గు
కలిమి, పరిపూర్ణులకు ? అద్ది లేదే,
విల, బీడు కాదొక్కో పోడినడ ? :—
కలంకం బగు వీడ, ప్రీడ యను శ్రీన్. 1014
5. పరనిందయును, ఆత్మనిందయును
బొరయ సిగ్గులువారె, సిగ్గునకుఁ దా
నింపుకొను నెల పనును లోకంబు :—
పరమంబు స్వపరసమనిసర్గాశ్రీ. 1015

6. విడియకొటను దమకు నులు కాపు
గడగఁ గొనకుండ, విస్తృత ధారణీన్
మిడుకఁ గోరరు మే లయినవారు :—
చెడుగు చొఱఁబడనియతి కాచు హ్రీశ్రీ. 1016
7. ప్రీడఁ గాచెడు పొంటెఁ బ్రాణమును
వీడుదురు ; ప్రాణంబు పొంటె ప్రీడన్
వీడ, రొగి ప్రీడ నేరెడువారు :—
ప్రీడ ప్రాణముకంటె ఘనతరశ్రీ. 1017
8. పరులు సిగ్గిలఁ దగినయది తాను
జరుప సిగ్గిలఁ దేని, ధర్మ మతినిన్
దొఱఁగఁ దగినది యగును, సిగ్గుపడి :—
నెరపు తెటు ఘర్మంబు, తప హ్రీశ్రీన్ ? 1018
9. కులముఁ జెఱచును, సడత, తప్పుదా
రులఁబడిన ; మంచి యెల్లనుఁ జెఱచు, హ్రీ
కలుగమియై నిలువరించినయెడల :—
ఫలరహిత జీవనం బేల భూశ్రీన్ ? 1019
10. ప్రీడ మది లేనివారలు రదలి
యాడునది, దారుప్రతిమ త్రాడుచే
నాడి జీవప్రాంతిఁ గొల్పినపె :—
పాడిపోడుల బ్రతుకు హ్రీగుణశ్రీన్. 1020

కుల ముద్ధరించు వగ.

1. కుటుంబోన్నతికిఁ దగు కర్మ చే
యుట కొకఁడు “ మాన ” నను పేర్చి వలె ను
త్కట మైనయది వే తొకటి లేదు :—
కుటుంబోద్ధారణము స్వధర్మశ్రీ. 1021
2. మనుజప్రయత్నంబు, నెఱతెల్వి,
యను రెంటి యెడతెగని కర్మంబుచే
మొనరి యున్నత మగుఁ గుటుంబంబు :—
గొన బవదు తామసుని కుటుంబశ్రీ. 1022
3. “ కులము నున్నతము చేయుదు ” నంచుఁ
దలకొనెడు నొక్కనికి, దైవ మొనరిన్
వలువ బిగియించి తా ముం దగును :—
కులోద్ధర్తకు సాయ మదృష్టశ్రీ. 1023
4. ఆలోచనము చేయకయె, తానె
తేలికగ నెఱవేలు స్వకులకర్మం,
బాలసింపక కడఁగువారలకు :—
కాలవిధిబలయుత మనలసతాశ్రీ. 1024
5. ఎట్టి తప్పులును లేనట్టిఁ దై,
పుట్టిన కులము మేల్పుటచి మను ఘనున్
జుట్టముగఁ గొని చుట్టు లోకంబు :—
కిట్టునే చెట్టలను నుజనతాశ్రీ ? 1025

6. మేలి మగఁటిమి యనున దొక్కనికి,
 పీలుగాఁ, దాను బుట్టిన యింటిపై,
 నేలుబడిఁ గలిగించుకొనుటయే :—
 గేలిపడు గృహి, డీలుపడ ధృతిశ్రీన్. 1026
7. సమరంగమునందు ఘనపరా
 క్రముల మీఁదిది వలెనె, తమరి యింటన్
 సమర్థుల మీఁదిదే, భారంబు :—
 అమరుతురు వారె విజయోన్నతిశ్రీల్. 1027
8. కులోద్ధర్తలకు లే దదనుఁ గన
 వలసినది ; ఆలసించుచు, మానమున్
 దలపోయునెడఁ గుటుంబము చెడును :—
 ఎలమికలుముల చెలమ కులబలశ్రీ. 1028
9. ఇదుమకే యెడమొక్కో, కడఁబడక
 కడఁగువాఁ డయి, కుటుంబము బెడఁదలం
 బడకుండఁ, గాచునాతని యొడలు ? :—
 పడయు నతఁ డిరుమెయుల సురుసుఖశ్రీన్. 1029
10. ఇదుమగొడ్డలి మొదలుఁ దెగఁగొట్టి
 కెడవఁ, గూలును, గూడి యూవిరగ మే
 లొడయఁ దుండవి, వంశవృక్షాబు :—
 ఆడరు నుద రచేఁ గుటుంబశ్రీ. 1030

సేద్యము.

1. చుట్టిననుఁ బలుపనుల, నేరు వెను
తట్టుదే లోక మగు ; నా కతమునన్
బిట్టలసినను సేద్యమే మేలు :—
పొట్టకూ డున్నఁగద ప్రవృత్తిశ్రీత్. 1031
2. కరిసనపుఁ బనివారె లోకులకు
నిరుసాణి, అది చేయ కితరంబులన్
బరఁగు నెల్లరను భరించుటను :—
ఇరుసు మురిసిన నలు జగద్రథశ్రీ. 1032
3. పై రునిచి, తిని, మనెడువారె మను
వారు ; తదితరు లెల్ల, నేవించి యా
హారించి వెనుకఁ జెల్లెడువారె :—
వైవిరజీవన మొక్క కృషికతాశ్రీన్. 1033
4. పలు గొడుగునీడలనుఁ దమ తేవి
బలుగొడుగుక్రిందఁ గాంతురు పైరుపెం
పొలయు ఛాయాశీతకర్షకులు :—
బలియు భూవిభుఁడు పుష్కలఫలశ్రీన్. 1034
5. అడుగ, రడిగినవారి కొండిదుదు
రడకించ, కెప్పుడుఁ గై కృషి చేసియే
కుడిచెడు స్వభావంబు గలవారు :—
అడరుఁ గడు, స్వయంకృత కృషిఫలశ్రీ. 1035

6. ఉత్తమార్థముల బాగుగ నెఱిగి
యెత్తి చెప్పఁగ బీద, తద్వచనముల్
రిత్త వోవును, శ్రోత యిందమిని :—
వేత్త తత్తయుఁ బేద కిడ దిహాఫలశ్రీన్. 1046

7. పాడి చేరిని పేదటిమిఁ గుడుచు
వఱ, డకట : తన కన్నతల్లివలనం
గూడఁ, బెఱవాఁడు వఱఁ జూడఁబడు :—
కీ దొయఁ బేదఁ, దో డురువు భూశ్రీన్. 1047

8. “ ఇన్నాఁడునున్ వచ్చునఁ బె యొకో,
నిన్నునున్ గొల చేసినది వోరె నా
తెన్నొ వృధ లిడిన నిప్పచ్చఁము ? ” :—
ఁనుఁ డగుఁ బేద యిడు, త ప్పొడుగ శ్రీ. 1048

9. విప్పులో నిదురించుటయు నగును ;
విప్పచ్చఁములోన, నే వగనునున్,
తెప్పపా పైనఁ గల్గుట యరిది :—
విప్పు పె ప్పెడపు మంత్రోష శ్రీత్. 1049

10. కుడువఁ దగినవి లేవివా రెల్లఁ
గడముటఁ దొఱఁగమియె, మెయి సాఁక వేఁ
దెడు నుచ్చసకు గంజిరివి, యముఁడు :—
ఒడలికన్నను మిన్న స్వమానశ్రీ. 1050

యా చ న.

1. వేడవలె వేడఁబడఁ దగువారు
చూడఁబడునెడ : దాచ, వారి తప్పే ;
వేడువారలది తప్పే కాదు :—
శీడుపడ దట్టి యాచన జగచ్చీన్. 1051
2. ఇమ్మె యగు నొక్కని, కుదారునిన్
నెమ్మి యాచించునది, యాచితము, లే
యుమ్మలము నేర్పడక, వచ్చునెడ :—
ఇమ్ము దాతకును నగు, వితంజశ్రీన్. 1052
3. మఱుపడని మది గలిగి స్వచ్ఛందం
బెఱుంగువారల చు, న్నిలిచి యాచనన్
జరిపుటయు నొక మనోజ్ఞత లది :—
తొఱంగ డపు డర్చి స్వమానశ్రీన్. 1053
4. యాచనయు నీవినే పోలు, గద,
దాచికొను టనునదే లల నైననున్
దోచు తెఱుంగవివారి పట్టనను :
యాచన యొసంగు, దాతకు, యశశ్శీన్. 1054
5. దాచికొన రిడువారు లోకమునఁ
దోచుటనె, యెరుట నిచ్చెడు మానులౌ
యాచకులు తద్వృత్తి మేకొనుట :—
ప్రొచికొన, రొండె, బేదలు తనుశ్రీన్. 1055

6. దాపురపు టిడుమ లేనట్టిదుల
దాపునం గనిన, విప్పచ్చరంపున్
వేపు టిడుమలు నెల్ల నొకటఁ జెడు :—
అపదుద్ధారకుం డుదారశ్రీ. 1056
7. తెగడి యెల్లిదము నేయక, యిచ్చు
సుగుణుఁ గాంచిన, నలరి పేద యుల్లం
బొగిని లోలోనె యానందించు :—
సొగియు సుడి, యీవియు, వదాన్యతాశ్రీ. 1057
8. యాచకులు లేరేని విపులజగ
తీచరిత, దారుప్రతిమ త్రాటిచే
నూచఁబడి చెల్లి వచ్చుటఁ బోలు :—
లేచు నిల జీవకళ ననఘతాశ్రీ. [రీర్తులు] 1058
9. ఈవికాండ్రురయందు నే మొదవు
భావుకోన్నతి, వేడి పుచ్చకొనుటల్
కావలసినట్టిడులె లేనియెడ ? :—
ఈవి నెఱపినఁ గద సుకృతయశస్థీర్ ? 105
10. అడుగువఁ డలుగరా ; - దీవికాఁ
డిడమికినిఁ, - దా రేమిచేఁ బడునదౌ
విడుమ తానేయు, నమరెడు సాక్షి :—
ఇదఁ గలఁదె, లే నపుడు, సుదారశ్రీ ? 106

అర్థవర్గము

శ్రీపదులు

పరిశిష్ట ప్రకరణము

107 వ అధికారము

యా ఛా బీ తి.

1. మఱుఁగువుచ్చక యలరి యిడునట్టి
నిరతిగల కను లట్టి ఘనులకడనున్
దిరియమియె కోటి మఱుఁగులు నయము :—
మఱొక జీవిక ప్రోవదో తనుశ్రీన్ ? 1061
2. తిరిప మెత్తియు నునుఱుతో మనుట
జరుపవలె నని విధించినఁ, దానునున్
దిరిగి చెడుఁ గాక, లోకస్రష్ట : :—
పురాకృతజము లిహప్రవృత్తిశ్రీల్. 1062
3. లేమియిడుమనుఁ “ దిరిసియే తీర్పు
మే ” మనెడు మోటుందనము వోలె, వే
తే మోటుందనమునున్ లే దిలను :—
లేమి యఱుఁ గల వెన్నో ప్రవృత్తిశ్రీల్. 1063
4. పుడమి యెడ మెల్లఁ జాలని పేర్మి
యడరునదె, కుడిబండ ముండనపు డే,
నడిగి కొను చొడఁబడని చాలుబడి :—
మిడుర, బిచ్చము కాదు సువృత్తిశ్రీ. 1064
5. తెలిసీరు వంటి యంబల్మియేని,
లలిఁ గడఁగి యిడినయది కుడుచుకంచెన్
బలుమించు రుచియించునది లేదు :—
బలు వైననున్ భిక్ష నఱు రిసశ్రీ. 1065

6. “అవునకు నీ” మనియె యడిగినను,
జీవకరుణావిధిని, నాలుకకు యా
జ్ఞావాక్కు వలె విప్రుష్టము లేదు :—
ఏవిధియు నెఱపఁ దగు స్వయత్పత్రీన్. 1066
7. యాచింతు యాచకుల నెల్లఁచును,
“యాచించునెడ, దాఁచుకొను లోభులన్
యాచింపకుండి చుండి!” యంచు :—
కాచ, విలుచును మాన, మఱుఁ దనుశ్రీ. 1067
8. తిరిప మనియెడు కాపుగడ లేని
ముఠిదోనె, లేమి యసు కడలిలో, దాఁ
పుర మనెడు మిట్ట తాఁకఁగఁ, బగులు :—
దరిఁ జేర జతన మను తరియె సుశ్రీ [సాధనము] 1068
9. యాచనను దలఁప, నుల్లము కరఁగు ;
దాఁచి యిడమివి దలఁప, మును పున్నదో
ఆ చాడ్పు నుండకయె వే చెడును :—
నీచతర ముండినను లే దనుట, శ్రీ. 1069
10. మఱుపుచ్చి లే దనెడువారి కెట
మఱుఁగుపడునొకో, లే దని యాచకుల్
మొఱు లాడఁగనె పోవునది, యుసుఱు ? :—
తిరుచనున్, మఱుపఱుచనున్ దగదు, శ్రీన్. 1070

నీచత్వము.

1. మనుజులే వలె నుండ్రు నీచులునుఁ
గనఁ ; వారి యట్టి పోలిక మే మిలన్
గనలేదు వే తీరు తెగలందు :—
జనుల, రూపొకటె ; భేదము, గుణశ్రీన్. 1071
2. శ్రేయోవిదుల కంటె నీచులే
శ్రీయుతులు, దేవి తైనను గుండె లం
దే యలమటయు లేవివా రగుట :—
న్యాయహేయాజ్ఞలకు సాహసశ్రీ. 1072
3. దేవతల యంతవార లధములు,
లోప తెవరికిని, వారునుఁ దా మెదన్
భావించునవి చేసి మిడుకుటను :—
పై విధాయులు లేమి, నైవ్విరితాశ్రీ. 1073
4. అగ్రపదు పోకిరులఁ గాంచుచో,
నెగ్గునను వారినిన్ మిక్కిలుట నొ
నగ్గలిక మదము నొందును నీచు :—
సిగ్గువడఁ డధమాధముఁడ నంచుశ్రీన్. [బుద్ధియందు]
5. అడలుననె, యొకపు, డధముల మంచి
నడత ; తక్కినపు, డాసించునది చే
పడు టుండునే, నుండు నది కొంత :—
అడర డధములకు సహజశీలశ్రీ. 1075

కొట్టఁబడు తమ కట్టఁడులు విచ్చ

రెట్టివియుఁ దా మాలకించినవి యా

గుట్ట లొరులకు మోసి చెప్పటను :—

కట్టదల కడఁగి రథములు జగచ్చీన్.

1072

ఎంగిలిచెయియు దులుప రథముండ్రు,

గింగు రనఁ జెంపఁ బగులం గొట్టఁగా

వంగు చెయివా రవవి వారలకు :—

చెంగుఁ గద జీవకృప వికృష్టశ్రీన్. [బుద్ధియందు] 1077

చెప్పికొనఁగనె యొదవుదురు పేర్ని

యొప్పారు నుత్తములు ; చెఱుకును వలెన్

విప్పి చేసిననె యొదవును వీచు :—

చొవ్వదునె మేలు తలఁ పవద్యశ్రీన్ ? [బుద్ధిలో] 1078

ఉడుచుటయుఁ, గుడుచుటయుఁ గాంచునే

నెడవారియెడ, లేని తప్పులను గాం

చెడు నంత నెఱవాది యగు వీచు :—

ఇడుగడకె యెడ మిడును వికృష్టశ్రీ. [బుద్ధి] 1079

దేని కుఱుదురు వీచు ? లిడుమయే

దే నొందు పొరయు తఱి, ద మ్మమ్ముకోఁ

బూను న్యూనత కుఱుదు, రురవడిని :—

హీను లడియండ్రుగనుఁ దగ రిల్పశ్రీన్.

(జరవరము సంహారము)

పద్యములు

(పంచాక్షర మాలికలు)

కామ వర్ణము

“ సత్కవిహంస ”

శౌంతి శ్రీపతి శాస్త్రి,

ఆంధ్ర కావ్యకర్త.

విషయ సూచిక

సంయోగ ప్రకరణము (గాంధర్వము)

అధికారము, విషయము.

అధికారము, విషయము.

109 సొగసు నెగులుఁ గొలుపుట	113 గాదిలి పేర్మి వాకొనుట
110 గుఱి నెఱుఁగుట	114 బిడియ ముడిగి నొడుగుట
111 సంయోగ ప్రమోదము	115 అపవాద మెఱుకవలచుట
112 నయము నభినందించుట	

వియోగ ప్రకరణము (సాతీప్రత్యము)

116 ఎడబాటు పైఁపమి	125 హృదయముతో వదరుట
117 బెంగచేఁ జిక్కి వగచుట	126 నిలు వుడుగుట
118 దర్శనావేశ దుఃఖము	127 వారియందలి తహతహ
119 వెలవెలఁ బాటి విలపించుట	128 గుఱు లెఱుఁగఁబఱుచుట
120 ప్రత్యేకవిరహ వ్యథాధిక్యము	129 సంగమావేగము
121 తలఁచి వారు విలపించుట	130 హృదయముతో
	విరసించుట
122 స్వప్నస్థితి నుడువుట	131 పొలయలుక
123 ప్రోద్బుగవి విలపించుట	132 పొలయలుక యలకన
124 అంగ సౌష్ఠవ ములుట	133 పొలయలుక యలరు

సాగసు నెగులుఁ గొలుపుట.

(పొలిమేర నొక యుత్తమయువకుఁ డొక యుత్తమయువతిని గని యనుకొనునది)

1. “అనిమేష యొక్కో ? - ఉరుమయూరి యొక్కో ? -

ఘనకర్ణి కావిభూషిత : మాయురే :

మనుజయే యొక్కో ? కలఁగు నా మనసు : :-

కని యెఱుఁగ మున్నిట్టి సురూపశ్రీన్.

1081

2. “చూచినది, నా చూపు నెదురుకొని

చూచు, టది, తాఁకు మోహిని, నేననున్

రేఁచి తోడ్కొని వచ్చు టట్టిదియె : -

ఏఁచె మై చెలువు ; మఱి వేఁచె దృక్పి :

1082

3. “మును పెఱుంగక యుంటి “యమరూప”

మనున, దిపు దెఱిఁగితిని ; “శ్రీప్రకృతితో

మను పేరు పోరు కన్నులు గలది” : -

వనిత చూపులు తూపు లయ్యె హృచ్చీన్ :

1083

4. “కనువారి యునుఱుఁ దిను స్వభావం

బునను, నబలాప్రకృతి గల దీన, కీ

వనితకున్, మాఱుపడినవి కనులు : -

కనుకఱకు చనునె దుర్బలతనుశ్రీన్ ?

1084

5. “నొగిలిచెడు కాలుఁదో ? - మోమోటఁ

నెగడు కనులో ? - బెగడు హరిణీయో ? - లే

మగువ చూ, పీ మూడునుం గలది : :-

పొగవునుగవగ లొలయుఁ జెలియ దృక్పిన్.

1085

6. “ కడిది బొమముడి వికట మవక మటు
పడినయెడ, వికటించి నడుకెంచు నా
గడము చేయునె యీమె కన్దోయి ? :—
ముడిబొమలు, విండ్లు; కం, డ్లంబకశ్రీత్ ! 1086
- “ మదగజము హింసకము కామితై
యుదుట కనులను మూయు మొగవడం, బీ
మదట వాలని చనుల పైపైట :—
ప్రిదులునే నది, కుదులునే హృదిశ్రీ ! 1087
8. “ మదఁతి మినమిన లెనఁగు నొసటికే
యడఁగెనే, రంగమున నెట్టి పగలున్
జడియుటకుఁ గతమైన నా బలము : :—
అడరు నీ యబల తేజోబలశ్రీ. 1088
9. “ హరిణి వలె వెఱచూపు, నెఱసిగ్గు,
నొరిమమెయిఁ గొఱలు సుందరికి నగ లే
కొఱకొఱకొ, పొందుపడనివి, యిదుట ? :—
బరు వకట : చాలవే సహజసుశ్రీత్ ? [అలంకృతులు]
10. “ కుడుచువారి నె కాని, మద్య మె
న్నఁడునుఁ గామిని వోలెఁ, గనువారినిన్,
బెడ గొడియ, మైకపఱుట లేదు :—
కుడువ, నినుమడి సొగపొ, మదవతీశ్రీన్ ? ” 1090

కామవర్గము

శ్రీపదులు

సంయోగ ప్రకరణము

110 వ అధికారము

[గాంధర్వము]

గు ణీ నై తుఁ గు ట.

(అ తఁ డు)

1. “ ఇరుచూపు లీమె కాటుకకండ్లఁ
బరఁగు ; నొక చూపు నొగులుచు చూ పగున్ ;
మఱి యొకటి య న్నొగులునకు మందు :—
ఒరిమఁ గామప్రేమ లురలు దృశ్యీన్. 1091
2. “ కనుమూఁతఁ గొనుచు సను, గనుఁగొనెడు
వవిత చిటుచూపు, కామాసత్తిలో
నొనరు సమభాగ మవ, దెక్కు వగు :—
తనువు తెనయవె, యెననెఁ గద మనశ్శీర్ ? 1092
3. “ కాంచినది ; కాంచి తల వాంచినది ;
యించు గుణి, యది. యోమె చెలిమిమొలకన్
బెంచ నాసించి పోసిన నీరు :—
మించువలెఁ గాంచి కొంచించు ప్రీత్రీన్ 1093
4. “ నేఁ జూచు సమయమున నిలఁ జూచు ;
నేఁ జూడ కున్న సమయమ్మునందో,
తాఁ జూచి మగువ మెల్లఁగ నగును :—
ఈ జాడలం దెలియు ప్రీముదశ్రీత్ : 1094
5. “ గుణిఁ గొనుచుఁ గనుఁగొనమియే తప్ప,
నొఱఁగు నొక రంటం గటాక్షం బొగిన్
బరఁగించునది వలెనె యల్ల నగు :—
అరమరిక యురునె యిఁక మన్మనశ్శీర్ ? 1095

6. “ అననుకూలురు వోలెఁ బలికిననుఁ
గినుక మనసున లేవివారి పలుకుల్
వెనుక హితములుగ, వే తెలియఁబడు :—
అనుఁగుఁజెలి గడుమ, నదలదె హృదిశ్రీ ! 1096
7. “ విరసింపనట్టి పరుసపు నుడియు
విరనులటు చూచుటయు, నొరులు వలెనే
వఱులు నొరిమిక గలారల గుఱులు :—
తెఱవ వెర వుఱవె ; వెఱవదు హృదిశ్రీ. 1097
8. “ అసియాధు లేమ కొక సొగ వెసఁగుఁ,
గొసరి నేఁ జూడఁ, గారుణ్యవతి తా
మిసిమి పొసఁగఁగ మెల్ల నగు నపుడు :—
మనక మెనకొలిపె నీ విలాసశ్రీ. 1098
9. “ ప్రేమరహితులు వోలె నొందొరులు
సామాన్యదృష్టులన్ జూచు ప్రకృతుల్
కాముకులయందే వెలయఁ గలవు :—
క్షేమ మగు మోహోపగూహనశ్రీన్. 1099
10. “ కమలతోఁ గను, లిరువురవి, చూడ్కి
నెనసికొవి యొక్క టగునెడ, వానుడుల్
పొనరు నే ఫలమునున్ లేవి వగు :—
మనసిజస్థితిఁ దెలువఁ గొంకు వాక్చీ ”. 1100

సంయోగ ప్రమోదము.

(అ తఁ డు)

1. “ కవి, వివియు, ఆవి, మూర్ఖావి, తాకి
యును, గుడువఁ దగు నైదు విషయములు, నీ
మనోజ్ఞాభరణయందే కలవు :—
ఎనసి తనిసెనె యొకట నింద్రియశ్రీః : 1101
2. “ నోవునకుఁ, గతమొందు మం దొందు
నై వెలయు ; సింగారి, తానె కతమో
నోవునకుఁ, దానె మందును నయ్యె : :—
నో వగునె, కత మెడయునెడ విలాశ్రీన్ ? 1102
3. “ తాము వలచిన వనిత లలితబా
హాము క్తసంస్థితి వలెన్, సుఖ మొకో,
తామరసలోచనుని లోకంబు ? :—
నోమి శ్రమపడినఁ గద పరసుఖశ్రీ ? 1103
4. “ దూర మగునపుడు తాపముఁ గొలుపుఁ ;
జేరు నపుడో, జిల్లు మను, నొర : యీ
తీరు ని ప్పెందుఁ బడసిన దీమె ? :—
తాఱుమా అయ్యె లలనానలశ్రీ : 1104
5. “ వేడు కగు తఱిఁ దత్తదర్థముల
పోడినే, నవనవాంద కరము లొఁ
గూడ, సుమభూషితాలక భుజులు : :—
నేఁడు కౌఁగిలఁ గలిగె నవరుచిశ్రీ. 1105

6. “ పొద్దునపు దెల్ల నును తొగిఁ దేలు
చందమున నంటుఁ గావున, నబల యో
సుందరికి, నమృతకృతములు బుజలు :
డిందనే, యెడయ సంతీవిస్మీ ? 1106
7. “ తమ యింటిలో నుండి, తమదు భో
గ్యముఁ బంచి యిడి, కుడుచుటను బోలుఁగా,
రమణి యో శ్యామసుందరి పొందు ! :—
అమరుఁ గద యమరసుఖ మీ నయశ్రీన్ ! 1107
8. “ తగులంబు గొను విరువురకు నిమ్మె
యగు, గాలి చొఱఁబాటు నెడ మేనియున్
పగులుగాఁ బడవి యాలింగనము :—
తెగ కుండుఁ గాక ! మా సమైక్యశ్రీ ! 1108
9. “ పొలయలుక కలుగుటయు, చల మెడలి
తెలియుటయు, గలియుటయు, నివ్వి కామం
బెలయువారలు బెరయు ఫలము లగు :—
అలుక రా దస్మదైకమత్యశ్రీన్. 1109
10. “ తెలియఁ దెలియఁగ నవార్థములు, మున్
దెలియమివి గవినల్లె, కామం బగున్,
గలియఁ గలియఁగ సుభాషిత యెడను :—
మలుపొందు మఱపించుఁ బ్రాగ్భిశ్రీన్. 1110

నయము నభినందించుట.

(అ క డ)

1. “ సదతిమృదు భావయుతసుమమ ! మని
యెదు గాక ! అనిచ్చమ ! నీ కంటెనున్
మృదులభావిని మేము వలచినది :—
మద ముడుగు మిఁక నీదు మార్దవశ్రీన్ , 1111
2. “ అలరులం గనిన మై దొందెదవె,
తెలివిమాలిన మనస !, యీమె కన్నుల్
పలువురుం గను పూల నెనయునని ! :—
చెలి, వారులు కనని, యసదృశదృశశ్రీల్ ! 1112
3. “ తలిరు జిగి, ముత్తైములు పళ్ళు ; నుర
భిళము నిజపరిమళము, బల్లెములు క
జ్జలనేత్రములు, వేణుభుజవతికి :—
అలివేణి మెయి విషయనిధానశ్రీ. 1113
4. “ కనునేవిఁ గువలయంబులు, సిగ్గు
నను దలలు వంచికొని యిలను జూచున్
“ మనవిభూషిత కనుల నెనయ ” మవి :—
విను దిక్కు నిక్కు కలువలకొ హ్రీశ్రీ ? 1114
5. “ అనిచ్చపుఁ బూలఁ, దొడిమలఁ దునుమ,
కొనరఁ దుటిమెనె, కొన్ననకు మంగళ
ధ్వను లొనరుపపు కదా వాద్యములు ! :—
మనునె బరు పూని సూక్ష్మమధ్యాశ్రీ ? 1115

6. “ నెలయు, బెడఁగెడు మడఁతి నమ్మొగముఁ,
దెలియ, కెది యెదియొ వేరాఁటన్ననున్,
నెలవులం గలఁగినవి తారకలు : :—
నెలఁ గలదె నెలఁతఁ గల యధికతాశ్రీ ?
7. “ అఱిన కళ లొగి నెఱయ వెలుఁగు చం
దురునందు వలెఁ, గలంకం బున్నదో
స్థిరరుచిర మగు మగువ మొగమందు ? :—
మఱచెనే యుడు, లొడయు స్వరూపశ్రీన్ ?
8. “ మగువ నెమ్మొగము వలె నెమ్మొలుఁగు
నెగడింపఁ గలవేని మా ప్రేమకున్
దగు దీవు ; మనియెదవుగాక, శశి : :—
జిగ వెలితి నీదు పూర్ణ బింబశ్రీన్.
9. “ అలరులం బోలు కను లొప్పు నీ
కలికి మోమును బోల వలతు వేనిన్
బలుపురుం గనఁ దోఁచకుము, చంద్ర : :—
చెలి మొగము నా చూపునకె స్వకశ్రీ.
10. “ అనిచ్చంబును, హంసతూలికయు,
వనిత యడుగుల గ్రుచ్చుకొని వేదనన్
మొనపు, నుచ్చిత పండ్ల ముండ్లు వలె :—
కనియుఁ బుంతను నడువ మృదుపదశ్రీల్ . ”

కామవర్గము

శ్రీవదులు
118 వ అధికారముసంయోగ ప్రకరణము
[గాంధర్వము]

గాదిలిపేర్ని వాకొనుట.

(అ త ఉ)

1. “పాలతోఁ దేనె కలియఁగఁ దేరు
మేలి కల వట్టిదే, మృదువాణి యా
గోల తెలిపళ్ల నూరెడు నీరు :—
తేలిచెనె, యధరరస, మది సుధాశ్రీ : : 1121
2. “ఒడలితోడను నుసుఱునకు నేరు
వడున వెటువంటివో, అటువంటి వే,
మడఁతితోడను మాకుఁ బ్రేముడులు :—
ఎడ నైఁచ, దెడల సాహచర్యశ్రీ. 1122
3. “కఱిగ్రుడ్డునం దున్న పాప ! నీ
వరుగు మటనుండి : మే మెడ వలచు నీ
తిరునుదుటి నెచ్చెలికి లే దెడము :—
ఇర విడినఁ గంటఁ, విరియదు ప్రియాశ్రీ. 1123
4. “మనుట యుసుఱున కట్టి, దరసి తీ
ర్చిన తొడవులది -కూడు తఱి- : దావికిన్
మనుఁగు టట్టిది, -నీడు తఱి- : నాకు :—
అవిళ మగుఁగాక, మా సంగమశ్రీ ! 1124
5. “స్మరియింతు మఱి నేను, మఱచునెడ—
మఱచు లేమాత్ర మేనియు నెఱుంగన్—
సురుచిర సమరనేత్ర గుణములను :—
అఱిమె నెమ్మది నీమె స్వరూపశ్రీత్ ”. 1125

6. “ కనులలో నుండి వెలువడి పోరు ;
కనుతెప్ప లొఱగఁ, బటిపటి గా, రహో ;
అణుభావభాసితులు మా ప్రేయులు :—
మన ననువో వారికి మదీక్షణశ్రీ ? 1126
7. “ కనులలో నున్నారు ప్రేయు, లగుటఁ,
గనులఁ గాటుక నలఁదుటయు మానెదన్,
గనఁబడక వారు మఱుపడు యెఱిఁగి :—
అవిశమునుఁ దోచవలె సుమూర్తిశ్రీ. 1127
8. “ హృదయ సంస్థితులు మాప్రియు, లగుట,
నెదియైన వేడితిండిని లోఁ గొనన్
బెదరుదుము వారు వేఁగుట యెఱిఁగి :—
పదిలింపఁ దగిన సుస్వరూపశ్రీ. 1128
9. “ కనుతెప్పపాటున మఱుం గగుదు
రని యెఱుంగుదు ; వారి నామాత్రకే
యనురాగహీను లను నీ యూరు :—
కునుకుదునె కనక సముఖసుముఖశ్రీన్. 1129
10. “ ముద మొంది మనుచుందు రెదయందు
సదా, మాప్రియులు ; “ విడి మనుచు నున్నా.
రదయాళు ” లను వారి నీ యూరు :—
ఎదురుపడవలెనొ యూరికిఁ బ్రియశ్రీ ? ” 1130

కామవర్ణము

శ్రీవరులు

సంయోగ ప్రకరణము

114 వ అధికారము

[గాంధర్వము]

బిడియ ముడిగి నొడుగుట.

(అ తఁ డు)

1. " కామంబుఁ గుడిచి నొగిలెడువారి
కోమునది, *మట్ట నూరేగుటయె కా
తేమియును లేదు బలవత్తరము :—
కామాతురతఁ, గొఱతపఱతు ప్రీతశ్రీన్. 1131
2. " పా బోరువని యొడలు నునుఱునుం
*దాటిమట్టల గుట్ట మెక్కి వలపున్
జాటు వీటను, నీ గ్గెడపి నిలిపి :—
పాటిల్ల దొందె, నిత సంగమశ్రీ. 1132
3. " బలుసిగ్గుతో మేల్మగఁగిమి, మున్
గలవాఁడ; నేఁడు కలవాఁడ నైతిన్
వలపుకాం ద్రెక్కు *మట్టల కట్ట :—
కలవాఁడఁ గావలదె కామితశ్రీన్ ? 1133
4. " కామాతివేగప్రవాహంబు
ప్రామి, కానిపోవునే, లజ్జయును, మేల్
సోమమును, నాఁబడెడు దోనెలను :—
కామితాప్తియే వేగనిరోధశ్రీ. 1134
5. మాలవలెఁ దొడరు చిటుకడియముల
గోల నా కిదె, *మట్టతోడ, సాయం
కాల ముడికించు కామాతురత :—
తాళి విడఁ, *దాళాశ్వగతి, గతిశ్రీ. 1135

* మట్ట యూరేగింపు వివరము కావ్యాదిని " పరిచయము " నందున్నది.

6. “ *మట్టయూరేగింపె నడురేయి
పట్టననుఁ దలఁతు నెట్టన. తెప్పపా
బొట్టమివి, బేలత్తై, నా కనుల :-
చట్టనం గొఱ తీర్తుఁ, గొని *హయశ్రీన్. [సా] 1136
7. “ కడలి యంతటి కామతాపమును
గుడిచినను, *మట్ట లెక్కవి పడఁతి య,
ట్లడరు పెన్దగిన పుట్టువె లేదు :-
కడలుకొను స్త్రీకామ మడఁగు హ్రీశ్రీన్ ”. 1137

(ల మె)

8. “ ఉఱిదిమది యరిది యగు చపల, బహు
కరుణకుం దగిన, దని కనక, కామం
బురక మర్మము మీఱి రచ్చఁ బడు :-
వఱ మీఱఁ దగునె మఱి స్వధర్మశ్రీన్ ? 1138
9. “ ఎఱుంగ రెల్లరు నటంచే యెంచి
దురుసుగా నా కామ మతివేల మై
తెరువులం దిరుగాడు మరు లొంది :-
నెఱవు తప్పితి నేమొ స్వధర్మశ్రీన్ ? 1139
10. “ మేము కనులారఁ గన నవ్వదురు,
ధీమందు, లేము పడుచున్న నొగులున్
దామునుం బడకున్న కతమునను :-
కామబాధకు జాలిపడరె సుశ్రీత్ ? ” [బుద్ధులు] 1140

కామవర్గము

శ్రీపదులు

సంయోగ ప్రకరణము

115 వ అధికారము

[గాంధర్వము]

అపవాద మెఱుకపఱచుట.

(అ త రు)

1. “ అపవాద మెగయంగ నరిదియును
అపసరిల్లక నిలుచు ; దానిఁ బలువుం
డ్రీవు డెఱుంగరు నాడు భాగ్యమున :—
అపవాద మాఁగఁ, నెగయునొ యనుశ్రీ ? 1141
2. “ అలరులం బోలు కన్నుల నెలఁత
సులభ కా దని యెఱుంగ, కపవాదమున్
వెలయించి మా కొదవె నీ యూరు :—
కలిగె నవకృతి నె యుపకృతిఫలశ్రీ. 1142
3. “ ఉఱవిదో, యూ రెఱిఁగి యగు నింద ?
అరయ, దానిని బెరయ కుండంగనే,
బెరసినటు తోపించు నంతటిది : : —
నరన మయి యరున మిడె విరసవాక్కిచ్చి. 1143
4. “ అవ్వవలసను జీవునను బైకి
జువ్వరించెను గామ ; మది లేనిచో
ఱు వ్వనుచుఁ గుందు, నైజం బెడసి :—
ఒవ్వ దెనయమి, కామనిజసుఖశ్రీన్. 1144
5. “ కళ గలుగు మత్తుఁ గొలిపిన కొలఁదిఁ
గలు ద్రావు వేడ్క వలె, వలపు, వెలియా
కొలఁది నపవాదమున, నిమ్మగును :—
అలరు, నల్లరికిఁ దలరక, మనశ్శీర్షి. ” 1145

6. " కన్నదో, నే వారి, నొక నాడె ;
మన్న యయి, యపవాదమో, పరఁగెనే,
పున్నమనెలం బాము కొనినట్లు :—
కన్నడింతురొ పరిణయక్రియాశ్రీన్ ? 1146
7. " ఊరివారల దూ తెరువు గాఁగ,
సారెకును మా యమ్మ చీవాట్లొగిన్
నీరు గాఁగను, నిగుడు ని న్నొగులు :—
పై రీనవలెఁ, బై రచే, ఫలశ్రీన్. 1147
8. " నెయ్యిచే ని ప్పార్తు మను నట్టి,
ది య్యూరివాఁ గడుచేఁ గామమున్
జయ్యనం బోకార్తు మనుకొనుట :—
దయ్య కొగి బలిసెఁ గామము మనశ్శ్రీన్. 1148
9. " అగడునకు సిగ్గిలుట నా కుటునొ,
" బెగడవల " దన్న వారే, పలువురున్
నెగడ సిగ్గిలఁగ, వీడిన వెనుక :—
తెగడ కిఁక మగిడి రాఁ దగుఁ బ్రియశ్రీ. 1149
10. " తాముఁ, గోరిన నేము, కరుణింతు
కాముకులు ; మేము కోరిన దూటు పె
ల్లాముకొన రేఁచెఁ గద ఈ యూరు :—
కామింతు వారి సాహచర్యశ్రీన్ ". 1150

ఎడబాటు సైంపమి.

(౮ మె)

1. “ ఎడయమియె యుండునేనిన్ నాకు
నొడువుఁ ; దొందేవి, మీ వే రాకనున్,
మిథుకఁగలవారికే, నొడువుండు :—
ఒడ లుడిగి చనదె మీకయి యనుశ్రీ ? 1151
2. “ ప్రియ మిడెను వారి దర్శనమాత్ర
మయిన నపు ; డిప్పుడొ, యెడయిర నంజు పెన్
భయ మిడెను గద కొఁగిలింతయును : :—
వియోగావేగ మాఁగునె యనుశ్రీ ? 1152
3. “ అరిది కద నమ్మకము ? నా తెఱఁగు
నెఱుఁగు ప్రియులందును వియోగభావం
బిటికి యొక్కెడ నున్న హేతువున ? :—
ఆరితిమెయి నెడయ ననిరే ప్రియశ్రీ : 1153
4. “ నెమ్మిమెయి “ నంజవల ” దన్నవా,
రెమ్మె నెడ విడిన, నమ్మించు సుడులన్
నమ్మువారికి నుండునో తప్పు ? :—
ఒమ్మకుండులె తప్పు, వాక్కియాశ్రీల్. 1154
5. “ ఓమునెడ నమరినట్టిఁడు లుడిగి
పోమి నోమవలె ; మఱి, వా రెడయుచో
సీ మై నరిది పునస్సంగమము :—
మామకప్రాణవతి కద ప్రియశ్రీ. 1155

6. “ ఎడబాటునుడు లాడు కఠిను లౌ
నెడ, నరిది, యట్టివా రికకఁ గ్రమ్మఱం
బడి, ప్రియము లాడుదు రనెడు నాన :—
అడియాసఁ గొలిపి యెడయుటౌ నయశ్రీ ? 1156
7. “ దొర తొఱంగిన యమరికను దెలియఁ
బఱచ వొకొ, ముంజేతి మనికట్టునున్
దొఱంగి జరగుచు నున్న వలయములు ? :—
మఱుపడదె విరహ మంతరంగశ్రీన్ , 1157
8. “ప్రియ మవదు ప్రియవర్గ విరహితం
బయిన యూరున మనిరి ; యంతకంటెన్
బ్రయ మవదు ప్రేయసుల విరహంబు :—
ద్వయవిరహితతయు సయిచునె మనశ్శ్రీ ? 1158
9. “ తాకునెడఁ గాల్చినం గాల్చు, నం
తే కావి, కామతాపము వలె, దరిన్
లే కెడయఁ, గాల్చఁగలదో నిప్పు ? : —
కాక యడరనె యెడవుపడఁ , నిన్ను శీ !
10. “ అరిదియెడ పొడఁబడియు, నెగులు నొగు
లురలిచియు, విరహంబు నోర్చికొనియున్,
మఱి, యుండి మనువారు పలువుండ్రు ! :—
తరమె, మను టట్టి స్థితి నొక సతీశ్రీ ? ”

బెంగచే జిక్కి వగచుట.

(ఆ మె)

1. “ మటువఱుతు మఱి నేను, గాని యీ
విరహవేదనయొ, -తోఁదెడువారికిన్
తొరి నూటసీరు వలె, -మిక్కిలునె ! :—
స్మరియింప కెటులుందు, నా స్మరశ్రీన్ ? 1161
2. “ దాచుటయు వలను గా కుంటి, నీ
యేచు నోవును ; నో విడినవారికిన్
వాచించఁ బంచుటయు నాన నిడు :—
నైఁచు కొలఁదియు నేఁచెనే మనశ్శ్రీన్ : 1162
3. “ కామాతురతయు, లజ్జామతియుఁ,
దా, ముసులు కావడిగ, ప్రేలుకాడున్
నా మోయఁ జాలని యొడలునందు :—
ఈమెయిని మనునె యీ మెయి నసుశ్రీ ? 1163
4. “ కామాభియే యున్నయది నాకు ;
లో మునుంగక దాని నీఁదుటకు నౌ
క్షేమప్లవంబు లే దయ్యెఁ గద ! :—
నే మనను, మునిఁగి, యా గభీరశ్రీన్. 1164
5. “ వేరమున మఱియు నె ట్లగుదురో
నేరము కదా, నొగులు వచ్చునట్టుర్
కూరిమితఱిన్ జేయఁగల వారు ! :—
వేఱిమికి నోరిమిం గొన దసుశ్రీ. 1165

6. సుగము కడలియె, కామ మనుభూత
మగునపుడు ; మఱి యద్ది ప్రేచునపుడో,
నెగు లకట : దానికంటెనుఁ బెద్ద :—
సుగవగల కామ, మమృతాస్యదుశ్శీర్షి. [విషము] 1166
7. కామాతివేలవేగము నీఁది
యే మాత్రమును దరివి గాన కుంటిన్ ;
యామినిం గూడ నేనే యుంటి :—
ఏముంటి నొంటిబ్రతుకున క్షమాశ్రీన్ ? 1167
8. మను నుసులులను నెల్లఁ గునికించి,
కనికరము గలిగించు నీ రేయియున్
నను విన లేవి దయ్యెను దోడు :—
కనఁబడక యెడనె, రాత్రికిని, రాట్పీర్చి : 1168
9. గడుసరుల గడుసు కంటెనుఁ, దాము
కడు గడుసు గల వయ్యె, నీ నాళ్లలో
నిడుదలై కడచుచుండిన రేలు : :—
అడఁగె మును, నా కడఁగ దత్కొప్పాశ్రీ. 1169
10. ఉల్లంబు వలె, వారు గల యెడకుఁ
జెల్లఁ గలిగిన, బాష్పనీరతత మౌ
వెల్లి నీఁదపు కదా నా కనులు :—
పెళ్ల వోచెల్ల, న న్నుడిగి దృశ్యీర్థ : " 117

దర్శనావేశ దుఃఖము.

(౮ మె)

1. “ కనులు తామునుఁ గలఁగు చేమొకో ?
తనువదని తాపంబు, తామె వారిన్
గనఁబఱచఁ గద, మేము కాంచినది ? :—
అనుతాపమొకొ ? కాదు ; దిద్దుకొన్నీ ! 1171
2. “ అరసి తెలియక, వారిఁ గాంచి యే
మఱిన కాటుకకండ్లు, సహ్య మని వే
ఱుఱచి తెలియక, వగఁ బొగులు చేమి ? :—
తరమె కుడువమి స్వకృతదుష్పరిశ్రీన్ ? [విషమును]
3. “ గ్రద్దనం దామె కని యపుడు, కను,
లుద్దికొని, యిప్పుడు, తామే యేడ్చునే !
యిద్ది నగఁబడఁ దగిన నైజంబు :—
బుద్దికొఱఁ బెద్దపఱచెను దృఢాశ్రీల్. 1173
4. “ చినికి యేడ్చుట కవక, నీ రింక,
మునుకు మసికనులు, తప్పట కవవి దౌ
ననివార్యబాధ నాయెడ నిల్చి :—
వనరించువారి కొనరునొ ఖభక్తీ ? 1174
5. “ పడి కునుకఁ జాలక వనటఁ గుందుఁ,
గదలి చాలని యంత కామాతురం
బడరఁ జేసిన యట్టి నా కనులు :—
అడలె నఁట, పఠిని గొట్టిన సతీశ్రీ ! 1175

6. నుగము కడలియె, కామ మనుభూత
మగునపుడు ; మఱి యద్ది ప్రేచునపుడో,
నెగు లకట : దానికంటెనుఁ బెద్ద :—
సుగవగల కామ, మమృతాస్యదుశ్శీ. [విషము] 1166
7. కామాతివేలవేగము నీడి
యే మాత్రమును దరివి గాన కుంటిన్ ;
యామినిం గూడ నేనే యుంటి :—
ఏముంటి నొంటిబ్రతుకున క్షమాశ్రీన్ ? 1167
8. మను నునులులను నెల్లఁ గునికించి,
కనికరము గలిగించు నీ రేయియున్
నను విన లేవి దయ్యెను దోడు :—
కనఁబడక యెడనె, రాత్రికిని, రాట్టి : 1168
9. గడుసరుల గడుసు కంటెనుఁ, దాము
కడు గడుసు గల వయ్యె, నీ నాళ్లలో
విడుదలై కడకుచుండిన రేలు : :—
అడఁగె మును, నా కడరఁ దత్కృపాశ్రీ. 1169
10. ఉల్లంబు వలె, వారు గల యెడకుఁ
జెల్లఁ గలిగిన, బాషవనీరతత మౌ
వెల్లి నీఁదపు కదా నా కనులు :—
వెళ్ల వోచెల్ల, న న్నుడిగి దృశ్యీర్ : " 1170

కామవర్ణము

శ్రీవధులు

వియోగ ప్రకరణము

118 వ అధికారము

[ప్రాతిప్రత్యము]

దర్శనావేశ దుఃఖము.

(అ మె)

1. “ కనులు తామునుఁ గలఁగు చేమొకో ?
తనువడని తాపంబు, తామె వారిన్
గనఁబఱచఁ గద, మేము కాంచినది ? :—
అనుతాపమొకో ? కాదు ; దిద్దుకొన్నీ ! 1171
2. “ అరసి తెలియక, వారిఁ గాంచి యే
మఱిన కాటుకకండ్లు, సహ్యా మని వే
ఱుటచి తెలియక, వగఁ బొగులు చేమి ? :—
తరమె కుడువమి స్వకృతదుష్పరిశ్రీన్ ? [విషమును]
3. “ గ్రద్దనం దామె కని యెప్పుడు, కను,
లుద్దికొని, యిప్పుడు, తామే యేడ్చునే !
యిద్ది నగఁబడఁ దగిన నైజంబు :—
బుద్దికొఱఁ బెద్దపఱచెను దృశాశ్రీత్. 1173
4. “ చినికి యేడ్చుట కవక, నీ రింక,
మునుకు మసకనులు, తప్పట కవవి దౌ
ననివార్యబాధ నాయెడ నిల్చి :—
వనరించువారి కొనరునొ శుభశ్రీ ? 1174
5. “ పడి కునుకఁ జాలక వనటఁ గుందుఁ,
గడలి చాలని యంత కామాతురం
బడరఁ జేసిన యట్టి నా కనులు :—
అడలె నఁట, పఱిని గొట్టిన సతీశ్రీ ! 1175

6. “ ఓ ! మఱిమఱియుఁ బ్రియమె, మాకు, నీ
కామాతుఁతఁ గలుగఁ జేసిన కనుల్
తాము వివ్వెతలఁ బడి కుందునది :—
తాము చూచిన, రేచఁ జనునె హృచ్చీన్ ? 1176
7. “ ఉరియ నురియఁగ, నురిలి, లోని నీ
రఱుఁ గాక ! మున్నొరిమ నొరిమి, వేడ్కన్
మరలుపక, వారిఁ గాంచిన కనుల :—
అరితికొఱకో, అరితిఁ గొల్పె దృచ్చీర్ ? 1177
8. “ మన సుంచకయె బుజ్జగంబు లా
డినవారు రలరు కద ? అట్టివారిన్
గనకుండ నమఁకుండెనె కనులు ! :—
కినుకఁ గొని కునుక వలదో దృశాశ్రీర్ ? 1178
9. “ వారు రానపుడు తూఁగపు, వచ్చి
నా రేనియునుఁ దూఁగ ; విట్లా యెడన్
జేరిది యగు ననరు పడుఁ గనులు :—
తీరి సంరటము, కూరుకునొ దృచ్చీర్ ? 1179
10. “ గు, టైఱుఁగు, టూరి ప్రజ రరిది కా
దెట్టులును, మము బోఁట్ల కొట్టుతమటం
బట్టి కన్గవారి, లోఁ గలది :—
మట్టుపడ వియపు గోప్యమును దృచ్చీర్ ”. 1180

కామవర్గము

శ్రీపదులు

వియోగ ప్రకరణము

119 వ అధికారము

[ప్రాతిప్రత్యము]

వెలవెలఁబాటి విలపించుట.

(ఆ మె)

1. “ప్రియుల కెడయిక నొడఁబడితి నపుడు :
మెయి వివర్ణంబైన నా నైజమున్
సయిఁప కెవరికిఁ జెప్పకో నిపుడు ? :—
స్వయంకృత, మిది, తీర్తు రెవ రిలాశ్రీన్ ? :— 1181
2. “వారు కలిగించి రను పెరిమెచే,
నారూఢ మయి నాదు మేని మీఁదన్
బాటు చున్నదియె వెలవెలపాటు ! :—
ప్రేరితమునకునా నామేని స్వశ్రీ ? 1182
3. “చాయయును నానయును వారు కొం
పోయిరి కదా, నాకుఁ గైమాటుగా
మాయనోవియు వెల్వెలయు నిచ్చి ! :—
ఈ యసమవినిమయ మొకో, నయశ్రీ ? 1183
4. ఉల్లంబునం దలఁతు, మఱి, నేను
జెల్లఁ బట్కుదు వారి సుగుణంబులే :
కల్లతనమె, వేఱొ, వెల్వెల్ల ? :—
ఒ శ్లలఁతి కాదనియొ, త్రికరణశ్రీన్ ? 1184
5. “అదిగొ, మా ప్రియు లరుగువా రవఁగ,
నిదిగొ, నా మేనియం దంతలోనే
మొదలిడెను వెల్వెల్ల పాటునది ! :—
కదియుఁ గద రేయి, కదలఁగ నహశ్శీ ? 1185

6. “ దీపాస్తమయ మెదురుచూచు నిరు
లే పోలే, బ్రాహ్మణ సాంగత్యపున్
లోపం బెదురుచూచు వెల్వెల్ల :—
ఏవంచ, బొంచె, గాంచుచు బ్రయశ్రీన్ ? 1188
7. “ కవుగిలి బిగించి యుండినదాన,
రవ సడలినా నొరపు, డంతలోనే
తివిచి కొవిన ట్లయ్యె వెల్వెల్ల :—
ధవు, దెడనె, విపుడు మ్రొంగదె తనుశ్రీన్ ? [కాంతి]
8. “ వెలరువాతిన దీమె, యని నొడిచి
పలుకుచే కాని, “ యీమెను దొఱగి, రో
చెల : వార ” లనువారు లేయ్యె :
కలుచ నా దొకొ ? కారకులు ప్రియశ్రీ. 1188
9. “ వెలరువాఱుత : ఉన్న యటలె నా
బెళుకు, సమ్మతిల, జేసిన వారు మేల్
విలుపు కలవార లగుదుర యేని :—
నలుపరొకొ, మాట పొలుపున, బ్రయశ్రీ ? 1189
10. “ వెలవెలన యని పేర్వదుట మేలె,
వెలలు నపు దొడఁబఱచినట్టిదుల యీ
యలఁచు, బెవ్వరును దూఱర యేని :—
లలితహృదయులు కదా మాప్రియశ్రీ ? ” 1190

కామవర్ణము

శ్రీవధులు

వియోగ ప్రకరణము

120 వ అధికారము

[ప్రాతివ్రక్కము]

ప్రత్యేక విరహవ్యధాధిక్యము.

(అ మె)

1. “తాము వలచినవారు తము వలచు
ఆమేలుఁ గనువారు, కనువారలే
కామ మను, ఔంక యుండని పండు :—
ఈ మందభాగ్యకొకొ తత్ఫలశ్రీ ? 1191
2. మనువారి కొగి మబ్బు కురియు వా
నను బోలుఁ, దము వలచువారలకుఁ, దా
మును వలచువా, రొసరి నిడు నెనరు !—
మను ఔట్టు, కుడు పెడపి చన ఘనశ్రీ ? 1192
3. ప్రేమిపతులవలనఁ బ్రేమింపఁబడు
దయిత లగు భాగ్యవతులకు నమరుఁగా
వియతసుఖమున మనుదు మను ముదము : :—
దయయె లే దయిన వారికొ ప్రేయశ్రీ ? 1193
4. మెచ్చఁబడు వారు నిల, సుకృతు లవ,
రిచ్చఁ దా మభిలషించినవారి దౌ
మెచ్చుఁ బడయకయె మిడుకుదు రేని :—
మెచ్చుఁ గొన ; రెడనె నా సుభగతాశ్రీ ! 1194
5. మేము ప్రేమించువారలు మాకు
నేమి ముదమును గలుగఁజేయుదు రొక్క
తామునుం ప్రేమించ కున్నపుడు ? :—
కామమున, విడి పడయ, కెటు సుఖశ్రీ ? 1195

6. “ ఒక తలనె యున్నయెడ నుంతయును
సుర మవదు, వలపు, కావడిబరువు పో
లిరగ, నిరుతలల నున్ననె సుకము :—
అకముపా రైతి వలవమిఁ బ్రియశ్రీ.
7. “ వనటచేఁ గుండుటయు, వేఁగుటయుఁ,
గనరేఁ దొకో కాముఁ, దొకరియందే
యువికిఁ గొని చరియించు నాతండు ? :—
మనసిజుం డజుఁ డగునొ, ప్రియమనశ్శ్రీన్ ?
8. “ వలవఁబడువారి యిచ్చకపు మా
టలును బెరయకయె లోకమున మనువా
రిలు వోలెఁ గఠినజీవులు లేరు :—
పొలియకే మిడుకు చుంటినె యిలాశ్రీన్ !
9. “ ననువఁబడు ప్రేయసులు వలవ రై
నను, వారి యెడనుండి యే మాట రై
నను నాలకింప నింపగుఁ జెవికి :—
కనఁబడరు, వినుచరునుఁ గద, ప్రియశ్రీ !
10. “ ఒరిమ రేనట్టిఁడుల కొఱపునో
వెఱిఁగింపఁ దలఁచెదవె ! కడలి నడఁచన్
గుఱిని గొనుమా ! మనుమ ! ఓ మనమ ! :- -
నగదే దయితు హృదయము, దయాశ్రీన్ ! ”

కామవర్గము

శ్రీవదులు

వియోగ ప్రకరణము

121 వ అధికారము

[పాతివ్రత్యము]

తలఁచి వారు విలపించుట.

(అ తఁ డు)

1. “ ఉల్లమునఁ దలఁచినను, డీటని మ
హోల్లాస మొనరఁ జేసెడు కతమునన్,
గల్లు కంటెనుఁ, గామ మిమ్మగును :—
కల్లు కుడిచిన యపుడె కద మదశ్రీ ? 1201

2. “ ఏ మయిన నింపె కామము ; తాము
ప్రేమించువార లొండొరులఁ దలఁపన్,
బాము వచ్చున దొకింతయు లేదు :—
సో మొదవుఁ దత్సంగమస్మృతిశ్రీన్ ” 1202

(అ మె)

3. “ తలఁచువారలు వోలె నుండియును
దలఁపకే యుండినా రొకొ ? తుమ్ము, తా
వెలలునది వోలె నుండియును, జెడు : :—
తలఁచు తఱి, మలఁచు మఱి యెదొ, హృదిశ్రీన్. 1203

4. “ మేము నుందుమొ వారి దెంద మం
దే మూల నైన ? మా దెంద మందో ?
ఆముకొవి యున్నవారే వారు :—
రామి వా, రేము లేమినో మనశ్శ్రీన్ ? 1204

5. “ తమ యెదను, మముఁ బోవిడక, రక్ష
ణము నేయువారు, లజ్జింప రొక్కో,
తమరి, మా యెదను మానవి రాక ? :—
తమయందు వలదొ ధారాశాశ్రీ ? 1205

6. “ వే తెక్కతన నేను మనుచుంటి ?
వారితో నేఁ గవిన నాఁటి సుఖ మా
ధారముగఁ దలఁచుటనె మనుచుంటి :—
తేలుచు మరీచికయొ తిరిప్పితిశ్రీ ?
7. “ మఱచునెడ దాని, నే మగుదునో ?
మఱ పెఱుంగనిదాన : ఈ విఠహమున్
స్మరణ చేసినను గుండియ మండు : :—
పెంపేఁడి లోఁకు పగుఁ దత్పిఱితిశ్రీన్.
8. “ ఎంతగాఁ ద మ్రొంచిననుఁ గినియ ;
రంత మాత్రమె కాదాకో ప్రేయసుల్
పంత మఱ మాఱుఁ జేసెను పంతు ? :—
చింతింతు రాకొ పునస్కంగచుశ్రీన్ ?
9. “ విలయ మొందును నా ప్రియాసువులు,
తొలి, “ వేఱుగాము మన ” మన్న జీవే
శుల యరులు లేమి మిక్కిలి తలఁచి :—
తెలుచు మా టయిన ననిపిరె ప్రియశ్రీ ?
10. “ విడివడక యుండి, చెల్లిన వారిఁ
దొడరి క న్నలవి నేఁ గాంచఁగాఁ గ్రుం
కుడువడకు : మను మోయి : చందురుఁడ : :—
“ చదు విఠహమున గుఱంగమశ్రీ : ”

కామవర్గము

శ్రీనదులు

వియోగ ప్రకరణము

122 వ అధికారము

[పాతివ్రత్యము]

స్వప్నస్థితి నుడువుట.

(౮ మె)

1. “ వలపుకాం ద్రవిపిన సమాచార
ములతోడ దూత్యమున వచ్చినది యో
కల కేమి చేయుదు నొకో విందు ? :—
కలదె, కలఁ దనువఁ గల సత్కృతిశ్రీ ? 1211
2. “ గందెకను లే వేఁడఁ దూఁగునెడ,
విందుకలఁ, గలయు వారికిఁ, దప్పి నే
నుండు వైనమును జాటుదును గద ? :—
మొండికను లొరగ ; వెట స్వప్నసుశ్రీ ? 1212
3. మెలఁకువతఱిన్ జేరి లాలనము
సలుపనట్టిఁడులఁ, గల నైనఁ గాంచం
గలుగుటనె నిలుచుండు నా యునుఱు :—
మలుకలకు నెడ మిడంగలవె దృక్ప్రీత్ ? 1213
4. కలయందుఁ గలుగుఁ గామాసత్తి,
మెలపందు లాలింప కున్నవారిన్
గలయ వెదకుచుఁ దెచ్చి యిడుటకే :—
కలవలనఁ గద నా సహిష్ణుతాశ్రీ ? 1214
5. మెలపందు మును గన్నదియు నపుడె,
కలయందుఁ గన్నదియుఁ గన్నయపుడే—
లలితమోదాపాదకము లయ్యె :—
తులితానుభూతిఁ గద, నిలుతు భూశ్రీన్. 1215

6. “ వే తెక్కతన నేను మనుచుంటి ?
వారితో నేఁ గవిన నాటి నుఱ మా
ధారముగఁ దలఁచుటనె మనుచుంటి :—
తేఱుచు మరీచిరయొ తత్సత్సత్తిశ్రీ ? 1206
7. “ మఱచునెడ దాని, నే మగుచునో ?
మఱ పెఱుంగనిదాన : ఈ విహమున్
స్మరణ చేసినను గుండియ మండు : :—
వెంవేడి లోఁకు పగుఁ దత్సత్సత్తిశ్రీన్. 1207
8. “ ఎంతగాఁ ద మ్రొంచిననుఁ గినియ ;
రంత మాత్రమె కాదాకో ప్రేయసుల్
పంత మఱ మూఁద జేసెను పంతు ? :—
చింతింతు రొకొ పునస్సంగమశ్రీన్ ? 1208
9. “ విలయ మొందును నా ప్రియాసువులు,
తొలి, “ వేఱుగాము మన ” మన్న జీవే
కుల యరులు లేమి మిక్కిలి తలఁచి :—
తెలుచు మా టయిన ననిపిరె ప్రియశ్రీ ? 1209
10. “ విడివడక యుండి, చెల్లిన వారిఁ
దొడరి క న్నలవి నేఁ గాంచఁగాఁ గ్రుం
కుడువడకు : మను మోయి : చందురుఁడ : :—
అడరు బింబమున ద్భక్తస్సంగమశ్రీ : ” 1210

కామవర్గము

శ్రీవదులు

వియోగ ప్రకరణము

122 వ అధికారము

[పాతివ్రత్యము]

స్వప్నస్థితి నుడువుట.

(౮ మె)

1. “ వలపుకాం ద్రవిపిన సమాచార
ములతోడ దూత్యమున వచ్చినది యో
కల కేమి చేయుదు నొకో విందు ? :—
కలదె, కలఁ దనుపఁ గల సత్కృతిశ్రీ ? 1211
2. “ గందెకను లే వేడఁ దూగునెడ,
విందుకలఁ, గలయు వారికిఁ, దప్పి నే
నుండు వైనమును జాటుదును గద ? :—
మొండికను లొరగ ; వెట స్వప్నసుశ్రీ ? 1212
3. మెలఁకువతఱిన్ జేరి లాలనము
సలుపనట్టిఁడులఁ, గల నైనఁ గాంచం
గలుగుటనె నిలుచుండు నా యునుఱు :—
మలుకలకు నెడ మిదంగలవె దృక్ప్రీత్ ? 1213
4. కలయందుఁ గలుగుఁ గామాసత్తి,
మెలపందు లాలింప కున్నవారిన్
గలయ వెదకుచుఁ దెచ్చి యిడుటకే :—
కలవలనఁ గద నా సహిష్ణుతాశ్రీ ? 1214
5. మెలపందు మును గన్నదియు నపుడె,
కలయందుఁ గన్నదియుఁ గన్నయపుడే—
లలితమోదాపాదకము లయ్యె :—
తులితానుభూతిఁ గద, నిలుతు భూశ్రీన్. 1215

6. “ మెలకు వనఁబడు నొకటి లే దయినఁ,
గలయందుఁ గలసిమెలసిన ప్రియులు నన్
గలకాలమును వీడ కుండు గద ? :—
కలగలపుఁ గలఁచె మెల, పే నయశ్రీన్ ? 1216
7. “ మేలుకొని యున్నపుడు లీలమెయి
లాలింపనట్టి కఠినులు, స్వప్నమం
దే లొకో మమ్ముఁ బీడించునది ? :—
చాల జాగ్రద్ధీరు లభీకశ్రీ : 1217
8. ‘ తూగు కాలమున భుజముల మీఁద
సాగువా రయి, మేలుకొను కాలమం
దేగి యెదలో దాగుదురు వేగ :—
ఈ గుప్తరీల నీఁగకొ ప్రియశ్రీ ? 1218
9. “ మెలపు తఱి వచ్చి బహిరంగముగ
లలిని జూపని వారి నొడుతురు, కలన్
వలపుకాండ్రను గనని చేడియలు :—
నెఱ పెఱుంగరు, లేమి ననుభవశ్రీ. 1219
10. “ మెలపందు మమ్ము వా రుడిగి రని
పెలుచ నాడుదురు, కలయందుఁ గాంచం
గలుగ రొకొ ? యీ యూరివా, రకట ! :—
తలమె రన, స్వప్నగుహ్యాస్థితీశ్రీన్ ? ” 1220

ప్రొద్దుఁ గని విలపించుట.

(౮ మె)

1. "సాయమవో ? కా, వకట ! విఁహిణుల
యాయురవధిగ, నుసుఱులను మ్రింగు పెన్
సాయకమ వీపు : మను మో ప్రొద్దు : :-
అయాస మాయె సాయంతనశ్రీన్. [క్రాంతిచే] 1221
2. "మునికెదవె ? మనుము : సందెను మరులు
కొనిన మునిమాపు : నా తోడు వలెనే
పెనుఁగడిఁది యైనదో నీ తోడు ? :-
అనురక్తి లే కెడనె రక్తిమాశ్రీ ! 1222
3. "మంచుపొగ తోచ వెల్వెలఁబాటుఁ
గొంచు మునిమాపు, నా కెద వెగటుఁ దో
పించు నొగు లొగిని బెరుఁగఁగ, వచ్చు ?-
పొంచె మును, గలుగఁ బ్రియసంగమశ్రీ. 1223
4. "ప్రేయసులు దఱి లేని యిత్తఱిని
సాయంసమయ మదరి, కొలకలనునన్
ప్రేయు దయలేని వగ వలె, వచ్చు ! :-
సాయ మిదె పూయఁబడెఁ బ్రదోషశ్రీన్. [విషమున] 1224
5. "మునిరేపునకు నే మొకో యొనరి
చిన మేలు ? -క్రాంతగానే - నేమొకో
చనిమాపునను నొనరించు కిటు ?
చన వారు, మాటుపడె ద్విసంధ్యాశ్రీల్ ! 1225

6. “ సాయంసమయ మీ పగిది నోవు
చేయు నవి, సంగమించిన వారు నన్
బాయనపు, దెబ్బగదానను గాను :—
ఈయకొన నెఱిగినం, జనఁ బ్రయశ్రీ. 1226
7. “ మునిరేపునందునను మొగడించి,
దినమునం దెల్ల రే కెత్తినది యై,
మునిమాపునం దలరు నీ నోవి :—
కనియు, నిసి, నెనయమిం జికితాశ్రీన్. 1227
8. “ అనలముం బోలు మునిమాపునకు
మును దూతయై, గొల్లపిల్లఁగ్రో, ల
య్యెను గదా కొల నేయు కొఱముట్టు ? :—
కనలె, గ్రో లూఁద సాయంతనశ్రీ. [విషము] 1228
9. “ జనపదము మైకంబు నొంది వే
దన పడును, మది మైక మొందించుచున్
మునిమాపు వలవంత నిడు నవుడు :—
మనను మన మవిసి ; మునుకును జనశ్రీ : 1229
10. “ భనభావ మేలు వారిని దలఁచు
కొనఁ, సొగయు నీ సంతెయందు, మాయన్,
మును మాయనిదియైన, నా యునుఱు :—
చనె గడువు : స్వశ్రీ యొర్ ? -అనుఁగు- శ్రీ : 1230

అంగ సౌష్ఠ్య ముఖుట.

(౮ మ)

1. “వలవంత మనకు మిగులంగ, దూర
తలగతులం దలచి యేడిచిన కతనన్
సులతాంతములకు సిగ్గులుం గనులు :—
కలఁగి యెద, నీ రొరెడి, వెంచె దృష్టిన్. [కాంతివి]
2. “వలవఁబడువారు లారెంపమిని
బలుకుఁ గాఁబోలుఁ జూచెడువారికిన్,
వెలరారి నీర మూరెడు కనులు :—
తలపు లోఁచఁగ నియపు లోచనశ్రీల్. 1232
3. “విడివడిన యమరికను జాలఁ దెలి
విడి చేయుఁ గాఁబోలుఁ, గొగిలింపం
బడిన నాఁ డుచ్చి పొంగిన బుజలు :—
వడిసి క్రుంగెను గదా భుజలతాశ్రీల్ : 1233
4. “అడ రుడిగి, పైడిగాఱల జొర్పు,
నొడయు తో డుడిగి, తొల్లిటి సాజ మౌ
బెడఁగునున్ వాడిన భుజవ్యయము :—
గడుపు గడవఁగ సడలఁ గంఠశ్రీ : 1234
5. “ఁడిఁదివారిల ఁటిఁదిను నొప్పునఁ,
గడియములు సడలి, తొల్లిటి సాజ మౌ
బెడఁగునున్ వాడిన భుజవ్యయము :—
నొడుచు టబ్బురమె యితరులు, ప్రియశ్రీన్ ? 1235

6. " సడలు తొడవులతో దీక్షభుజయుగళి
వడలఁ, జూపటు వారిఁ గడిదివా రన్
నుదు అనఁగ నొచ్చుదును నెగు తొంది :—
విదు పోర్పు : నొదు పోర్పు పెటు ? మనశ్శీర్షి 1236
7. " పేరిమిం బొరియుదువా ? హృదయమా !
క్రూరులకు నా వాడు బుజలు కతమో
నారభటి విన్నపం బొనరించి :—
నేరుపరి ! కొఱలఁ దీరుపఁ, బ్రియశ్రీ " 1237
- (అనఁడు)
8. " కౌగిలించిన కైల సడలించ
వేగ విన్నం బడెను, బసవిగాజుల్
కైఁ గదురు ముగుద దగు నెన్నుదురు :—
యోగవిరహిత నొసట విపు డఱచె శ్రీ : [కాంతి] 1238
9. " కవుఁగిలింతకు నెడను జలిగాలి
రవ చొరంబాఱఁగనె వెల్లఁబాటెన్
నవల సోగ లగు చల్లని కనులు :—
నవయవే వెరవేకి నవయవశ్రీత్ ? 1239
10. " కన్నుఁగవ గొన్న విన్నందనమొ
భిన్నత్వ మెయిదెనే, చిటుసడలునన్,
నెన్నుదురు విన్న నైనది కాంచి ! :—
చె న్నడఁగ గొడఁగు సదుగులఁ బ్రియాశ్రీ ? " 1241

హృదయముతో పదరుట.

(అ మె)

1. “ యోచించి యొండు పదియింతువో,
యో చి త్తమా ! ఎట్టి యొండయిన, నీ
యేచు నోవును దీటిచెడు చుందు ? :—
ఏ చికిత్సయుఁ బోఁచనియదె ప్రీతీ ! 1241
2. “ గాదిలియె వారు లేనట్టిఁడులు
గాఁ, దమిని నీవె నోయుట దైన్య మోఁ
గాదె ? యూరక మనుమ ! నా మనమ ! :—
కాదో ? మిడుకుము, సుహృదునెడ, మనశ్శీ ! 1242
3. “ ఉండి, తలఁచుచు, గుండు తెంచులకు ?
గుండె ! నరుణించి తలఁచుట, వంతనో
వుండఁజేసిన వారిలకు, లేదు :—
కొండ కదలునె ? నీవె, చను చృతిశ్రీన్ ! 1243
4. “ కన్నులను గూడఁ గొని చేరుమీ,
మన్నించి, మనస ! యివి నన్నుం దినున్
గ్రన్ననన్ వారిఁ గాంచుట నెంచి :—
కన్నులుడుగమి సాకొ ? చనవు, హృచ్ఛీ ! 1244
5. “ వెగటొంది రిని కై విడుచు టుండఁ
దగునొ, హృదయమ ! మేము ప్రేమింపఁ, దా
మొగిని ప్రేమింప కుండెను వారి ? .
తగు లొంది, తెగువఁ దెగడుటొ నయశ్రీ ? 1245

6. “ కలిసి లాలించఁ గల ప్రియులఁ గన
నలిగి యెఱుఁగవె : యిప్పుడు కల్లమంటన్
గొలిపికొని మందెదవె : నా మనస : : —
అలుకఁ బ్రణయింతు, వెటఁ బ్రణయసుశ్రీ ? 1246
7. “ కామమును విడు, మొందె, బిడియపున్
నేమమును విడుము : సుహృదయమ ! నేనో,
యీ మెయిని దాళలే నీ రెండు : —
ఓమ కుసు, తోమఁ దగు సతీత్వశ్రీన్ ! 1247
8. “ వగపొంది, వారు లాలింపఁ బని
దిగు లొంది, వే అయిన వారి వెనుకన్
దగు లొంది చనెదె, నా పేదమచి ! :—
తెగ తొందు నీ మనవి, తస్మనస్ఫీర్న్. 1248
9. “ ఉల్ల మందలివారు ప్రియు లవఁగ,
సుల్లమునఁ దలఁచి నీ దెవరిదెంతన్
జెల్లఁ తోయెదవె నా దెందమా ? :—
చెల్లఁతో! తొట్టుపా బోటు ? హృద్స్పీర్ ! 1249
10. “ చెంతఁ జేరిక, తొఱంగిన వారి
నాంతర్యమున నుంచుకొని యుంటిమా,
యింతరు మఱింత విడుతుము దెడఁగి ! :—
నొంతు రంతర్యామి యిటు ప్రియశ్రీ. 1250

నిలుపు డుగుట.

(౮ మె)

1. “ కామపరశువు చీలుచును నైర్వ
నామకంబగు- బిడియగడియ తడయె-
లోమర్మ మొమెడు, కివాటమును :-
కామవేగము నాఁగ వలి మనశ్శీన్. 1251
2. “ కామ మను నొందు, దాక్షిణ్య మఱ,
నా మానసమును, వ్యావృత్తిహన్య మౌ
యామినిం గూడఁ, బనిగొని యేలు :-
ఏమి ? మనసిజజవము స్వజనశ్రీన్ ! 1252
3. “ మఱుఁగుపఱతును నేనొ, కామమును ;
గుఱియించినటు కాక, తుమ్ము వోలెన్,
మఱిమఱియు నదియొ, బైటను దోఁచు :-
దెర దెఱుఁగ వలపు నిలువఁగ మనశ్శీన్. 1253
4. “ నిలుపు గలదాన నని, నను, నేనొ,
తలఁచుకొను చుంటి ; నా కామమో, లో
పలి మఱుఁగు మీఱి వెల్లఱిఁ బడును :-
తలమె కామావరోధము మనశ్శీన్ ? 1254
5. “ విసిరిచినారి వెనుకనె చనని
పరిమయోగ్యత యొందు, కామపీడన్
బెయువా, రెఱుఁగునట్టిది కాదు :-
అఱును మానము, కామదష్టహృచ్చీన్. 1255

6. “ వచ్చుఁ గావుత, నన్నుఁ గొన్నవా
రిచ్చమెయి నొక నాఁడు ; కుడిచెదను మై
నెచ్చ వెల్వెల్లనో వెల్లఁ జెడ :—
అచ్చంపు టమృతౌషధము ప్రియశ్రీ. 1266
7. “ పౌలయలుకనుం గానఁబఱతు నొకొ ?
లలిఁ గొఁగిలింతు నొకొ ? కలియుదు నొకో ?
వలచి, కను లట్టి పతి వచ్చునెడ :—
తెలియ నెటు లుందునో, కనఁ బ్రియశ్రీన్. ” 1267
- (అ లి డు)
8. “ మొనపనిం గలసి, గెలుచును గాక
మనుజుపతి ! గృహిణినిం గలసి, యహిమై
మునిమాపునకుఁ జేయుదుము విందు :—
అని జాగుపద, వేగపడు మనస్సీ ! 1268
9. “ ఒక్క నాఁ డేడు నా క్లలు చెల్లు
విక్కి, దూరగతు లేతెంచు నాక్లన్
లెక్క యిడి బెంగఁ గొనువారలకు :—
చిక్కె నొకొ ? దక్కు నొకొ ? యిరఁ బ్రియాశ్రీ ?
10. “ బెరయునెడ నే మగును ? -మ మ్మెప్పుడో-
బెరసినపు డే మగును ? కలసి యే మో ?
గరిత యెద పగిలి యుక్కినయపుడు ? :—
అరుగుదుమె ? అఱుగుటకు మును ప్రియాశ్రీ ? 1270

గుఱు లెఱుగఁబఱుచుట.

వారు కలిసినపుడు :—(అరఁడు)

1. “దాచినను నీవు, నిను మీటి, మది
నాచు బొడఁబడని నీ కాటుకకనుట
వాచించఁ దగు విషయ మొండుండు :—
లోచ కీవే చెప్పు ! ప్రేయసీశ్రీ ! 1271
2. “కనులు నిండిన సౌబగు, వేఱువుల
నెనయు బాహువులు, గల యీ పేదకున్
వనితాత్వపూర్ణ భావము మెండు :—
పెనఁగు ననుమానలజ్జలు ప్రియాశ్రీన్. 1272
3. “స్ఫటికమణిమాలలోఁ దెలియఁబడు
చిటినూలు వలె, మడఁతి సోయగములో
స్ఫుట మగుచు నున్న గుఱి యొండుండు :—
తటుకునం దోప దది యెదొ, మనశ్శ్రీన్ ! 1273
4. “మొగడ యుబ్బిన నున్న దయ, బైటి
కెగయ కుండెడు తావి వలె, ముగుద లే
నగవు టుబ్బిన నున్న దొండుండు :—
నిగదించదే నిగూఢముఁ బ్రియాశ్రీ ! 1274
5. “చేరుగాజుల నెలఁత, శంకించి
తాఱు ; ఆ కల్లగుఱి, గురువేదనన్
దీఱిచెడు మం దొండు కలది యగు :—
తేఱుపదె వేఱుపడ మని, సఖీశ్రీ ? 1275

6. “ కడుఁ దాప మార్చి ప్రియ మొదవ ముద
మిదెడు కలయిక, యరిదిఁ గావించి ప్రే
ముడి లేమి గుఱికొనుట రల దయ్యె ! :—
ఎడయుటకొ మఱలఁ జేరుట ప్రియశ్రీ ? 1276
7. “ చల్లనగు చొరవారి వే అయిన
యుల్లంపు టమరికను, మాకంటెనున్
దొల్లిగనె తెలిసికొనె వలయులు :—
కల్లకలయిక నిఱిసె మద్భుజశ్రీ. 1277
8. “ నిన్ననే చవిరి నూప్రియ, లయినఁ,
గన్న దేమును నేడు నాడు లయ్యెన్
జెన్నఱుట, యొగి మేని వెలచారి :—
ఇన్నెలవునన్ విడుచొ ప్రియనయశ్రీ ? ” 1278
- (ల క డు)
9. “ ముదియ యొగిఁ దన గాజులను జూచి,
మృదు భుజలఁ జూచి, యడుగులఁజూచి, —ఔ
నదియె గుఱి—యట్లామె చేసినది :—
స్వదయితానుగతి లక్షితార్థశ్రీ. 1271
10. “ భామాత్వమునయందు నుత్కృష్ట
భామాత్వయుత మండ్రు, కనుచూపుచే
గామాతురతఁ దెల్పి వేడునది :—
ఏ మాడ్కి మనుదు విడి సహచరీశ్రీన్ ? ” 1280

సంగమావేగము.

(అ మె)

1. “ ఉల్ల మెంచంగ, ముదముఁ గొలుపుటయు,
కళ్లు కాంచంగ, మదముఁ గొలుపుటయునున్
గల్లునకు లేవు ; వలపున కుండు :—
ఒళ్లు సొగపున సుగము కామసుశ్రీన్. 1281
2. “ జొన్న పాటియును సలుగమి వలయు,
నన్నువ మదిని, దాటి పాటియును, మే
కొన్న కామము, మెండుకొను నెడల :—
భిన్నయగు నొండె, రతి చెడి సతీశ్రీ. 1282
3. “ ననుచకే నాపట్ల, విచ్చగిం
చినవే యొనర్చిననుఁ, బ్రాజేశ్వరున్
గనక యమంపు గదా నా కనులు ? :—
కినుక యెటు లునికిఁ గొను మనస్ఫీర్న్ ? 1283
4. “ పొలయలుక యంచె చెల్లితిఁ గాని,
చెలి : యద్ది మఱచి, కలయిక యందునన్
మరిసి చెల్లినది కద, నా మనసు : :—
తలపుతోఁ జెల్లెఁ బరివళతనుశ్రీ. 1284
5. “ అలఁదు కాలమునఁ గాటుకపుల్ల
నలుపుఁ గాంచవి కన్నుపలె, మగని త
ప్పులఁ గాంచలే నెడుటఁ గన్నయెడ :—
అలుక చెడు కులుకు నిడు, దర్శనశ్రీ. 1285

“ కాంచు తఱి, బ్రేయసులఁ, గాంచరే
నెంచఁ దప్పె నయవి ; కాంచవి తఱిన్
గాంచరేనునుఁ దప్పు కావియవి :—
మంచిలో ముంచుఁ దద్దర్చనశ్రీ.

1286

7. “ కానిపోవు నని యెఱిగియును వెల్లు
వను దుముకువారు వలెఁ, బొల్లగుఁగదా
యవి యెఱిగియును నేటికొకొ యరిగి ? :—
కానిపోవు దృష్టివేగము మనశ్శీన్.

1287

8. “ ఒల్లగిలు నహితము లొనర్చినను,
ఒల్లెఱుంగవి మత్తులకు మఱియునున్
గల్గెదై, కల్లరీ : నీ రొమ్ము : :—
ఒల్లమిం గొలుప దవురా : యురశ్రీ !

1288

(ఆ తఁ దు)

9. “ అలరుకంటెనుఁ గోమలము కామ ;
మిలలోనఁ గొందఱే దాని యిమ్మా
పల మొరిమఁ బడయఁగూడెడువారు :—
అలుగునెడఁ గలుగునే తత్ఫలశ్రీ ?

1289

10. “ కనుచూపునం గనలియే, కలం
గెను లలన, కలయికను నాకంటెనున్
మొనకట్టి తానె మును వేగపడి :—
కినుక కలఁగదె సంగమత్వరాశ్రీన్ ?

1290

హృదయముతో విరసించుట.

(ఆ మె)

1. “ వారి హృదయంబు వారికె యగుటఁ
దేఱఁ గాంచియు, నేల, నో హృదయమా ;
వేఱుపడి, నీవు మా కవకుంట ? :—
మీటి మ మ్మొంచునొకొ వారిహృచ్చీ ? 1291
2. “ అరితి లేనట్టివారినిఁ గన్న
తఱియందునున్ వారి, నలుగ రంచున్
మురిసి, చేరుదువు నా హృదయమా ? :—
పరిచయపు మోమోట మురదు హృచ్చీ ! 1292
3. “ చెడినవారికిఁ జెలులె యుండ ” రవి
యెడు నదో కతము, మతి ! నీ వపేక్షన్
బడినట్లె వారి వెనుకలఁ జెల్ల ? :—
“ చెడె బెంగ ” నవి జాలి పడవె హృచ్చీ , 1293
4. “ ఇక నట్టి విషయముల నీతోడ
నొకట యొచించు వా రెవరు మనసా ?
వికృతి నలిగియుఁ, గుడువ వైతి మఱి :—
ఒక తెన్ని, యొకటి పన్నుటొ క్రమశ్రీ ? 1294
5. “ బెరయమికి నంజు, -నెడసిన ప్రియుని-
బెరసినను వింహమున కంజు ; నకటా !
అఱవి యిడుమకె యెడము, నాయెడఁద ! :—
స్థిరతత్పరత కిదియొ ప్రతిఫలశ్రీ ? 1295

6. “వేటువడి యుండి తలపోయు తటి
వారి కరకరుల, ననుఁ గొఱకొఱలతో
గీటి తని నటు లుండె నా గుండె ! :—
మాతనె, మగనిఁ గనఁగనె, మనస్కీ ! 1296

7. “నాననును మఱచితిని, వారి నెపు
దేని మఱవఁగ లేని, నాదు మహిమా
హీన మగు, మూఢమతిఁ బట్టువడి :—
కానఁబడఁ దఱియుటయొ ప్రౌఢిమశ్రీ ? 1297

8. “ఎల్లదము చేసినఁ జెడు గగుసు
జెల్ల దని, వారి చరితలఁ దలఁచుఁ దా
నెల్లపుడు, నునులు వలచెడు నెడఁద :—
ఉల్లమును నోము మానప్రాణశ్రీల్. 1298

(లపెయు, లఱఁడును, డమిలో)

9. “చింత కొరు లెవరె తో డగువారు ?
స్వాంతరాళమునఁ దా మూనినది యో
సొంత దెండ్రుమె తోడు గానియెడ :—
గంతు లిడి చేరెఁ గాంతాంతరశ్రీన్ ! 1299

10. “ఎల్లదమె తమవారు కామి యొరు,
రెల్లపుడునుం దాము పూనినది యో
నుల్లమే తమది కా కున్నపుడు :—
చెల్లి పెఱకూర్మిఁ గొనె మన్మనస్కీ ! 1300

పౌ ల య లు క.

(అ మె)

1. " చెల్లి, కూడక యుండి, పౌలయలుక
వెల్లడింపుము ; వారు పడుచున్న దౌ
అల్లాట నోవుఁ గాంతము సుంత :—
ఎల్లదం బిపుడె చేరినఁ బ్రియశ్రీన్. 1301
2. " ఓ పృథురి నట్టులుగ, భోగ్యమున,
నొప్పుఁ బౌలయలుక ; అది సుంత హెచ్చె.
నప్పగిది నగు, దాని నిగుడుచుట :—
దెప్పరం బెదియుఁ, జెఱచిన రసశ్రీన్. 1302
- (సాసూయడై, అకఁడువిన, అమె)
3. " అలఁదురిన వారలను మఱిమఱియు
నలఁత చేయుటఁ బోలుఁ, ద మ్మలుగు వా
రలను లాలించి యలమక విడుట :
అలఁతిఁ బెఱ వలఁతి నలఁచుటొ నయశ్రీ ? 1303
4. " అలిగినాపెను నరితిమెయి నిమిరి
తెలుచ కుండుట, వాడి యున్న వల్లన్
జల మిదఁ, మొదలు నఱకిన యల్లె :—
మలఁగి లాలించు టామెను, నయశ్రీ. " 1304
- (అకఁడు అనరో)
5. " గుణయోగ్యసత్పురుషులకు పొంపు,
ప్రణయకోపప్రకృతియే, స్వీయ లౌ
వనజసుమనమనేత్ర లందలిది : —
ప్రణయినీకోపశృంగార మిదు శ్రీన్ [శోభను] 1305

6. “కినుకయునుఁ బొలయలుకయును లే వ
యిన దేనిఁ గామంబు, కుడిచెడు నెడన్,
కివిసిన ఫలంబుఁ గనురునుఁ, బోలు :—
అనుభావ్య నూత్నరసమున రుచిశ్రీ ? 1306

7. “పొలయలుకవలననే నుండు నొక
కలవరము “ సంయోగభోగ మిటుపై
వెలయ విగుడునది కా దొక్కొ ” యని :—
కలసిమెలసిననె నెమ్మది ముదశ్రీ.” 1307

(అతిఁ దామె విన గొణఁగుకొనుట.)

8. “నో వొందునది యెందు కొక్కొ, మఱి,
నో వొంది రవి, దావి నెఱిఁగి, తేప్పన్
భావించు ప్రేయసులు లేవియెడ ? :—
నోవె మిగులగుఁ, బోవఁ బ్రియత్వశ్రీ. 1308

9. “నీరంబు నీడయందలిదె ప్రేయ
మూరించు : గోపమును బ్రణయయుతులౌ
వారియందలిదె ప్రేయ మూరించు :—
తీఱ దుడు, కుడుగ శీత ప్రీతిశ్రీల్. 1309

10. “పొలయలుక వాడఁగా విడి యుండఁ
గలవారితోడ, నా హృదయం బొగిన్,
గలియఁగల మనుకొనుట పేరాస :—
తెలియఁజడవే, కలియు సూచనాశ్రీల్ !” 1310

పొలయలుక యలకన.

(అ మె)

1. "నారీప్రకృతివార లెల్లఁ గ
న్నార సాధారణముగాఁ గుడుతురే !
చేరను, బరాత్వయుత ! నీ తొమ్ము :-
నారులకు వలదె ప్రీసుశీలశ్రీత్ ? 1311
2. "కొఱకొఱన్ మిన్న కుంటివి గాఁగ,
మఱపింపఁ దుమ్మినా, రేము తమ్మున్
"జిరజీవి" యంచు వాకొందు మని :-
ఉర కున్నవారి రేచుటొ నయశ్రీ ? 1312
- (అ తఁ దు)
3. "రెమ్మపూదండనుం దొడిగిననుఁ
గొమ్మ కనలును, "మఱొకతెను గూర్చియే
యెమ్మెఁ జూపంగఁ దొడిగితి" రంచు :-
నమ్మి యెమ్మెయి నెమ్మిఁ గనుఁ బ్రియాశ్రీ ? 1313
4. "ఎవరికంచెనుం బ్రేమింతు" నని
వివరించితివి గాఁగఁ, గినినె నవలా
"యెవరికంచెను నెవరికంచె ?" నని :-
తివిరి వికటార్థ మెత్తుటొ నయశ్రీ ? 1314
5. "ఈ మేవి పుట్టువున వేరపదం
టో" మన్న మాట వాకొంటి, గాఁగా,
లేమ కన్నులు చెరయ నీరుఁ గొనె :-
"పై మెయులఁ గూడ" మనొ తదర్థశ్రీ ? 1315

6. “ స్మరియించినా ” నంటి ; మఱి, “ నన్ను
మఱచితిరి ” యంచు, ననుఁ గొగిలింపన్
దఱియునదియే, మాని, కినిసినది :—
మఱచి, తలఁచితి నంచుఁ గొనెఁ బ్రయాశ్రీ ! 1316
7. “ దీవించినది తుమ్మితిని గాఁగ ;
ఆవలనె యాఁగి విలపించె నవలా,
“ యేవారు తలఁచి తుమ్మితిరి ? ” యని :—
భావించు లేని తప్పులఁ బ్రయాశ్రీ ! 1317
8. “ తు మ్మడఁచికొనిననున్ విలపించె,
“ మిమ్ము మీవారు స్మరియించుకొనుటన్
మమ్ముఁ గననియక దాఁచితిరొ ? ” యని :—
తుమ్ముకత మితర మెఱుఁగదొ ప్రయాశ్రీ ? 1318
9. తన్ను వినయమునఁ దేర్చుటకుఁ బై
కొన్ననుం గనలుఁ “ బెఱవారికిని మీ
రిన్నిసర్గమువారె యగుదు ” యని :—
మన్నప్రతకునుఁ గినిసెనె సతీశ్రీ ! 1319
10. “ తన యంగరుచి నెంచి, యుండుంటి,
కనిననుం గనలు “ నెల్లను మీర లే
వనిత నెడఁ దలఁచి కాంచితిరి ? ” యని :—
అణు వగముగా నీను పడుఁ బ్రయాశ్రీ ! 1320

పొలయలుక యలరు.

(అ మె)

లేదు దోసము వారియెడ : నైన

నూఁదఁ గలిగించి యలిగించఁ గలుగున్

మా దయతు లరితి లాలించు వగ :—

రాదొ కొఱకొఱ, లేదు లాలనశ్రీ :

1321

చిఱచిఱం దోఁచు చిఱునొగులుచే,

వరుల మే లరితి, వాడిననుఁ, బిదపన్

మఱి మఱియు బలుపేరిమిని బెరయు :—

వఱలు నపు డపూర్వానుభోగశ్రీ.

1322

పొలయలుక కంటె స్వర్గము కలదొ,

యిలతోడ జల మెలసి సమరసం బొ

లలి నమరువారియెడఁ జూపునెడ ? :—

కొలుపు నది కలపుమెలపుల సుఖశ్రీన్.

1323

పొంది విడమికి హేతు వగు నలుక

యందునం దోఁచును దటాలునను, నా

దెందంబు నోడించు నాయుధము :—

డిందుఁ గ్రుధ, లాలనజలాలసాశ్రీన్.

1324

(అ క డ)

దోస ముండనివా రయిననుఁ, దా

మాసించు వారి మృదుభుజ రెడపు గా,

నీనుచే, నపు దొక్క యిం పొనర్తు :—

వాసి యగు పొం, దనంతరఫలశ్రీ.

1325

6. తినుట కంటెనుఁ దిన్న దలుగుటయె
తనువునకు వి మ్మగును ; కామమునకో,
పొనరు కంటెనుఁ గనలె యి మ్మగును :—
అనుభావ్య మగుఁ బదప సుఖోగశ్రీ. 1326
7. పొలయలుకయందు నోడిన వారె
గెలు పొందినట్టివా ; రది పదప నౌ
కలయికం బ్రత్యక్షముగఁ దెలియు :—
పొలుచు వారికె, యధికసమ్మదశ్రీ. 1327
8. పొంఁతి పొలయలుకఁగొవి, మఱి బెరయఁ
గల మొకో, నెన్నుదురు చెమ్మరింపన్
గలయికం దోఁచిన నెఱాచవివి :—
కలుగదే యలుగదే, నతిరతిశ్రీ : 1328
9. ప్రణయకోపముఁ జూపుఁ గాక : మఱి,
మినుకుతొడవుల వెలఁది ; మేము వేఁడన్,
మొనర విగుడును గాక : మఱి రేయి :—
ప్రణయకోపోపరతి, ప్రణయసుశ్రీన్. [సాధనమున] 1329
10. పొలయలుక కామమున కిమ్ము ; ఆ
పొలయలుక కిమ్ము, మితిఁ దెలిసి, యొరిమన్
గలిసి రమియింపఁగఁ బొరయునెడ :—
కలసిమెలయుత మిల సతీపతిశ్రీల్ : 1330

కామవర్గము సంపూర్ణము.

శ్రీపదులు సమాప్తము.

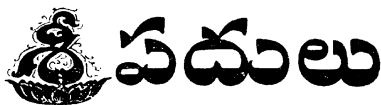
ఓం శత్రుత్.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పేట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
16	10	చాటివేలను	చాటినేలను
20	16	శ్రీ	శ్రీ
20	19	వంటిదె	వంటిదే
22	19	ప్రాచితమును	ప్రాచితమును
24	1	నే	నే
39	14	చెదు	నెదు
45	15	నేవి	నేవి
46	2	వలయునదె	వలయు : నదె
47	21	దైన్యమును	దైన్యమును
47	21	నొండనుర	నొండమర
53	7	తద్వపుశ్రీన్	తద్వపుశ్రీన్
66	20	మహిఁసా	మహింసా
69	2	వ్రతభాగము	జ్ఞాన భాగము
73	2	వ్రతభాగము	జ్ఞానభాగము
74	2	మంచిధర్మము	మంచి ధర్మము
124	14	యొక్కనికిఁదన్	యొక్కనిదియొ
137	14	నిస్త్రాసమున	నిస్త్రాసమున
142	10	గవి. తన్	గనుచున్
143	28	మును సభాసదశ్రీన్	సభాసదుల వాక్పూర్వ
149	17	ముట్టు	ముట్టు
150	16	రణవీర	రణవీర
155	17	తన్	తా

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
159	15	వనపు	వగపు
167	7	581	831
171	6	మీఱంగ	మీఱంగ
190	8	వపుశ్రీన్	వపుశ్రీన్
190	12	వపుశ్రీ	వపుశ్రీ
191	2	86 వ	96 వ
200	3	వీక	వీక
202	17	బొదార్యమతులగు	బొదార్య యుక్తులగు
216	12	తలఁపవద్యశ్రీన్.	తలఁ పవద్యాశ్రీన్
218	8	హృదిశ్రీ	మతిశ్రీ
219	9	నను, గనుఁగొనెడు	ననుఁ గనుఁగొనెడు
220	4	హృదిశ్రీ	మతిశ్రీ
220	8	హృదిశ్రీ	మతిశ్రీ
223	12	దృశశ్రీల్	దృశాశ్రీల్
226	(పుట సంఖ్య క్రింద)		(ఆమె)
228	4	(సా)	(సాధనమును)
230	(పుట సంఖ్య క్రింద)		(ఆమె)
231, 233,	2	ప్రాతివ్రత్యము	పాతివ్రత్యము
235, 237, 239.			
232	16	యదరనె	యదరెనె
244	16	నెఱవెఱుంగరు	నెఱ వెఱుంగరు
256	(పుట సంఖ్య క్రింద)		(ఆమె)
256	16	1271	1279

SRIPADULU

POST-SCRIPT (Author)

LETTERS/OPINIONS (Savants & Journal)

అభిప్రాయములు (పండిత/పత్రికలు)

ఒక విన్నపము (శాశ్వత ర్త)

parent, so that the original could be seen through. Although some Telugu verses are somewhat terse mainly for the above reasons, should my aims be found successful, I should feel gratified at my attempt. In this connection, I would quote

an excerpt from Dr. P. V. Rajamannar's opinion which reads : "I am sure this new translation of Kural into Telugu will act as another step towards the goal of national integration", and from Mr. Rallapalli Ananthakrishna Sarma's opinion which, translated in English, reads : "This is a fine and talented composition which prompts that the original must, however, be read."

Many of the Kurals, like superstructures on invisible foundations, have certain fundamental points which do not readily disclose themselves in the bare text. The ten verses of each chapter may be assorted and grouped under sub-subject headings, as I had done in my book "Sri Bhagavad-gita Gitalu".

The Kurals, being mostly unprosaic, curt and crisp, do not radically and readily yield to one's understanding, unless one reads between the lines, and adopts a few other suitable words to soften them and adapt correct and full meaning with the aid of an expert-commentary. About ten commentaries were written to Tirukkural, and recently, "**Bharata Ratna**" **Sri C. Rajagopalachari** has also been publishing his commentary in Tamil. Even in this edition of Sripadulu, a commentary or at least a glossory may be felt wanting, but an attempt at one such is left for future fulfilment.

The first three lines of the Telugu verses in this book do not merely represent an adoption of the bare ideas of the Kurals. As such adoption lacks the force, fullness, diversity and dignity of the original, I have attempted at direct translation literally with close sequence of words and modes of expression true to the original, and liberally with interpolated complementary words here and there, which

are essentially explanatory and not expletive. Thus, the first three lines represent a literal-cum-liberal translation; while the fourth line present my own volition of pertinently and impliedly hinting the themes underlying the previous three lines, or additional ideas.

Short Telugu verse couplets are inadequate for a close and exact rendering of the Kural couplets. Although triplets (rare in Telugu Prosody) are ample, the sentiment of evenness and other reasons, including fuller exposition of the theme of each verse, induced me to supplement the fourth lines compulsorily ending with the auspicious word "Sri" which has several meanings.

This book is entitled as "SRI-PADULU" particularly because the word SRI conveys also the meaning: "Trio (Tri-varga) of Righteousness, Economics and Love", (the three-canto-contents of Tirukkural), and PADULU means (a) "Tens" in Telugu (each chapter deals on a subject in ten verses) and (b) "Lines having "Sri" emblems, etc." in Sanskrit, vide the Introduction.

The above procedure is peradventure, unprecedented in literature; but I took the liberty of causing it, as well as the new metrical medium of PANCHAKSHARA-MALIKA in which this ethical lyric poetry runs, concurrently with Tirukkural and with natural liberty.

In fact, I translated 630 Kurals first, in metric stanzas of about four varieties of time-measures (Talas) without supplements, and on a retrospective review thereof, I was quite dis-satisfied because they did not appear lively, although they carried the bare meaning. Hence, in a desolate mood, I destroyed them and pondered over whether

'to do or not to do' and 'how to do'. One fine evening, while squatting still in a wavering mood in the Temple of the Divine Poet, Saint Tiruvalluva Nayanar, at Mylapore, I was intuitively prompted to start afresh and progress on the lines on which this work proceeded since. It appeared as though there was a vision of, and an encouragement from the Divine Poet.

In fine, I must apologize reverentially to the Divine Poet Saint Tiruvalluva Nayanar's great Spirit, which prevailed upon me to fulfil this enterprise. and to the readers, for my having thoughtlessly omitted to mention the above in the Telugu Introduction to this book.

Madras }
27-4-1967 }

S. Sripaty Sastry,
Author

H. E., Dr. S Radhakrishnan,
President of India.

Rashtrapati Bhavan,
NEW DELHI-4.
May 26, 1966.

Dear Sri Sonty Sripaty Sastrygaru,

Thank you for your letter of the 24th of May and the copy of "Sripadulu", your Telugu translation of "Tiruk-kural". I have got the book. I have seen it also. It is not necessary to have any formal or informal ceremony for the purpose.

You have done a useful piece of work.

With all good wishes,

Yours sincerely,
S. Radhakrishnan.

H E., Sri M Ananthasayanam Ayyangar,
Governor of Bihar.

Camp — RANCHI,
July 10, 1966.

Dear Sri Sripaty Sastry,

Thank you for having sent me a copy of the “*Sripadulu*”, your rendering into Telugu verses of ‘*Tirukkural*’ The aphorisms in *Tirukkural* are terse and it is not easy for a lay man to understand the same. *It is more difficult to render it into Telugu or any other language and more so into verse I am glad that you have tried to bring out the original meaning as much as possible.* Some others also have rendered *Tirukkural* into Telugu verses. I congratulate you on having undertaken a difficult task.

With kind regards,

Yours sincerely,
M Ananthasayanam Ayyangar.

Dr. P. V. Rajamannar, D.LITT., L.L.D.,
Chief Justice of Madras (Retired) M. L. C.

9, Victoria Crescent Road,
MADRAS-8.

June 14, 1966.

I am sure this new translation of Kural into Telugu — Sripadulu—will act as another step towards the goal of national integration. There are certain special features of this translation. The translator has used a new metric form in which each verse consists of four feet, three of which contain a *faithfull rendering of each Kural*, and the fourth is in the nature of a summary or commentary. Shri Sripaty Sastry, who possesses an excellent knoweledge of both Tamil and Telugu, is also endowed with a poetic talent. I commend his enterprise. I hope Shri Sripaty Sastry will trans-ate other great Tamil Classics into Telugu.

P. V. Rajamannar.

Sri T. P. Meenakshisundaran,
Vice-Chancellor, Madurai University.

University Buildings,
MADURAI-2.

Sri S. Sripaty Sastry has given me the opportunity of going through his interesting book "*Sripadulu*", a translation in Telugu of the great Tamil classic, *Thirukkural*, by Saint Thiruvalluvar. I have seen a few other translations in Telugu. *But this translation is simple and to the point*, though it is not possible for any one to bring the full force of the original in any translation however great it be. *This translation is true to the original without any unnecessary additions for making up the metre. He translates the two lines of every Kural into three lines of his verses. The fourth line is an addition by the Author trying to give the central idea.* This last line always ends in "*Sri*". I hope this will be popular among the Telugu public.

T. P. Meenakshisuudaran.

ASHTAVAGNANI, VIDWAN,

Sri A. Subbaraya Gupta,

M.A., B.O.L., B.ED.,

Retired Lecturer, Research
Scholar and Author.

Salem—7.

21—2—67.

Dear Sri Sripaty Sastry garu, Namasthe

This is to acknowledge with thanks the receipt of your **“Sripadulu”** striking a singularly original note in its metre as well as its interpretation which is certainly admirable, though a bit prolix. But you could have with greater felicity and facility reached both the Andhra classes and masses, if you had done it in **“Ataveladi”** metre, for our Telugu maxims and aphorisms, especially of Vemana have been mostly couched in **“Ataveladis”** and our Andhras find them more readable and understandable as well as more rememberable than any other metre

Sri Kanuparti Venkatarama Vidyānanda, who was the first translator of Tirakkural, rendered it in Telugu Kādam metre in last century, while Sri Putalapattu Srīrāmulu Reddi's rendering of this century is in **“Dvipada”** metre, but both are terse in language and pointed in import, though not so well as the original. You seem to have attempted to achieve both the terseness in language and pointedness in import. I think *you have fairly well succeeded in your attempt*

Yours Sincerely,

A. S. Gupta.

THE SUNDAY STANDARD—July 3rd, 1966

“Kural in Telugu”—SRIPADULU

This is a Telugu poetical translation of “Kural” in the metrical medium of “Panchakshara Malika”. The first three lines of each verse are a faithful metrical rendering of the original. The last line is the translator’s summary of the substance of the preceding three lines. **The translation is sound and sensitive. The secret of the author’s success lies in his mastery of Tamil & Telugu**

Mr. Sripathy Sastry has rendered, a service to the Telugu public by bringing out this poetical version.

THE WEEKLY MAIL—July 9th, 1966.

Sripadulu is a rendering of Tirukkural into Telugu in verse. **The author has taken great pains to bring out the correct meaning of the Kural stanzas in Telugu.** However, the style of the Telugu verses is rather tough.

THE “HINDU” 9—7—1966.

Sri Padulu

This is Tirukkural in Telugu. The importance of Tirukkural in world literature cannot be over-estimated. Belong-

ing to one of the oldest languages of the world, it is at once a book on morals and pure poetry. Its antiquity gives it all the more glory and to-day it is acclaimed as a universal book daily inspiring translations in all the important world languages. Teaching a moral is the ideal of Indian literature and all other advantages are only incidental. Rajaniti, Lokaniti, Grihaniti and Sadachara are all found as subjects of many minor chapters in the Mahabharata, Srimad Bhagavata and Ramayana. Separate books also came later into vogue like Kamandaka. Panchatantra and Hitopadesa.

This kind of teaching found its earliest and full analytical expression in Tiru valluvar's Tirukkural, which broadly, under the heads of Dharma, Artha and Kama, gives every Indian in a nut shell maxims of conduct for both day to day life as well as for life-long practice. The seer has no chapter on Moksha, but it is perhaps understood that when man perfects his way of life by these three ways, Moksha automatically follows. These maxims are so universal that they do not attach themselves to any religion or people in particular and the mystery over the caste of the author adds to the merits of its casteless and creedless character.

The present translation, though not the first in Telugu, is welcome in many respects as it does not merely translate the original. *True to the tradition of ancient Telugu poets like Nannaya and Tikkana, the author follows the free and explanatory way adding his own comment or explanation in the last line.* While rendering the two lines of the Kural in Telugu he completes the translation within the first three lines and in the fourth gives his own comment ending with the auspicious letter "Sree." The translator also follows a new metre, his own creation, called "Panchaksharamalika" of

64 mantras. *The translation is true to the original, but the words chosen and the manner of expression have made it somewhat terse. Pure Telugu words (Achcha Telugu) are used more frequently than Sanskrit and average readers cannot understand the text without the help of some language expert. In general, the translation is ably done and is an excellent help to the Andhras to understand the great Tiruvalluvar.*

Vedam Venkataraya Sastry.

అ భి ప్రా య ము లు

“జాలవ్యాస”, “మహాపాథ్యాయ” శ్రీ వారణాసి
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, వీరికాపురము, 23-6-1966.

“శ్రీపదులు” అను ఈ గ్రంథమును రచించిన “సత్కవిహంస”
శ్రీ శొంతి శ్రీపతి కాస్తీ, గారు, పండితులును, కీర్తిశేషులును అగు శొంతి
ఫద్రాద్రి రామకాస్తూరివారి కుమారులు. వీరికాపురము అభిజనముగా
గలవారు. ద్రావిడ భాషలో “దైవకవి” తిరువల్లువర్ రచించిన
“తిరుక్కావళి” అను గ్రంథమునకు ఆంధ్రానువాదముగా, సానుబంధ
ముగా రచించినది యీ శ్రీపదులు అను కావ్యము. తిరుక్కావళి పద్య
ములు రెండేసి పాదములు కలిగియుండ, వీరందలి భావమును మూడు
పాదములలో నిమిచ్చి, నాల్గవ పాదమును సంగతార్థముగా శ్రీపదాంత
ముగా కూర్చి చక్కగా ఆంధ్రీకరించినారు. వీరి ప్రతిభావిశేష
మీ రచనలో గోచరించుచుండును.

వీరు తమ పద్య రచనను కూర్చి చెప్పుదు — “ప్రసిద్ధ గణయతి
నియమములు లేక నాచే స్వచ్ఛందచ్చందస్సురణి నేర్పరచుకొనబడిన
లక్షణములు గల పద్యము” — అనుటనుబట్టి వీరు నవ్య పద్ధతి నవలంబించి
రచన పాగించినారని తెలియుచున్నది.

ధర్మ — అర్థ — కామ రూపముగు త్రివర్గమునకు సంబంధించిన
విషయములను ప్రతిపాదించునట్టి ఈ గ్రంథము జాగ్రత్తగా చదివి అర్థము
చేసికొనువారికి చక్కగా నుపయోగించు ననుటలో సందేహములేదు.
పాఠపఠకు వీరి రచనలో విశేషములు గలవని వికడము కాగలదు.

— వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

శ్రీ రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మగారు,
తిరుపతి. 8-6-1966.

“ఉదాత్త గ్రంథములకు ఒక భాషలో ఎన్ని పరివర్తనలున్నా అంత మంచిది. అన్నిటి మూలాన చదువరులు మూల గ్రంథమునందలి తత్త్వ సాభాగ్యములను సమీపించి తెలుసుకోగల్గుదురు”. ఇది కీ॥ శే॥ సారస్వత మహాయోగి శ్రీ హరియల్లగారు నాతో ఒక సారన్నమాట.

తిరువళ్లువ నాయనారు రచించిన ‘తిరుక్కోటర్’ అట్టి గ్రంథము లలో అగ్రపంక్తిది. తమిళ వాఙ్మయము విశ్వమున కిచ్చిన మహా ప్రసాదము. దాని యందచందములు ఆరనివి, తావి తఱుగనిది.

మిత్రులు శ్రీ పూతలపట్టు శ్రీరాములుగెడ్డిగారు దీని నిదివరకే ‘త్రివర్గము’ అనుపేరి తెలిగింపును తెలుగువారి కందిచ్చినారు అని యెంతో మందరమైన చిక్కని రచన. ఒక్కొక్క ‘కుఱుకు’ను ఒక్కొక్క ‘ద్విపద’గా వారు సంతరించిరి. అందుచేత మూలమునకన్న తెలిగింపు ఎక్కువ సంయతమైనదేమో యనిపించును. మొదటి గ్రంథకర్తకే యీ యేక వృత్తశృంఖల ఒకచో బిగువుగాను ఇంకొకచో సర్దుగాను పరిణమించును. ఇక పరివర్తకల మాట చెప్పవేల ?

‘త్రివర్గ దీపిక’ అనుపేరి కంద...కందార్థములలో ఎవలో రచించిన దీని తెలిగింపును ఎప్పుడో చూచినాను. ఇంకను కొందఱాపని చేసిన వారుందురు.

ఇప్పుడు మిత్రులు శ్రీ కొంకి శ్రీపతిశాస్త్రిగారు ఈ పరివృత్తిని ప్రకటించి ధన్యవాద పాత్రులైనారు. ఇందుకై “పంచాక్షరీమాలిక” అను త్రిపదవృత్తి మొకటి శ్రోతగా కల్పించుకొని రచన సాగించినారు. నాల్గవ పాదముగూడ నున్నను అది మూలమునకు చేరదు. పాద సంఖ్య విషయముగా నుండరాదని భావించిరేమో ? కన్నడ సాహిత్యమందలి ‘త్రిపది’ని గెండవ పాదమును గెండు మాత్రు పాడి పాదవైషమ్యమును

... .. పాట 11 నిమిషములలో శ్రీపతిశాస్త్రి

గారు నాల్గవ చరణము తుదను తిప్పక శ్రీకార మలికించి ప్రతి పద్యమును మంగళాంతముగా తీర్చినారు. కాని దానిచే మూలము చిక్కదనము కొంత అతంత్రమైనదేమో ?

శ్రీపతిశాస్త్రిగారు భగవద్గీతాంధీకరణాది గ్రంథములచే ముగ్ధ హీన నానుధేయలు. “అన్యం నయాతిహి విభూతి రపత్యభాణం” అన్నట్లు పేర్కొనబడులు శ్రీ భద్రాద్రి రామశాస్త్రిగారి యనుగ్రహమున, సంస్కృతాంధముల లోతు నెరిగినవారు. ఆదైత్య విద్యోపాసకులు. ఉద్యోగముతో సంబంధములేని సారస్వత వ్యాకంగము వారిది. తమిళ భాష పరిచి యును చాలదని చెప్పుకొన్నారు పరిచయములో. కాని తిరుక్కుఱ్ఱ మూల వ్యాఖ్యలందలి వారి పరిశ్రమ వారి నా యెల్లను దాటించినది. మూలమును ఎఱ్ఱైనను చదివి తీరవలె ననిపించు చదునైన చక్కని రచన యిది.

ప్రాచీన జైనాచార్యులలో ముప్రసిద్ధుడై, సంస్కృత ప్రాకృతము లలో బహు గ్రంథకర్తయై పూజ్యుడైన కొండ కందాచార్యుడే యీ తిరువల్లుగను అని జైన సాంప్రదాయమువారి నమ్మిక. ఆయన వసించిన గ్రామము కొండకండి—ఇప్పుడు కొనకొండ — అనంతపురము జిల్లాలో నున్నది. చెల్లు చేమలు మొలవని ఆ యూరి కొండ గుండ్రమిద నేటికిని అతిగిపోయిన జైన చిన్నముల చాయలు చూడవచ్చునని విన్నాను. వై సంప్రదాయపు మాటయం చేమని సత్యమున్నచో ఈ “తమిళ వేదము” నకు తెలుగుదేశపు పొత్తుగూడ గలదని ఆంధ్రులును ఆకృషితముగా దీని నుపాసింపవచ్చును.

—రా. అనంతకృష్ణశర్మ.

శ్రీ చల్లా నాథాచార్యులగారు, సాహిత్య అకాడమీ,
మదరాసు 11-3-67.

మహా కవియు, మహా తాత్త్వికుడైన తిరువల్లువర్ ప్రసాదించిన గ్రంథరాజము తిరుక్కుఱ్ఱ. దీనిని తమిళులు వేదముగా భావించు

పేరు అర్థానుస్వారమును మానుకొనందున లక్షణాభిమానం చూపు
 ురు. పత్వ (తత్వ?) కాస్త్రమును పాటించక పోలేరు. విశే
 షాచించినన్ని సార్లకంటే ఉల్లంఘించిన సార్లెక్కువ. 'రచింపబడిన'
 తడవలకంటే 'నూచించబడిన' తడవలెక్కువ. ఈ అత్యవస్థకంటే
 శేవలం అపభ్రంశంలోనే వ్రాసి 'శిష్ట వ్యావహారికం' అను పేరు పెట్టు
 తుంటే మేలనిపించింది. మచ్చుకు కొన్ని :

(మూలములోని 1, 45, 261 వ క్షణులును, ఈ మూడిటికి
 శ్రీపదులలోని పంచాక్షర మాలికలును, ఆంధ్రీకరణ తారతమ్యము తెలుపు
 తుట విమర్శకులు 1,261 వ క్షణులకు ప్రదర్శించిన మంజరీ ద్వీపదళును
 గలవు. వీనిని గూర్చి, పిదప వచ్చు "ఒక విన్నపము" విస్తరింప
 బడినది).

—ప్రభాకర్.

ఆంధ్రప్రభ - సచిత్ర వారపత్రిక 1-2-67

తమిళ సాహిత్యాన్ని ఈసంవత్సరం చేసిన గ్రంథ రాజములలో
 ఒకటి తిరుక్కోళి... ప్రస్తుతానువాదం తెలుగువారికి కొత్తదికాదు...
 ప్రస్తుతానువాదకులు శ్రీ శ్రీపతికాస్త్రిగారు పండితులు; బహు
 గ్రంథకర్తలు. తమిళునుంచే అనువదించడమేకాక, తమ అనువాదాన్ని
 సర్వాంగ సుందరంగా ముద్రించారు కూడా. ఇందుకు వారు అభినంద
 నీయము... (శ్రీపదాంత తురీయ పాదములలో) మూలములోని భావాన్ని
 విపులీకరించడానికి అనువాదకులు ప్రయత్నించినట్లు స్పష్టమవుతున్నది.
 (మచ్చునకు : మూలములోని మొదటి క్షణు, భావము, 1 వ పంచాక్షర
 మాలిక) మూలమునకూ తెలుగుసేతకూ గల భేదాన్ని పాఠకులే గ్రహించ
 గలరని భావిస్తున్నాను. మూలానికి సన్నిహితంగా ఉన్నా, కొన్ని
 క్షణులు సులభగ్రాహ్యంగా లేవు. ఈ కింది తెలుగు సేతను పరిశీలించండి.
 (మచ్చునకు : 831 వ పంచాక్షరమాలిక) తిరుక్కోళి వంటి ఉద్గ్రం
 థాన్ని అనువదించడం తేలిక పనికాదు. అల్పాక్షరములలో సంతరింప
 బడిన అనల్పార్థ రచన అది. మొత్తమీద అనువాదకుల కృషి
 తొనియాడదగింది.

—కల్ప

—: ఒక విన్నపము :—

ఈ కావ్యమును గురించిన పండిత పత్రికాభిప్రాయములకుఁ గృతజ్ఞుఁడనై, యందలి కొన్ని విషయములఁ గూర్చి యిటుఁ బ్రస్తావించుచున్నాను.

ఇందలి కొన్ని పద్యములు గులభద్రగ్రాహ్యములు గావనియు, లఘు వ్యాఖ్య అవసరమేమో యనియుఁ గొందఱు వ్రాసిరి. ఇది సరియే..... ద్రావిడ సమాంధ్ర పదములు, అచ్చ తెలుఁగు మాటలు, విశేషముగఁ బ్రయోగింపఁబడుటచేతను, కుఱ్ఱ పద్యము లనేకములు దూరాన్వయ నూత్నార్థములు కలిగియుండఁగా, అట్లే మూల క్రమానువాదము సాగుట చేతను, కొన్ని పద్యములు గులువుగా బోధపడవు; కనుక నే వ్యాఖ్యాతేత కలిగించవచ్చు నని పరిచయములో వ్రాసితిని.

ఆటవెలదిలో వ్రాసియుండవలసినదనియు, “మంజరీ ద్వీపదలో అనువదించితే సంతేపసారశాస్త్రులు కాపాడడం వీలవుతుంది” అనియు, అభిప్రాయములు ప్రకటింపఁబడినవి. తేటగీతి లేక కందము గెండు పాదములలో అనువాదము మాత్రము చేసియుండఁగూడదా యనియుఁ దోచవచ్చును..... ఇంచేదియు నాకు సరిపడమికి, తిరుక్కుఱ్ఱలోని మొదటి కుఱ్ఱ పద్యమునే, పంచాక్షర మాలికలలో అనువాదానుబంధ విరచనకు, మూలపేతు భూతముగా నిట నిరూపించుచున్నాను.

ఏ లయవంతులో ‘తు, చ’ తప్పకుండ మూల పదక్రమ బహు విధేయముగను, కుఱ్ఱలయొక్క బాహ్యస్థూల బావములుమాత్రమే కాక నూత్నోత్పత్తి శేషములు గూడ విడువకుండఁగను, అనువదించునది ననునా యొద్యమ నియమములకుఁ బైపద్యభేదములం దేదియో ఆమరలేదు. మొదటి కుఱ్ఱ తొట్టిన మొట్టమొదటనే నట్లు వచ్చినది. అది ‘అకర’ అని మొదలిడఁబడి యుండఁగా, ‘అకార’ అని నేనును మొదలిడుటకు

అలాగే మే నిర్దేశపద్యమునకును గూడ దయ్యెను. తొలుదొలుతనే తొట్టి శకున మగు నియమభంగమునకు సమాధానములేక, పంచాక్షరమాలికను గల్పించుకొని, 'అకార' యనియే మొదలిడి, 32 మాత్రలుగల రెండు పాదములు చాలక, 47 మాత్రలు గల మూడు పాదములలో అనువాదము ముగించి, నూత్య విశేషార్థ ప్రతివాదకముగ 17 మాత్రల నాలుగవ పాదము విరిచించితిని. కొన్ని కుఱ్ఱ పద్యములు 38 మాత్రలవఱకు గలవి. నా నియమములే కాక, 'అకార' యనియే మొదలిడుటకును, అనుబంధ విరచనకును, ఇతర కారణము లీక్రిందఁ జెలుపుచున్నాను :

మొదటి పద్యములోని రెండు భాగములందును గ్రమముగ 'అకర', 'అదిభగవన్' అనువాని అనిమస్థితి విశేషమును, ఆ రెండు భాగములను బ్రకారార్థక పదముచే గూర్చిబడక వేఱువేఱు వాక్యములుగా నుండుట యందలి విశేషమును, అనువాదమునఁగూడ ఆ పదముల నా రెండు వాక్యములంగును గ్రమముగ నగ్రస్థానికములుగానే నొడఁజేసెను...¹ ఆ రెంటియంగును నాకు స్ఫురించిన అద్వయ గమస్థి భావమును, ఆక్షర పంచభావమును, బ్రహ్మసాద భావమును (మాందూక్యోపనిష ద్వితీయము) కకలాక్షర భూతాంతర్యామిత్వ భావమును, ఈ గ్రంథమున వేఱుగ లేని తురీయ ఘనమైనను మోక్ష(పర)భావమును బ్రదర్శింపవలెనని, యనుబంధముగ శ్రీకారాంత తురీయపాదమున నిఱికించితిని

¹ ప్రాణనాదాక్షరములగు ఆచ్యులలో 'అ' పరమ ప్రాణ నాదాక్షరమై (నోరు కరిగి విప్పి చేయఁగల కంఠ సాదము 'అ' ఒకటియే), అదియే (నోరు నాలుక మొదలైనవాని వివిధాకార విన్యాసముల కనువుగ), వికారమునొంది తక్కిన ముచ్చెలుగా నుచ్చరింపఁబడుచున్నది. ఆచ్యుల కలయిక చేతనే ముచ్చెలగు ప్రాణ్యాక్షరములకుఁ బ్రాణసాద వైతస్యము... అదిభగవానుఁడ = పరమాత్మ. ఈ పద్యమున 'అలగు' = 'లోకంబు' అను పదమునఁ బ్రత్యక్ష భూతిజాతముకంటెను, నందలి పశోక్ష భూతాత్మ స్థితియే ప్రధానముగ లక్షింపఁబడినది... ఎంత వ్రాసినను దఱుఁగని విశేష ములుగల విషయము లివి.

మిక్కిలీ కలుచుచేసిన మొదటి క్లబ్ పద్యమును, నాయనవాదము గల పంచాక్షరీమాలిక మూడు పాదములలోని మూలక్రమ గమనికయు, విశేషార్థ ప్రతిపాదకానుబంధ మగు నాల్గవపాదమును, ఈ క్రిందఁ బొందు పఱచుచున్నాను.

కు॥ అక్షర ముదల
పం॥ (౧) ఆకార స్వరము మొదలుగఁ గలవి
అక్షరము, ఆదిభగవన్
(౨) సహితములు; ఆదిభగవానుం

ముదలే ఉలగు
(౩) ఒకఁడు మొదలుగఁ గలదె లోకంబు
(౪) ఆకారాదిక మె 'ఒం' పరాత్పత్రు.

పై యనువాదమున 'స్వరము', 'ఒకఁడు' అదనములే కాని వ్యర్థ పదములు గావు.

స్వరము = నాదము; అక్షరము. 'అ' యనునది అక్షరక్రమ విషయము మొదట వ్రాయఁబడున దగుటచేతనే కాక, అంతికంఠెను ముఖ్యముగ, అదియే ఆదివాదమగుటచేత, రెంటిని సూచించు సమగ్ర పదము "స్వరము".

ఒకఁడు = కేవలఁడు = పరమాత్మ... "ఆదిభగవానుండు" అను సమా సమునకు "మొదటి భగవానుండు" అని అర్థముచేసినఁ, గ నీసము రెండవ భగవానుండైన నున్నట్లుగును. అట్లుకాక, "అద్యుండైన భగవానుండు" అనఁగా "పరమాత్మ" అనియే అర్థము. చేయవలెను "ఆదిభగవానుండు" అద్వితీయుఁ డని నిగదించుటకే "ఒకఁడు" అని అదనముగాఁ జేర్చబడినది.

పై రెండు మాటలవల్ల సంక్షేపసారాంశాలు కాపాడఁబడలేదా? 'మూలంబో పోల్చియాస్తే రాజాను జూచిన కంటితో భర్తను జూచి నట్లున్నదా?' కావచ్చు. రాజు, భర్తల యందలి ప్రేమాపుల చేతనో, పొట్టి పాడుగులచేతనో, భేదముండవచ్చు. రసవిన్యాసము ముఖ్యము.

సమవాచానుబంధములలో ‘లిగువునకు సడలుబాటు, రసానికి పలుచ పాటు’ వచ్చి మూలము ‘అతంత్రమైనదేమో’ రసజ్ఞులు నిర్ణయింపవలెను. సమము పుష్టికృత మని నే ననుకొనుట స్వాభావికముకదా? పై యనువాచానుబంధములు వలె, నీ కావ్యమందలి పద్యము లన్నియు సమర్థనీయము లగు నని నా యోశయము.

మొదటి పద్యము “అకార” యని కాక ఆ యర్థమిచ్చు మఱియొక పదముతో మొదలిడరాదా? ఆ + అక్షరము = అక్షరము; ఆ + స్వరము = ఆస్వరము. రెండును వికారాక్షిలములే. “అ యను” అని మొదలిడి యాంధ్రీకరించి చూపుచున్నాను:—

తే॥గీ॥ ‘అ’ యనునది మొద అక్షరా లన్నిటికిని;
ఆదిభగవానుఁ డొకఁడె లోకాదిముండు.

‘అకార’ యని మొదటఁగాక మఱొకతో నిమిడించి యాంధ్రీకరించి యిటఁ జూపుచున్నాను

ఆ॥వె॥ అక్షరములకెల్ల ఆది అకారంబు;
విశ్వమునకు ఆద్యుఁ డీశ్వరుండు.
మం॥ద్వి॥ అఖిలాక్ష రాద్యమైనది అకారంబు
నిఖిల లోకాద్యుండు నిత్యుఁ డీశ్వరుండు.

కం॥ సకలాక్షరముల కాదిది
అకారము; జగముల కాద్యుఁ డభవుం డొకఁడే.

మూలవిధేయత, సూక్ష్మభావప్రసక్తి, లేకుండ ఇట్లే నిడుద కుటకులఁ గూడ, స్థూలభావము లిడికించి యాంధ్రీకరించుచున్నగాని, యని యనువాదము గాఁజాలదు. కడిచేతికి బదు లేదనుచేయియే యగును.

శ్రీ రామకృష్ణప్రభ సందిగ్గో శ్రీ ప్రభాకర్ ఆనువారు వారచనను గుఱించి, “వీరు...లక్షణాభిమానం చూపుకొన్నారు. పత్వ (తత్వ?) కాస్త్రమును పాటించకపోలేదు. ఐతే పాటించినన్నిసార్లకంటే ఉల్లంఘించినసార్లక్కుత. రచింపబడిన ‘తదకలకంఠే’

‘నూచించబడిన’ తడవ లెక్కన. ఈ అవ్యవస్థకంటే కేవలం అపభ్రంశం లోనే వ్రాసి ‘శిష్ట వ్యావహారికం’ అను పేరు పెట్టుటంటే మేలనిపించింది.’ అని వ్రాసిరి.

వా రేకాస్త్రము నుద్దేశించి వ్రాసిరో కాని, ఆ కాస్త్రము పాటించక నే నెక్కువనార్లు ఉల్లంఘించిన వేవో, రచింపబడిన తడవలకంటే నూచించబడిన యెక్కువ తడవలేవో, అవ్యవస్థ నా రచనయందలి యే కారణములవలన వారికి గోచరించినదో, వా రొక్క యుదాహరణమైనఁ జూపలేదు; నాకో, తట్టలేదు. తెలిసినను సరిచేయఁ గలుగవలదా? అపభ్రంశములోను వ్రాయలేనివాడను గావచ్చును. “శిష్ట వ్యావహారికం” అనఁగా శిష్టుల వ్యావహారికమా, శిష్టమైన వ్యావహారికమా? నా రచన యందు ‘అవ్యవస్థ’ కలదుగదా, శిష్టవ్యావహారికమున కొక వ్యవస్థ కలదా? అవ్యక్తావస్థ వలన సందేహములు.

శ్రీ ప్రభాకర్ అనువారే—మచ్చుకుకొన్ని—మూలమందలి 1, 45, 261 వ క్షణులకు, దానికి నా పంచాక్షరమాలికలను, దారతమ్య పరిశీలనముకొఱకు, 1, 261 వ క్షణులకు (వారు రచించినవేమో) అనువాదము లగు మంజరీ స్వీపదలనుఁ బ్రదర్శించిరి. 1 వ క్షణును, దానికి నా పంచాక్షరమాలికయు ముందే విస్తరించితిని గాన, దానికి వారి యనువాదము మాత్ర మిటుఁ జూపుచున్నాను.

మం॥ద్వి॥ వర్ణాలకల్ల అవర్ణమే ఆది
లోకతతికి నెల్ల లోకేకుఁ దాది.

పై పద్యమునందలి భాష అపభ్రంశ మగు శిష్ట వ్యావహారికమేమో, నా కట్లు తోచలేదు. కాని వా రనుకొనని అపభ్రంశము లొకటి రెండు నాకుఁ దోచినవి... “అవర్ణము” అనగా “అ యను అక్షరము” అని రచయిత భావము యుండవలెను. కాని అది బహు వివర్ణాశ్లీలపదము “అవర్ణము” అనఁగా “నింద”; ఇది అసార్థము కాదు. “అవర్ణము” మూలమున కనర్థము తెచ్చినది. అదికాక, ‘అ’ యనునది వ్యతిరేకార్థక పదము గానే తోచి, తాఱుమాటైన యర్థమునే కలిగించును...వర్ణము=రంగు;

అనువాదానుబంధములలో 'లిగువునకు సడలుబాటు, రిసానికి పలుచ బాటు' వచ్చి మాలము 'అతంత్ర మైనదేమో' రసజ్ఞులు నిర్ణయింపవలెను. రసము పుష్టికృతి మని నేననుకొనుట స్వాభావికముకదా? ప్రయనువాదానుబంధములు వదా, నీ కావ్యమందలి పద్యము లన్నియు సమర్థనీయము లగు నని నా యాశయము.

మొదటి పద్యము "అకారం" యని కాక ఆ యర్థమిచ్చు మఱియొక పదముతో మొదలిడరాదా? అ + అక్షరము = అక్షరము; అ + స్వరము = అస్వరము. తెండును వికారాక్షరములే. "అ యను" అని మొదలిడి యాంధ్రీకరించి చూపుచున్నాను:—

తే॥గీ॥ 'అ' యనునది మొద అక్షరా లన్నిటికిని;
అదిభగవానుఁ డొకఁడె లోకాదిముండు.

'అకారం' యని మొదటఁగాక మఱొకతో నిమిడించి యాంధ్రీకరించి యిటఁ జూపుచున్నాను

అ॥వై॥ అక్షరములకల్ల అది అకారంబు;
విశ్వమునకు ఆద్యుఁ డీశ్వరుండు.

మం॥ద్వి॥ అభిలాక్ష రాద్యమైనది అకారంబు
నిఖిల లోకాద్యుండు నిత్యుఁ డీశ్వరుండు.

కం॥ సకలాక్షరముల కాదిది
అకారము; జగముల కాగ్యుఁ డభవుం డొకఁడే.

మూలవిధేయత, సూక్ష్మభావప్రసక్తి, లేకుండ ఇశ్లేష నికద కుట్రలఁ గూడ, మూలభావము లిఱికించి యాంధ్రీకరించుచున్నగాని, యని యనువాదము గాఁజాలదు. కుడిచేతికి బదు లేదనుచేయియే యగును.

శ్రీ రామకృష్ణప్రభ సంవికలో శ్రీ ప్రభాకర అనువారు నా రచనను గుఱించి, "వీరు...తత్వాభిమానం చూపుకొన్నారు. పత్వ (తత్వ?) కాస్త్రమును పాటించకపోలేదు. ఇతే పాటించినన్నిసార్ల కంటే ఉల్లంఘించినసార్లెక్కువ. రచింపఁబడిన 'తడవలకంటే'

‘మూచించబడిన’ తడవ లెక్కవ. ఈ అవ్యవస్థకంటే కేవలం అపభ్రంశం లోనే వ్రాసి ‘శిష్ట వ్యావహారికం’ అను పేరు పెట్టుకుంటే మేలనిపించింది.’ అని వ్రాసిరి.

వా రేకాస్త్రము నుద్దేశించి వ్రాసిరో కాని, ఆ కాస్త్రము పాటించక నే నెక్కువసార్లు ఉల్లంఘించిన వేవో, రచింపబడిన తడవలకంటే మూచించబడిన యెక్కువ తడవలేవో, అవ్యవస్థ నా రచనయందలి యే కారణములవలన వారికి గోచరించినదో, వా రొక్క యుదాహరణమైనఁ జూపలేదు; నాకో, తటలేదు. తెలిసినను సరిచేయుఁ గలుగవలదా? అపభ్రంశములోను వ్రాయలేనివాడను గావచ్చును. “శిష్ట వ్యావహారికం” అనఁగా శిష్టుల వ్యావహారికమా, శిష్టమైన వ్యావహారికమా? నా రచన యందు ‘అవ్యవస్థ’ కలదుగదా, శిష్టవ్యావహారికమున కొక వ్యవస్థ కలదా? అవ్యక్తవస్థ వలన సందేహములు.

శ్రీ ప్రభాకర్ ఆనువాద—మచ్చుకుకొన్ని—మూలమందలి 1, 45, 261 వ కుట్రలును, దానికి నా పంచాక్షరమాలికలను, దారతవ్య పరిశీలనముకొఱకు, 1, 261 వ కుట్రలును (వారు రచించినవేమో) అనువాదము లగు మంజరీ స్వపదలనుఁ బ్రదర్శించిరి. 1 వ కుట్రను, దానికి నా పంచాక్షరమాలికయు ముందే విస్తరించితిని గాన, దానికి వారి యనువాదము మాత్ర మిటుఁ జూపుచున్నాను.

మం॥ద్వి॥ వర్ణాలకల్ల అవర్ణమే ఆది
లోకతతికి నెల్ల లోకకుఁ దాది.

పై పద్యమునందలి భాష అపభ్రంశ మగు శిష్ట వ్యావహారికమేమో, నా కట్లు తోచలేదు. కాని వా రెనుకొనని అపభ్రంశము లొకటి రెండు నాకుఁ దోచినవి... “అవర్ణము” అనగా “అ యను అక్షరము” అని రచయిత భావమై యుండవలెను. కాని అది బహు నివర్ణాశ్లీలపదము “అవర్ణము” అనఁగా “నిండ”; ఇది అసార్థము కాదు. “అవర్ణము” మూలమున కనర్థము తెచ్చినది. అదికాక, ‘అ’ తునునది వ్యతిరేకాగ్నిక పదము గానే తోచి, తాఱుమాటైన యర్థము నే కలిగించును...వర్ణము = రంగు;

అని గ్రహించి, అవర్ణము = రంగులేనిది = స్వచ్ఛము = “తెలుపు” అని
 సాధించి, మొదటి పాదమునకు “రంగులకల్ల తెల్లరంగు మొదలు” అని
 అర్థము తీసి, రెండవ పాదముతో సమన్వయము కుగుర్చుచున్నది. (వస్తుతత్వ
 విజ్ఞానశాస్త్రము—*Physical Science*—లో రంగులకు తెలుపు మొద
 లని కొన్ని సంశోధనలవలన వెలియును) ఇట్లే “వర్ణము” అను పదమునకు
 గల మణికొన్ని యర్థములుగూడ ఈ పద్య మన్వయించుటకు సరిపడు
 నేమో? కాని మూల విశోధమై అప్రకృతిమగును... రెండవ పాదములోని
 “లోకేశుడు” అను సమానమునకు “లోకతతి కీశుడు” అని యర్థము
 కాగా, రెండవపాదమునకు “లోకతతి నెల్ల లోకతతి కీశుడాది” అని
 యర్థము లేదు. ఈ అత్యుక్తి యుక్తియు క్తమేమో?... మూలమునకుంటే
 నెక్కువ దిగువు ఎక్కువ చిక్కుని రసము వెలయించుటకై, ఒకటి అర్థాం
 తరిన్యాయముగాను, మరొకటి దృఢోష్టుటనముకొనకును బ్రయోగింపఁ
 బడిన నేమో. అట్లయిన, నా తెలివిలేమికి తమిళురుగాక !

ఇక, 261 వ కుట్రను, నా పంచాక్షరిమాలికలోని అనువాదము
 యొక్క మూలక్రమానుసరణమును, అనుబంధమును జూపి, వివరించి,
 పివప శ్రీ ప్రభాకర్ అనువాదదహరించిన మంజరీద్వీపము జూపి,
 నాకు దోచిన తారితమ్యముల విస్తరింతును.

261-కు ఉత్తర నోయ్ నోద్రల్

పం|| 10) కలుగుచువుల నోయ్యకొనుటయును

ఉయిర్కు చుక్కి శైన్యమై;

(1) మెలగు శుశుల కన్గొనుటయు;

అప్ర... నోయ్ నోద్రల్

ఆ (2) కొలది గలదే తిగియీనును.

(3) పాపములు అడిగి మూల నొద్దపుక్కిన.

మెలగు అను అదనపుమాట వ్యాఖ్యముగాక, “చరము లగు” అను
 అర్థము గలదై, “శుశులకు” (ప్రణామలకు) అను పదమునకు ముందు

విశేషణము గాఁ జేర్చబడుటచే, “చరజీవులకు” అను అర్థము కలిగినది. స్థిరప్రాణులగు వృక్షాదులకు బాధ కలిగించుట దోషము కాదని అర్థపత్తి.

౪ వ పాదము దమము, యమము, అను రెంటివలననే తపస్స్వరూపము పరిపూర్ణమౌ, యను శంకకు నివారణముగాను (అశ్రేతవత్త్విక్యైః) “ఆ కొలఁది గలదే తపోరూపంబు” అను వాక్యమునకు విపులీకరణముగాను, నాలుగవపాదములో, ఆ రెంటి పరిమితిగల తపస్స్వరూపములోఁ దపముయొక్క పెక్కులగు అంగములు అడకము లని తెలుపఁబడినది.

శ్రీ ప్రభాకర్ అనువా రుదహరించిన, 261 వ క్షుణ్ణునకు అనువాద మి క్రిందిది:—

మం॥ద్వి॥ ఏమి బాధలు గల్గెనే నోర్చుకొనుచు,
నొరుల బాధపఱుపకుండుటే తపము.

ఈ పద్యమున మూలభావము చాలవఱకున్నది; కొంతవఱకు లేమికిఁ గారణము: “ఒరుల” అనుటవల్లను, “అశ్రే...ఒరు” అను పదముల భావము సడలిపోవుటవల్లను, “బాధ లోర్చుకొని, యితిరుల బాధింపకుండుటే తపము” అని అగుటవల్ల, మూలభావము కొంత సంకుచితమయ్యెను. ఇక్కడఁ గొన్ని తారతమ్య విశేషములు.

- 1 “ఒరుల” అనుటయందు (261 వ క్షుణ్ణులో) సామాన్యముగఁ జరాచర సకల జీవరాశులు నుద్దేశింపఁబడి, అపరిమిత హింసానిషేధము నిగదింపఁబడినది.
2. “మెలగు నుడులులకు” అనుటయందుఁ (నా పంచాక్షరమాలికలో) జరజీవరాశులు మాత్ర ముద్దేశింపఁబడి, పరిమిత హింసానిషేధము నిగదింపఁబడినది.
3. “ఒరుల” (ఇతర మానవుల) అనుటయందుఁ (వై మంజరీ ద్విపదలో) జరజీవరాశులలోను, మనుష్య జీవరాశి మాత్రమే యుద్దేశింపఁబడి, బహున్యూనపరిమిత హింసానిషేధము నిగ

దింపబడినది.....ఇందుచే మనుష్యేతర జీవహింసాస్వేచ్ఛ తపస్వికి నిర్దోషమని తేలినది. ధర్మశాస్త్ర సమ్మతమగునో?

పాఠక మహాశయులారా! శ్రీ ప్రభాకర అనువారు నా యనువాదమును విమర్శించి స్థాలీపులాక న్యాయముగని, దారితమ్య పరశీలనము కొఱుకును, రెండు కుట్రలను, వానికి నా పంచాక్షరమాలికలను, వారి మంజరీ ద్విపదలనుఁ బ్రదర్శింపకుండిన, ఆ రెండు పద్యములనైన విస్తరించి వ్రాయవలెనని నాకుఁ గొంచెము డిను. వారి పద్యములఁ గూర్చి విమర్శనము తారితమ్య పరశీలనము కొఱుకే. ఎవరి యభిప్రాయముల కైనను నానల్ల నైనంతిలో బదులిడి సమాధానపఱచుటే, యీ విన్నపమునందలి నా యుద్దేశము కాని, నిరసనము కాదు. తమ యమూల్యాభిప్రాయములఁ జెలిపిన యందఱకును నా కృతిజ్ఞతాపూర్వకాభివందనములు.

మదరాస్
27-4-67. }

శ్రీమతి శ్రీప్రతిభాస్త్రి.